

ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Г. КОРОЛЕНКА

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

*Виходить двічі на рік
Заснований у 1998 році*

Випуск 82

Полтава
2023

Засновник і видавець:

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Founder and publisher:

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

*Друкується за ухвалою вченої ради Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (протокол № 5 від 29 листопада 2023 р.).
Printed under the decision of the Scientific Council of the Poltava National Pedagogical University named after V. G. Korolenko (protocol № 5 from November 29, 2023).*

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор

Хоменко П. В. – доктор педагогічних наук, професор, декан факультету фізичного виховання Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, Україна.

Заступник головного редактора

Фазан В. В. – доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Гніздилова О. А. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Мокляк В. М. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальної педагогіки та андрагогіки Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Міроslав Паталон – доктор хабілітований, професор, професор кафедри освіти Поморської академії в Слупську, Польща

Тсірігіотіс Костянтинос – доктор хабілітований, професор звичайний, соціальний педагог, завідувач лабораторії клінічної психології і психотерапії факультету психології Університету імені Яна Кохановського в Кельцах, Польща

Сулаша Н. В. – доктор педагогічних наук, професор, декан психолого-педагогічного факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Рибалко Л. М. – доктор педагогічних наук, професор, декан факультету фізичної культури та спорту Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Корносенко О. К. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії й методики фізичного виховання, адаптивної та масової фізичної культури Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Цина А. Ю. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії й методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Шиян Н. І. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри хімії та методики викладання хімії Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Седих К. В. – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Цебрій І. В. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри музичного мистецтва та хореографії Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

Коновец Н. В. – доктор педагогічних наук, доцент, завідувач аграрно-економічного відділення ВСП «Фаховий коледж управління, економіки і права Полтавського державного аграрного університету»

Ільченко О. Ю. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри загальної педагогіки та андрагогіки Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Семеновська Л. А. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри загальної педагогіки та андрагогіки Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Даниско О. В. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії й методики фізичного виховання, адаптивної та масової фізичної культури Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Дзюба Т. М. – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Korolenko National Pedagogical University, Ukraine.

РЕЦЕНЗЕНТИ

Олег Топузов, директор Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, Україна, Київ.

Людмила Штефан, доктор педагогічних наук, професор, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Україна, Харків.

Валентина Шпак, доктор педагогічних наук, професор, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, Україна, Черкаси.

Науковий журнал «Педагогічні науки» зареєстровано в міжнародних каталогах періодичних видань та баз даних: Google Scholar (Гугл Академія), Ulrichsweb Global Serials Directory, Index Copernicus, EBSCO.

У журналі представлено результати досліджень науковців із актуальних проблем вищої і загальноосвітньої школи у методолого-теоретичному, методичному, історико-ретроспективному та практико-зорієнтованому аспектах. Акцентовано увагу на шляхах і перспективах розвитку освітньо-виховної системи України в контексті імплементації Закону «Про вищу освіту».

The collection contains the results of the investigations of the urgent problems of higher and secondary schools in the methodological and theoretical, methodological, historical retrospective and practice-targeted aspects. The attention is focused on the ways and prospects of the educational system of Ukraine in the context of implementation of the Law «About Higher Education».

Науковий журнал внесено до переліку фахових видань у галузі «Педагогічні науки»

(Наказ Міністерства освіти і науки України № 747 від 13.07.2015 р.)

The collection of Pedagogical Works is included in the order of special publication in field sphere of «Pedagogical sciences» (By order of the

Ministry of education and science of Ukraine, № 747 from 13.07.2015)

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 15250-3822 Р. від 1 червня 2009 року.

The Certificate of the state registration KB № 15250-3822 P. dd. June 1, 2009.

Сторінка видання в Інтернеті / WEB: <http://www.pnpu.edu.ua/ua/pednauky.php>

© Колектив авторів, 2023

© ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2023

© Collective of authors, 2023

© Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University, 2023

УДК 37.018.1.042-053.4

DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2023.82.295044>

НАТАЛІЯ МАНЖЕЛІЙ

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1030-764X>

(Полтава)

Place of work: Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

Email: manzheliinata@gmail.com

ОКСАНА ВАШАК

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7091-8242>

(Полтава)

Place of work: Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

Email: vashak1971.ua@gmail.com

ТЕТЯНА ФАЗАН

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9132-9394>

(Полтава)

Place of work: Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

Email: fazantp7@gmail.com

ФОРМУВАННЯ СІМЕЙНИХ ЦІННОСТЕЙ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. У статті на основі аналізу наукової літератури та результатів досліджень педагогічного спрямування актуалізовано проблему формування сімейних цінностей у дітей дошкільного віку. Зазначено, що головною метою національної дошкільної освіти є створення сприятливих умов для особистісного становлення і творчої самореалізації кожної дитини, формування її життєвої компетентності, розвитку в неї ціннісного ставлення до самої себе, сім'ї, людей, природи, культури, світу. Наголошено, що сім'я у співпраці із закладами дошкільної освіти володіють значними можливостями у формуванні в дошкільників поняття змістовного «образу сім'ї», представлені шляхи здійснення батьками завдань з виховання сімейних цінностей у дітей. Доведено, що формування сімейних цінностей у дітей дошкільного віку може бути ефективним лише при дотриманні певних педагогічних умов, які розглядаються як система існуючих форм, методів, ситуацій чи матеріальних обставин, що склалися або суб'єктивно створені для досягнення конкретної педагогічної цілі.

Для більш детального висвітлення проблеми, авторами представлено результати проведеного експериментального дослідження на базі ЗДО № 46 «Бджілка» м. Полтава. Визначені фактори, які дозволили здійснити об'єктивну оцінку рівня сформованості сімейних цінностей у дошкільників, порівняти результати до та після проведення виховних заходів і зробити висновки, наскільки успішно відбулося формування сімейних цінностей у дітей вікової групи. Розкрито хід та висвітлені результати педагогічного експерименту. Доведено ефективність використання програми з формування сімейних цінностей у дітей дошкільного віку.

Ключові слова: сімейні цінності, діти дошкільного віку, педагогічні умови, сім'я, заклад дошкільної освіти.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Важливою складовою освітньої політики в Україні є модернізація системи дошкільної освіти з урахуванням принципів єдності суспільного та сімейного виховання, визнанні пріоритету гармонійного розвитку дитини перших шести років життя, єдності розвивальних, виховних та навчальних завдань. Основною метою сучасної дошкільної освіти є забезпечення умов для повноцінного, своєчасного, різнобічного розвитку особистості з орієнтацією на її цінності та інтереси, збереження дитячої субкультури, виховання ініціативності та творчості. Дитина у дошкільному

віці набуває основ особистої культури, її базису, які відповідають загальнолюдським духовним цінностям.

Сімейні цінності – це певний набір переконань, принципів, традицій та ставлень, які формуються в межах сім'ї і визначають спосіб життя, взаємовідносини та цінності всіх її членів. Основними цінностями сучасної сім'ї є: довіра, любов, доброта, вірність, порозуміння, повага. Вони відображають те, що сім'я вважає важливим, цінним і прийнятним. Сімейні цінності відіграють надзвичайно важливу роль у структурі особистості кожної дитини, стають фундаментом для подальшого життя, визначаючи моральний компас, ставлення до оточуючих, власне ставлення до себе.

Сімейні цінності можуть бути різними у кожній сім'ї, оскільки вони формуються на основі культурних, релігійних, етнічних, соціальних та особистих переконань. Загалом, вони впливають на те, як сім'я функціонує, які норми встановлює та які відносини складаються між її членами. Сімейні цінності є важливим аспектом формування особистості та визначають майбутній внесок сім'ї в суспільство. Тому сприяння формуванню сімейних цінностей у дітей – це вклад у майбутнє суспільства, де гармонійні сімейні відносини, повага до інших та власна самосвідомість будуть лежати в основі взаємодії та розвитку. Розуміння механізмів цього процесу дозволить дорослим краще підготувати майбутнє покоління до складних викликів сучасності.

Формування сімейних цінностей у дітей є надзвичайно складним та важливим елементом їхнього розвитку. На цей процес впливає все оточення, у якому зростає дитина, це сприяє розвитку, її адаптації до соціального середовища та формує внутрішні цінності, які будуть впливати на особистість упродовж усього життя.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблему морального виховання дітей було порушено у працях видатних вітчизняних учених Л. Артемової, І. Беха, А. Богущ, Г. Виноградової, Н. Гавриш, О. Запорожця, О. Кисельової, Л. Лохвицької, А. Макаренка, С. Русової, М. Стельмаховича, В. Сухомлинського, К. Ушинського, С. Русової, Т. Садової, Н. Химич та ін., а також зарубіжних вчених Я. Корчака, Я. Коменського, М. Монтессорі, Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці, Р. Штейнера та ін. Питаннями вивчення сім'ї, сімейних стосунків, розвитку сучасних сімей та проблем, які виникають у них займалися В. Бялковська, І. Загарницька, К. Качур, Л. Ліпич, А. Лякішева, С. Матяж, Т. Медіна, М. Петрус, Н. Полішко, Н. Стаднік, Ю. Тищенко та ін. Дослідження з проблеми формування сімейних цінностей у дітей були об'єктом вивчення Л. Канішевської, Л. Ліпич, О. Літвінової, Р. Луцького, А. Мамбетової, О. Мельник, О. Михайленко, Ю. Подкопаєвої, Н. Стаднік, Л. Гончар, В. Шахрай.

Проведений аналіз наукових досліджень дозволяє стверджувати, що питання щодо вдосконалення системи виховання дітей дошкільного віку у сімейному середовищі та розробки оптимальних підходів до формування сімейних цінностей в закладах дошкільної освіти залишаються недостатньо вивченими. Отже, відсутність вичерпної теоретичної та практичної розробки проблеми формування сімейних цінностей у дітей дошкільного віку роблять цю тему дослідження актуальною і доречною.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні основних педагогічних умов та практичний перевірку ефективності використання програми з формування сімейних цінностей дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні, в період військових дій на території України, актуальним є вивчення проблеми формування сімейних цінностей у підростаючого покоління. Аджесім'я в непростих життєвих умовах має протистояти соціальній напруженості, бути для особистості консолідуючим центром, створювати чуттєво-емоційний комфорт для кожного її члена, формувати середовище для зростання та розвитку особистості дитини. Разом з тим, окремі напрями цієї проблеми потребують особливо детального та всебічного дослідження.

Сім'я є однією з головних базових соціокультурних цінностей, які були створені за всю історію людства. Суспільство та держава завжди зацікавлені в її розвитку, зміцненні та збереженні. Кожна людина в будь-якому віці потребує надійної міцної підтримки родини. Багато передумов та чинників, що виникають задовго до появи сім'ї, впливають на її становлення, стабільність та благополуччя. Впродовж усього життя на людину на рівні її підсвідомості діє програма «спадщини предків», що закладається в ній родиною і допомагає у формуванні життєвих цілей, визначає цінності, вміння висловлювати почуття, переконання (Шахрай, Стаднік, 2023, с. 617).

На жаль, сучасна родина перестала служити монополістом у передачі досвіду старших поколінь, тим безпосереднім природним осередком наслідування й копіювання досвіду реальних взаємин чоловіка й дружини, батьків та дітей, старших і молодших. Нинішня молодь має поверхневі уявлення про ту складну культуру взаємин, якої вимагає родинне життя (Манжелій, Фазан, 2021, с. 107)

Дитинство є найбільш вразливим етапом становлення особистості, тому потрібно активно впливати на процес формування цінностей у дітей у найбільш ранній його період. За сучасних умов важливо не лише передавати знання та навички молодому поколінню, а й дбати про формування у них моральних, етичних та сімейних цінностей.

Власна шкала цінностей починає формуватися з ранніх дитячих років і саме тому надзвичайно важливим є те, які люди оточують малюка в цей та подальші періоди його розвитку. Якщо в сім'ї панує любов, увага, доброта, щедрість, чесність та щирість, дитина виросте впевненою в собі особистістю, яка засвоїть найкращі сімейні і загальнолюдські цінності.

Сім'я у співпраці із ЗДО володіють значними можливостями у виробленні у дошкільника поняття змістовного «образу сім'ї», що являє собою основу для розрізнення основних сфер їхнього впливу в цьому

процесі. А саме:

— *сім'я* – визначає рівень багатства, наповненості поверхневого шару «образу родини» (набуття малюком різних вражень, досвіду емоційного переживання різних ситуацій всередині сім'ї, ознайомлення зі способами взаємодії з рідними);

— *ЗДО* – забезпечує уточнення, узагальнення, збагачення дитячих уявлень про родину, сімейний устрій; розвиває ціннісні орієнтації, організовує діяльність вихованців та відповідні заходи, де діти висловлюють свої почуття до батьків та інших родичів; опосередковано впливає на підтримання дитячого «образу родини», підвищуючи психолого-педагогічну культуру батьків.

У Базовому компоненті дошкільної освіти (2021 р.) у напрямі «Дитина у соціумі. Соціально-фінансова грамотність» виділені шляхи здійснення батьками завдань з виховання сімейних цінностей:

1. створювати відповідні умови для побудови продуктивних, міжособистісних і толерантних дитячо-батьківських взаємин;

2. проводити бесіди і розмови про дитячі права;

3. залучати малюка до участі у житті родини (сім'ї, дитячого закладу, громади у різних заходах, організація спільних прогулянок, подорожей тощо);

4. розповідати дитині про важливі події у сім'ї, громаді тощо (БКДО, 2021).

Прикро, що у сучасних родин часто трапляється кризові ситуації (збільшується кількість розлучень, стає менше зареєстрованих шлюбів, зростає кількість неповних та альтернативних родин, знижується народжуваність, зникає взаєморозуміння між членами сім'ї тощо). Це негативно позначається на вихованні дітей, які в майбутньому створюватимуть власну родину. Тому наразі стоїть проблема пошуку дієвих шляхів виховання дитини як майбутнього сім'янина з дошкільного віку, коли у свідомості формується поняття «образ сім'ї» із соціальною орієнтацією малюка в суспільному досвіді (Афанасьева, 2017, с. 311).

Для більш детального, практичного вивчення проблеми, вважаємо за необхідне представити результати проведеного експериментального дослідження з проблеми формування сімейних цінностей у дітей дошкільного віку, яке проводилось на базі ЗДО № 46 «Бджілка» м. Полтава. Участь у проведенні експерименту брали діти старшого дошкільного віку, які були поділені на експериментальну та контрольну групу, вихователі та батьки вихованців.

Для визначення рівня сформованості сімейних цінностей у дітей ми використали такі фактори:

– *свідомість* – дитина має розуміти, які цінності важливі для їхньої сім'ї. Це може бути виміряно питаннями про те, чи знають діти про сімейні традиції, їхні обов'язки, цінності, які найбільш важливі для батьків;

– *вираження відношень та поваги* – проявляється у ставленні дітей до батьків, бабусь, дідусів та інших членів сім'ї. Важливо враховувати, як вони поведуться, висловлюють подяку, розмовляють зі старшими членами родини;

– *усвідомлення дитиною родинних традицій* – необхідно проаналізувати, чи беруть діти активну участь у родинних заходах, святкуваннях, розуміють історію сім'ї, її цінності та символіку;

– *поведінка* – важливо дослідити, як сформовані сімейні цінності відображаються у поведінці дітей вдома, яку роль виконують вони у сімейних обов'язках;

– *засвоєння етичних норм* – варто прослідкувати за тим, як діти розуміють та виражають етичні аспекти взаємодії з родиною та іншими людьми, наприклад, повага, турбота, взаємопідтримка.

Ці фактори дозволили нам здійснити об'єктивну оцінку рівня сформованості сімейних цінностей у дітей дошкільного віку, порівняти результати до та після впровадження виховних заходів і зрозуміти, наскільки успішно відбулося формування знань про сімейні цінності у дітей вікової групи.

Експеримент складався із трьох етапів: констатувальний, формувальний та контрольний. Відповідно до цього нами було виділено критерії та показники: когнітивний, емоційно-ціннісний та діяльнісний. Показники когнітивного критерію (розуміння сімейних цінностей, розуміння ролей, розуміння цінностей у взаємодії з іншими, усвідомлення історії сім'ї, виразне висловлення власних думок) допомогли зрозуміти, наскільки глибоко дитина розуміє та усвідомлює сімейні цінності на рівні своєї свідомості та сприйняття. Показники емоційно-ціннісного критерію (виразність позитивних емоцій, виявлення вдячності, виявлення бажання допомагати, радість участі у родинних заходах, здатність співпереживати) допомогли оцінити, наскільки емоційно добре дитина сприймає сімейні цінності та як ці цінності впливають на її стосунки і емоційний світ. Показники діяльнісного критерію (дотримання сімейних традицій, виконання сімейних обов'язків, спільна активність, підтримка родичів та близьких, практика цінностей у взаємодії з іншими) вказали на практичний аспект сформованості сімейних цінностей у дитини, який виявляється в її конкретних діях та взаємодіях зі своєю сім'єю та оточенням. Відповідно до кожного критерію було визначено рівні сформованості: високий, середній та низький.

Провівши серію діагностичних методик з дітьми старшого дошкільного віку, ми зробили висновок про рівень сформованості сімейних цінностей у дошкільників за когнітивним, емоційно-ціннісним та діяльнісним критерієм. Узагальнивши отримані дані, ми змогли з'ясувати, що високий рівень сформованості світоглядних уявлень мали лише 8,7% дітей з експериментальної групи та 6,06% – з контрольної групи. Кількість дітей з середнім рівнем у експериментальній групі становило 47,83%, а у контрольній групі – 53,03%. Також було виявлено, що низький рівень характерний для 43,48% і 40,91%

дошкільників з експериментальної та контрольної груп відповідно. Результати констатувального етапу педагогічного експерименту представлено в діаграмі (рис. 1).

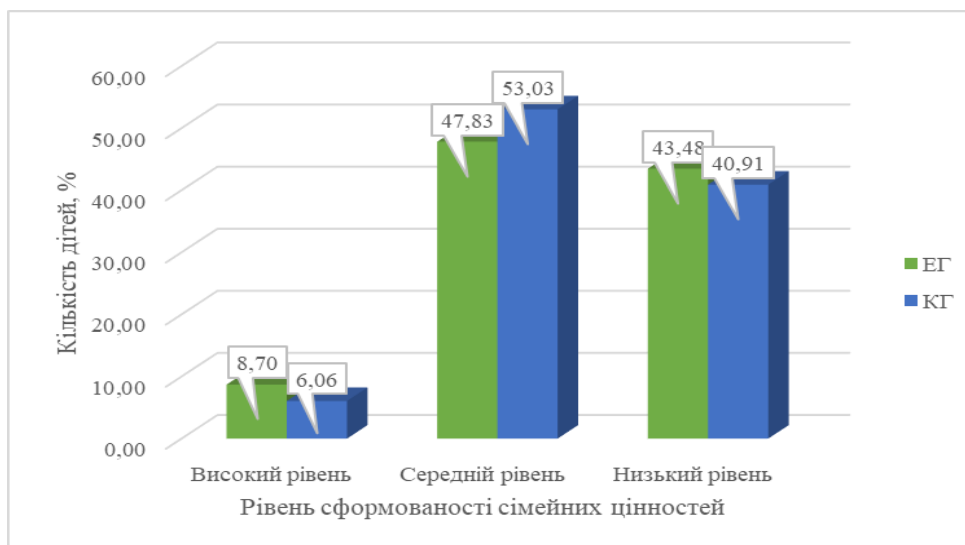

Рис. 1. Результати дослідження сформованості сімейних цінностей у дітей дошкільного віку на констатувальному етапі.

Провівши констатувальний етап дослідження, ми пересвідчилися у тому, що більшість із дітей володіють недостатнім рівнем їх сформованості, що викликало необхідність у проведенні формувального етапу, який передбачав розробку та апробацію програми формування сімейних цінностей у дітей дошкільного віку. Важливим є те, що на формування сімейних цінностей у дітей дошкільного віку впливає велика кількість різних факторів. Тому цей процес стає можливим лише за умови дотримання певних педагогічних умов, які розглядаються як система існуючих форм, методів, ситуацій чи матеріальних обставин, що склалися, або суб'єктивно створених для досягнення конкретної педагогічної цілі. У межах цієї програми було проведено різні заходи, які відповідали визначеними нами педагогічними умовам, завдяки яким процес формування сімейних цінностей у дітей дошкільного віку є можливим.

У контексті нашого дослідження педагогічні умови визначаємо як суттєвий компонент педагогічного процесу, який охоплює зміст, методи та організаційні форми виховання. Визначаючи педагогічні умови, котрі мають сприяти досягненню дошкільниками необхідного рівня усвідомлення родинних цінностей, ми зважаємо на те, що їх дотримання повинно складати комплекс, адже випадкові умови не дають очікуваних результатів. У цьому контексті комплекс – це сукупність явищ або заходів, що утворюють одне ціле та передбачають згуртованість дій вихователів та батьків (*Формування сімейних цінностей*, 2016, с. 97).

Отже, педагогічними умовами формування сімейних цінностей у дітей дошкільного віку є:

- сприяння особистісно орієнтованій взаємодії та колективній співпраці між батьками та педагогами дитячих закладів (вихователі, психолог тощо);
- активізація та заохочення спілкування дошкільників на теми духовних, моральних і матеріальних цінностей;
- використання різних інформаційних методів та форм, запровадження програм і заходів, що сприяють формуванню родинних цінностей.

Перша педагогічна умова – формування цінностей у дітей дошкільного віку забезпечується особистісно орієнтованою взаємодією та створенням ситуацій колективної співпраці представників ЗДО з батьками. Ця взаємодія між дорослими повинна бути дієвою тому, що як одна, так і інша сторона зацікавлені у повноцінному всебічному розвитку дитини, засвоєнні нею родинних цінностей. Співпраця заснована на принципах взаємоповаги та довіри, допомоги та підтримки, терпимості і терпіння між учасниками процесу, що сприяє консолідації зусиль педагогів та батьків у створенні належних умов для формування родинних цінностей у дошкільників, особливо у старшому віці.

Другою педагогічною умовою є оптимізація процесу спілкування дітей на теми, пов'язані з духовними, моральними і матеріальними сімейними цінностями. Зростаючи, дитина набуває певних зразків поведінки. Це не відбувається за допомогою магії чи чаклунства: хтось має її навчити, щоб людина «записала» їх до власного морального кодексу. Цінності важливі для дітей, бо вони мають рости та розвиватися соціально пристосованими і щасливими людьми, що мають можливість досягти всього, чого вони прагнуть.

Третьою педагогічною умовою є використання різних інформаційних методів та форм, впровадження заходів та програм, спрямованих на формування сімейних цінностей.

На формувальному етапі експерименту відповідно до визначених педагогічних умов нами була розроблена програма «Вчимося бути сім'єю» (рис. 2.).

Сприяння особистісно орієнтованій взаємодії та колективній співпраці між батьками та педагогами

- Батьківські зустрічі та консультації
- Спільні заходи

Активізація та заохочення спілкування дошкільників на теми духовних і матеріальних цінностей

- Групові обговорення
- Застосування казок та ігор

Використання різних інформаційних методів та форм, запровадження програм і заходів, що сприяють формуванню родинних цінностей

- Тематичні дні
- Творчі проекти

Рис.2. Програма формування сімейних цінностей у дітей дошкільного віку «Вчимося бути сім'єю».

Відповідно до *першої педагогічної умови* передбачалося проведення зустрічей та консультацій для батьків («Зміцнення родинних зв'язків: формування сімейних цінностей у дітей дошкільного віку», «Важливість сімейних цінностей: практичні кроки для розвитку дітей»), на яких педагоги мали змогу обговорити важливі аспекти формування цінностей та взаємодії з дітьми. Програмою передбачалася організація спільних заходів, де педагоги, батьки та діти можуть спільно взаємодіяти. З цією метою напередодні новорічних свят було проведено майстер-клас по виготовленню сніжинок. Такі активності не лише сприяють розвитку творчих навичок, але й створюють особливий момент спільного часу, що позитивно впливає на зміцнення сімейних зв'язків та спільних цінностей.

Відповідно до *другої педагогічної умови* програма передбачала проведення групових обговорень, а також використання казок та ігор. У процесі проведення занять з дітьми дошкільного віку ми використовували групові обговорення серед дітей, де вони могли ділитися своїми думками щодо родинних цінностей, розповідати про свої родини та традиції. Також на цих заняттях читали казки («Три ведмеді», «Капелюх чарівника», «Пригоди котика Навчика») та проводили ігри («Сімейні цінності», «Будуємо асоціативний будинок», «Так чи ні?», «Дружна родина», «Твоя безцінна допомога»), які містять елементи сімейних цінностей і залучали дітей до обговорення цих тем.

Відповідно до *третьої педагогічної умови* передбачалося проведення тематичних днів та творчих проектів. У межах програми було організовано «День родинних цінностей», що має великий потенціал для виховання дітей у дусі важливості сімейних зв'язків та спільних цінностей. Під час проведення цього дня можна створити особливу атмосферу, де батьки матимуть можливість більше розповісти дітям про свої сімейні цінності, поділитися історіями про важливі моменти для родини, традиції, а також виконати спільні завдання та активності. Були проведені сімейні ігри, які допомагають розвивати командний дух та співпрацю між батьками та дітьми. Це не лише сприяє розумінню важливості родинних зв'язків та цінностей, але й створює приємні спільні спогади, які залишаться в пам'яті дітей на все життя.

На цьому етапі також передбачалося залучення дітей до спільного творчого проекту з батьками, який полягав у створенні колажу, на якому відображалися сімейні цінності. Це чудовий спосіб включити дітей та батьків у спільний творчий проект, що сприяє поглибленому розумінню сімейних цінностей та зміцненню зв'язків між родинами. Створення колажу, на якому відображаються сімейні цінності, може бути надзвичайно цікавим та пізнавальним завданням. Цей проект підкреслює важливість сімейних цінностей та створює можливість для дітей і батьків більш глибоко зануритися в процес вивчення та втілення цих цінностей.

Таким чином, визначені нами конкретні дії, такі як організація сімейних заходів, майстер-класів, днів родинних цінностей та спільних творчих проектів, є ключовими елементами для реалізації визначених умов дослідження на формуальному етапі. Ці дії відіграють важливу роль у підтримці процесу формування сімейних цінностей у дітей дошкільного віку.

Вихователь ЗДО в роботі з вихованцями по формуванню сімейних цінностей має обов'язково співпрацювати з їхніми батьками. Ця діяльність може проводитися у таких формах:

- *індивідуальна* – консультації, бесіди, виховання через відвідування сім'ї та дитини за місцем проживання, залучення батьків до життєдіяльності дитячої групи;
- *наочні* – інформаційні листки, тематичні стенди тощо;

- *письмові* – скринька порад, ідей та пропозицій, ознайомлення з літературою та друкованими виданнями з теми морально-етичного виховання;
- *групові* – зустрічі з цікавими людьми, організація групи батьківських порадників тощо;
- *колективні* – тренінги та конференції для батьків;
- *творчі* – проведення свят, організація спільного дозвілля у вихідні дні (Невмержицька, 2015, с. 27).

Практичний досвід свідчить про те, що найбільш популярною та продуктивною формою роботи вихователя з родиною вихованця є індивідуальна. Така діяльність є мотиваційною для батьків і сприяє ефективності виховання як в родині, так і в дитячому колективі, повазі до праці вихователя та встановленню позитивної атмосфери співпраці. Створюються умови, за яких батьки відчують себе рівноправними учасниками виховного процесу, виступаючи у ролі союзників та партнерів, а не спостерігачів чи експертів. Роботу з батьками потрібно постійно удосконалювати: при необхідності вносити зміни у зміст та форми роботи, збагачуючи його та покращуючи показники, що сприяє більш ефективній співпраці. Процес удосконалення форм роботи є безперервним та довготривалим, він може здійснюватися у різних напрямках. За методологічну основу варто брати педагогічний досвід вітчизняних та зарубіжних науковців, які досліджували питання сімейного виховання. Плануючи проведення всеобучу, для збільшення його ефективності необхідно враховувати якісні відмінності та особливості різних типів та груп родин, щоб чітко їх розрізнити. Найбільше уваги в роботі з батьками варто приділяти вихованню у дітей позитивних почуттів, розкриттю всієї гами переживань дошкільників (Поніманська, 2015, с. 256).

Окрім традиційних форм, методів та співпраці з батьками, вихователі широко застосовують і нетрадиційні: відвідування родин малюків вдома; проведення батьківських зборів; консультації; виставки дитячих робіт; дні відкритих дверей; дні добрих справ; презентації родинного досвіду виховання; сімейні вечори у групі з дітьми та батьками; співпраця з батьківським комітетом групи; видання групових газет і журналів; родинні альбоми; фотовиставки тощо (Поніманська, 2002, с. 132).

Для оцінки ефективності запропонованої програми розвитку, спрямованої на формування сімейних цінностей у дітей дошкільного віку, ми провели контрольний етап. Він показав, що серед дітей експериментальної групи 17,39% мають високий рівень сформованості світоглядних уявлень, 53,62% – середній рівень, і 28,99% – низький рівень. У контрольній групі 7,58% дошкільників мають високий рівень сформованості сімейних цінностей, 54,55% – середній рівень і 37,87% – низький рівень.

На рис. 3 представлена інформація про кількість дітей у експериментальній та контрольній групах на констатувальному та контрольному етапах з високим, середнім та низьким рівнями сформованості сімейних цінностей.

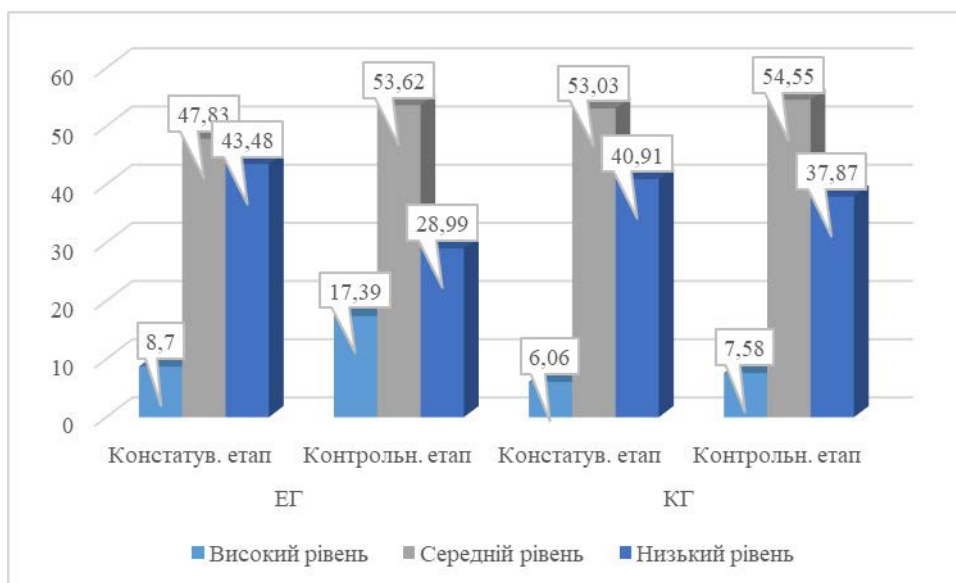

Рис. 3. Кількість дітей у експериментальній та контрольній групах на констатувальному та контрольному етапах з високим, середнім та низьким рівнями сформованості сімейних цінностей.

Таким чином, дані констатувального та контрольного етапів показали, що впровадження запропонованої програми відіграло важливу роль у підвищенні рівня сформованості сімейних цінностей у старших дошкільників. Позитивні зміни, які були помічені в експериментальній групі порівняно з контрольною, підтверджують успішність підходів та методик, що використовувалися в програмі формування сімейних цінностей дітей.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Узагальнюючи результати теоретичного і експериментального дослідження можемо зробити висновок, що формування сімейних цінностей у дітей

дошкільного віку є важливим аспектом їхнього виховання та розвитку. Стан сформованості сімейних цінностей серед дошкільників не завжди є задовільним, і значна частина дітей має частково сформовані або не сформовані ці якості. З метою їх розвитку необхідно проводити цілеспрямовану роботу у тісній співпраці ЗДО і сім'ї. Для цього, перш за все, необхідно мати правильно визначені педагогічні умови, які являють собою суттєвий компонент педагогічного процесу, що охоплює зміст, методи та організаційні форми виховання (сприяння особистісно орієнтованій взаємодії та колективній співпраці між батьками та педагогами ЗДО; активізацію та заохочення спілкування дошкільників на теми духовних, моральних і матеріальних цінностей; використання різних інформаційних методів та форм, запровадження заходів, що сприяють формуванню сімейних цінностей).

Ефективним інструментом для підвищення рівня розуміння та свідомості сімейних цінностей у дітей можна вважати використання програми з формування сімейних цінностей для дітей дошкільного віку, сформованої на основі висвітлених педагогічних умов. У межах цього дослідження за допомогою програми вдалося підвищити рівень сформованості сімейних цінностей серед дітей експериментальної групи.

Отже, результати дослідження підкреслюють важливість та ефективність програми з формування сімейних цінностей у дітей дошкільного віку і вказують на необхідність подальших заходів для підвищення рівня розуміння та усвідомлення сімейних цінностей серед дошкільників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Афанасьєва Ю. В. Роль інституту сім'ї в процесі формування основ національної свідомості. *Публічне управління XXI століття: традиції та інновації* : зб. тез XVII Міжнар. наук. конгресу (м. Харків, 27 квіт. 2017 р.). Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2017. С. 289–291.
- Базовий компонент дошкільної освіти. 2021. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
- Манжелій Н. М., Фазан Т. П. Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку на засадах родинної педагогіки. *Дошкільна освіта у сучасному соціокультурному просторі* : зб. наук. праць. Полтава : ФОП Цьома С.П., 2021. Вип. 5. С. 104–112.
- Невмержицька О. В. Виховання цінностей особистості в епоху культурних змін. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Педагогіка і психологія*. 2015. № 1 (9). С. 25–30.
- Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : підручник. Київ : Академвидав, 2015. 448 с.
- Поніманська Т. І. Психолого-педагогічні засади гуманістичного виховання дітей дошкільного віку. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наук. праць. Київ, 2002. С. 190–195.
- Стаднік Н. В. Сім'я як середовище виховання дітей. *Виклики та перспективи формування зростаючої особистості у повоєнній реальності* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ – м. Біла Церква, 26 травня 2023 р.) / за ред.: Л. В. Канішевської, К. В. Плівачук ; упоряд. В. М. Шахрай. Біла Церква : КНЗ КОР «КОІПОПК», 2023. С. 162–165.
- Формування сімейних цінностей у дітей шкільного віку в сучасних соціокультурних умовах : монографія / за заг. ред. Л. В. Гончар. Харків : Друкарня Мадрид, 2016. 176 с.
- Шахрай В. М., Стаднік Н. В. Сімейні цінності: сутність, значущість та сучасна трансформація. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 3(9). С. 616–629.

REFERENCES

- Afanasyeva, Yu. V. (2017). Rol instytutu simi v protsesi formuvannia osnov natsionalnoi svidomosti [The role of the family institution in the process of forming the foundations of national consciousness]. In *Publichne upravlinnia XXI stolittia: tradytsii ta innovatsii* [Public administration of the 21st century: traditions and innovations]: zb. tez XVII Mizhnar. nauk. konhresu (pp. 289-291). Kharkiv: Vyd-voKharRI NADU «Mahistr» [in Ukrainian].
- Bazovyi komponent doshkilnoi osvity [Basic component of preschool education]. (2021). Retrieved from https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf [in Ukrainian].
- Manzhelii N. M., & Fazan, T. P. (2021). Dukhovno-moralne vykhovannia ditei doshkilnoho viku na zasadakh rodynnoi pedahohiky [Spiritual and moral education of preschool children based on family pedagogy]. In *Doshkilna osvita u suchasnomu sotsiokulturnomu prostori* [Preschool education in the modern socio-cultural space]: zb. nauk. Prats (Is. 5, pp. 104-112). Poltava: FOP Tsoma S.P. [in Ukrainian].
- Nevmerzhytska, O. V. (2015). Vykhovannia tsinnosti osobystosti v epokhu kulturnykh zmin [Education of personal values in the era of cultural changes]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu imeni Alfreda Nobelia. Pedahohika i psykholohiia* [Bulletin of the Dnipropetrovsk University named after Alfred Nobel. Pedagogy and psychology], 1 (9), 25-30 [in Ukrainian].
- Ponimanska, T. I. (2015). *Doshkilna pedahohika* [Preschool pedagogy]: pidruchnyk. Kyiv: Akademvydav [in Ukrainian].
- Ponimanska, T. I. (2002). Psykholoho-pedahohichni zasady humanistychnoho vykhovannia ditei doshkilnoho viku [Psychological and pedagogical principles of humanistic education of preschool children]. In *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi* [Theoretical and methodological problems of raising children and school youth]: zb. nauk. prats (pp. 190-195). Kyiv [in Ukrainian].
- Stadnik, N. V. (2023). Simia yak seredovyshe vykhovannia ditei [Family as an environment for raising children]. In L. V. Kanishevskoi, K. V. Plivachuk (Eds.), V. M. Shakhrai (Comp.), *Vykylyky ta perspektyvy formuvannia zrostaiuchoi osobystosti u poviennii realnosti* [Challenges and prospects of the formation of a growing personality in the post-war reality]: materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (pp. 162-165.). Bila Tserkva: KNZ KOR «KOIPOPК» [in Ukrainian].
- Honchar, L. V. (Ed.). (2016). *Formuvannia simeinykh tsinnosti u ditei shkilnoho viku v suchasnykh sotsiokulturnykh umovakh* [The formation of family values in school-age children in modern socio-cultural conditions]: monohrafiia. Kharkiv: Drukarnia Madryd [in Ukrainian].
- Shakhrai, V. M., & Stadnik, N. V. (2023). Simeini tsinnosti: sutnist, znachushchist ta suchasna transformatsiia [Family values: essence, significance and modern transformation]. *Visnyk nauky ta osvity* [Herald of science and education], 3(9), 616-629 [in Ukrainian].

NATALIA MANZHELIY
OKSANA VASHAK
TETIANA FAZAN

FORMATION OF FAMILY VALUES IN PRESCHOOL CHILDREN

Annotation. In the article, based on the analysis of scientific literature and the results of pedagogical studies, the problem of the formation of family values in preschool children is updated. It is noted that the main goal of national preschool education is to create favorable conditions for the personal development and creative self-realization of each child, the formation of his life competence, the development of a valuable attitude towards himself, family, people, nature, culture, and the world. It is emphasized that the family, in cooperation with preschool education institutions, has significant opportunities in forming the concept of a meaningful "family image" in preschoolers, the ways of parents' implementation of the tasks of raising family values in children are presented. It is proven that the formation of family values in preschool children can be effective only if certain pedagogical conditions are observed, which are considered as a system of existing forms, methods, situations or material circumstances that have developed or subjectively created to achieve a specific pedagogical goal.

For a more detailed explanation of the problem, the authors present the results of an experimental study conducted on the basis of preschool education institution № 46 «Bzhilka» (Bee) in Poltava. Factors were determined that made it possible to objectively assess the level of formation of family values among preschoolers, to compare the results before and after educational activities, and to draw conclusions as to how successful the formation of family values was in children of the age group. The course and results of the pedagogical experiment are revealed. The effectiveness of the use of the program for the formation of family values in preschool children has been proven.

Keywords: *family values, preschool children, pedagogical conditions, family, preschool education institution.*

УДК 373.5.015.31:796(73)

DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2023.82.295046>

ОКСАНА ДАНИСКО

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4040-562X>

(Полтава)

Place of word: Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

E-mail: oksana.danisko76@gmail.com

ВАЛЕНТИНА БОНДАРЕНКО

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0326-0356>

(Полтава)

Place of word: Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

E-mail: val.vl.bond@gmail.com

СЕРГІЙ СИНІЦЯ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7965-8355>

(Полтава)

Place of work: Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

E-mail: sinicasv@ukr.net

ТЕТЯНА СИНІЦЯ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6971-0161>

(Полтава)

Place of work: National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

Country: Ukraine

E-mail: sinicata@ukr.net

ІННОВАЦІЙНІ МОДЕЛІ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧИХ ТА СПОРТИВНО-МАСОВИХ ПРОГРАМ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: ДОСВІД США

Анотація. У статті розглянуто інноваційний досвід реформування фізкультурної освітньої галузі в Сполучених Штатах Америки у руслі суголосності з ідеями вітчизняної реформи «Нова українська школа». Мета статті – на основі вивчення нормативних актів та наукової літератури здійснити аналіз сучасних програм організації рекреаційно-оздоровчої та спортивно-масової урочної і позаурочної діяльності в Сполучених Штатах Америки та визначити перспективи подальшої імплементації їх у практику української системи шкільної фізичної культури.

Аналіз прогресивного зарубіжного досвіду, зокрема інноваційних програм «Активні школи», «Одна школа, одна громада, одна дитина», «Програма комплексної шкільної фізичної активності», що на загальнодержавному рівні реалізуються в закладах загальної середньої освіти США, спрямовані на реалізацію глобальної стратегії підвищення рівня фізичної активності школярів, формування фізично здорового, емоційно стійкого та гармонійно розвинутого покоління, яке має розуміти важливість активного способу життя, здорового харчування та прагнути самовдосконалення.

Нами з'ясовано, що окреслені інноваційні моделі розвитку шкільної фізичної культури в США є перспективним для використання в Україні. Співзвучними визнаємо ідеї: посилення освітнього акценту навчальної дисципліни, що підвищує її статусність як чинника підвищення академічної успішності та соціалізації школярів; посилення вимог до професійної, зокрема, організаційно-методичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури; консолідації школи і громади, педагогів та батьків, а також залучення фахівців (психологів, лікарів, дієтологів, фітнес-тренерів тощо) з метою формування культури здоров'я, підвищення рівня фізичної підготовленості учнівської молоді; оздоровче спрямування урочної та позаурочної форм фізичної активності, популяризацію нових її видів; розвиток інфраструктури закладів загальної середньої освіти, їх інклюзивності та безбар'єрності для занять

рекреаційною та спортивно-масовою фізичною культурою різних категорій населення.

Ключові слова: нова фізична культура, спорт, інновації, урок, фізична активність, рекреація, спортивно-масові заходи, заклади освіти, інклюзивність, здоровий спосіб життя

Постановка проблеми у загальному вигляді. Рівень фізичної активності є ключовим фактором, що визначає стан здоров'я людини впродовж життя. Відсутність такої активності збільшує ризик серцево-судинних, онкологічних захворювань, цукрового діабету, гіпертонії, депресивних та інших відхилень. Відтак фізична культура є важливим складником соціального-економічного розвитку держави, регіону, громади. Водночас, у XXI столітті стратегії шкільної фізичної культури зазнають трансформацій, що вимагає здобуття школярами навичок здорового способу життя у контексті здатності швидко адаптуватися до змінних умов навколишнього середовища, самостійно приймати рішення, бути активними та діяльними у навчанні та в системі соціальних відносин. Сучасні програми фізичної культури покликані забезпечити цей значущий та відповідний академічний соціальний досвід учнівської молоді.

Масштабна вітчизняна реформа Нової української школи посилює актуальність проблеми пошуку інноваційних стратегій організації шкільної фізичної культури, залучення учнівської молоді до систематичної рухової активності, просування в громадах культури здоров'я. У контексті реформування вітчизняної системи освіти актуалізуються проблеми вивчення міжнародного досвіду модернізації теорії і практики фізичного виховання, впровадження нових форм організації урочної та позаурочної фізичної культури, залучення дітей та молоді, а також їхніх батьків до фізкультурно-оздоровчої і спортивно-масової діяльності. Зростаюча глобалізація та технологічний взаємозв'язок освіти у світовому аспекті дозволяє вивчати та використовувати провідні ефективні практики, що сприятимуть реалізації ідей нової фізичної культури як необхідного складника гармонійного та всебічного формування особистості громадянина нового часу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Глобальна цифровізація змінює спосіб життя сучасної людини, що зумовлює зниження рівня фізичної активності населення у світовому масштабі. Теоретична основа дослідження базується на результатах наукових пошуків зарубіжних та вітчизняних учених, які зосереджують увагу на особливостях організації інноваційного фізичного виховання в закладах загальної середньої освіти в умовах сучасних викликів. Упродовж останнього десятиліття науковці фіксують зниження рівня фізичної активності всіх верств населення (Белікова, Подубінська, 2019; Grayetal, 2015), зміну соматотипу дітей та учнівської молоді (Бондарчук, 2023; NCDRisk Factor Collaboration, 2016); зниження рівня їх фізичної підготовленості, кардіореспіраторної витривалості (Чижик, Потоцька, 2020; Malina, 2015). Ураховуючи означені тенденції дослідники передбачають незворотні наслідки для громадського здоров'я (Kaoetal, 2019; Johnsonetal, 2019).

Аналіз літератури свідчить про те, що актуальними є питання оновлення змісту фізкультурної освіти в закладах загальної середньої освіти (Качан, Кудрявець, Вольвак, 2021); підвищення мотивації учнів до систематичної рухової активності (Дикий, 2019; Дроздова, 2023; Пахальчук, Грошовенко, Голук, 2021); набуття учнями знань про різні види самостійних фізкультурно-оздоровчих занять (Белікова, Подубінська, 2019; Лянной та ін., 2019); формування у школярів навичок XXI століття у процесі занять фізичною культурою та спортом (Огністий, Огніста, Власюк, 2023; Качан, Пристинський, 2022 та ін.); упровадження інноваційних моделей фізичного виховання в урочній та позаурочній діяльності, зокрема, олімпійської освіти (Калитка та ін., 2022; Сватъєв та ін., 2023; Несен, 2023, Ward, 2021 та ін.), використання спортивно-ігрових технологій (Вахняк 2022; Launder, 2001; Hellison, Martinek, 2006), формування фізкультурної грамотності (Сороколіт, 2021; Бондарчук та ін., 2023), навичок здоров'язбереження (Литвиненко, 2023; Haerensetal., 2011).

У дослідницькому співтоваристві усталася думка про те, що традиційні уроки як домінуюча форма директивного, командного стилю організації взаємодії учнівського колективу, навчання техніці фізичних вправ так само, як і система позаурочної фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи не сприяють задоволенню потреб сучасної молоді, а отже, не в змозі сформувати стійку мотивацію до рухової активності, розвинути необхідні для їхньої соціалізації та громадянської активності компетентності, і, зрештою, ускладнюють реалізацію спільного для усього світу завдання шкільного фізичного виховання і спорту – формування здорового способу життя, створення умов для забезпечення гармонійного фізичного та психічного розвитку особистості (Kirk, 2012).

Таким чином, незважаючи на значну кількість наукових праць, проблема потребує детального вивчення у зв'язку з імплементацією вітчизняної реформи «Нова українська школа», а наявний стан освітньої галузі «Фізична культура» вимагає ребредингу з урахуванням кращих світових практик створення інноваційного, інклюзивного рекреаційно-оздоровчого середовища; організації урочної та позаурочної фізичної активності школярів, залучення їхніх батьків, інших зацікавлених осіб до занять фізичною культурою і спортом.

Мета статті – на основі вивчення нормативних актів та наукової літератури здійснити аналіз сучасних програм організації рекреаційно-оздоровчої та спортивно-масової урочної і позаурочної діяльності в Сполучених Штатах Америки та визначити перспективи подальшої імплементації їх у практику української системи шкільної фізичної культури.

Вибір дослідницького поля зумовлений реформуванням цієї галузі в обох країнах, спільними векто-

рами, що можуть употужнити вітчизняний інноваційний поступ предмету «Фізична культура» та розширити оздоровче, рекреаційне, спортивно-масове середовище закладів загальної середньої освіти, сприяти використанню новітніх методик для залучення широких верств населення до систематичної рухової активності. Зауважимо, що у зв'язку з поглибленням тенденції малорухливого способу життя серед населення, зростанням захворюваності з-поміж дітей та підлітків, потужним поштовхом для реформування фізкультурної освітньої галузі в обох країнах стали рекомендації Всесвітньої Організації Охорони здоров'я (далі – ВООЗ) щодо необхідності розроблення нових стратегій та програм підвищення рівня фізичної активності особистості упродовж життя.

Виклад основного матеріалу. Статистичні дані вказують на наявність відмінностей у темпах накопичення щоденної 60-ти хвилинної фізичної активності, задекларованої у рекомендаціях ВООЗ як принцип компенсації шкідливих наслідків малорухливого способу життя. Дослідження шкільної політики та практики охорони здоров'я США у 2014 році засвідчило недостатній обсяг рухової активності учнівської молоді. Зокрема, в національній репрезентативній вибірці початкових, середніх і старших закладів загальної середньої освіти менше 4% учнів використовували щоденні фізичні вправи протягом навчального року; лише 45% мали можливість брати участь в активних перервах; 55% школярів долучалися до позаурочних форм фізичної активності або спортивних програм; усього 10% учнів до школи та зі школи ходили пішки або їздили на велосипеді (Centersfor Disease Controland Prevention, 2015).

За сприяння Комітету з фізичної активності та фізичного виховання в шкільному середовищі, Інституту медицини та Департаменту охорони здоров'я США, у відповідь на необхідність пошуку шляхів популяризації фізичної активності, пріоритетності здорового способу життя молоді на національному рівні було затверджено необхідний обсяг рухової активності школярів в обсязі не менше 60 хвилин на день (Physical Activity Guidelines for Americans,; 2018). Реалізація означеного завдання передбачала перегляд організації фізичного виховання в шкільному середовищі, в тому числі до, під час та після школи, а також вивчення короткострокового та довготривалого впливів фізичної активності на соматичний, когнітивний, соціальний розвиток дітей та підлітків, що зумовило виникнення багато національних ініціатив, з-поміж яких варто виокремити програми «Активні школи», «Одна школа, одна громада, одна дитина», «Програма комплексної шкільної фізичної активності» (CSPAP). Розглянемо їх більш детально.

Концепція програми «Активні школи» («Active Schools», раніше «Let'sMove!») базується на положенні про те, що інтеграція систематичної фізичної активності в щоденний розпорядок дня школярів сприяє покращенню їхньої поведінки та підвищенню академічної успішності (CDC Timeline, 2010; Rasberry et al, 2011). Дані наукової літератури засвідчують відмінності у темпах накопичення різних верств населення щоденної 60-ти хвилинної фізичної активності. Згідно з Національним дослідженням здоров'я дітей США (NCD Risk Factor Collaboration, 2016), лише 26% школярів віком 6-11 років і 15% підлітків віком від 12 до 17 років відповідають цій настанові. Крім того, дівчата схильні бути менш активним, ніж хлопці, особливо в підлітковому віці, а рівень фізичної активності детермінується расовою/етнічною приналежністю, соціально-економічним статусом родини (NCD Risk Factor Collaboration, 2016). За таких умов державні та місцеві адміністрації мають забезпечити реалізацію проєктів фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової спрямованості з метою усунення існуючих диспропорцій, сприяння рівному доступу всі учнів до спортивних споруд та приміщень, можливостей «якісного фізичного виховання на засадах індивідуалізації та інклюзії» (Active Schools, 2022, с. 9).

Реалізація програми «Активні школи» здійснюється за грантової підтримки і передбачає реалізацію однієї з трьох програм: 1) дошкільної програми, 2) програми активних перерв у школі/класі, 3) шкільної програми з оздоровчої ходьби та бігу, в яких діти накопичують необхідні 60 хвилин щоденної активності (Hatfieldetal. 2016). Дошкільна програма – це структурована програма фізичної активності, що має на меті змусити учнів рухатися на початку навчального дня. Програма активних перерв розроблена для того, щоб активізувати школярів за допомогою рухливих/спортивних ігор та фізичних вправ, створення рекреаційних зон і спортивних майданчиків. Шкільна програма оздоровчої ходьби та бігу ставить перед учнями простий виклик: накопичувати милі, займаючись бігом або ходьбою у визначений програмою час до, під час або після школи. Саме ці програми, що були визнані економічно ефективними та готовими до масштабування, були рекомендовані для загальнонаціонального поширення як інноваційна модель шкільної фізичної активності (Miller et al, 2018).

Загалом програма спрямована на формування фізкультурної освіти (грамотності) школярів як результату ефективного фізичного виховання, що полягає у вмінні рухатися компетентно і впевнено у різних сферах життєдіяльності: «в побуті, в навчанні, під час відпочинку та дозвілля, під час подорожей, у щоденному спілкуванні з іншими людьми тощо» (Designed To Move Active Schools, 2015, с. 6). Зокрема, в релізі до програми обґрунтовано доводиться позитивний взаємозв'язок систематичної фізичної активності школярів з пізнавальною: покращення когнітивних процесів (мислення, концентрації уваги, пам'ять та інші здібності, що є фундаментальними для успіху в навчанні – уміння планувати й організовувати діяльність, управління часом, обробка інформації, критичне мислення). Також наголошується на важливості фізичної культури і спорту як засобів підвищення самооцінки учнів, їх мотивації до навчання, згуртованості колективу, покращенню дисципліни та поведінки, що в сукупності сприяє формуванню не лише соматичного, а й психологічного здоров'я, емоційного благополуччя, задоволеності життям – «фізично активні й фізично підготовлені діти ... щасливі», а відтак «...працюють краще у школі і в житті» (Active Schools; 2022, с. 28).

Після кількох років успішної реалізації програми та надання школам рекомендацій щодо впровадження найкращих практик, представники Active Schools за сприяння некомерційної загальнонаціональної громадської організації «Actionfor Healthy Kids» запропонували новий підхід щодо розбудови здоров'яформувального освітнього середовища. Означений підхід базується на забезпеченні кожному учню таких умов: 1) доступність здорової їжі та освіти про правильне харчування; 2) залучення школярів до систематичних занять фізичною культурою і спортом; 4) соціально-емоційне навчання, що сприяє формуванню стресостійкості (Active Schools; 2022) Ініціатива сприяла розробці та впровадженню таких інноваційних програм, як «Одна школа, одна громада, одна дитина» (WSCC) та «Програма комплексної шкільної фізичної активності» (CSPAP).

Модель програми «Одна школа, одна громада, одна дитина» реалізується в закладах загальної середньої освіти США за ініціативи Центру контролю та профілактики захворювань (CDC), Асоціації нагляду та навчальних програм (ASCD), консолідує спільні цілі медичної та освітньої галузей щодо охорони здоров'я школярів і передбачає десять напрямів реалізації: 1) санітарно-гігієнічне просвітництво; 2) фізичне виховання та рухова активність; 3) здорове харчування; 4) надання медичних послуг; 5) забезпечення соціально-психологічних консультацій; 6) створення соціально-емоційного клімату; 7) удосконалення фізичного простору (інжиніринг) закладів освіти; 8) оздоровлення співробітників; 9) співпраця з родинами; 10) залучення громадських організацій (Whole School, 2014). Означений підхід відповідає національній стратегії щодо формування безпечного психосоціального та фізичного здоров'я учнівської молоді, а також посилення ролі родини та громади у формуванні культури здоров'я учнів. Участь сім'ї та громади є ключовою умовою реалізації програми. Так, через залучення родина отримує можливість безпосередньо підтримувати та зміцнювати здорову поведінку дитини в різних середовищах – вдома, у школі, у позашкільних закладах, зокрема через співпрацю та надання ресурсної підтримки. Своєю чергою, заклади загальної середньої освіти можуть стати осередками громадського здоров'я через залучення батьків і відповідних фахівців (наприклад, епідеміологів, психологів, дієтологів), спільне використання шкільних приміщень з членами громади (наприклад, створення шкільних громадських центрів здоров'я, фітнес-центрів, літніх оздоровчих таборів, шкільних спортивних секцій тощо).

З метою забезпечення оздоровчого впливу фізичної культури, популяризації фізичного виховання серед учнів та їхніх батьків, у школах різних громад також впроваджується модель загальнонаціональної комплексної програми фізичної активності (CSPAP); запропонованої у 2014 році Центром контролю та профілактики захворювань США (SHAPE America) (Centersfor Disease Controland Prevention, 2015).

Фізична культура як навчальна дисципліна визначена SHAPE America як «академічний предмет», що «з урахуванням національних стандартів, навчальних планів та інструкцій спрямований на формування знань та поведінки для активної життєдіяльності: рухових навичок, фізичної підготовленості, спортивної майстерності, самоефективності та емоційного інтелекту» (Physical Activity Guidelines for Americans, 2018, с. 3). Зауважмо, що йдеться про повноцінну фізкультурну освіту учнівської молоді як прагнення до «фізичної грамотності», що є взаємодоповнюваними поняттями (Centersfor Disease Controland Prevention, 2015, с. 11). Нові національні стандарти США визначають компетентності, необхідні для формування фізкультурно грамотних громадян, котрі володіють знаннями, навичками та вміннями забезпечувати власну ефективну фізичну активність упродовж життя.

Нещодавно SHAPE America переосмислила основні компоненти, які забезпечують структуру інноваційної програми фізичного виховання. Так, шкільна фізична культура має: відповідати потребам учнів усіх вікових груп; забезпечувати активність учнівської молоді протягом більшої частини уроку фізичної культури; формувати знання та навички для фізичної активності упродовж життя; навчати самоменеджменту; стати приємним академічним досвідом для всіх школярів. Таким чином, нова фізична культура в США стосується трьох сфер навчання: когнітивної (розвиток пізнавальних процесів, знання про основи руху та впливу фізичних вправ на організм людини); емоційно-вольової (формування позитивної мотивації до навчання, до колективу, до фізичного самовдосконалення); психомоторної (формування рухової грамотності, вміння володіти власним тілом та вдосконалювати його) (The Essential Components of Physical Education, 2015, с. 4).

Відповідно до SHAPE America, кожен учень повинен відвідувати уроки фізкультури в обсязі 150 і 225 хвилин на тиждень у початковій та середній школах відповідно. Шкільні округи та заклади загальної середньої освіти повинні вимагати повне залучення всіх учнів до уроків фізичної культури, а отже звільнення від уроків, зміна рухової активності на інші види діяльності (навіть участь у міжшкільних видах спорту) або перезарахування кредитів з цієї дисципліни не дозволені. Існує також рекомендація щодо заборони використання фізичної активності як форми покарання школярів, застосування вправ для корекції їх поведінки (The Essential Components of Physical Education, 2015). Відповідно, право проводити уроки фізичної культури надається підготовленим учителям, котрі отримали державну ліцензією або державний сертифікат, що засвічує їхній професіоналізм.

Мета Комплексної програми фізичної активності, схваленої SHAPE America, полягає в тому, щоб шкільна система фізичної культури на засадах синергетичної взаємодії із зацікавленими особами скоординовано забезпечила якісну фізкультурну освіту для всіх учнів школи; розширила можливості дітей та молоді громади вдосконалювати рухові вміння та навички як в урочній, так в позаурочній діяльності; допомогти всім дітям і підліткам досягти рекомендованих ВООЗ 60 і більше хвилин щоденної фізичної активності

для оптимального здоров'я (The Essential Components of Physical Education, 2015).

Реалізація Комплексної програми фізичної активності спрямована на підвищення рівня рухової компетентності, що характеризується такими компонентами: збільшення моторної щільності уроків фізичної культури за рахунок вправ та ігор середньої і високої інтенсивності не менше 50% навчального часу; впровадження інноваційних видів рухової активності (фітнесу, пляжного волейболу тощо); збільшення кількості уроків фізичної культури; збільшення часу рекреаційної рухової активності в позаурочній діяльності з модифікацією правил гри та/або обладнання (наприклад, боротьба за бази у софтболі всіма учасниками; заміна менш активних ігор на більш активні тощо); задоволення потреб у фізичній активності усіх школярів, у тому числі з обмеженими можливостями (Physical Activity Guidelines for Americans, с. 10).

Модель програми CSPAP містить п'ять складників, за допомогою яких можна досягти окреслених цілей (Рис. 1): 1) фізичне виховання та фізкультурна освіта в закладах загальної середньої освіти; 2) організована щоденна рухова активність у школі (уроки фізичної культури, фізкультпаузи на інших уроках, рухливі перерви тощо); 3) позашкільна рухова активність (ходьба або їзда на велосипеді до школи та назад; клуби фізичної активності та секції з видів спорту; інтрашкільні програми: види спорту, організовані школою чи громадою, в яких може брати участь будь-яка дитина; міжшкільні програми: спортивні змагання між школами; фізична активність у позашкільних програмах продовженого дня: спортивні свята, спортивні гуртки, здорове харчування); 4) залучення кваліфікованого педагогічного персоналу до організації такої активності; 5) залучення сім'ї та громади для створення відповідного рекреаційно-оздоровчого безпечного та розвивального середовища (Physical Education and Physical Activity, 2015).

Рис. 1. Модель комплексної програми фізичної активності (SHAPE) (Physical Education and Physical Activity).

Оригінальна модель CSPAP та її численні ітерації упродовж останнього десятиліття набуває все більшої популярності у світі. На малюнках моделі майже завжди зображено п'ять компонентів, тісно і рівномірно рознесених, що охоплюють та віддаляються від центральної мети (забезпечення фізичної активності школярів помірної та середньої інтенсивності на рівні національних орієнтирів). Ці образи символізують єдність, спільну відповідальність та загальну мету держави, громади, школи та кожної родини. Такі характеристики програми втілюють спільний дух, що є характерною рисою багатокomпонентного підходу до просування ідей здорового способу життя та систематичної фізичної активності як чинника соматичного та ментального благополуччя дітей, молоді і їхніх батьків.

Реалізація програми спрямована на забезпечення виконання зобов'язань SHAPE America залучити до систематичної фізичної активності до 50 мільйонів американських дітей та молоді до 2029 року (тобто забезпечити вертикаль від початкової до старшої школи та залучити учнів, які розпочали навчання в закладах загальної середньої освіти у 2017 році). Передбачається, що школярі до моменту закінчення середньої

школи набудуть компетентностей, необхідних для здійснення здорової фізичної активності впродовж життя. Важливо зазначити, що модель була схвалена широким колом спортивних організацій (наприклад, Nike). Таким чином, на засадах принципу справедливості та інклюзії, мета програми CSPAP полягає в тому, щоб задовольнити потреби кожного учня у якісній фізичній культурі та щоденній фізичній активності, залучити громади до створення відповідного середовища (Physical Activity Guidelines for Americans, 2022).

Від моменту свого створення модель CSPAP зумовила дискурс в освітніх колах та в секторі громадського здоров'я, спрямованого на створення доказової бази і змін у політиці та практиці, пов'язаних з фізичною активністю школярів. Представниками Департаменту охорони здоров'я США комплексну модель CSPAP у 2015 році було рекомендовано в якості національної системи шкільної фізичної культури.

Таким чином, процес модернізації шкільної фізичної культури в США засвідчує становлення нової освітньої стратегії, що забезпечує учнівську молодь фундаментальною освітою та навичками, необхідними людині XXI століття. Означена стратегія реалізується через комплексні програми, що відображають такі тенденції: 1) фокус на загальному здоров'ї населення: підвищена увага держави до здорового способу життя та фізичної активності громадян сприяє розвитку політик і практик оздоровчої фізичної культури та розвитку здоров'язбережувального освітнього середовища; 2) підтримка емоційного благополуччя: фізична активність у поєднанні з елементами ментальних технік допомагає зберегти та покращити психофізичне здоров'я учнівської молоді; 3) розширення спектру видів фізичної активності: школи стають більш різноманітними і пропонують учням не лише традиційні, а й інноваційні види спорту, ігри та командні заняття; 4) індивідуалізація навчання: посилюється увага до потреб та особливостей кожного учня в процесі організації тренувань та занять фізичною культурою на засадах принципу інклюзивності; 5) інтеграція технологій в освітній процес: використання сучасних підходів зумовлює збагачення занять новими методами та формами навчання і виховання школярів для підвищення ефективності занять фізичною культурою і спортом; 6) розвиток спортивної інфраструктури: більше уваги приділяється розвитку спортивних майданчиків, залів, спортивних об'єктів у школах, що сприяє покращенню якості фізичної культури учнів та їх батьків; 7) залучення широкого кола стейкхолдерів до фізкультурної освіти підростаючого покоління: вчителі, батьки, медичні фахівці, представники громади відіграють важливу роль у формуванні культури поведінки учнівської молоді, є позитивним прикладом для наслідування, демонструючи активний здоровий спосіб життя у школі та поза нею.

Висновки. Отже, аналіз прогресивного зарубіжного досвіду дозволяє стверджувати, що за останнє десятиліття фізична культура зазнає трансформації: цей навчальний предмет в школі визнано важливим для загального освітнього досвіду учнівської молоді та основою для здорового і активного способу життя впродовж життя. Окреслений фреймворк інноваційного розвитку шкільної фізичної культури в США є перспективним для використання в умовах реформування освітньої галузі «Фізична культура» в Україні. Насамперед, співзвучним вбачаємо посилення освітнього акценту навчальної дисципліни, що підвищує її статусність як чинника підвищення академічної успішності та соціалізації школярів; посилення вимог до професійної, зокрема, організаційно-методичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури; консолідації школи і громади, педагогів та батьків, а також залучення фахівців (психологів, лікарів, дієтологів, фітнес-тренерів тощо) з метою формування культури здоров'я, підвищення рівня фізичної підготовленості учнівської молоді; оздоровче спрямування урочної та позаурочної форм фізичної активності, популяризацію нових її видів; розвиток інфраструктури закладів загальної середньої освіти, їх інклюзивності та безбар'єрності для занять рекреаційною та спортивно-масовою фізичною культурою різних категорій населення. Вважаємо, що окреслені позитивні практики сприятимуть посиленню якості навчання і викладання фізичної культури в умовах реформування Нової української школи, вихованню фізично здорових, соціально активних громадян; популяризації занять фізичною культурою і спортом серед різних верств населення.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в обґрунтуванні шляхів розвитку професійних компетентностей учителів фізичної культури в умовах реформування Нової української школи з урахуванням виокремлених педагогічних ідей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Белікова Н. О. Подубінська С. В. Сучасний стан організації позакласної роботи з фізичної культури. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини*. 2019. № 14. С. 15–19. DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-8082.2019-14.15-19>
- Бондарчук Н., Тулядан В., Томочко О. Перспективи модернізації освітньої галузі України в контексті підвищення якості фізичного виховання школярів і студентів. *Науковий вісник Ужгородського університету. Педагогіка. Соціальна робота*. 2023. № 2 (53). С. 17–21. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2023.53.17-21>
- Вахняк В. Фізична культура в умовах Нової української школи. *Collection of scientific papers «SCIENTIA»*, (October 28, 2022). Kraków, Poland, 2022. С. 177–179.
- Дикий О. Ю. Сучасні підходи до організації фізичного виховання школярів. *Педагогічний пошук*. 2019. № 1. С. 24–28.
- Дорош І., Ковальчук А. Формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів в освітньому процесі НУШ. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2023. № 1. С. 43–53. DOI: <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2023-PP-1-43-53>
- Дроздова К. В. Формування мотивів до занять фізичною культурою у сучасних школярів. *Modern Issues of*

- Physical Education, Sports, Tourism-Local History, and Physical Culture, and Recreation Work*: Scientific editors: Nataliia Khilus and Tadeusz Pokusa. Opole: The Academy of Applied Sciences – Academy of Management and Administration in Opole, 2023. P. 142–178.
- Калитка С. В., Приймак В. О., Ковальчук Н. М., Тарасюк В. Й. Пропагування ідей олімпізму, впровадження олімпійської освіти та аксіологічний підхід у вихованні школярів. *Академічні студії. Педагогіка*. 2022. № 1 (1). С. 168–175. DOI: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2022.1.24>
- Качан О. А., Кудрявець Д. С., Вольвак М. О. Методичний путівник Нової української школи: фізична культура. Краматорськ: Відділ інформаційно-видавничої діяльності, 2021. 62 с.
- Качан О. А., Пристинський В. М. Концепція «Спорт заради розвитку» в реалізації завдань нової української школи. Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна, 2022. 162 с.
- Литвиненко О. Проблеми впровадження здоров'язберезувальних технологій і формування здорового способу життя учнів та шляхи їх вирішення. *Теорія, методика і практика навчання*. 2023. № 1 (96). С. 111–127. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.1.2023.09>
- Лянной М., Рибалко П., Ганчева В., Красілов А. Методика управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю в сучасних закладах середньої освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. № 4 (88). С. 280–289. DOI: <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2019.04/280-289>
- Несен О. О. Вибір варіативних модулів для занять впродовж однієї навчальної чверті для учнів 5–6 класів, відповідно до вимог модульної програми. *Актуальні питання фізичного виховання, спорту, здорового способу та якості життя різних верств населення*: зб. тез I Всеукр. наук.-практ. конф. Харків: Нац. аерокосмічний ун-т імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», 2023. С. 82–85.
- Огністий А., Огніста К., Власюк Р. STEM-освіта у фізичній культурі учнів. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Педагогіка*. 2023. № 1(1). С. 239–249. DOI: <https://doi.org/10.25128/2415-3605.23.1.30>
- Омельяненко І. Сучасні вимоги до конструювання змісту освіти з фізичної культури в загальноосвітніх навчальних закладах. *Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2016. № 21. С. 57–62.
- Пахальчук Н. О., Грошовенко О. П., Голук О. А. Оновлення традиційної методики проведення фізкультурного заняття з дошкільниками та молодшими школярами. *Physical culture and sports in the educational space: innovations and development prospects*: international scientific and practical conference: conference proceedings (March 5–6, 2021). Wloclawek, Republic of Poland: «Baltija Publishing». URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/book/109>
- Сватъев А. В., Симонік А. В., Верітов О. І., Воронкова Т. В. Теорія і практика олімпійської освіти: конспект лекцій для здобувачів ступеня вищої освіти магістра спеціальності «Фізична культура і спорт» освітньо-професійної програми «Спорт». Запоріжжя: ЗНУ, 2023. 72 с.
- Сороколіт Н. С. Компетентнісний підхід у фізичному вихованні. *Current issues of science and education*: abstract The XIV International Science Conference. Рим, 2021. С. 146–152.
- Чижик Т. Г., Потоцька, Т. Ф. Фізична підготовка дітей переддошкільного та молодшого шкільного віку у контексті Нової української школи. Миколаїв: Ліон, 2020. 130 с.
- Active Schools, Formerly a Let's Move! Initiative, Finds New Organizational Home in Action for Healthy Kids. CHICAGO (September 5, 2018). URL: <https://www.actionforhealthykids.org/active-schools-new-organizational-home/>
- Active Schools. Physical Education Teacher Education Program Integration Guide. Chicago, IL: Action for Healthy Kids, 2022. 50 p. URL: <https://www.activeschoolsus.org/wp-content/uploads/2022/08/Active-Schools-Guiding-Framework.pdf>
- CDC Timeline 2010. URL: <https://www.cdc.gov/museum/timeline/2010.html>
- Centers for Disease Control and Prevention. Increasing physical education and physical activity: A framework for schools. *Centers for Disease Control and Prevention, United States Department of Health and Human Services*: Atlanta, GA, USA, 2019. 12 p. URL: https://www.cdc.gov/healthyschools/physicalactivity/pdf/2019_04_25_PE-PA-Framework_508tagged.pdf
- Centers for Disease Control and Prevention. *Results from the School Health Policies and Practices Study 2014*. Atlanta, GA: Centers for Disease Control and Prevention, US Dept of Health and Human Services, 2015. 180 p. URL: https://www.cdc.gov/healthyyouth/data/shpps/pdf/shpps-508-final_101315.pdf
- Designed To Move Active Schools. A Practical Guide For School Leaders, 2015. 96 p. URL: <https://www.icsspe.org/system/files/Designed%20to%20Move%20-%20Active%20Schools%20Report.pdf>
- Gray C., Gibbons R., Larouche R., Sandseter E., Bienenstock A., Brussoni M., et al. What is the relationship between outdoor time and physical activity, sedentary behaviour, and physical fitness in children? A systematic review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2015. № 12. P. 6455–6474. URL: <https://doi.org/10.3390/ijerph120606455>.
- Haerens L., Kirk D., Cardon G., De Bourdeaudhuij I. Toward the development of a pedagogical model for healthbased physical education. *Quest*. 2011. № 63(3). P. 321–338. URL: <https://doi.org/10.1080/00336297.2011.10483684>
- Hatfield D.P., Lynskey V.M., Economos C.D., Nichols E.R., Whitman N.B., Nelson M.E. Crowdsourcing Innovative Physical Activity Programs: Active Schools Acceleration Project Case Study. *Trans J of the Am College of Sports Medicine*. 2016. № 1(1). P. 1–9. URL: <https://doi.org/10.1249/TJX.0000000000000724>
- Hellison D.O.N., Martinek T. 5.4 Social and individual responsibility programs. *Physical Education*. 2006. P. 61–74.
- Johnson U., Ivarsson A., Parker J., Andersen M.B., Svetoft I. Connection in the fresh air: A study on the benefits of participation in an electronic tracking outdoor gym exercise programme. *Montenegrin Journal of Sports Science and Medicine*. 2019. № 8. С. 61–77. URL: <https://doi.org/10.26773/mjssm.190309>
- Kao S. C., Cadenas-Sanchez C., Shigeta T. T., Walk A. M., Chang YK, Pontifex M. B, et al. A systematic review of physical activity and cardiorespiratory fitness on P3b. *Psychophysiology*. 2019. № 57. P. e13425. URL: <https://doi.org/10.1111/>

- psyp.13425
- Kirk D. Physical Education Futures: Can we reform physical education in the early 21st Century? *Debates in Physical Education*. 2012. № 27. P. 220–233. DOI: <https://doi.org/10.4000/ejrieps.3222>. URL <https://journals.openedition.org/ejrieps/3222>
- Lauder A., Piltz W. Play practice: The games approach to teaching and coaching sports. *Human Kinetics*. Human Kinetics, 2013. 256 p.
- Malina R. M. Physical fitness of children and adolescents in the United States: status and secular change. *Medicine and Sport Science*. 2015. № 50. C. 67–90. DOI: <https://doi.org/10.1159/000101076>
- Miller G.F., Sliwa S., Michael S., Lee S., Burgeson C., Krauthaim A.M., Hatfield D.P., Sharma S., Economos C.D. Evaluation of Let's Move! active schools activation grants. *Preventive Medicine*. 2018. № 108. P. 36–40. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ypmed.2017.12.024>
- NCD Risk Factor Collaboration. A century of trends in adult human height. *Elife*. 2016. № 5. P. e13410. DOI: <https://doi.org/10.7554/eLife.13410>
- Physical Activity Guidelines for Americans Midcourse Report Strategies to Increase Physical Activity Among Youth. U.S. Department of Health and Human Services, 2022. 48 p. URL: <https://health.gov/sites/default/files/2019-09/pag-mid-course-report-final.pdf>
- Physical Education and Physical Activity. URL: <https://www.cdc.gov/healthyschools/physicalactivity/index.htm>
- Rasberry C. N., Lee, S. M., Robin, L., Laris, B. A., Russell, L. A., Coyle, K. K., & Nihiser, A. J. The association between school-based physical activity, including physical education, and academic performance: a systematic review of the literature. *Preventive medicine*. 2011. № 52. S. 10–20.
- The Essential Components of Physical Education. SHAPE America, 2015. 11 p. URL: <https://www.shapeamerica.org/Common/Uploaded%20files/uploads/pdfs/TheEssentialComponentsOfPhysicalEducation.pdf>
- The National Survey of Children's Health (NSCH). URL: <https://mchb.hrsa.gov/data-research/national-survey-childrens-health>
- Physical Activity Guidelines for Americans, 2nd edition. Washington, DC: US Department of Health and Human Services, 2018. 118 p. URL: https://health.gov/sites/default/files/2019-09/Physical_Activity_Guidelines_2nd_edition.pdf
- Ward P., Lawson H. A., Van der Mars H., Mitchell M. F. 21st century physical education in the United States: Introduction to the special issue. *Journal of Teaching in Physical Education*. 2021. № 40 (3). C. 345–352. DOI: <https://doi.org/10.4000/ejrieps.3222>
- Whole School, Whole Community, Whole Child (WSCC). 2014. URL: <https://www.cdc.gov/healthyschools/wsc/index.htm>

REFERENCES

- Active Schools, Formerly a Let's Move! Initiative, Finds New Organizational Home in Action for Healthy Kids*. (2018). Chicago Retrieved from <https://www.actionforhealthykids.org/active-schools-new-organizational-home/>
- Active Schools (2022). Physical Education Teacher Education Program Integration Guide. Chicago, IL: Action for Healthy Kids. Retrieved from <https://www.activeschoolsus.org/wp-content/uploads/2022/08/Active-Schools-Guiding-Framework.pdf>
- Belikova, N. O., & Podubinskaya, S. V. (2019). Suchasnyi stan orhanizatsii pozaklasnoi roboty z fizychnoi kultury [Current State Of The Organization Of Extracurricular Activity On Physical Education]. *Bulletin of the Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University. Physical education, Sport and Human Health*, 14, 15-19. DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-8082.2019-14.15-19> [in Ukrainian].
- Bondarchuk, N., Tulaydan, V., & Tymochko, O. (2023). Perspektyvy modernizatsii osvithoi haluzi Ukrainy v konteksti pidvyshchennia yakosti fizychnoho vykhovannia shkoliariv i studentiv [Prospects Of Modernization Of The Education Field Of Ukraine In The Context]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Pedagogika. Sotsialna robota [Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Pedagogy. Social Work]*, 2 (53), 17-21. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2023.53.17-21> [in Ukrainian].
- CDC Timeline. (2010). Retrieved from <https://www.cdc.gov/museum/timeline/2010.html>
- Centers for Disease Control and Prevention. Increasing physical education and physical activity: A framework for schools (2019). *Centers for Disease Control and Prevention, United States Department of Health and Human Services: Atlanta, GA, USA*. Retrieved from https://www.cdc.gov/healthyschools/physicalactivity/pdf/2019_04_25_PE-PA-Framework_508tagged.pdf
- Centers for Disease Control and Prevention. (2015). *Results from the School Health Policies and Practices Study 2014*. Atlanta, GA: Centers for Disease Control and Prevention, US Dept of Health and Human Services. Retrieved from https://www.cdc.gov/healthyyouth/data/shpps/pdf/shpps-508-final_101315.pdf
- Chyzhyk, T. H., & Pototska, T. F. (2020). *Fizychna pidhotovka ditei peredshkilnoho ta molodshoho shkilnoho viku u konteksti Novoi ukrainskoi shkoly [Physical training of children of pre-school and primary school age in the context of the New Ukrainian School]*. Mykolaiv [in Ukrainian].
- Designed To Move Active Schools. A Practical Guide For School Leaders*. (2015). Retrieved from <https://www.icsspe.org/system/files/Designed%20to%20Move%20-%20Active%20Schools%20Report.pdf>
- Dykyi, O. Yu. (2019). Suchasni pidkhody do orhanizatsii fizychnoho vykhovannia shkoliariv [Modern Approaches to Physical Education of Schoolchildren]. *Pedahohichniy poshuk [Pedagogical Exploration]*, 1, 24-28 [in Ukrainian].
- Dorozh, I., & Kovalchuk, A. (2023). Formuvannia zdoroviazberezhuvainoi kompetentnosti molodshykh shkoliariv v osvithnomu protsesi NUSH [The younger school students health care competence formation in the educational process of the new ukrainian school]. *Naukovi zapysky NDU im. M. Hoholia. Psykholoho-pedahohichni nauky [Scientific notes of NSU named after M. Gogol. Psychological and pedagogical sciences]*, 1, 43-53. DOI: <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2023-PP-1-43-53> [in Ukrainian].
- Drozdova, K.V. (2023). Formuvannia motyviv do zaniat fizychnoiu kulturoiu u suchasnykh shkoliariv [Formation of Motivation for Engaging in Physical Education Among Contemporary Schoolchildren]. In *Modern Issues of Physical Education, Sports, Tourism-Local History, and Physical Culture, and Recreation Work*: Scientific editors: Nataliia Khlus and Tadeusz Pokusa (pp. 142-178). Opole: The Academy of Applied Sciences – Academy of Management and Administration in Opole [in Ukrainian].
- Gray, C., Gibbons, R., Larouche, R., Sandseter, E., Bienenstock, A., & Brussoni, M., et al. (2015). What is the relationship between outdoor time and physical activity, sedentary behaviour, and physical fitness in children? A systematic review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 12, 6455-6474. DOI <https://doi.org/10.3390/ijerph120606455>

- Hatfield, D. P., Lynskey, V. M., Economos, C. D., Nichols, E. R., Whitman, N. B., & Nelson, M. E. (2016). Crowdsourcing Innovative Physical Activity Programs: Active Schools Acceleration Project Case Study. *Trans J of the Am College of Sports Medicine*, 1 (1), 1-9. DOI <https://doi.org/10.1249/TJX.0000000000000724> (in English).
- Hellison, D.O.N., & Martinek, T. (2006). 5.4 Social and individual responsibility programs. *Physical Education*, 61-74.
- Haerens, L., Kirk, D., Cardon, G., & De Bourdeaudhuij, I. (2011). Toward the development of a pedagogical model for health-based physical education. *Quest*, 63 (3), 321-338. <https://doi.org/10.1080/00336297.2011.10483684>
- Johnson, U., Ivarsson, A., Parker, J., Andersen, M. B., & Svetoft, I. (2019). Connection in the fresh air: A study on the benefits of participation in an electronic tracking outdoor gym exercise programme. *Montenegrin Journal of Sports Science and Medicine*, 8, 61-77. DOI <https://doi.org/10.26773/mjssm.190309>
- Kalytka, S. V., Pryimak, V. O., Kovalchuk, N. M., & Tarasiuk, V. Y. (2022). Propahuvannia idei olimpizmu, vprovadzhennia olimpiiskoi osvity ta aksiolohichnyi pidkhd u vykhovanni shkoliariv [Promotion Of Olympism Ideas, Olympic Education, And An Axiological Approach To Schoolchildren's Education]. *Akademichni studii. Pedagogika [Academic Studies. Pedagogy]*, 1, 168-175. DOI: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2022.1.24> [in Ukrainian].
- Kachan, O. A., Kudriavets, D. S., & Volvak, M. O. (2021) *Metodychnyi putivnyk Novoi ukrainskoi shkoly: fizychna kultura [Guidelines of the New Ukrainian School: Physical Education]*. Kramatorsk: Viddil informatsiino-vydavnychoi diialnosti [in Ukrainian].
- Kachan, O. A., & Prystynskiy, V. M. (2022). *Kontseptsiia «Sport zarady rozvytku» v realizatsii zavdan novoi ukrainskoi shkoly [The concept of 'Sport for Development' in implementing the objectives of the New Ukrainian School]*. Sloviansk: vyd-vo B. I. Matorina [in Ukrainian].
- Kao, S. C., Cadenas-Sanchez, C., Shigeta, T. T., Walk, A. M., Chang, Y. K., & Pontifex M. B, et al. (2019). A systematic review of physical activity and cardiorespiratory fitness on P3b. *Psychophysiology*, 57, e13425. DOI <https://doi.org/10.1111/psyp.13425>
- Kirk, D. (2012). Physical Education Futures: Can we reform physical education in the early 21st Century? *Debates in Physical Education*, 27, 220-233. DOI <https://doi.org/10.4000/ejrieps.3222>. URL <https://journals.openedition.org/ejrieps/3222>
- Lauder, A., & Piltz, W. (2013). *Play practice: The games approach to teaching and coaching sports*. Human Kinetics. Human Kinetics.
- Liannoi, M., Rybalko, P., Hanchieva, V., & Krasilov, A. (2019). Metodyka upravlinnia fizkulturno-ozdorovchoiu diialnistiu v suchasnykh zakladakh serednoi osvity [Methodology of management of physical culture and health improvement activity in modern institutions of secondary education]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii [Pedagogical Sciences: Theory, History, Innovative Technologies]*, 4 (88), 280-289. DOI: <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2019.04/280-289> [in Ukrainian].
- Lytvynenko, O. (2023). Problemy vprovadzhennia zdoroviazberezhuvalnykh tekhnologii i formuvannia zdorovoho sposobu zhyttia uchniv ta shliakhy yikh vyrishennia [Challenges in implementing health-preserving technologies and promoting a healthy lifestyle among students, as well as ways to address them]. *Teoriia, metodyka i praktyka navchannia [Theory, Methodology, and Practice of Teaching]*, 1 (96), 111-127. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.1.2023.09> [in Ukrainian].
- Malina, R. M. (2015). Physical fitness of children and adolescents in the United States: status and secular change. *Medicine and Sport Science*, 50, 67-90. DOI <https://doi.org/10.1159/000101076>
- Miller, G. F., Sliwa, S., Michael, S., Lee, S., Burgeson, C., Krauthem, A. M., Hatfield, D. P., Sharma, S., & Economos, C. D. (2018). Evaluation of Let's Move! active schools activation grants. *Preventive Medicine*, 108, 36-40. DOI <https://doi.org/10.1016/j.ypmed.2017.12.024>
- NCD Risk Factor Collaboration. A century of trends in adult human height (2016). *Elife*, 5, e13410. DOI <https://doi.org/10.7554/eLife.13410>
- Nesen, O. O. (2023). Vybir variatyvnykh moduliv dlia zaniat vprodovzh odniiei navchalnoi chverti dlia uchniv 5–6 klasiv, vidpovidno do vymohmodulnoi prohramy [The selection of elective modules for sessions throughout one academic quarter for students in 5th-6th grades in accordance with the requirements of the modular program]. In *The current issues of physical education, sports, healthy lifestyle, and quality of life among various social groups* (pp.82-85). Kharkiv: Natsionalnyi aerokosmichnyi universytet imeni M. Ye. Zhukovskoho «Kharkivskiy aviatsiinyi instytut» [in Ukrainian].
- Ohnystyi, A., Ohnysta, K., & Vlasiuk, R. (2023). STEM-osvita u fizychnii kulturi uchniv [STEM education in the physical culture of students]. *[The Scientific Issues of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Pedagogy]*, 1 (1), 239-249. DOI: <https://doi.org/10.25128/2415-3605.23.1.30> [in Ukrainian].
- Omelianenko, I. (2016). Suchasni vymohy do konstruiuvannia zmistu osvity z fizychnoi kultury v zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh [Modern requirements for designing the content of physical education in general educational institutions]. *Molodizhnyi naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky [Youth Scientific Journal Lesya Ukrainka Eastern European National University]*, 21, 57-62 [in Ukrainian].
- Pakhalchuk, N. O., Hroshovenko, O. P., & Holiuk, O. A. (2021). Onovlennia tradytsiinoi metodyky provedennia fizkulturnoho zaniattia z doshkilnykamy ta molodshymy shkoliaramy [Updating the traditional methodology for conducting physical education classes with preschoolers and younger students]. In *Physical culture and sports in the educational space: innovations and development prospects: international scientific and practical conference: conference proceedings* (March 5–6). Wloclawek, Republic of Poland : «Baltija Publishing». Retrieved from <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/book/109> [in Ukrainian].
- Physical Activity Guidelines for Americans Midcourse Report Strategies to Increase Physical Activity Among Youth*. (2022). U.S. Department of Health and Human Services. Retrieved from <https://health.gov/sites/default/files/2019-09/pag-midcourse-report-final.pdf>
- Physical Education and Physical Activity*. Retrieved from <https://www.cdc.gov/healthyschools/physicalactivity/index.htm>
- Physical Activity Guidelines for Americans, 2nd edition (2018). Washington, DC: US Department of Health and Human Services. Retrieved from https://health.gov/sites/default/files/2019-09/Physical_Activity_Guidelines_2nd_edition.pdf
- Raspberry, C. N., Lee, S. M., Robin, L., Laris, B. A., Russell, L. A., Coyle, K. K., & Nihiser, A. J. (2011). The association between school-based physical activity, including physical education, and academic performance: a systematic review of the literature. *Preventive medicine*, 52, S10-S20.

- Sorokolit, N. S. (2021). *Kompetentnisnyi pidkhid u fizychnomu vykhovanni [Competence approach in physical education]*. *Current issues of science and education: abstract The XIV International Science Conference (ззю 146-152)*. Rome [in Ukrainian].
- Svatiev, A. V., Symonik, A. V., Veritov, O. I., & Voronkova, T. V. (2023). *Teoriia i praktyka olimpiiskoi osvity [Theory and practice of Olympic education]: lecture summary for applicants for higher education master's degree in the specialty «Physical Culture and Sport» of the educational and professional program «Sport»*. Zaporizhzhia: ZNU [in Ukrainian].
- The Essential Components of Physical Education. SHAPE America*. (2015). Retrieved from <https://www.shapeamerica.org/Common/Uploaded%20files/uploads/pdfs/TheEssentialComponentsOfPhysicalEducation.pdf>
- The National Survey of Children's Health (NSCH)*. Retrieved from <https://mchb.hrsa.gov/data-research/national-survey-childrens-health>
- Vakhniak, V. (2022). *Fizychna kultura v umovakh Novoi ukrainskoi shkoly [Physical Education in the Context of the New Ukrainian School]*. *Collection of scientific papers «SCIENTIA»* (pp. 177-179). Kraków, Poland [in Ukrainian].
- Ward, P., Lawson, H. A., Van der Mars, H., & Mitchell, M. F. (2021). 21st century physical education in the United States: Introduction to the special issue. *Journal of Teaching in Physical Education*, 40 (3), 345-352. Retrieved from <https://doi.org/10.4000/ejrieps.3222>
- Whole School, Whole Community, Whole Child (WSCC)*. (2014). Retrieved from <https://www.cdc.gov/healthyschools/wsc/index.htm>

OKSANA DANYSKO
VALENTYNA BONDARENKO
SERHII SYNYSIA
TETIANA SYNYSIA

INNOVATIVE MODELS OF PHYSICAL EDUCATION, HEALTH IMPROVEMENT, AND SPORTS MASS PROGRAMS IN SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS: THE EXPERIENCE OF THE USA

Annotation. The article explores the innovative experience of reforming the physical education sector in the United States of America in line with the ideas of the domestic reform «New Ukrainian School». The article's goal is to analyze, based on the study of normative acts and scientific literature, the modern programs organizing recreational, health-improving, and mass sports activities, both during and outside school hours, in the United States of America. It aims to determine the prospects for further implementing them into the Ukrainian school physical education practice.

The analysis of progressive foreign experience, particularly innovative programs such as «Active Schools», «Whole School, Whole Community, Whole Child», and the «Program of Comprehensive School Physical Activity», implemented at the national level in US general secondary education institutions, is aimed at implementing a global strategy to increase schoolchildren's level of physical activity. This strategy focuses on forming a physically healthy, emotionally stable, and harmoniously developed generation that comprehends the importance of an active lifestyle, healthy nutrition, and aims for self-improvement.

We've found that the identified innovative models for developing school physical culture in the USA show promise for utilization in Ukraine. Consistently, we define the ideas as follows: strengthening the educational emphasis of the discipline, thereby enhancing its status as a factor for increasing academic achievement and the socialization of students; reinforcing requirements for professional, particularly organizational and methodological, preparation of future physical education teachers; uniting schools and communities, educators, and parents, and engaging specialists (psychologists, doctors, dieticians, fitness trainers, etc.) to establish a culture of health, improve the physical fitness of students; directing both in-school and extracurricular physical activities toward wellness, promoting new forms of activity; enhancing the infrastructure of general secondary education institutions, making them inclusive and barrier-free for engaging in recreational and mass sports physical culture among different segments of the population.

Keywords: *new physical culture, sports, innovations, lesson, physical activity, recreation, sports and mass events, educational institutions, inclusiveness, healthy lifestyle.*

УДК 378.011.3-051:6:069.53

DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2023.82.295050>

ВАЛЕНТИНА ТИТАРЕНКО

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0553-4277>

(Полтава)

Place of word: Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

МАРИНА КОНДРАТЕНКО,

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-5641-9238>

(Полтава)

Place of word: Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

ФОРМУВАННЯ У ВЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ ТЕОРЕТИЧНИХ ТА ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕМАТИЧНИХ ВИСТАВОК

Анотація. Сьогодні виставкова діяльність є актуальною сферою сучасної культури та розвитку суспільства. Виставки мають важливу естетичну, культурну, наукову, освітню та філософську місію. Організація виставок – важливий елемент діяльності вчителя трудового навчання та технологій. У статті подана характеристика однієї з найпоширеніших форм виставок – тематичної.

Виставки на військову тематику зараз є актуальними та необхідними, вони сприяють формуванню національної самосвідомості, формуванню світогляду і системи цінностей учнів, несуть патріотичний зміст.

Презентовано узагальнений і систематизований досвід побудови тематичної виставки «Життя переможе смерть» у Полтавському краєзнавчому музеї імені Василя Кричевського, що розміщувалась у військовому наметі, складалась з артефактів війни, волонтерської допомоги, переданої на фронт, особистих речей захисників.

Ключові слова: виставка, тематична виставка, експонат, війна, артефакт, військовий.

Незважаючи на достатню кількість наукових праць присвячених виставковій діяльності, варто зазначити про дискусійність підходів до трактування поняття «успішності» виставки та вдалих форматів її проведення. У статті розглянуто форми виставкової діяльності, зокрема тематичні виставки, та визначені чинники, що впливають на реалізацію функцій таких виставок.

Мета дослідження – аналіз тематичної виставки «Життя переможе смерть», її характеристика, використання та передання набутого досвіду при побудові тематичних виставок учителями трудового навчання та технологій у майбутньому.

Аналіз останніх публікацій та досліджень, наукової літератури з питань виставкової діяльності свідчить про недостатню розробку цієї проблеми. Відсутній комплексний підхід до класифікації виставкової діяльності. Різні теоретичні та практичні аспекти проведення виставок знайшли відображення у працях українських учених – Антоненко І. Я. (2013), Антонюк Я. М. (2015), Шиндировський І. М. (2015), Вагенік О. М. (2020), Дупляк Т. П. (2008, 2013), Пекар В. О. (2009), Ткаченко Т. І. (2008, 2016) та ін.

Перспективи та проблеми, пов'язані із розвитком інституту виставок в Україні загалом та в галузі освіти зокрема – є актуальними і потребують глибоких досліджень.

Робота над виставкою поділяється на декілька етапів, кожен з яких має свою особливість. Від реалізації завдань, поставлених на кожному етапі залежить успішність самої виставки.

Виставка є успішною, коли вона морально, інтелектуально та фізично заангажує своїх відвідувачів. При виборі теми автори (вчителі) повинні визначити її актуальність. Далі авторами оцінюються наявність достатньої кількості об'єктів для висвітлення необхідної теми.

Експонати виставки повинні відповідати її формату.

Основні форми виставок: експрес-виставка (позапланова оперативна виставка з актуальної тематики); тематична виставка (виставка, в основі якої покладена певна тема); виставка-звіт (створюється як підсумок або за результатами проведення певних робіт, досліджень тощо); виставка-презентація (передбачає ознайомлення та демонстрацію на загальних результатах творчої діяльності митців, науковців, бібліотекарів, студентів, школярів тощо, такі виставки є гарним інформаційним та рекламним інструментом);

виставка-конкурс (зазначаються дата та місце проведення, умови, збираються роботи, розміщуються підсумки); виставка-продаж або виставка-ярмарок (основною метою таких виставок є промоція, продаж чи отримання замовлень на певний товар); фондова виставка (знайомить відвідувачів з маловідомими та не завжди доступними колекціями, така форма виставки найчастіше зустрічається у музейному просторі); виставка-вернісаж (демонстрація картин або репродукцій) [Пекар В. Основи виставкової діяльності: навч. посібн., 2009].

Після вибору відповідної форми виставки, відбувається складання тематико-експозиційного плану, враховуючи структуру виставкового простору, експозиція формується з урахуванням центральних і периферійних зон, маршруту проходження відвідувача виставкою.

Наступним етапом є підбір та оформлення експонатів. Кількість предметів визначається візуальним рядом, який ми хочемо побудувати, а також розмірами виставкової площі. Простір, оточення, освітлення повинно гармоніювати із розміщенням експонатів.

Під час етапу оформлення виставки та супровідних матеріалів експонати розміщуються у виставкових вітринах, на стендах, стелажах, у шафах, на столах тощо, до них готується детальний етикетаж.

Після побудови виставки відбувається її відкриття, яке є важливим етапом її організації та проведення.

Одним із завдань є повідомлення про запланований захід. Найбільш ефективним запрошенням на виставку є особисте запрошення, але допускається запрошення і в електронному форматі. Після офіційного відкриття виставки слід не забувати про її промоцію та підготувати у рамках її роботи тематичні екскурсії, виховні заходи тощо.

Для прикладу авторами подається аналіз тематичної виставки «Життя перемає смерть», для якої був обраний формат тематичної виставки. Така форма є досить вдалою для організації виставки вчителем трудового навчання та технологій разом зі своїми учнями, з можливістю залучення до виставки різних громадських та державних організацій.

Виставка «Життя перемає смерть» – це спосіб віддячити нашим захисникам та захисницям, волонтерам.

Зібрані експонати – важлива частина нашої історії. За допомогою оригінальних предметів є можливість об'єктивно презентувати страшні реалії цієї війни.

У експозиції виставки були представлені унікальні артефакти повномасштабного вторгнення, що триває просто цієї миті. Серед них зброя наших військових, особисті речі, спорядження, волонтерська допомога, зразки ворожої зброї. У побудові виставки, були використані предмети передані волонтерськими організаціями, які працюють в Україні та за її межами, артефакти, передані військовими частинами Полтави.

Перший блок представляв різні благодійні фонди, волонтерські організації, які передають гуманітарну допомогу для України та ті фонди й організації, що діють на території Полтавщини, розподіляючи цю допомогу. Найвідоміші з них у нашому регіоні: благодійний фонд «Карітас Полтава», благодійна організація «Полтавський єврейський фонд Хесед Нефеш», благодійна організація «Благодійний фонд «Ми всі з України», Республіканський (Громадянський) штаб солідарності, фермерське господарство «Фітоком Груп», Всеукраїнський благодійний фонд допомоги та розвитку «Хелп Груп», благодійна організація «Полтавський батальйон небайдужих», громадський рух «Оборона Полтави» тощо.

Цікавість викликали зразки харчування гуманітарної організації «World Central Kitchen», яка заснована іспансько-американським шеф-кухарем Хосе Андерсом. Уже понад 10 років він підтримує людей у гарячих точках світу.

При побудові експозиції куратор виставки тісно співпрацював з Центром спеціальної підготовки «Скіф», що займається з дітьми рукопашним боєм, стрілецькою підготовкою, основами самозахисту, а зараз, ще з початком повномасштабного вторгнення на безоплатній основі навчає полтавців користуватися зброєю, аби у разі потреби вони могли захистити своє місто. На виставці представлені, надані організацією, зразки ворожого озброєння.

У центрі виставки були державні символи України – жовто-синій прапор та тризуб виготовлений з куль, переданий українськими захисниками.

Поряд з зразками озброєння Збройних сил України були представлені два однострої у військовій формі одягу Сухопутних військ Збройних Сил України, крім обмундирування, головних уборів та взуття, на них представлені розвантажувач, плитоніска, турнікет, фляга, тактичні окуляри, дощовик.

Поряд було представлено гільзу 93 ОМБр, на якій викарбувані прізвища захисників-артилеристів (на превеликий жаль двох воїнів вже немає серед живих), які у 2014-2015 рр. брали участь у визволенні м. Авдіївки та с. Пісок й тримали оборону Донецького аеропорту.

Важливою частиною життя військового є побут. Перед відвідувачем була відтворена польова кухня, родзинкою якої була піч «Ракета», яку виготовляє полтавське підприємство «Інсортекс».

Поряд з рюкзаками та карематами, особистими речами, на виставці була представлена «окопна свічка».

З початку повномасштабного російського вторгнення в Україну (24 лютого 2022 року) Полтава стала тиловим волонтерським центром. У місті діє велика кількість волонтерських організацій та груп, які займаються підтримкою наших захисників. Одним з волонтерських напрямків є виготовлення окопних

свічок для захисників і тих, хто перебуває на окупованих територіях чи під обстрілами, та не має змоги навіть елементарно нагріти їжу чи воду. Свічка «окопна» допомагає українському воїну освітити бліндаж або укриття, підсушити одяг, зігрітися чи приготувати їжу. «Окопна» свічка може врятувати життя людей у підвалах, які залишилися без електро- та газопостачання. Такі свічки важко загасити вітром, вони не бояться вологи, їх можна запалювати багато разів. З їхньою допомогою можна розпалити багаття навіть з мокрої деревини. Одна така свічка у бляшанці може горіти близько трьох годин.

У рамках виставки, на подвір'ї музею, демонструвалась машина-герой, яка побувала в багатьох гарячих точках на сході нашої країни з 2014 р. і на Сумщині у березні 2022 року – «Штурманомобіль». Серед колекції шевронів на стелі є ті, які належали власникам, які віддали свої життя за нашу Батьківщину.

Після звільнення Сумщини волонтери забрали «Штурманомобіль» до Полтави, щоб залишити як пам'ять у музеї для наших нащадків. Люди повинні бачити чого вартувала нашим Захисникам ця багаторічна війна. І коли навіть техніка виходить з ладу через ворожу зброю, наші славетні Воїни невтомно женуть окупантів із нашої землі.

Важливою частиною виставки була побудована дитяча зона, що розміщувалась поряд, де діти після перегляду виставки мали можливість написати листи для військових і намалювати малюнки.

У рамках виставки проведені тематичні екскурсії, виховні заходи, зустрічі для учнів шкіл, студентів, полтавців та внутрішньо переміщених осіб із військовими та волонтерами.

На виховних заходах «Юний волонтер», після екскурсії виставкою, діти спілкувались з полтавськими волонтерами, допомагали їм у плетінні маскувальних сіток, писали листи військовим.

У рамках програми «Музей – вузу» проведено тематичні екскурсії для студентів факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Після екскурсії студенти мали змогу поспілкуватися з військовими, також познайомилися з технологією виготовлення «окопної» свічки, спробувавши виготовити її самостійно.

У залежності від виду, напрямку та форми, виставки виконують різні функції. Звичайно, на це впливає, перш за все напрям виставки та її місце проведення (школа, музейний простір, торговельні приміщення). Виставка і її організація має велике виховне значення. Участь у підготовці виставки, в оформленні її та у підборі експонатів стимулює учнів.

Висновки. Тематична виставка «Життя переможе смерть» реалізує основні функції виставкової діяльності: інформаційну (інформування громадськості про тему виставки), соціальну (об'єднуючи людей, виставка створює соціальну солідарність і згуртованість, сприяє соціальній інтеграції, а також зміцнює гордість за свою країну), навчальну (проведення на базі виставки патріотичних заходів, розширення і збагачення досвіду учнівської молоді), виховну (виховання особистісно-ціннісного ставлення до теми виставки, формування світоглядних уявлень і ціннісних орієнтацій, виховання здатності сприймати, інтерпретувати та оцінювати, виховання морально-естетичних ідеалів учнів), міжнародну (формування іміджу країни на міжнародній арені, а також інші прояви міжнародного співробітництва), комунікаційну (встановлення контактів з потенційними відвідувачами виставок, представниками ЗМІ, а також діловими партнерами для подальшого співробітництва), розвиваючу (збагачення емоційно-естетичного досвіду, формування культури почуттів, стимулювання художньо-образного мислення учнів), культурну (виставка як інструмент збереження культурних надбань людства) Ткаченко Т. І. (2016).

Протягом роботи виставки ефективність процесу комунікації забезпечувалась кураторами виставки, їх здібностями, знаннями, можливостями і вміннями та бажанням відвідувача засвоїти інформацію, закладену в експозиції тематичної виставки, перетворивши її в особистий досвід.

Організація подібних виставок у школі учителем трудового навчання та технологій, спільно з учнями, сприятиме формуванню національної самосвідомості учнів та адаптації до соціокультурного середовища, допомагатиме формуванню світогляду і системи цінностей, позитивно впливатиме на національно-патріотичне виховання учнівської молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Антоненко І. Я., Дупляк Т. П. Виставкова діяльність в Україні: стан, проблеми та шляхи їх розв'язання. *Економічний часопис*. XXI. 2013. № 11/12. С. 74–78.
- Антонюк Я. М., Шиндировський І. М. Організація виставкової діяльності : навч. посіб. Львів : ЛКА, 2015. 245 с. URL: https://pidruchniki.com/77731/marketing/organizatsiya_vistavkovoyi_diyalnosti
- Вагенік О. М. Музейна справа у закладах освіти (методичні рекомендації). Видання підготовлене до друку і віддруковане у КЗ «Центр туризму» ЗОР. URL: <https://drive.google.com/file/d/1htpNEBy3zo9us7w7-Hs75wWOFuajA5zi/view>
- Дупляк Т., Ткаченко Т. Інтернет технології у виставковій діяльності. *Маркетинг в Україні*. 2008. № 3. С. 26–29.
- Кальченко Ю., Надольська В. Розбудова музейництва на Волині за роки незалежності України. *Волинський музейний вісник* : наук. зб. / упр-ня культури і туризму Волин. ОДА; Волин. краєзн. музей; каф. документознавства і музейн. справи ВНУ ім. Лесі Українки; упоряд.: А. Силюк, Є. Ковальчук. Луцьк, 2012. Вип. 3. С. 34–38.
- Пекар В. Основи виставкової діяльності : навч. посіб. Київ : Євроіндекс, 2009. 348 с.
- Ткаченко Т. І., Дупляк Т. П. Виставковий бізнес : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 244 с.

REFERENCES

- Antonenko, I. Ya., & Duplyak, T. P. (2013). Vystavkova diyalnist v Ukraini: stan, problemy ta shlyakhy yikh rozvyazannya [Exhibition activities in Ukraine: state, problems, and solutions]. *Ekonomichnyy chasopys XXI [Economic journal. XXI]*, 11/12, 74-78 [in Ukrainian].

- Antonyuk, Y. M., & Shyndirovskiy, I. M. (2015). *Organizatsiya vystavkovoyi diyalnosti [Organization of exhibition activity]*. Lviv: LKA. Retrieved from https://pidruchniki.com/77731/marketing/organizatsiya_vistavkovoyi_diyalnosti [in Ukrainian].
- Duplyak, T., & Tkachenko, T. (2008). Internet tekhnolohii u vystavkovii diyalnosti [Internet technologies in exhibition activity]. *Marketing v Ukraini [Marketing in Ukraine]*, 3, 26-29 [in Ukrainian].
- Kalchenko, Y., & Nadoilska, V. (2012). Rozbudova muzeynistva na Volyni za roky nezalezhnosti Ukrainy [Development of museum affairs in Volyn during the years of Ukraine's independence]. In A. Silyuk, & Ye. Kovalchuk (Eds.), *Volynskiy muzeynyi visnyk [Volyn museum bulletin]: nauk. zb. (Is. 3, pp. 34-38)*. Lutsk: Upravlinnya kultury i turizmu Volyn. ODA; Volyn. kraieznavchyi muzei; kaf. dokumentoznavstva i muzeynoi spravy VNU im. Lesi Ukrainky [in Ukrainian].
- Pekar, V. (2009). *Osnovy vystavkovoi diialnosti [Basics of exhibition activity]*. Kyiv: Yevroindex [in Ukrainian].
- Tkachenko, T. I., & Duplyak, T. P. (2016). *Vystavkovyi biznes [Exhibition business]: monohrafiia*. Kyiv: Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t [in Ukrainian].
- Vagenik, O. M. *Muzeina sprava u zakladykh osvity [Museum affairs in educational institutions]: metodychni rekomendatsii. KZ «Tsentr turizmu» ZOR*. Retrieved from <https://drive.google.com/file/d/1htpNEBy3zo9us7w7-Hs75wWOFuajA5zi/view> [in Ukrainian].

VALENTINA TYTARENKO
MARYNA KONDRATENKO

TRAINING OF THEORETICAL AND PRACTICAL SKILLS FOR THE ORGANIZATION OF THEMATIC EXHIBITIONS IN TEACHERS OF LABOR EDUCATION AND TECHNOLOGY

Annotation. *Today, exhibition activity is a relevant area of modern culture and development of society. Exhibitions have an important aesthetic, cultural, scientific, educational and philosophical mission. Organization of exhibitions is an important element of the activity of a teacher of labor education and technology. The article presents the characteristics of one of the most common forms of exhibitions - thematic.*

Exhibitions on military topics are now relevant and necessary, they contribute to the formation of national self-awareness, the formation of the worldview and value system of students, and carry a patriotic meaning.

The generalized and systematized experience of building the thematic exhibition «Life will conquer death» in the Poltava Local History Museum named after Vasyl Krychevsky, which was housed in a military tent, consisted of artifacts of the war, volunteer aid given to the front, and personal belongings of the defenders, is presented.

Keywords. *Exhibition, Thematic Exhibition, Exhibit, War, Artifact, Military.*

УДК 373.5.091.39:004

DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2023.82.295072>

ІВАН КРАВЧЕНКО

ORCID: 0000-0001-6114-4591

(Полтава)

Work place: Poltava V.G. National Pedagogical University

Country: Ukraine

E-mail: ivanvitalievichkravchenko@gmail.com

МІЛЕНА ХИЖА

ORCID: 0009-0000-5130-1848

(Полтава)

Work place: Poltava V.G. National Pedagogical University

Country: Ukraine

E-mail: milenakhyzha10@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ СМАРТФОНІВ У ДИДАКТИЧНОМУ ПРОЦЕСІ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

Анотація. Зараз важко уявити людину без власного гаджета. Усі суб'єкти навчально-виховного процесу сучасної школи також активно використовують технічні засоби у дидактичному процесі. В умовах XXI століття сучасному вчителю важливо усвідомлювати всі виклики часу, бути обізнаним у сфері гаджетозалежності та знати позитивні і негативні аспекти, які приносить телефон. Крім того, важливо осмислювати, що батькам необхідно розуміти значення смартфона як джерела пошуку навчальної інформації.

Практика доводить, що для ефективного використання учнями гаджетів необхідно налагодити тісну взаємодію школи і сім'ї, вчителів та батьків. Педагогічно доцільна співпраця дозволить здобувачам освіти якісніше засвоювати знання у сучасному світі.

Ключові слова: гаджет, цифрові технології, сучасний вчитель, сучасне покоління, інновації, телефон, залежність.

Постановка проблеми у загальному вигляді: актуальність дослідження «Використання смартфонів у дидактичному процесі сучасної школи» в умовах сьогодення полягає у гострій необхідності підготовки майбутніх вчителів до нової української школи, подальшого удосконалення навчально-виховного процесу, ефективного використання інтерактивних методів навчання на шляху євроінтеграційних процесів системи освіти.

Аналіз основних досліджень і публікацій: проблематикою впливу смартфонів на сучасних учнів займалися такі вчені як О.М. Бартків, Н.С. Венгер, В.М. Вигівська, Г.Д. Золотова, О.В. Літвінова, Я.В. Полянська, О.П. Юденкова та інші. Попри певну кількість наукових дослідників і публікацій ця проблема залишається актуальною для вивчення, так як з кожним роком гаджети набирають все більшої популярності у різних сферах і стають невід'ємною частиною людського життя.

Мета статті полягає у дослідженні позитивних і негативних наслідків використання гаджетів учнями у навчальному процесі середньої школи, а також у необхідності підготовки сучасного вчителя до взаємодії з учнями, з метою оптимального використання смартфонів.

Виклад основного матеріалу дослідження:

«Удома ми обмежуємо час, що діти проводять перед екранами», - каже засновник корпорації Apple [Гансен, 2021]. Стів Джобс не дарма так говорить, адже розуміє, яку шкоду приносить надмірне використання телефону: депресія, стрес, занижена самооцінка, хронічний недосип, зниження фізичної активності – все це негативно впливає на розвиток дитини і особистості загалом. Люди, які створювали цифрові технології прагнули до того, щоб інші могли спілкуватися, бачити одне одного попри тисячі кілометрів, а не заміняли реальну суб'єкт-суб'єктну взаємодію. Цифрові генії намагалися полегшити життя пересічній людині, зробити багато речей доступними для неї. Натомість Стів Джобс, Білл Гейтс, Пол Аллен, Тім Бернерс-Лі та інші, на нашу думку, навіть не підозрювали, до яких негативних наслідків можуть призводити їхні відкриття.

Сучасне покоління – це перше покоління, яке народилося в цифровому світі. Учителям як нікому важливо відповідати викликам нового часу, щоб ефективно навчати учнів, необхідно знати всі аспекти використання гаджетів. Однією з важливих якостей педагога, умов успішності його як професіонала є готовність до інноваційної діяльності [Бартків, 2010]. Зараз сучасне покоління вважає невід'ємною частиною побуту те, що минулі покоління вважали «технологіями майбутнього». Учителю важливо бути готовим до викликів XXI століття, адже світ невпинно рухається вперед. Ті форми, методи, за якими викладався

навчальний матеріал двадцять років тому, сучасному учневі є неефективними, а іноді нецікавими. Учителям важливо вміти пристосовуватися та відповідати зовнішнім змінам. Наприклад, бути готовим продовжувати надавати знання учням у період епідемії, пандемії та війни. Ці та інші зовнішні чинники суттєво впливають на навчальний процес, змінюють його, вимагають інноваційних підходів в освітній діяльності. Будь-які нововведення породжують відкриті питання та проблеми, з якими доводиться стикатися у дидактичному процесі, що в свою чергу потребує вивчення нових підходів до їх вирішення. Учителю важливо вміти оперативно реагувати на різні аспекти роботи, з якими він не стикався раніше. Проблема надмірного використання учнями смартфона є однією з них. Декілька років тому такого роду тема взагалі не піднімалася, адже телефон не був у той час широко використовуваний. Зараз майже у кожного учня є власний смартфон, проте ще у 2008 році така тенденція серед дітей не спостерігалася. Раніше проблема підліткової залежності не звучала так голосно і не стояла так гостро. Сьогодні ми констатуємо, що це зовсім нове явище, яке потребує ґрунтовного вивчення і сучасного підходу, адже суспільство ще не стикалося з подібною проблемою. У доцифровий період людям не потрібен був певний предмет, з яким вони не розлучаються, виконуючи зовсім різні завдання. Зараз цим предметом є телефон. Ця проблема абсолютно нова і потребує якісного дослідження, адже серйозно впливає як на життя окремої людини, так і суспільства загалом. Учителю важливо враховувати ці аспекти і бути готовим працювати із цифровим поколінням учнів. Тому що з кожним роком телефонна залежність зростає, а будь-яка залежність – це хвороба, яка призводить до негативних наслідків. Тобто сучасному вчителю важливо розуміти, що певна кількість дітей у класі будуть залежними від гаджетів. Ситуація вимагає нових підходів до вирішення зазначеної проблеми. Це важливий аспект для усвідомлення, адже з проблемою цифрової залежності педагогіка стикається вперше. Наука потребує детального дослідження цього питання, тому що уже зараз воно впливає на навчання та виховання. Вивчити дане явище – означає зрозуміти його, значить бути готовим до всіх можливих наслідків, які тільки можуть спричинити смартфони. У процесі аналізу напрацювань науковців, які досліджували проблеми гаджетозалежності, нами виявлені результати статистики.

Учені провели опитування серед шестиста людей, як ті почуваються під час використання Facebook. [Гансен, 2017]. Більшість респондентів відповіли, що відчували позитивні емоції. Однак третина опитаних указала на негативні почуття. Люди насамперед найбільше заздять досвідам інших. Коли хтось публікує світліну з екзотичних країн, то спостерігач заздрить переживанням і досвіду першого, замість того, щоб змінювати щось у своєму житті на краще людина продовжує далі дивитися стрічку соціальних мереж й іноді відчувати власну пригніченість. Коли особа спілкується онлайн з іншими, їй здається, що вона не сама, і поруч багато однодумців, які її підтримають, але насправді це ілюзія. Фізично людина перебуває у кімнаті одна, її емоції проявляються тільки у смайликах, і реальні почуття співрозмовника залишаються невідомими. У сучасному світі все життя людини обертається навколо смартфона: навчання, дозволення, робота, відпочинок – всі ці аспекти супроводжує телефон. Як наслідок учневі буде важко відмовитися від пристрою у школі, хоча б через те, що він не розуміє, як існувати у світі, проводити свій час без нього. Сучасні діти з народження його використовують, знають, як вмикати, де знаходити бажані ігри та мультфільми. Нове покоління звикло, що якщо їм не імпонує відео, фото, додаток тощо, вони з легкістю можуть видалити те, що непотрібне. Натомість у школі не можна вимкнути урок чи піти з нього. Доводиться слухати, нудьгувати, розчаровуватися. У цей момент як правило учні дістають телефони, щоб увімкнути улюблену гру і не засвоювати навчальний матеріал. Таку ситуацію педагог повинен прогнозувати та враховувати. Тримати увагу учня, зацікавлювати своїм предметом стає дедалі важче, адже телефон є серйозним конкурентом учительської діяльності. Іноді смартфон набагато бажаніший для здобувача знань, адже дозволяє вмикати що подобається, і вимикати, що не подобається. У той час як викладач застосовує педагогічний примус і вимагає робити те, що не завжди хочеться і цікаво здобувачу знань. Спостерігається конфлікт вчителя і учня зі смартфоном, який полягає в тому, що педагог прагне до результату, тобто до формування певних знань, умінь і навичок у дитини тоді, коли телефон розважає, забирає час і при надмірному використанні шкодить здоров'ю. За рахунок цих аспектів у людини знижується самооцінка, далі розвивається пригніченість та депресія, згодом агресія. Як наслідок, діти стають замкнені в собі, нездатні контролювати емоції, проявляти їх та відчувати емпатію. Учні уже не вміють спілкуватися так, як раніше комунікували їхні однолітки, іноді їм непросто вступати у контакти з малознайомими. На жаль, використання телефонів все більше і більше замінюють нам живе спілкування. У дітей немає вагомого досвіду у комунікації з іншими через те, що основний обмін інформацією проходить у телефоні. Тому, вчителю необхідно враховувати особливості здобувачів знань цифрового покоління, показувати їм реальний світ, і не занурювати у безкінечний віртуальний потік.

Практика переконливо доводить, що учні використовують телефони постійно: для розваг, навчання, зв'язку з батьками, і також для списування навчального матеріалу. Заборонити, забрати буде мало ефективно, адже телефон – це те без чого не може сучасна людина, це частина її життя. Коли у недалекому минулому діти кидали один одному готові відповіді на завдання, у школах не забороняли папір (Косик, Литвинова, Мельник [та ін.], 2017). Схиляти до того, щоб учень не користувався телефоном взагалі буде малоєфективно. Наявність смартфона у людини – це ознака сучасної людини, це своєрідна ідентифікація того, що особа відносить себе до двадцять першого століття. Тому, заборона на користування гаджетом буде не те, що потрібно сучасному учневі. Учителю необхідно донести до здобувачів освіти користь і шкоду використання телефону, як він впливає на навчальний процес, чому важливо обмежувати використання

вдома. Педагог повинен подавати власний приклад, досліджувати разом з дітьми негатив і позитив цього пристрою. Згодом від теорії переходити до практики, пропонувати учням вимкнути звук, щоб не заважав на уроці, грати у ігри «Хто довше зможе без телефону», класти телефони у спеціально відведене місце, у якому гаджет не заважатиме роботі тощо. Таким ненав'язливим методом поступово викоринювати залежність та зароджувати цікавість до реального світу. Також важливим аспектом у цьому питанні є ставлення не тільки окремо взятого вчителя, але й навчального закладу загалом до проблеми гаджетозалежності у здобувачів освіти. Адміністрації школи, на нашу думку, доцільно розробити власні правила користування учнями телефоном у школі з певними обмеженнями. Також важливо зрозуміти, як часто діти користуються смартфоном у школі, в який період, згодом наповнити той час чимось захопливим та цікавим для учнів. Однією з умов потрібно, щоб всі дотримувалися цих правил: від прибиральниці до директора, від першокласника, до одинадцятикласника. Учням необхідно усвідомлювати, що ця проблема стосується не тільки їх, а суспільства загалом. Вони розумітимуть, що це дійсно важливо, і прагнутимуть їх дотримуватися, так як ними користуються всі, хто дотичний до навчального закладу. Отже, важливо, щоб сучасна школа сформувала своє ставлення до використання учасниками навчального процесу телефону: не забороняла його, але і не дозволяла користуватися надмірно. Важливо навчити дітей бути відповідальними за використаний смартфон, проінформувати, яку користь і шкоду він приносить, на уроках обмежувати доступ до нього. Окрім того вчитель повинен показувати здобувачам освіти всі переваги реальності, рано чи пізно вони усвідомлять позитивні моменти зовнішнього світу, і потреба у використанні гаджета зменшиться.

Також важливо використовувати телефон у навчальному процесі, адже учні зрозуміють, що перед ними сучасний педагог, який готовий працювати з перевагами сучасного світу. Вони усвідомлюватимуть, що гаджет приносить не тільки шкоду, але й користь. Завдяки смартфонам можна нестандартно підходити до викладання навчального процесу. Є багато програм, які допомагають у вивченні іноземної мови, електронних словників, у яких швидко з'являється необхідне слово тощо. Учитель може використовувати ігрові тести, які допоможуть у перевірці знань учнів. Також є командні онлайн-ігри, завдяки яким діти зможуть закріпити матеріал. Таким чином педагог покаже свою обізнаність і разом з тим навчить здобувачів освіти користуватися смартфоном задля отримання знань. Завдання дорослих у такій ситуації – не забороняти дітям користуватися гаджетами, а створити умови, аби з їхньою допомогою розвивати їх і не шкодити їхньому здоров'ю (Федорик, 2017). Електронний пристрій – це наче вогонь, який комусь приносить користь, комусь шкоду, головне вміти правильно з ним поводитися. Та над цим нюансом потрібно ще працювати, адже якась частина людей абсолютно необізнана у сфері свідомого користування телефоном. У реальному житті інколи батьки не показують позитивний приклад, а й самі є гаджетозалежними, і переконати учня у тому, що надмірне використання смартфона шкодить буде важче, коли його мама і тато не випускають пристрій з рук. Проблема гаджетозалежності у такому випадку не здаватиметься дитині нагальним питанням, яке потребує вирішення. Дитина народжується у сім'ї, здобуває певні навички виховання, і до певного віку для сина чи доньки їхні мама і тато є прикладом, на який потрібно рівнятися. Учень до певної міри не зможе усвідомити всю шкоду, так як буде бачити батьків, які себе досить добре почувають і з телефоном у руках. Батько і матір використовують свій гаджет для вирішення робочих питань, зв'язку з друзями та рідними, а також для розваг. Певна кількість батьків заміняє спілкування з дитиною на перегляд відео у гаджеті, цим самим не приділяючи їй повноцінної уваги, а це негативно впливає на ставлення до навчання. Учень поринає у безперервний потік інформації, щоб якимось чином зайняти себе, отримати порцію радості від переглянутих відео. Людина навіть не знає, що певна річ, предмет чи явище існує поки їй це не покажуть. Коли дитина народжується, що відкрити у цьому світі своїм донькам і синам залежить від батьків. Вони обирають на що звертати більшу увагу дитини: на негатив чи позитив, на чудове, що сталося сьогодні, чи на неприємності, які спіткали. Батьки показують своїм дітям реальні ігри і зовнішній світ, чи навпаки онлайн-простір. Іноді для мам і тат набагато легше дати смартфон у руки, щоб дитина не заважала. Такими діями вони шкодять самі собі, адже у подальшому дитина ростиме тільки невпевненою, і необізнаною особистістю у елементарних аспектах, через своє незнання все більше і більше поринатиме у віртуальний світ, так як там легше і простіше. Уже в школі учню буде важко виконувати завдання, гідно приймати перемоги і поразки, комунікувати з однолітками тощо. Здобувачу освіти буде не просто стикатися з реальним життям, адже до того батьки показували тільки віртуальний світ. З такими непростими аспектами сучасного покоління буде стикатися вчитель у процесі навчання в школі. Педагогу важливо підтримувати учня, направляти його, показувати реальний світ. Учителю важливо проявити свою педагогічну компетентність, бути готовим навчати його спілкуватися, дружити тощо. Для сім'ї гаджетозалежність – це велика проблема. Якщо з нею стикнулися всі члени, то комусь одному вийти з віртуального життя буде непросто, особливо якщо це дитина. У такому разі важливо провести бесіду з батьками стосовно впливу гаджетів, розповісти про негативні і позитивні аспекти смартфонів. Донести до них думку, що все, що відбувається вдома має взаємозв'язок із навчальним процесом. Тому батькам теж важливо працювати над собою. Достатньо почати з простого: вмикати через пів години після сну, та вимикати за пів години до початку сну. Згодом робити за день певну кількість хвилин без телефона. Наприклад з 14:00 до 15:00 користування смартфоном заборонено всім членам сім'ї. Виходити на прогулянки без нього. Передивитися все, що є у телефоні, переглянути, чи дійсно воно потрібне, чи хочу я використовувати саме на це таку кількість часу, чи доцільні певні програми тощо. Таким чином поступово вироблятиметься свідоме ставлення до використання гаджета. Для учня важливо зрозуміти, що його підтримують батьки,

прагнуть допомогти і бути поруч. Позбавлятися залежності стане легше, адже це робить вся родина. Завдяки зменшенню кількості годин у телефоні, з'являється більше вільного часу, і його можна використати на свою користь. Педагог також може посприяти допомозі у позбавленні залежності сім'ї. Наприклад провести з учнями гру: урок про користь і шкоду від гаджетів, а потім поставити домашнє завдання, яке полягає в тому, щоб діти навчили своїх батьків свідомому використанню телефонів, завести щоденники, щоб діти вдома сліdkували за кількістю часу проведення з смартфоном кожного члена родини тощо. Учителю буде набагато простіше взаємодіяти з таким здобувачем знань, адже йому подобатиметься вивчати реальний світ, проявляти цікавість до нього, тому, на нашу думку, він уважно слухатиме виклад навчального матеріалу. Згодом в учня з'явиться улюблений предмет, над яким захочеться працювати більше, і відкривати цей світ ще охочіше. Отже, учителю важливо проводити роботу по зменшенню гаджетозалежності не тільки у здобувачів знань, але і коректно їх батьків. З цією метою педагогу при проведенні батьківських зборів доцільно роз'яснювати вплив гаджетів на психіку та поведінку їхніх дітей, що в свою чергу позначається і на результатах навчальної діяльності у школі. Щоб отримати дійсно якісний результат у навчанні важлива тісна співпраця вчителя з батьками. Разом з тим здобувач освіти бачитиме, що його мама і тато йдуть на контакт з педагогом, готові його слухати і співпрацювати, значить необхідно це робити і йому. Так як до певного віку батьки є вагомим прикладом для своєї дитини. Використання сучасних технологій у школі з кожним роком стає популярнішим. Учні охоче звертаються до телефонів, щоб виконувати класні завдання. Залучаючи нові винаходи часу, модернізуємо вже застарілу систему освіти та сприяємо зацікавленості до навчання (Федорик, 2017). Телефон може стати своєрідним інструментом для мотивації учнів вивчати предмет. Під час взаємодії з гаджетами учителю важливо провести бесіду з учнями з приводу використання цифрових технологій адже це є запорукою успіху. Педагог не забороняє сучасні винаходи, але дозволяє у обмежених кількостях. Учні не витрачають свій час дарма у безкінечному потоці інформації, а вчать використовувати телефони на свою користь. Електронні пристрої сприяють розвитку дитини, якщо вони наповнюють діяльність новим змістом, а не замінюють її (Федорик, 2017). Педагогу потрібно бути справжнім професіоналом, щоб зуміти навчити дітей користуватися телефоном на уроці у обмежених кількостях. Також важливо після виконання завдання з гаджетом, щоб діти не продовжили користуватися ним далі, а працювали з підручником чи іншим джерелом знань. У сучасному світі учителю важливо вміти захоплювати учня своїм предметом прагнути розвивати у дитини цікавість до того, що відбувається навколо, а гаджети можуть допомагати у цьому. Ян Амос Коменський стверджував, що інтерес є рушійною силою навчання, а оригінальна форма пізнання допомагає уникнути одноманітності, шаблонності, сприяє ширшому застосуванню ефективних методів та прийомів засвоєння школярами нових знань (Рогожиська, 2016). Попри те, що основоположник теорії навчання не жив за часів цифрових технологій, його висловлення є актуальним і сьогодні. Учителю необхідно вміти креативно підходити до предмету, шукати нові інструменти для подачі інформації, щоб уникати одноманітності та шаблонності. Якщо належним чином використовувати сучасні технології можна досягти небачених результатів у взаємодії учителя і учня, що в свою чергу приведе до ефективності у навчанні.

Дозоване використання гаджета тільки сприяє засвоєнню знань, умінь, а з часом і навичок, позитивно впливає на розвиток особистості. Якщо дитина працює з чимось, що потребує зосередження, краще не тримати телефон поруч, а відкласти, щоб не реагувати на зайві повідомлення. Звук, який відволікає від основного завдання, і змушує постійно перевіряти пошту, теж слід вимкнути. Щоб взагалі не було спокуси взяти пристрій, краще відкласти його малодоступне місце. Учителю теж варто дотримуватися певних правил. Всім, хто любить телефонувати без нагальної потреби, потрібно повідомити про ваш свідомий вибір. Необхідно, щоб інші розуміли, що не завжди до вас буде доступ. Відповідати слід тільки на термінові дзвінки.

В учнів немає великого об'єму справ, які потрібно вирішувати по телефону. Значить необхідність використання дітьми смартфона мінімальна. Для учнів на ігри та розвиток із гаджетом достатньо дві години на день, які радить психіатр Андерс Гансен.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок:

Отже, ми живемо у сучасному світі, де обійтися без телефону практично неможливо. Підрастаюче покоління уже не має уявлення, як жити без них. Попри те, що сучасний світ пропонує нам гаджети, разом з тим він потребує здорової освіченої молоді. Тому сучасному вчителю важливо вміти використовувати цифрові технології, але разом з тим вчити дітей свідомо підходити до використання смартфона. Потрібно, щоб учні усвідомлювали користь і шкоду, які приносить надмірне використання гаджета. Необхідно, щоб учні були обізнані у цій сфері, щоб з часом вміли використовувати ці знання на практиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Бартків О. М. Готовність педагога до інноваційної професійної діяльності. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2010. № 1. С. 52–58.
- Гаджети в школі / В. Косиць, С. Литвинова, О. Мельник [та ін.] ; упоряд. Н. Харченко. Київ : Шк. світ, 2017. 128 с.
- Гансен А. Інстамозок. Як екранна залежність призводить до стресів і депресії/ пер. зі швед. Ганна Топіліна. 2-ге вид. Київ : Наш Формат, 2021. 200 с.
- Рогожиська Л. Гаджети на уроці, їх користь. *Школа*. 2016. № 1. С. 54–57.

Федорик Л. Як ефективно використовувати гаджети в роботі з дітьми. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2017. № 9. С. 55–57.

REFERENCES

- Bartkiv, O. M. (2010). Hotovnist pedahoha do innovatsiinoi profesiinoi diialnosti [Readiness of a Teacher for Innovative Professional Activity]. *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia [Problems of Modern Teacher Training]*, 1, 52-58 [in Ukrainian].
- Hansen, A. (2021). *Instamozok. Yak ekranna zalezhnist pryzvodyt do stresiv i depresii [Instamind. How Screen Addiction Leads to Stress and Depression]*. Kyiv: Nash Format [in Ukrainian].
- Fedoryk, L. (2017). Yak efektyvno vykorystovuvaty hadzhety v roboti z ditmy [How to Use Gadgets Effectively While Working with Children]. *Vykhovatel-metodyst do shkilnoho zakladu [Preschool teacher-methodologist]*, 9, 55-57 [in Ukrainian].
- Kharchenko, N. (Comp.). (2017). *Hadzhety v shkoli [Gadgets at School]*. Kyiv: Shk. Svit [in Ukrainian].
- Rohozhyska, L. (2016). Hadzhety na urotsi, yikh koryst [Gadgets at the Lesson, Their Benefit]. *Shkola [School]*, 1, 54-57 [in Ukrainian].

IVAN KRAVCHENKO
MILENA KHYZHA

THE USE OF SMARTPHONES IN THE DIDACTIC PROCESS OF A MODERN SCHOOL

Annotation. Nowadays, a person can hardly do without a gadget. All participants in the educational process of a modern school are also actively involved in the use of technical means in the didactic process. In the context of the 21st century, it is crucial for a modern teacher to recognize the challenges of the times, be mindful of gadget addiction, and understand both the positive and negative attributes of smartphones. Furthermore, it is essential for parents to comprehend the value of a smartphone as a source of educational information.

Practical evidence suggests that only close collaboration between schools, families, and teachers ensures effective use of technology by students. Pedagogically expedient cooperation will enable students to acquire better knowledge in the modern world.

Keywords: *gadget, digital technology, modern teacher, modern generation, innovation, phone, addiction.*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

УДК 37.091.31-059.1:316.772.5

DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2023.82.295073>

ЛАРИСА СЕМЕНОВСЬКА

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9881-7307>

ResearcherID: ITT-9657-2023

(Полтава)

Place of work: Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

Email: larysasemenovskaya@gmail.com

ІННА ВАЖЕНІНА

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5428-0675>

(Полтава)

Place of work: Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

ВАСИЛЬ ФАЗАН

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9823-3704>

ResearcherID: AAL-9134-2020

(Полтава)

Place of work: Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

Email: Fazanvv@gmail.com

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ЯК АКТУАЛІТЕТ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО СУСПІЛЬСТВА

Анотація. У статті розкрито становлення ідеї індивідуалізації навчання в творчості Жан-Жак Руссо (Jean-Jacques Rousseau), Готфріда Гердера (Johann Gottfried Herder), Хелен Паркхерст (Helen Parkhurst), Марії Монтессорі (Maria Montessori), Джона Дьюї (John Dewey) та ін. На основі студіювання праць зарубіжних дослідників, зокрема Кена Робінсона (Ken Robinson), Діани Лорілард (Diana Laurillard), Кендіс Тіллі (Candace Thille) та ін., висвітлено ключові теоретичні аспекти розвитку індивідуалізації навчання: діагностика; персоналізація; гнучкість; саморегуляція; зворотний зв'язок. Розкрито основні механізми практичної реалізації ідеї індивідуалізації навчання в американській, британській та швейцарській системах освіти (персоналізація навчання засобом формування цифрового навчального середовища; використання індивідуальних навчальних планів; дуальна освіта; варіативність освітніх програм і курсів; добір і опрацювання аналітичних даних щодо перебігу навчального процесу; співпраця педагогів та батьків у навчальному процесі; розвиток творчості, самостійності та відповідальності особистості тощо).

Ключові слова: індивідуалізація навчання, навчальний процес, навчання, розвиток, особистість, індивідуальні особливості, освітні технології, цифровізація.

Постановка проблеми. Серед пріоритетних завдань розвитку освіти України, які окреслено в головних документах (Закон України про вищу освіту, 2014; Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки, 2020; Концепція Нової української школи, 2016 тощо), в центрі уваги педагогів-дослідників та учених практиків перебуває проблема індивідуалізації навчання.

Зазначене питання дедалі більш актуалізується в сучасному освітньому середовищі. Цьому сприяють такі чинники: по-перше, різноманітний розвиток учнів і студентів, які мають різний темперамент, індивідуальні потреби, стилі навчання та здібності. Індивідуалізація навчання дозволяє педагогам розробляти підходи до кожного учня, щоб забезпечити їхній оптимальний розвиток. По-друге, різноманітність навчального контингенту: сучасні класи/групи можуть бути надзвичайно спорадичними з точки зору культурного та мовного рівнів, особливостей розвитку, соціального статусу тощо. Реалізація індивідуалізованого навчання допомагає забезпечити доступ до якісної освіти для всіх учнів/студентів, незалежно від їхніх особливостей та потреб. По-третє, динамічний характер технологічного розвитку суспільства: сучасні технології дозволяють створювати інтерактивні навчальні програми та платформи, які можуть адаптуватися до потреб кожного учня. Індивідуалізовані підходи до навчання можуть бути реалізовані через використання інформаційних технологій.

По-четверте, зростання інтересу до особистісного розвитку: в сучасному світі все більше людей розуміють важливість постійного самовдосконалення. Індивідуалізоване навчання допомагає кожному індивіду вибирати та здійснювати свій особистий шлях навчання та розвитку. По-п'яте, потреба в розвиненому критичному мисленні: індивідуалізація навчання дозволяє стимулювати критичне мислення, творчість та самостійність учнів/студентів, оскільки вони мають більше можливостей впливати на зміст та способи навчання. По-шосте, готовність до ринку праці: індивідуалізоване навчання може сприяти формуванню навичок, які відповідають вимогам сучасного ринку праці, адже допомагає особистості розвивати унікальні сильні сторони та здібності. Вказана проблема загострюється у зв'язку із сучасними соціально-педагогічними реаліями та умовами військового стану, а саме: використанням змішаної форми навчання з пріоритетним застосуванням дистанційних освітніх технологій та наявністю значної кількості навчальних годин, які передбачають самостійну роботу учнів/студентів згідно з навчальними планами закладів освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові студіювання, спрямовані на вивчення феномену індивідуалізації навчання, охоплюють широкий спектр питань у працях вітчизняних учених. Так, у науковій літературі розкрито принципи, структуру, форми й умови ефективності індивідуалізації навчання (Ю. Боженко, В. Володько, Т. Годованюк, С. Гончаренко, М. Солдатенко, В. Сухомлинський та ін.); засоби та умови інтеграції цифрових освітніх технологій у процес індивідуалізації навчання (О. Даниско, В. Биков, Н. Кононец, О. Коношевський, В. Кухаренко М. Лещенко, Л. Тимчук, А. Томашевська, З. Соломко та ін.); активізація внутрішніх особистісних механізмів, таких як саморегулювання, саморефлексія, самопізнання, зміна структури Я-концепції, автономія (М. Гриньова, О. Жданова-Неділько, Ю. Лавриш, В. Олексєнко та ін.); розробка індивідуальної освітньої траєкторії як універсального інструменту впровадження індивідуалізації навчання (І. Каньковський, І. Краснощок, Я. Сухенко та ін.).

Різні аспекти досліджуваної проблеми розкриті також у працях зарубіжних дослідників: диференціація освіти (Б. Блум (B. Bloom), К. Томлінсон (C. Tomlinson), Р. Марцано (R. Marzano) та ін.); персоналізація освіти засобом цифрових технологій (Д. Лорілард (D. Laurillard), Кендіс Тілле (Candace Thille) та ін.); розробка індивідуальних планів та варіативних програм (Г. Виггинс (G. Wiggins), К. Робінсон (K. Robinson), Д. Роуз (D. Rose), Д. Хільтон (D. Hilton) та ін.).

Проте, незважаючи на високий науковий інтерес до проблеми, аналіз освітньої практики доводить, що існує низка нерозв'язаних питань як теоретичного, так і прикладного характеру, що гальмує реалізацію багатьох актуальних аспектів індивідуалізації навчання.

Отже, **мета статті** – студіювання ключових теоретичних аспектів і практичних засад розвитку ідеї індивідуалізації навчання як актуальної проблеми в інформаційно-технологічному поступі суспільства.

Виклад основного матеріалу. Ідея індивідуалізації навчання в історії освіти має довгу історію та постійно розвивалася протягом століть. Виокремимо деякі ключові моменти в розвитку цієї ідеї. Ідея індивідуального підходу до навчання виникла в епоху Просвітництва. Французький філософ і педагог Жан-Жак Руссо (Jean-Jacques Rousseau) у творі «Еміль, або про виховання» (1762) обґрунтував «метод природного виховання». Учений переконував, що навчання має відповідати природі та потребами, здібностям та інтересам дитини. Це означає, що вчителю варто адаптувати свій метод навчання до індивідуальних особливостей та темпу учня. Важливою частиною індивідуалізації навчання, у розумінні Руссо, є розвиток дитини через досвід та самостійне дослідження. Він переконував, що діти повинні навчатися через безпосередній досвід та взаємодію з навколишнім світом, а не лише через книги та формальні заняття. Руссо також наголошував на важливості підтримки природної цікавості особистості, мотивації її до самостійного навчання (Knutsen, 1994). Таким чином, Руссо висунув ключові ідеї, які акцентують важливість індивідуалізації навчання, і водночас відбивають освітні пріоритети інформаційно-технологічного суспільства.

Німецький мислитель доби просвітництва Йоганн Готфрід Гердер (Johann Gottfried Herder) у своїй творчості розвинув ідеї Руссо. Він стверджував, що освіта тісно пов'язана з культурною ідентичністю людини, тому розвиток і набуття знань мають відбуватися в культурному контексті. Він наголошував на важливості рідної мови та діалогу в освітньому процесі. Гердер підкреслював важливість індивідуальної освіти, яка поважає та сприяє унікальності кожної людини. Ці ідеї мали значний вплив на теорію освіти, розуміння феномену навчання і продовжують бути актуальними для дискусій про освіту та персоналізацію навчання сьогодні (Forster, 2018). У XIX – на початку XX століття ряд прогресивних шкіл, таких як Школа Дальтона, фундаторка – Хелен Паркхерст (Helen Parkhurst) та Школа життя через життя, засновник – Ж.-О. Декролі (Jean-Ovide Decroly), активно пропагували індивідуалізацію навчання. Вони використовували ігрові методи, включали практичні вправи та робили акцент на особистісному розвитку учнів. В основу освітнього підходу Декролі було покладено п'ять природних функцій, адаптація, відтворення, спілкування, символізація та робота. Його навчальна програма мала на меті включити ці функції в процес навчання (Brehony, 2004). Ідеї індивідуалізації розкрила в своїй діяльності італійська лікарка і педагог Марія Монтессорі (Maria Montessori). Вона розробила метод, який акцентує на індивідуальному навчанні та розвитку кожної дитини. Вчена переконувала, що діти повинні мати можливість вибирати свої завдання та вчитися через самостійну діяльність (Isaacs, 2012). Американський філософ та педагог Джон Дьюї (John Dewey) відзначав важливість індивідуальної активності особистості в навчальному процесі. Він підкреслював, що навчання має бути зорієнтоване на індивідуальні інтереси та потреби (Westbrook, 1991).

У другій половині XX століття ідея індивідуалізації навчання стала більш системною з впровадженням концепції диференційованого навчання. Прогресивні педагоги закликали враховувати індивідуальні потреби учнів/студентів, надавали їм різні завдання та дидактичні матеріали для навчання (Л. Вигодський, В. Сухомлинський, В. Шаталов та ін.).

У сучасному світі індивідуалізація навчання отримала новий поштовх завдяки технологіям та розширеним можливостям персоналізованого навчання. Онлайн-освіта, комп'ютерні програми та адаптивні системи дозволяють створити індивідуальну навчальну траєкторію для кожного учня/студента, враховуючи його потреби, темп та стиль навчання.

Подальший розвиток ідеї індивідуалізації навчання базується на таких психологічних теоріях: теорія розвитку Жана Піаже (Jean William Fritz Piaget) (швейцарський вчений розробив теорію розвитку дитини, відзначаючи різні стадії когнітивного розвитку. Ця теорія наголошує на тому, що навчання повинно враховувати рівень розвитку кожного учня і надавати завдання, які відповідають його когнітивним здібностям); теорія інтелекту Говарда Гарднера (Howard Gardner) (американський психолог висунув концепцію множинного інтелекту, відзначаючи, що існують різні види інтелекту – лінгвістичний, математичний, музичний, міжособистісний і т.д.; теорія індивідуалізації навчання використовує цю теорію, щоб надати учням можливість розвивати їхні сильні сторони та інтереси); теорія розвитку Абрахама Маслоу (Abraham Maslow) (американський вчений висунув ієрархію потреб – фізіологічні, безпеки, приналежності, визнання та самореалізації; реалізація ідеї індивідуалізації навчання допомагає задовольняти ці потреби, створюючи сприятливі умови для саморозвитку та досягнення потенціалу кожної особистості); теорія відчуттів і перцепцій (гештальт-психологія наголошує на тому, що індивіди сприймають навколишній світ як цілісні образи та мають власний спосіб сприймати інформацію; індивідуалізація навчання враховує ці індивідуальні реакції та сприйняття для оптимального навчання); теорія соціального навчання Альберта Бандури (канадський вчений вказує на важливість моделювання соціальної взаємодії в навчанні; індивідуалізація навчання може включати сприяння співпраці та інтеракції між учнями, щоб допомогти їм розвивати навички та знання) (Степанов, 2006). Вказані психологічні теорії, разом з іншими психологічними підходами, допомагають розробляти стратегії для індивідуалізації навчання, забезпечуючи оптимальний розвиток кожного учня/студента відповідно до його потреб та індивідуальних особливостей.

Аналіз результатів досліджень дає підстави стверджувати, що сучасне розуміння індивідуалізації навчання передбачає розробку таких питань: діагностика (збирання й аналіз даних про особистість для розуміння її потреб, здібностей та рівня знань); персоналізація (розробка навчальних програм, завдань і матеріалів, які відповідають конкретним потребам кожного учня/студента); гнучкість (надання можливостей для вибору особистості способу навчання, темпу і робочого розкладу); саморегуляція (прищеплення навичок саморегуляції і вміння брати на себе відповідальність за власне навчання); зворотний зв'язок (постійний моніторинг та оцінка навчальних досягнень особистості з можливістю коригування навчання відповідно до результатів).

У контексті досліджуваної проблеми цікавими є роботи англійського вченого-педагога Кена Робінсона (Ken Robinson). Він був прихильником індивідуалізації навчання, розвитку творчості та потенціалу кожної дитини. Учений стверджував, що традиційні освітні системи часто надають пріоритет «відповідності» науковому знанню та стандартизованому тестуванню, а не вихованню креативності та індивідуальних талантів. Робінсон був рішучим прихильником більш персоналізованого та цілісного підходу в освіті, згідно з яким перевага надається заохоченню інтересів особистості та формуванню знань і навичок на цьому ґрунті. Він вважав, що сприяння творчості та захопленню навчанням є важливими для підготовки людей до успіху в швидко мінливому світі XXI століття.

Педагогічна концепція Робінсона ґрунтується на його переконанні в те, що традиційні системи освіти часто пригнічують креативність, не визнають і не плекають різноманітні таланти людей. Ключові елементи його педагогічного вчення включають такі аспекти: творчість як основний елемент (підкреслював важливість формування креативності особистості під час реалізації навчання; стверджував, що творчості слід надавати таке ж значення, як і грамотності, і що формування творчого мислення має вирішальне значення для підготовки молодого покоління до викликів майбутнього); дивергентне мислення (виступав за перехід від конвергентного мислення – знаходження єдиного правильного рішення – до дивергентного мислення – генерування кількох можливих рішень; вважав, що традиційні системи освіти, як правило, віддають пріоритет першому, часто обмежуючи здатність особистості мислити інноваційно); індивідуальне навчання (пропагував ідею про те, що освіта має бути персоналізованою, щоб задовольнити індивідуальні сильні сторони, таланти та інтереси; виступав проти універсального підходу (уніфікованого навчання) та заохочував до більш гнучкого та індивідуального освітнього досвіду); цілісна освіта (підкреслював важливість цілісної освіти, яка виходить за межі зосередження виключно на академічних досягненнях; вважав, що освіта повинна займатися фізичним, емоційним і соціальним розвитком особистості, визнаючи взаємопов'язаний характер навчання та благополуччя); визнання ідеї різноманітності інтелекту (спираючись на теорію множинного інтелекту Говарда Гарднера, стверджував, що традиційна освіта, як правило, надає перевагу мовному та логіко-математичному інтелекту, нехтуючи іншими, такими як візуальний, емоційний, музичний, міжособистісний та внутрішньо особистісний інтелект; наголошував на необхідності визнавати та цінувати ці різноманітні форми інтелекту); критичне мислення та вирішення проблем (виступав за освіту, яка наголошує на критичному мисленні та навичках вирішення проблем; уважав, що студенти повинні мати здатність аналізувати інформацію, творчо мислити та вирішувати складні проблеми, а не просто запам'ятовувати факти); освітня реформа (був активним прихильником системної реформи освіти; закликав до змін у політиці, навчальних програмах і методах оцінювання, щоб створити освітню систему, яка більшою мірою реагує на індивідуальні потреби студентів і краще готує їх до вимог сучасного світу) (Robinson, 2018).

Варто також відзначити й інших вчених, теоретичний доробок яких є вагомим для розвитку ідеї

індивідуалізації навчання. Британська професорка Лабораторії знань UCL Університетського коледжу Лондона Діана Лорілард (Diana Laurillard) працювала над розробкою технологічно вдосконалених навчальних середовищ і брала участь у дослідженнях індивідуалізації навчання за допомогою цифрових освітніх технологій. Учена також студіювала питання професіоналізації вчителів при роботі з цифровими медіа. Діана Лорілард обґрунтувала поняття «розмовна система», що спрямована на моделювання й покращення обміну ідеями та знаннями між викладачами й учнями в процесі навчання. Вчена переконувала у важливості взаємодії викладання й навчання та розглядала освітній процес як своєрідну розмову між учителем і учнем. (Laurillard, 2007).

Проблемою персоналізації навчання засобом цифрових технологій, зокрема онлайн курсів, займається американська вчена Кендіс Тіллі (Candace Thille). Дослідниця переконує, що важливим чинником персоналізації освітнього процесу є аналітика навчання. Учена доводить, що педагог обов'язково має збирати та узагальнювати дані про навчальну поведінку особистості, щоб отримати уявлення про перебіг навчання. Використовуючи ці аналітичні матеріали, педагог має можливість створити персоналізований досвід навчальної діяльності особистості, а також допомогти вчителям і учням оптимізувати стратегії викладання та навчання (Strader, Thille 2012).

У сучасній американській педагогіці індивідуалізація навчання є важливим аспектом освітньої практики. Вчені переконують щодо необхідності враховувати для кожної особистості різноманітність потреб, стилів навчання та темпів засвоєння матеріалу. Назвемо основні напрями такої активності: диференціація навчання (використання різних методів навчання, дидактичних матеріалів, завдань та інструментів оцінки якості навчання); технології освіти (використання сучасних технологій, таких як інтерактивні дошки, програми для індивідуального навчання, онлайн-ресурси та освітні програми); індивідуальні навчальні плани (для учнів з особливими освітніми потребами або темпами навчання можуть розроблятися індивідуальні навчальні плани – Individualized Education Programs, IEP), які включають цілі, стратегії та ресурси, спрямовані на підтримку індивіда); проектна діяльність (дозволяє учням/студентам обрати теми, які їм цікаві, і працювати в індивідуальному або груповому форматі, що сприяє більш глибокому розумінню матеріалу); зворотній зв'язок і самооцінка (педагоги намагаються надавати регулярний зворотний зв'язок кожній особистості, щоб допомогти їй краще розуміти свій прогрес і виявляти галузі, які потребують поліпшення; також заохочується розвиток навичок самооцінки); колаборація (співпраця педагогів між собою та з батьками забезпечує кращу індивідуалізацію навчання; обмін інформацією та досвідом дозволяє краще розуміти потреби особистості).

Британська система освіти також дотримується принципів індивідуалізації навчання. Розкриємо деякі характерні риси індивідуалізації навчання у британській педагогіці. Це: гнучкість програм навчання (британська система надає широкий спектр курсів та програм навчання, починаючи з початкової школи та закінчуючи вищою освітою; це дозволяє учням вибирати предмети з урахуванням своїх інтересів та здібностей); індивідуальні навчальні плани (у випадках існування додаткових освітніх потреб (Special Educational Needs – SEN), застосовуються індивідуальні навчальні плани, які розробляються з урахуванням конкретних потреб кожного учня); фокус на різноманітних методах навчання (використання різноманітних методів навчання, включаючи групову та індивідуальну роботу, проектні завдання, новітні технології, що дозволяє вчителям адаптувати підходи до навчання залежно від потреб учнів); диференціація навчання (застосовується адаптація навчального матеріалу та методів навчання в залежності від індивідуальних рівнів та темпів засвоєння інформації); система оцінювання та зворотний зв'язок (оцінюються не тільки знання, а й уміння, навички та здібності, що сприяє індивідуальному розвитку кожного учня); профорієнтація (у старших класах школи та у вищій освіті увага приділяється профорієнтації. Учніма надається можливість вибирати предмети, що відповідають їх майбутнім кар'єрним цілям, та приймати рішення щодо свого освітнього шляху).

Високим ступенем децентралізації та індивідуалізації навчання відома швейцарська система освіти. Ця країна має федеральну структуру, освітні питання більшою мірою регулюються кантонами (регіональними підрозділами).

Назвемо основні механізми індивідуалізації навчання у швейцарській педагогіці: гнучкість системи освіти (існує кілька рівнів освіти – початкова, середня та вища освіта; це надає особистості можливість вибирати свій навчальний шлях залежно від їхніх інтересів та здібностей); дуальна система освіти (включає поєднання теоретичного навчання в школах і практичного досвіду на робочому місці; це дозволяє особистості здобувати не тільки теоретичні знання, а й застосовувати їх на практиці); індивідуальні навчальні плани (у школах зазвичай використовуються індивідуальні навчальні плани, які враховують потреби кожного учня; також існує система організації додаткових занять для тих, хто потребує додаткової підтримки, або додаткові завдання для більш обдарованих учнів); оцінка на основі компетенцій (оцінка навчальних досягнень часто ґрунтується на компетенціях та вміннях, розвиток яких досягається у процесі навчання, а не лише на іспитах, що сприяє глибшому розумінню навчальних предметів та формуванню навичок; розвиток самостійності (швейцарська система освіти має на меті розвиток самостійності та відповідальності учнів, яким надається можливість обирати предмети, брати участь у проектах та самостійно вирішувати завдання).

Висновки. Наукова проблема становлення індивідуальності залишається в центрі уваги психолого-педагогічних досліджень, спрямованих на формування сучасної системи освіти, яка б відповідала вимогам розвитку інформаційно-технологічного суспільства. Індивідуалізація навчання як актуалітет науково-освітнього поступу в Україні та світі має володіти новітнім педагогічним інструментарієм, орієнтованим на створення в навчальному закладі доброзичливої атмосфери, взаєморозуміння та співробітництва. Важливим є також розробка механізмів, які забезпечують, по-перше, особистісну підтримку та моніторинг індивідуального розвитку, рівня

освіченості та вихованості, по-друге, з'ясування та вирішення педагогічних, психологічних та соціальних проблем. Тож індивідуалізація навчання в наш час залежить не лише від зусиль системи освіти, але й від виваженої спільної праці всіх соціальних інститутів.

REFERENCES

- Brehony, K. (2004). A new education for a new era: the contribution of the conferences of the New Education Fellowship to the disciplinary field of education 1921–1938. *International Journal of the History of Education*, 40, 5/6, 733-755. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/0030923042000293742>
- Forster, M. (2018). *Herder's Philosophy*. Oxford, University Press.
- Isaacs, B. (2012). Understanding the Montessori Approach: Early Years Education in Practice. London : David Fulton Book.
- Knutsen, T. L. (1994). Re-reading Rousseau in the Post-Cold War. *Journal of Peace Research*, 31(3), 247-262.
- Laurillard, D. (2007). Pedagogical forms for mobile learning: Framing research questions. In N. Pachler (Ed.), *Mobile learning: Towards a research agenda* (Vol. 1, pp. 153-175). London: WLE Centre for Excellence, Institute of Education.
- Robinson, K. (2018). *You, your child, and school: navigate your way to the best education*. New York, New York: Viking.
- Stepanov, O. (2006). *Psykhologichna entsyklopediya [Psychological encyclopedia]*. Kyiv: Akademydav [in Ukrainian].
- Strader, R., & Thille, C. (2012). The open learning initiative: Enacting instruction online. *Game Changers. Education and Information Technologies*, 201-213. Retrieved from <https://www.educause.edu/research-and-publications/books/game-changers-education-and-information-technologies>
- Westbrook, R. B. (1991). *John Dewey and American Democracy*. Ithaca and London: Cornell University Press.

LARYSA SEMENOVSKA
INNA VAZHENINA
VASYL FAZAN

INDIVIDUALIZATION OF LEARNING AS A DEVELOPMENT ACTUALITY INFORMATION TECHNOLOGICAL SOCIETY

Annotation. The article reveals the formation of the idea of individualization of education in the works of Jean-Jacques Rousseau, Johann Gottfried Herder, Helen Parkhurst, Maria Montessori, John Dewey, etc. On the basis of studying the works of foreign researchers, in particular, Ken Robinson, Diana Laurillard, Candace Thille, etc., the key theoretical aspects of the development of individualized learning are highlighted: diagnostics (collection and analysis of data about a person for understanding its needs, abilities and level of knowledge); personalization (development of educational programs, tasks and materials that meet the specific needs of each student); flexibility (providing opportunities for individual choice of learning method, pace and work schedule); self-regulation (instilling self-regulation skills and the ability to take responsibility for one's own learning); feedback (constant monitoring and evaluation of learning achievements with the possibility of adjusting learning according to the results). The main mechanisms of practical implementation of the idea of individualization of education in the American, British and Swiss education systems are revealed (personalization of education by means of forming a digital educational environment; use of individual educational plans; dual education; variability of educational programs and courses; selection and processing of analytical data regarding the course of the educational process; cooperation teachers and parents in the educational process; development of creativity, independence and personal responsibility, etc.). The article proves that the individualization of learning as an actuality of scientific and educational progress in Ukraine and the world should be used with the latest pedagogical tools, aimed at creating a friendly atmosphere, mutual understanding and cooperation in the educational institution. It is also important to develop mechanisms that provide, firstly, personal support and monitoring of individual development, level of education and upbringing, and secondly, clarification and resolution of pedagogical, psychological and social problems. It was established that the individualization of education in our time depends not only on the efforts of the education system, but also on the balanced joint work of all social institutions.

Keywords: individualization of education, educational process, education, development, personality, individual characteristics, educational technologies, digitalization.

УДК 796.011.1:656.7.071.7:351.814.263.2

DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2023.82.295086>

ХОМЕНКО ПАВЛО

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-3065-9095>

(Полтава)

Placeofwork: V.G.Korolenko Poltava National Pedagogical University

Country: Ukraine

e-mail: homenko1402@ukr.net

ФЕНІЧ РОСТИСЛАВ

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-0756-3353>

(Полтава)

Placeofwork: V.G.Korolenko Poltava National Pedagogical University

Country: Ukraine

e-mail: fenich999@gmail.com

ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНА ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ В УМОВАХ МОДЕЛЮВАННЯ УМОВ БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Мета статті полягає в дослідженні педагогічних засад професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх офіцерів через аналіз літературних джерел та досвіду професійної підготовки у військовій галузі, використовуючи методи моделювання умов бойової діяльності. Визначено ключові аспекти педагогічних засад професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх офіцерів та вказує на важливість цієї підготовки для успішної військової діяльності в умовах бойових операцій. Наведено аналіз навчальних програм закладів вищої військової освіти, що свідчить про проблему формування професійно-прикладної фізичної підготовки, а також розрив між складниками навчання, що не забезпечує реальну фізичну готовність до службово-бойових завдань.

Досліджено комплекс навичок та вмінь, які необхідні для ефективної дії в умовах бойових ситуацій; підкреслюється, що для успішної діяльності в екстремальних умовах важливий високий рівень фізичної підготовки та стійкість до психо-емоційних труднощів. Розглянуто комплекс факторів фізичної підготовки здобувачів військового вищого навчального закладу, які містять чотири ключові складники: освітній, мотиваційно-ціннісний, практико-діяльнісний та фізичний. Встановлено, що успішне вдосконалення вимагає постійної зміни умов, варіативності тренувальних засобів та науково обґрунтованого дозування навантажень.

Проаналізовано результати експертних оцінок фізичної підготовки здобувачів вищої військової освіти, виявляючи низку стандартних недоліків, таких як відсутність ситуацій моделювання бойової діяльності та неврахування специфіки служби. Зазначено важливість модернізації змісту програми з фізичного виховання з фокусом на моделюванні бойових умов.

Ключові слова: майбутній офіцер, військово-професійна підготовка, професійно-прикладна фізична підготовка, моделювання умов бойової діяльності.

Постановка проблеми. Особливий акцент у підготовці майбутніх офіцерів у військових закладах вищої освіти України робиться на розвиток їхніх прикладних фізичних якостей. Сучасний фахівець у сфері оборони повинен володіти високим рівнем фізичної підготовки для ефективної діяльності в умовах бойових операцій.

Отже, важливість вивчення даної проблеми визначається:

- постійно зростаючими вимогами до професійної підготовки майбутніх фахівців військової галузі;
- вдосконаленням форм і методів розвитку прикладних компетентностей у процесі професійної підготовки офіцерів;
- особливою роллю фізичної підготовки у забезпеченні готовності до службово-професійної діяльності майбутніх офіцерів Збройних Сил України;
- важливістю військово-прикладних та службово-прикладних навичок учасників військових дій або екстремальних ситуацій.

Принцип органічного взаємозв'язку фізичного виховання з трудовою діяльністю та військовою практикою найбільш конкретно реалізується у сфері професійно-прикладної фізичної підготовки. Навіть при тому, що цей принцип охоплює всю соціальну систему фізичного виховання, його особливе вираження відзначається саме в професійно-прикладній фізичній підготовці (Гвоздецька, Рибалко, Чередніченко, 2017).

Аналіз навчальних програм з фізичного виховання закладів вищої військової освіти свідчить про наявність проблеми формування професійно-прикладної фізичної підготовленості. З одного боку, відзначається достатньо обґрунтований зміст навчання майбутніх офіцерів, з іншого, розірване функціонування його складників, які не забезпечують реальну фізичну готовність здобувачів до виконання службово-бойових завдань в умовах бойової операції.

Необхідність вирішення цього протиріччя у процесі професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх офіцерів, розробка науково обґрунтованих рекомендацій, що дозволяють швидко та ефективно реалізувати спеціальні фізичні здібності, професійно-прикладні вміння та навички в обстановці, яка максимально наближена до виконання бойових завдань, визначила вибір теми дослідження.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Вивчення загально-педагогічних аспектів професійно-прикладної фізичної підготовки у закладах вищої освіти здійснено в працях вітчизняних науковців: С. Гвоздецької, П. Рибалко, С. Чередніченко, Л. Пилипея, Е. Маляра, В. Будного та інших.

Проблема професійно-прикладної підготовки майбутніх офіцерів стала предметом дослідження Ю. Антошківа, О. Зарічанського, Ю. Фіногенова, С. Жембровського, В. Волкова, Ю. Бородін, М. Красоти, О. Піддубного, О. Камаєва, В. Паєвського, О. Шевченка, В. Кирпенка, В. Кондратюка та інших.

Ю. Бородін досліджував фізичну підготовку курсантів інженерно-операторського профілю (Бородін, 2009); М. Красота вивчав спеціальну фізичну підготовку офіцерів чергового бойового розрахунку командного центру Військово-морських Сил України (Красота, 2007); у працях О. Піддубного увагу зацентовано на методологічних підходах до класифікації військовослужбовців ЗСУ за професійними угрупованнями залежно від вимог військово-професійної діяльності до їх фізичного стану (Піддубний, 2009); О. Камаєв, В. Паєвський, О. Шевченко наголошують на важливості поточного контролю показників фізичної підготовленості курсантів військового (Камаєв, Паєвський, Шевченко, 2013); В. Кирпенко, В. Кондратюк також наголошують на важливості розробки діагностичної моделі визначення ступеня готовності військових фахівців до управління процесом фізичної підготовки (Кирпенко, Кондратюк, Піддубний, 2012); в дослідженнях В. Климовича, В. Романчука, І. Шлямора запропоновано порівняльний аналіз фізичної підготовленості курсантів ЗВО Сухопутних військ різних спеціальностей (Климович, Романчук, Шлямор, 2012). В той же час фактично не вивченими залишаються питання вдосконалення методичних аспектів професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх офіцерів засобами моделювання умов бойової діяльності.

Мета статті – на основі аналізу комплексу літературних джерел та досвіду професійної підготовки фахівців військової галузі дослідити педагогічні засади професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх офіцерів засобами моделювання умов бойової діяльності.

Виклад основного матеріалу. Професійна діяльність фахівців військової галузі включає вирішення різноманітних нестандартних завдань під час бойових дій і виявляється в високому рівні нервово-емоційного та фізичного напруження, обмеженому часі при виконанні бойових завдань, відсутності необхідних санітарно-гігієнічних та епідеміологічних умов. Умови військово-професійної діяльності, обсяг та характер завдань під час бойових дій ставлять особливі вимоги до психофізичного стану організму та рівня професійно-прикладної фізичної підготовленості.

У ролі специфічного виду фізичного виховання, професійно-прикладна фізична підготовка є педагогічним процесом, спрямованим на забезпечення спеціалізованої фізичної готовності до обраної професійної діяльності. Іншими словами, це навчальний процес, який поповнює індивідуальний арсенал професійно важливих рухових вмінь та навичок, сприяючи розвитку фізичних та безпосередньо пов'язаних з ними здібностей, які визначають професійну ефективність у прямому або опосередкованому змісті.

Аналіз бойових ситуацій вказує на необхідність володіння військовослужбовцями комплексом професійно важливих навичок та вмінь: стріляти влучно з урахуванням впливову зовнішніх факторів; використовувати методи рукопашного бою у військовому обладнанні; ефективно використовувати місцевість та наявні ресурси для виявлення та ліквідації противника; швидко аналізувати та оцінювати ситуацію, враховуючи власні перспективи та можливості противника; витримувати психологічне протистояння та ефективно керувати кризовими ситуаціями; передбачати наміри противника та діяти на випередження; застосовувати психологічний тиск на противника, проявляти пильність; демонструвати сміливість та рішучість; дотримуватися принципів законності, чесності та порядності. Саме тому для успішних дій в екстремальних умовах (бойові дії, ліквідація наслідків аварій та екологічних катастроф) військовослужбовці повинні мати високий рівень фізичної підготовки та стійкість до психо-емоційних труднощів.

Результати контент-аналізу поняття «професійно-прикладна фізична підготовка» дозволили нам сформулювати інтегроване визначення - під прикладною фізичною підготовкою ми розуміємо цілеспрямоване використання засобів фізичного виховання для формування особистісно-професійних якостей здобувачів для конкретної професійної діяльності. Основними засобами формування професійних якостей майбутніх офіцерів визначено фізичні вправи в повній бойовій екіпіровці, військово-прикладні, службово-прикладні та національні види спорту.

Вивчивши праці низки авторів, ми прийшли до висновку, що фізична підготовка здобувачів військового ЗВО повинна має містити такі складники:

- освітній (принципи, засоби, методи зміцнення здоров'я та самовдосконалення у всіх сферах

особистості, підвищення фізичних та інтелектуальних резервів організму та ін.);

- мотиваційно-ціннісний (стійка мотивація до занять фізичною культурою та спортом, цінність військово-професійної діяльності, прагнення до самовдосконалення, самоосвіти, кар'єрного зростання);
 - практико-діяльнісний (робота в команді, бажання брати участь у змаганнях з військово-прикладних, службово-прикладних, національних видів спорту);
 - фізичний (фізична кондиція, фізична і розумова працездатність, адаптивні можливості тощо)
- ((Кирпенко, Кондратюк, Піддубний, 2012; Климович, Романчук, Шлямор, 2012).

Професійно-прикладна фізична підготовка є одним із аспектів у системі фізичного виховання, спрямованим на розвиток конкретних прикладних знань, рухових умінь і навичок, які сприяють реальній готовності здобувачів військових закладів вищої освіти до ефективного виконання своїх службових обов'язків.

Відповідно до мети основними завданнями професійно-прикладної фізичної підготовки є:

- оволодіння спортивно-технічними вміннями та навичками, підвищення функціональних можливостей організму, розвиток та удосконалення фізичних здібностей та якостей;
- підняття рівня фізичної та функціональної готовності та працездатності майбутніх офіцерів як факторів їх соціокультурного життя;
- отримання знань з основ теорії, методики та практики фізичного виховання;
- формування професійних якостей та психофізичної готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності, шляхом розвитку спеціальних професійно значущих фізичних та психофізичних якостей, навичок та вмінь;
- виховання потреби у постійному фізичному вдосконаленні та систематичних заняттях фізичними вправами;
- підвищення резистентності організму до негативного впливу умов професійної діяльності, сприяння розширенню його адаптаційних можливостей та збереженню та зміцненню здоров'я;
- цілеспрямований розвиток фізичних здібностей, специфічних для професійної діяльності майбутнього офіцера;
- розвиток професійно важливих психічних якостей для конкретної діяльності, таких як воля, оперативне мислення, якості уваги, емоційна стійкість, швидкість прийняття та інші;
- підвищення функціональної стійкості організму до негативного впливу факторів специфічних умов бойової діяльності, таких як гіпокінезія, екстремальні температурні умови, знаходження на великій висоті, дія токсичних речовин та інші.

Професійно-прикладна фізична підготовка майбутніх офіцерів до високопродуктивної роботи орієнтується на такі напрямки:

- вивчення та володіння прикладними вміннями та навичками, що є складовими окремих видів спорту;
- акцентований розвиток окремих фізичних та спеціальних якостей, які є особливо важливими для високопродуктивної роботи фахівця у військовій сфері;
- отримання прикладних знань і вмінь застосовувати засоби фізичної культури у режимі роботи та відпочинку з урахуванням екстремальних умов роботи та вікових особливостей.

На основі вивчення комплексу літературних джерел та досвіду професійно-прикладної фізичної підготовки нами встановлено, що ефективне вдосконалення спеціальних рухових можливостей фахівців військової галузі відбувається лише при постійній зміні зовнішніх умов, варіативності тренувальних засобів, науково обґрунтованому дозуванні навантажень, раціональному плануванню періодів відпочинку, послідовності вирішення різноманітних рухових завдань з орієнтацією на індивідуальні особливості здобувачів.

Аналіз результатів експертних оцінок дозволив виявити стандартні недоліки у фізичній підготовці здобувачів вищої військової освіти:

- відсутність ситуацій моделювання бойової діяльності в освітньому процесі (87,9%);
- неврахування специфіки служби при навчанні військово-прикладним руховим вмінням та навичкам (77,1%);
- обмежений обсяг рухових вправ в умовах, наближених до бойових (69,7%);
- проведення стрілецької підготовки виключно на полігоні (61,9%);
- вивчення прийомів і дій рукопашного бою без зброї в типових (стеріотипних) ситуаціях (54,1%);
- відсутність комплексних нормативних показників, які включають біг на різні відстані, стрільбу з різних вихідних положень, плавання в уніформі зі зброєю (43,1%);
- удосконалення прийомів рукопашного бою виключно при пасивному опорі партнера (11,1%).

Аналіз професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх офіцерів вказує на необхідність модернізації змісту відповідних розділів навчальної програми з фізичного виховання, з основним акцентом на моделювання умов бойової діяльності та створення екстремальних ситуацій у процесі фізичної підготовки.

Принцип органічного поєднання навчальної дисципліни «Фізична культура» на військових факультетах з практикою майбутньої військової спеціальності найбільш конкретно реалізується у професійно-прикладному спрямуванні фізичної підготовки. Хоча цей принцип відноситься до всієї системи фізичного виховання, саме в професійно-прикладній фізичній підготовці він має своє специфічне вираження. Тому

різні військові факультети мають відмінну змістовну професійно-прикладну фізичну підготовку, оскільки вимоги до фізичної підготовки військовослужбовців різних військових спеціальностей, впливаючи з особливостей військово-професійної діяльності особового складу та необхідних якостей для успішного виконання обов'язків по службі, будуть різними.

Моделювання бойових дій майбутніх офіцерів включає такі основні компоненти: «збиваючі» фактори (втома, ускладнення зовнішньої обстановки, сенсорне перевантаження, обмеження простору для рухів, максимальна психоемоційна напруга, обмеження поля зору, температурні перепади); набір бойових завдань (мінування та розмінування ділянки місцевості, побудова мостових переправ за умов негоди, відбивання дій противника, завдання вогневого удару по підрозділах противника); екстремальні умови проведення навчальних та бойових дій (подолання замінованої ділянки місцевості, подолання водних перешкод у холодний час, виконання бойових завдань в засобах індивідуального захисту за умов високих і низьких температур, атакуючі дії під вогнем противника).

Висновки. Професійно-прикладна фізична підготовка військових фахівців є надзвичайно актуальною і важливою складовою військової готовності та ефективності. Вона впливає на різні аспекти, такі як фізична витривалість, сила, швидкість, гнучкість, координація і взаємодія в команді. Фізична підготовка, що входить до системи фізичного виховання здобувачів військових ЗВО, є основним елементом бойової підготовки військ та невідимим складником військової освіти та виховання військовослужбовців. Виконання професійних обов'язків військовослужбовців передбачає розв'язання комплексу нестандартних завдань під час бойових дій, що виражається високою нервово-емоційною та фізичною напругою. Зазначається також дефіцит часу при виконанні бойових завдань, відсутність необхідних санітарно-гігієнічних та епідеміологічних умов, а також специфічне розташування об'єктів водопостачання та харчування. Умови служби військовослужбовців, об'єм та характер розв'язуваних ними завдань у бойових діях ставлять особливі вимоги до психофізичного стану їхнього організму та рівня професійно-прикладної фізичної підготовленості. Загалом, професійно-прикладна фізична підготовка є ключовою для забезпечення оптимальної функціональності військових фахівців у сучасних умовах бойової діяльності.

Перспективи подальших досліджень бачаємо в розробці комплексу методологічних підходів до професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх офіцерів (компетентнісний, діяльнісний, особи-стісний, культурологічний, ресурсний).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Бородін Ю. А. Фізична підготовка курсантів ВВНЗ інженерно-операторського профілю. Київ, 2009. 417 с.
- Камаєв О. І., Паєвський В. В., Шевченко О. О. Поточний контроль показників фізичної підготовленості курсантів військового закладу різних курсів навчання. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2013. № 2. С. 18–21.
- Кирпенко В. М., Піддубний О. Г., Кондратюк В. І. Діагностична модель визначення ступеня готовності військових фахівців до управління процесом фізичної підготовки. *Вісник Національного університету оборони України*. 2012. Вип. 1 (26). С. 30–35.
- Климович В., Романчук В., Шлямор І. Порівняльний аналіз фізичної підготовленості курсантів ВНЗ Сухопутних військ різних спеціальностей. *Молода спортивна наука України*. 2012. Вип. 16, т. 2. С. 166–170.
- Красота В. М. Спеціальна фізична підготовка офіцерів чергового бойового розрахунку командного центру Військово-морських Сил України : дис. ... канд. наук з фіз. вих. та спорту. Севастополь, 2007. 222 с.
- Піддубний О. Г. Методологічні підходи до класифікації військовослужбовців ЗСУ за професійними угрупованнями залежно від вимог військово-професійної діяльності до їх фізичного стану. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2009. Серія 5. Вип. 14. С. 172–176.

REFERENCES

- Borodin, Yu. A. (2009). *Fizychna pidhotovka kursantiv VVNZ inzhenerno-operatorskoho profilu* [Physical training of cadets of VVNIZ engineering-operating profile]. Kyiv [in Ukrainian].
- Kamaiev, O. I., Paievskiy, V. V., & Shevchenko, O. O. (2013). Potochnyi kontrol pokaznykiv fizychnoi pidhotovlenosti kursantiv viiskovoho zakladu riznykh kursiv navchannia [Current control of indicators of physical fitness of military institution cadets of various training courses]. *Slobozhanskyi naukovo-sportyvnyi visnyk* [Slobozhan scientific and sports bulletin], 2, 18-21 [in Ukrainian].
- Kyrpenko, V. M., Pidubnyi, O. H., & Kondratiuk, V. I. (2012). Diahnostychna model vyznachennia stupenia hotovnosti viiskovykh fakhivtsiv do upravlinnia protsesom fizychnoi pidhotovky [Diagnostic model for determining the degree of readiness of military specialists to manage the process of physical training]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu obrony Ukrainy* [Bulletin of the National Defense University of Ukraine], 1 (26), 30-35 [in Ukrainian].
- Klymovych, V., Romanchuk, V., & Shliamor, I. (2012). Porivnialnyi analiz fizychnoi pidhotovlenosti kursantiv VNZ Sukhoputnykh viisk riznykh spetsialnostei [Comparative analysis of the physical fitness of cadets of universities of the Ground Forces of various specialties]. *Moloda sportyvna nauka Ukrainy* [Young sports science of Ukraine], 16, 2, 166-170 [in Ukrainian].
- Krasota, V. M. (2007). *Spetsialna fizychna pidhotovka ofitseriv chervovoho boiovoho rozrakhunku komandnoho tsentru Viiskovo-morskykh Syl Ukrainy* [Special physical training of officers of the regular combat calculation of the command center of the Naval Forces of Ukraine]. (PhD diss.). Sevastopol [in Ukrainian].
- Piddubnyi, O. H. (2009). Metodolohichni pidkhody do klasyfikatsii viiskovosluzhbovtziv ZSU za profesiinymy uhrupovanniamy zalezno vid vymoh viiskovo-profesiinoi diialnosti do yikh fizychnoho stanu [Methodological approaches to the classification of servicemen of the Armed Forces of Ukraine by professional groups depending on the requirements of military professional activity and their physical condition]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Dragomanova* [Scientific journal of the M.P. Dragomanov NPU], 5, 14, 172-176 [in Ukrainian].

PAVLO KHOMENKO
ROSTYSLAV FENICH

PROFESSIONAL-APPLIED PHYSICAL TRAINING OF FUTURE OFFICERS IN SIMULATED COMBAT CONDITIONS

Annotation. The article is devoted to the development of applied physical qualities in the training of future officers in higher military educational institutions of Ukraine. It identifies key aspects of the pedagogical principles of professional-applied physical training of future officers and indicates the importance of this preparation for successful military activities in combat operations. The analysis of the educational programs of higher military education institutions highlights the issue of forming professional-applied physical training, as well as the gap between the components of it, which does not provide real physical readiness for service and combat missions.

The purpose of the article is to study the pedagogical principles of professional-applied physical training of future officers through the analysis of literary sources and experience of professional training in the military field, using methods of modeling the conditions of combat activity.

The complex of skills and abilities necessary for effective action in combat situations has been examined emphasizing that a high level of physical fitness and resilience to psycho-emotional difficulties are crucial for successful activity in extreme conditions.

A complex of factors in the physical training of military higher educational students is considered and contains four key components: educational, motivation-value, practical-activity and physical. It has been established that successful improvement requires constant change in conditions, variability of training equipment and a scientifically based dosage of loads.

The results of expert assessments of the physical training of higher military education students are analyzed, revealing a number of standard shortcomings, such as the absence of combat activity simulation situations and failure to take into account the specifics of military service. The importance of modernizing the content of the physical education program with a focus on modeling combat conditions is highlighted. The principle of an organic combination of physical training with training in future military activities, especially in professional-applied physical training, is highlighted. Combat modeling is justified through components and conditions that take into account extreme situations and the specifics of military-professional activities.

Keywords: *future officer, military-professional training, professional-applied physical training, simulation of combat activity conditions.*

УДК 378.04:355.23]:378.147.091.39:004

DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2023.82.295090>

ІНОР АТАМАНЕНКО

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8959-5423>

(Полтава)

Place of work: Lecture of the Department at National academy of the National Guard of Ukraine

Country: Ukraine

E-mail: atamanenko1512@gmail.com

ІНТЕГРАЦІЯ ЗНАННЄВИХ РЕСУРСІВ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СИСТЕМУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ВІЙСЬКОВИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. Дослідження присвячене аналітичним аспектам перспектив інтеграції знаннєвих ресурсів та інформаційних технологій у систему професійної підготовки курсантів військових закладів вищої освіти. Здійснено аналіз сучасних тенденцій розвитку галузі військової освіти, що потребують оптимізації за допомогою інтеграції знань та інформаційних технологій. Розкрито зміст поняття «знаннєвий ресурс», охарактеризовано цінність знаннєвих ресурсів у підготовці військовослужбовців. Обґрунтовано доцільність упровадження інформаційних технологій у систему військової професійної освіти. У дослідженні розкрито вплив інтегрованого підходу на активність, мотивацію та здатність курсантів адаптуватися до сучасних викликів та загроз. Обґрунтовано відмінність між інформаційними технологіями і знаннєвими ресурсами. З'ясовано, що інформаційні технології є інструментами для обробки та передачі інформації, тоді як знаннєві ресурси є самою інформацією, яка використовується для отримання знань і розв'язання завдань. Отримані результати можуть слугувати базою для подальших розробок освітніх програм та стратегій розвитку військової освіти, спрямованих на підготовку майбутніх військових лідерів.

Ключові слова: знаннєві ресурси, інформаційні технології, система професійної підготовки, курсанти військових закладів вищої освіти

Постановка проблеми. Зміни в геополітичному просторі, нові загрози та конфлікти створюють потребу в розробці ефективних та адаптивних підходів до підготовки майбутніх військових лідерів, здатних швидко та ефективно оволодівати сучасними знаннями та вміннями застосовувати їх на практиці. У цьому контексті стратегічно важливими є знаннєві ресурси та інформаційні технології, що швидко розвиваються і відіграють ключову роль у сучасній військовій освіті. Зміни у сучасних підходах до вищої освіти, оптимізація навчальних програм та методів навчання за допомогою інтеграції знань та інформаційних технологій може сприяти підвищенню якості та ефективності професійної підготовки майбутніх військовослужбовців, забезпеченню відповідності міжнародним стандартам.

Аналіз останніх досліджень у публікації. Роль знаннєвих ресурсів у навчанні та розвитку особистості підкреслена у низці наукових і методичних праць (Бандура, 2013; Вітвицька, 2019; Ільч, 2017; Лобузін, 2012). На думку учених цінність знаннєвого ресурсу полягає в його потенціалі забезпечити доступ до важливої інформації та знань, які можуть бути використані для навчання, дослідження, розвитку та досягнення поставлених цілей. Попри численні наукові розвідки, присвячені питанням застосування знаннєвих ресурсів у закладах вищої освіти, проблема кумуляції, обробки та реалізації якісного й доступного інформаційного забезпечення у системі професійної підготовки курсантів розроблена не досить повно і заслуговує на особливу увагу, що й становить актуальність цього дослідження. З огляду на вищевикладене виникає потреба в розгляді, деталізації та подальшому ретельному аналізі окресленої проблеми.

Мета дослідження полягає у визначенні змісту знаннєвих ресурсів у підготовці курсантів, аналізі перспектив інтеграції знаннєвих ресурсів та інформаційних технологій у систему професійної підготовки військових закладів вищої освіти.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що інтеграція сучасних знаннєвих ресурсів та інформаційних технологій мають забезпечити ефективність освітнього процесу та наукових досліджень підготовки військовослужбовців.

Виклад основного матеріалу дослідження. На думку К. Лобузін, 2012 формування процесів надання знань та організація їх засвоєння у закладах вищої освіти має розглядатися через призму повноти та відповідності цих знань потребам професійної діяльності суб'єктів, що керуються цими знаннями та вміннями.

Низкою учених (Вознюк, 2013; Лобузін, 2012; Ярошенко, 2010) виявлено, що потреби і пріоритетні програмні питання, пов'язані з отриманням знань, мають розглядатися залежно від

професійної спрямованості використання знаннєвого ресурсу. Процес освоєння цього ресурсу відбувається етапами й зорієнтований на посадові та кваліфікаційні вимоги до фахівців і керівників з урахуванням вмісту потреб посадових компетентностей, вимог посад, напрямків, програм і планів розвитку керованих систем.

Аналіз літературних джерел (Лобузін, 2012, Надвиннична, 2014), власний досвід викладацької діяльності та підготовки майбутніх військовослужбовців, дозволили сформулювати поняття «знаннєвий ресурс» – інформаційний, навчальний, дослідницький, розвиваючий, інноваційний потенціал, що містить науково-методичну інформацію з певної теми чи розділу й може бути представлений у форматі робочої програми / силабусу з дисципліни, книги, журналу, електронного документу, веб-сайту, консультативної допомоги з боку викладача (всі заходи формальної чи неформальної освіти) тощо, дозволяє отримувати, зберігати і використовувати знання для розвитку, навчання, дослідження, надає доступ до передових досліджень, технологій, кращих практик та інших інноваційних знань, сприяє стимулюванню творчого мислення й може стати джерелом нових ідей, інновацій та творчих рішень.

Цінність знаннєвих ресурсів у підготовці військовослужбовців полягає в їх потужності формувати знання, здійснюючи інтелектуальний розвиток, спроможності досягати успіху в різних аспектах життя й професійної кар'єри. Використання цього ресурсу може допомогти курсантам реалізувати свій потенціал, розширити знання і навички, сприяти військово-соціальному прогресу, зокрема становленню сучасної армії, що є важливим для захисту країни та її громадян; проведенню військових досліджень та технологічних розробок озброєння та стратегій його використання, військової медицини; вирішенню воєнних конфліктів або проведенню миротворчих операцій, що можуть мати далекосяжні наслідки для відносин між країнами тощо.

Аналіз низки літературних джерел дозволив виділити основні складові знаннєвих ресурсів у системі професійної освіти майбутніх військових, це:

1. освітні програми, які формують ключові концепції підготовки, перелік дисциплін, загальних та фахових компетентностей, як векторів професійної підготовки курсантів, структурно-логічну схему, що визначає міжпредметні зв'язки, логіку та послідовність вивчення освітніх компонентів;
2. навчальні матеріали такі як: робочі програми, підручники, посібники, матеріали з курсів лекцій, презентації, рекомендації до виконання завдань самостійної роботи та семінарських занять, електронні ресурси, що повинні бути зрозумілими, актуальними та відповідати потребам курсантів;
3. науково-педагогічні працівники, які здійснюють формальну підготовку військовослужбовців, мають достатні знання та досвід у військовій сфері, здатні забезпечити якісну передачу знань, умінь та навичок;
4. організація, запровадження та стимулювання до відвідання неформальних та інформальних форм навчання: вебінарів, семінарів, практикумів, тренінгів та симуляцій, круглих столів тощо, які допомагають курсантам застосувати свої знання на практиці та розвинути практичні навички;
5. система оцінювання знань, що включає тестування, контрольні роботи, практичні завдання та інші форми оцінювання з метою визначення рівня засвоєння матеріалу курсантами;
6. технічна інфраструктура, що передбачає матеріально-технічне забезпечення включаючи аудиторії, лабораторії, комп'ютерну техніку, спеціалізоване обладнання, вогнепальну та артилерійську зброю тощо;
7. електронні ресурси можуть бути цифровими матеріалами, які надаються курсантам для навчання та підготовки;
8. відео- та аудіоматеріали.

Ці складові сукупно сприяють формуванню знань у системі професійної підготовки курсантів, забезпечуючи їхню навчальну підготовку, розвиток практичних навичок та засвоєння актуальної інформації для виконання своїх професійних обов'язків.

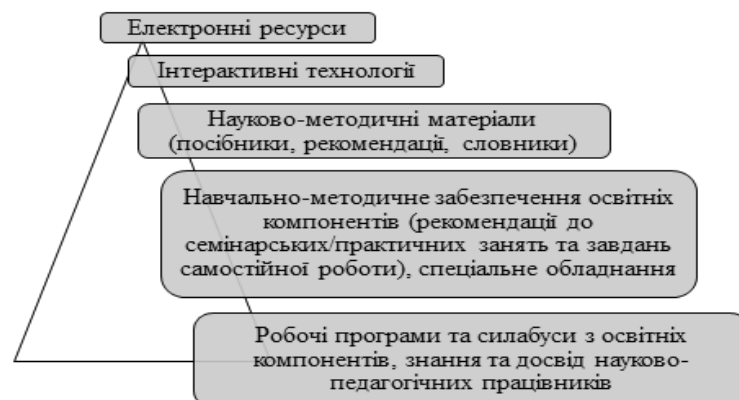

Рис. Ієрархія знаннєвих ресурсів, від типових до інноваційно-прогресивних, у підготовці курсантів військових спеціальностей

Для формування знань, як компонентів військово-технічної компетентності, у майбутніх офіцерів нами було розроблено робочі програми з дисциплін «Стрілецька зброя та вогнева підготовка» і «Бойове застосування».

«Стрілецька зброя та вогнева підготовка» – дисципліна циклу професійної підготовки, що вивчається на першому (бакалаврському) рівні у 1-5 семестрах. Мета вивчення дисципліни – засвоїти знання щодо тактико-технічних характеристик і бойових можливостей стрілецького озброєння підрозділів; сформувати здатність уміло використовувати вогневі можливості озброєння та влучно вражати цілі із стрілецької зброї, засобів ближнього бою та озброєння бронетранспортерів, організувати та забезпечувати правильну експлуатацію бойової техніки та озброєння підрозділів, організувати та проводити заняття по вивченню матеріальної частини озброєння, з особовим складом підпорядкованого підрозділу. У ході вивчення дисципліни випускник оволодіває знаннями щодо тактико-технічних характеристик і бойових можливостей стрілецького озброєння підрозділів, засобів ближнього бою, озброєння та прилади БКУ БТР; порядку і методик виконання нормативів з вогневої підготовки підрозділів НГУ; заходів безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю, а також широким колом практичних навичок в застосуванні озброєння в бойовій обстановці.

«Бойове застосування озброєння» – дисципліна циклу загальної підготовки, що вивчається на першому (бакалаврському) рівні у 4-8 семестрах. Метою вивчення дисципліни є сформувати у курсантів здатність уміло використовувати вогневі можливості озброєння підпорядкованого підрозділу та влучно вражати цілі із стрілецької зброї, засобів ближнього бою та озброєння бронетранспортерів під час управління вогнем підрозділу в оборонному та наступальному бою, організувати та забезпечувати правильну експлуатацію бойової техніки та озброєння підрозділів, організувати та проводити заняття, по бойовому застосуванню озброєння під час бою, з особовим складом підпорядкованого підрозділу. У ході вивчення дисципліни випускник оволодіває знаннями про фізичні процеси, які відбуваються в вузлах та механізмах озброєння; тактико-технічні характеристики і бойові можливості стрілецького озброєння підрозділів вогневої підтримки, засобів ближнього бою, озброєння та прилади БКУ БТР, будову і принцип дії вузлів, агрегатів і систем озброєння в обсязі, необхідному для організації технічно правильного їх застосування, обслуговування та ремонту; порядок і методик виконання нормативів з вогневої підготовки; заходи безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю; порядок розрахунку боєприпасів, необхідних для поразки різноманітних цілей; облік боєприпасів на пункті бойового постачання при проведенні стрільб; управління вогнем підрозділів під час бою, а також низкою умінь.

На нашу думку для підготовки військовослужбовців важливим є і використання спеціальної термінології, що допомагає знаходити спільну мову та зрозуміння між курсантами та викладачами. Окрім цього курсанти повинні розуміти та дотримуватися правил і процедур, що стосуються вогневої діяльності, використовувати відповідні терміни у правильному значенні. Відповідно, майбутні офіцери повинні бути ознайомлені з термінами, які описують різні аспекти стрільби, такі як: зброя, прицілювання, контроль дихання, контроль спуску, техніка стрільби тощо. Загалом, оволодіння стрілецькою термінологією сприятиме підвищенню професіоналізму майбутніх військовослужбовців, допоможе уточнити та спростити інструкції та директиви під час тренувань, швидше зрозуміти та виконати команди, покращити ефективність тренувань і досягнення поставлених цілей.

Для формування системи знань у майбутніх військовослужбовців нами було розроблено словник-довідник основних термінів з підготовки курсантів Національної гвардії України до використання стрілецької зброї та засобів ближнього бою у професійній діяльності. Основними аспектами, що підкреслюють значення термінології є вимога до чіткості та точності розуміння й використання термінів у стрілецькій підготовці курсантів, потреба в комунікації та передачі інформації під час проведення ними критично важливих військових операцій. Актуальність і мета створення словника термінів полягає в забезпеченні однозначності, спільного розуміння та ефективної комунікації між всіма учасниками цього процесу, створення правильного уявлення в курсантів про зміст термінів, що стосуються застосування зброї у професійній діяльності.

Таким чином, словник термінів допомагає створити спільну мову та стандартизувати термінологію в стрілецькій підготовці. Всі учасники можуть використовувати одні й ті ж терміни з однаковим розумінням, що сприяє уникненню непорозумінь та покращує ефективність комунікації, надає чітке та точне визначення кожного терміну, допомагає уникнути неоднозначностей та неточностей. Словник термінів є важливим знаннєвим ресурсом у підготовці курсантів військових спеціальностей до використання стрілецької зброї та засобів ближнього бою у професійній діяльності, дозволяє зрозуміти сутність різних концепцій та процедур, що стосуються вогневої підготовки, допомагає усвідомлювати правила безпеки, використовувати правильну термінологію під час комунікації щодо безпекових процедур під час стрілецької практики. Опис основних видів зброї підкріплено ілюстрацією, це має велику роль у стрілецькій підготовці, оскільки ілюстрації допомагають курсантам краще розуміти описи зброї та її складових частин, надають візуальний контекст та деталі, які доповнюють словесний опис, що поліпшує сприйняття та засвоєння інформації.

У професійній підготовці курсантів нами використовуються й різного типу електронні ресурси:

– електронні підручники, навчальні посібники та інші матеріали, що містять необхідну інформацію професійного змісту й представлені у форматі тексту, зображень, відео або звуку;

- інтерактивні курси: відео-лекції, завдання, тести та можливості для спілкування з викладачами та іншими курсантами;
- цифрові бібліотеки містять різноманітні джерела інформації, такі як: наукові статті, книги, матеріали дисертацій, вони можуть бути корисними для проведення наукових досліджень та розширення знань у різних галузях;
- електронні тренувальні програми та симулятори дозволяють курсантам практикувати свої навички у безпечному середовищі, вони включають тренувальні вправи, віртуальні симуляції та інші інтерактивні завдання, що допомагають удосконалювати практичні навички.

Важке значення у формуванні знань має використання відео- та аудіо-матеріалів. Записані відео-інструкції можуть надати курсантам детальну інформацію про різні події, такі як правильне виконання військових рухів, встановлення та розбирання зброї, а також правила безпеки. Це може бути особливо корисно в ситуаціях, коли практичні заняття не є можливими або безпечними. Відеоматеріали можуть використовуватися для створення віртуальних симуляцій та тренувань, що дозволяють курсантам практикувати різні сценарії та ситуації, з якими вони можуть зіткнутися у професійній діяльності. Це може сприяти розвитку навичок управління стресом, прийняття рішень та комунікації.

Записи виступів експертів у певних галузях, таких як військова тактика, правоохоронна діяльність або медицина, можуть є цінним джерелом знань для курсантів. Вони можуть надати глибшого розуміння теми, поділитися своїм досвідом та кращими практиками.

Сучасна система професійної підготовки курсантів передбачає формування знань і через використання інтерактивних технологій таких як: віртуальна реальність, доповнена реальність або інтерактивні симуляції. Ці технології дозволяють створити реалістичні ситуації, в яких курсанти можуть набувати практичних навичок і вирішувати реальні професійні завдання. Використання методів штучного інтелекту, таких як машинне навчання або обробка природної мови, може допомогти у створенні знанневих ресурсів для системи професійної підготовки. Наприклад, системи з розпізнаванням мови можуть аналізувати відповіді курсантам і надавати індивідуальні рекомендації щодо подальшого навчання.

Створення адаптивних навчальних середовищ, які враховують індивідуальні особливості кожного курсанта, є важливим аспектом формування знанневих ресурсів. Такі середовища можуть пропонувати персоналізовані завдання, матеріали та ресурси, що сприяють ефективному навчанню кожного курсанта. Це досягається шляхом забезпечення поступової інформатизації навчального процесу, спрямованої на задоволення освітніх інформаційних запитів його учасників засобами комп'ютерної техніки, сучасними інформаційними системами, запровадження у навчальному процесі та науково-дослідній роботі інформаційно-комунікаційних технологій; видання електронних підручників та інших сучасних засобів навчання, що відповідатимуть світовому науково-технічному рівню і є важливою передумовою реалізації цілей освіти на шляху приєднання до Болонського процесу (*Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки*).

Сучасні темпи розвитку вищої освіти диктують закладам нові вимоги, що полягають не лише в наданні викладачам, науковцям, студентам доступу до інформації, а й організації скороченого шляху пошуку необхідної інформації, комп'ютеризації традиційних інформаційних процесів: створенні комп'ютерних навчальних систем, інформаційно-пошукових баз даних, мультимедіа-продукції, використання гіпертекстових технологій. Розвиток інформаційних та комунікаційних технологій в останні роки дозволив значно активізувати роботу з інформатизації вищої школи, зокрема у напрямку процесів навчання та наукових досліджень у галузі підготовки військовослужбовців (Бандур, 2013).

Таким чином поняття «інформаційна технологія» розуміємо як розробку науково-інформаційних продуктів та надання послуг, відповідних технологічному й освітньо-науковому прогресу.

Технологічний процес це система послідовних операцій, що виконуються відповідно до заданих параметрів показників та реальних виконавців. Тобто, це взаємопов'язані та послідовно змінювані дії з формування та організації системи інформаційного забезпечення користувачів електронною інформацією. Інформаційні технології включають в себе використання комп'ютерного забезпечення, мереж і різних електронних пристроїв для обробки, передачі та зберігання інформації. Інформаційні технології дозволяють швидко та ефективно обробляти великі обсяги даних, забезпечувати доступ до інформації з будь-якого місця та в будь-який час, а також автоматизувати різні процеси (Надвичина, 2014.).

Знанневі ресурси включають в себе будь-яку інформацію, що використовується для отримання знань або розв'язання проблем. Це можуть бути книги, статті, наукові дослідження, веб-сайти, відео та інші джерела інформації. Знанневі ресурси допомагають розширити знання, поглибити розуміння теми і виконати завдання.

Отже, відмінність між інформаційними технологіями і знанневими ресурсами полягає в тому, що інформаційні технології є інструментами для обробки та передачі інформації, тоді як знанневі ресурси є самою інформацією, яка використовується для отримання знань і розв'язання завдань. Проте, інформаційні технології можуть допомагати в доступі до знанневих ресурсів, сприяти їх обробці та швидкому розповсюдженню.

Чинниками, що впливають на якісну організацію інформаційного забезпечення із застосуванням сучасних інформаційних технологій на нашу думку є:

- труднощі технічного оснащення освітнього інформаційного середовища;
- непланомірне здійснення комп'ютеризації інформаційних процесів;
- роз'єднаність у вирішенні завдань, пов'язаних з актуальними проблемами інформатизації;
- відсутність системи спільного індексування для електронних інформаційних ресурсів;
- недостатньо високий рівень інформаційної компетентності здобувачів.

Висновок. Таким чином, основу знанневих ресурсів становлять компоненти навчально-методичного забезпечення освітнього процесу: робочі програми, силабуси, методичні рекомендації до семінарських/практичних занять та виконання завдань самостійної роботи, навчальні посібники, словники тощо; досвід науково-педагогічних працівників; презентації, аудіо та відео матеріали тощо. Інформаційні технології передбачають використання комп'ютерного програмного забезпечення, електронних пристроїв для обробки, передачі та зберігання інформації. Ці технології дозволяють швидко та ефективно опрацювати великі обсяги даних, забезпечують можливість доступу до інформації з будь-якого місця та в будь-який час, а також автоматизують різноманітні процеси. Інтеграція знанневих ресурсів та інформаційних технологій у систему професійної підготовки курсантів військових закладів вищої освіти є актуальним та важливим напрямом покращення освітнього процесу, оскільки дозволяє ефективно підвищувати якість навчання, розширюючи можливості доступу до інформації та формуючи фахові компетентності.

Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні оптимальних методів інтеграції знань та використання інформаційних технологій для підвищення ефективності підготовки курсантів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Бандур С. І. Стратегічні імперативи розвитку трудового потенціалу України. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2013. Вип. 1. С. 5–9.
- Вознюк О. В. Знаннева інтеграція як основа інтердисциплінарності педагогіки. *Interdyscyplinarnosc pedagogiki i jej subdyscypliny*. Wydawnictwo Naukowe Instytutu Technologi Eksploatacji. 2013. P. 707–717.
- Львів Л. М. Взаємодія ринків праці та освіти: сутність, характерні риси та модель функціонування. *Економіка та держава*. 2017. Вип. 4. С. 69–74.
- Лобузін К. Технології організації знанневих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності: монографія. Київ, 2012. 252 с.
- Модельювання професійної підготовки фахівців в умовах євроінтеграційних процесів: монографія / за ред. С. С. Вітвицької. Житомир: Євенок, 2019. 304 с.
- Надвичина Т. Л. Використання інтерактивних методів при здійсненні психопрофілактичних заходів фахівця-ми психологічної служби університету. *Український психолого-педагогічний збірник*. 2014. Вип. 3. С. 147–152.
- Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. Київ, 2020. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoiosviti-v-ukraini-02-10-2020>.
- Ярошенко Т. О. Електронні журнали в системі інформаційних ресурсів бібліотеки: монографія. Київ: Знання, 2010. 215 с.

REFERENCES

- Bandur, S. I. (2013). Strategic Imperatives for the Development of Ukraine's Labor Potential. *Rynok pratsi ta zainiatist naseleння [Labor Market and Population Employment]*, 1, 5-9 [in Ukrainian].
- Ilich, L. M. (2017). Vzaiemodiia rynkiv pratsi ta osvity: sutnist, kharakterni rysy ta model funktsionuvannia [Interaction of Labor and Education Markets: Essence, Key Features, and Operating Model]. *Ekonomika ta derzhava [Economics and the State]*, 4, 69–74 [in Ukrainian].
- Lobuzina, K. (2012). *Tekhnolohii orhanizatsii znannievykh resursiv u bibliotечно-informatsiinii diialnosti [Technologies for Organizing Knowledge Resources in Library and Information Activities]*: monohrafiia. Kyiv [in Ukrainian].
- Nadvynychna, T. L. (2014). Vykorystannia interaktyvnykh metodiv pry zdiisnenni psykhoprofilaktychnykh zakhodiv fakhivtsiamy psykhologichnoi sluzhby universytetu [Using Interactive Methods in Conducting Psychoprophylactic Measures by Psychological Service Professionals at the University]. *Ukrainskyi psykhologo-pedahohichnyi zbirnyk [Ukrainian Psychopedagogical Collection]*, 3, 147-152 [in Ukrainian].
- Stratehiia rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2021-2031roky [Strategy for the development of higher education in Ukraine for 2021–2031]. (2020). Ofitsiyniy sait Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. Kyiv. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoiosviti-v-ukraini-02-10-2020> [in Ukrainian].
- Vitvytska, S. S. (Ed.). (2019). *Modeliuvannia profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv v umovakh yevrointehratsiinykh protsesiv [Modeling professional training of specialists in the conditions of European integration processes]*: monohrafiia. Zhytomyr: Yevenok [in Ukrainian].
- Vozniuk, O. V. (2013). Znannieva intehratsiia yak osnova interdystyplinarnosti pedahohiky. *Interdyscyplinarnosc pedagogiki i jej subdyscypliny [Knowledge Integration as the Foundation of Interdisciplinarity in Pedagogy]*. *Interdyscyplinarnosc pedagogiki i jej subdyscypliny*. Wydawnictwo Naukowe Instytutu Technologi Eksploatacji, 707–717 [in Ukrainian].
- Yaroshenko, T. O. (2010). *Elektronni zhurnaly v systemi informatsiinykh resursiv biblioteki [Electronic journals in the library's information resources system]*: monohrafiia. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].

IHOR ATAMANENKO

THE INTEGRATION OF KNOWLEDGE RESOURCES AND INFORMATION TECHNOLOGIES INTO THE SYSTEM OF PROFESSIONAL TRAINING FOR CADETS IN MILITARY HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Annotation. The study is dedicated to the analytical aspects of the prospects of integrating knowledge resources and information technologies into the system of professional training for cadets at military higher education institutions. An analysis of current trends in the development of the military education sector requiring optimization through the integration of knowledge and information technologies is conducted. The concept of “knowledge resource” is elucidated, and the value of knowledge resources in the training of military personnel is characterized. The main components of knowledge resources in the system of professional training for future military personnel are identified, including educational programs, educational materials (syllabi, textbooks, manuals, lecture materials, presentations, recommendations for independent work and seminar classes), human resources (scientific and pedagogical staff conducting formal training for military personnel, possessing sufficient knowledge and experience in the military field), informal and non-formal forms of learning (webinars, seminars, conferences), knowledge assessment system (tests, quizzes, practical assignments, etc.), video and audio materials. The feasibility of implementing information technologies in the military professional education system is substantiated. The research reveals the impact of an integrated approach on the activity, motivation, and adaptability of cadets to modern challenges and threats. The distinction between information technologies and knowledge resources is justified, highlighting that information technologies are tools for processing and transmitting information, while knowledge resources are the information used for acquiring knowledge and solving tasks. Information technologies can assist in accessing knowledge resources, facilitating their processing, and rapid dissemination. The obtained results can serve as a basis for further development of educational programs and strategies for the development of military education aimed at preparing future military leaders.

Keywords: *knowledge resources, information technologies, professional training system, cadets of military higher education institutions.*

УДК 37.091.39:004

DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2023.82.295094>

DASHKO YULIIA

ORCID: 0009-0004-8456-511X

(Полтава)

Place of work: Poltava Business Institute Higher Educational Institution «Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University»

Country: Ukraine

E-mail: pib.dashko@gmail.com

MIROSHNICHENKO VITALII

ORCID: 0000-0002-1523-9650

(Полтава)

Place of work: Poltava Business Institute Higher Educational Institution «Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University»

Country: Ukraine

E-mail: rpl.miro@gmail.com

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРЕВАГИ

Анотація. У статті комплексно проаналізовано особливості та переваги впровадження інформаційних технологій в освітній процес.

Відзначено, що в даний час інформаційні технології стають неодмінною складовою сучасної освіти, сприяючи підвищенню якості та ефективності навчання. Інтерактивність та залучення студентів, а також індивідуалізація навчання, дозволяють студентам розвивати навички та знання в оптимальному для них темпі.

У статті з'ясовано, що індивідуалізація навчання реалізується за допомогою інформаційних технологій шляхом створення персоналізованих навчальних програм. Кожен студент має можливість навчатися відповідно до своїх індивідуальних потреб та темпу. Адаптивні навчальні платформи враховують рівень знань та можливостей кожного студента, надаючи індивідуальні завдання та рекомендації. Це значно сприяє покращенню рівня розуміння та засвоєння навчального матеріалу.

Крім того, інформаційні технології відкривають нові можливості для дослідження та вивчення складних процесів і явищ. Глобальний обмін знань завдяки Інтернету дозволяє студентам та викладачам обмінюватися знаннями та досвідом з людьми з усього світу. Це розширює горизонти та дозволяє отримувати різноманітні погляди на предмети навчання.

Відмічено, що завдяки аналітиці для поліпшення навчання, інформаційні технології дозволяють збирати та аналізувати дані про успішність студентів та ефективність навчальних програм. Це дозволяє ідентифікувати проблемні моменти та поліпшувати навчання на основі даних.

Нами з'ясовано, що інформаційні технології внесли суттєвий вклад у сучасний освітній процес, забезпечуючи інтерактивність, індивідуалізацію, доступність та розширені можливості для дослідження та глобального обміну знань. Ця стаття висвітлює ключові переваги та особливості цього розвитку в освіті, що сприяє покращенню навчання та підготовці молодого покоління до викликів сучасного світу.

Ключові слова: інформаційні технології; освітній процес; інтерактивність; індивідуалізація навчання; новітні технології; контроль знань студентів.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Досягнення в галузі комп'ютерних технологій та телекомунікацій, а також широкомасштабна комп'ютеризація і розвиток ефективних інформаційних технологій призвели до суттєвих змін в інформаційній сфері розвитку промисловості, науки та соціального життя. Інформація, яка тісно пов'язана з управлінням та організацією, стала глобальним ресурсом людства, значно розширюючи його потенціал у всіх сферах життя.

Одним з основних напрямів суспільної інформатизації є процес інформатизації освіти, що передбачає використання нових інформаційних технологій, методів та засобів інформатики для реалізації концепцій розвивального навчання, інтенсифікації навчального процесу на всіх рівнях, підвищення ефективності та якості навчання, а також підготовки студентів до комфортного життя в умовах інформатизації суспільства, як з психологічної, так і з практичної точки зору. Вищезазначене актуалізує тему обраного нами дослідження.

Аналіз основних досліджень і публікацій. У ході дослідження нами проаналізовано ряд наукових праць, які висвітлюють проблеми та перспективи використання цифрових технологій в освіті (Васильєва, 2022); переваги та недоліки застосування нових інформаційних технологій в системі вищої освіти (Ісак, 2010); оцінювання результативності наукової діяльності засобами інформаційно-цифрових систем (Іванова, 2021); провідні технології дистанційного навчання (Буковська, 2022; Ягупов, 2015) та ряд інших.

Водночас, проблема аналізу особливостей та переваг впровадження інформаційних технологій в освітньому процесі не була предметом цілісного педагогічного дослідження. Також на основі проаналізованого нами матеріалу було запропоновано напрямки роботи, що сприяють підвищенню ефективності впровадження та масштабування інформаційно-цифрових технологій в освітньому середовищі.

Мета дослідження: комплексно проаналізувати особливості та переваги впровадження інформаційних технологій в освітньому процесі.

Виклад основного матеріалу дослідження.

На сучасному етапі інформаційні технології навчання зазнали інтенсивного розвитку, завдяки поширенню персональних комп'ютерів та комп'ютерних систем у навчальному процесі. Інформатизація освіти включає в себе комплекс заходів, які пов'язані з використанням інформаційних засобів та продукції.

Складові інформаційної технології включають:

1. Технічне середовище: включає в себе обладнання, яке використовується для вирішення основних завдань.

2. Програмне середовище: охоплює набір програмних засобів, які використовуються для навчання.

3. Предметне середовище: визначає зміст конкретної науки на рівні навчальних дисциплін.

4. Методичне середовище: включає в себе інструкції, процедури застосування, оцінку ефективності та інші аспекти (Васильєва, 2022).

Загалом, інформаційні технології навчання спрямовані, в першу чергу, на використання навчальних ресурсів, що є спеціально розробленими матеріалами або об'єктами, і мають на меті поліпшити ефективність навчального процесу.

Застосування інформаційних технологій в освітньому процесі має багато особливостей, які варто розглянути. Вони стосуються технологій, педагогічних підходів та впливу на студентів і викладачів. Вважаємо доречним зупинитися на наступних ключових особливостях застосування інформаційних технологій в освітньому процесі:

1. Інтерактивність та залучення студентів. Інформаційні технології дозволяють створювати інтерактивні навчальні матеріали, завдання та платформи. Це допомагає залучити студентів до освітнього процесу, оскільки вони можуть брати активну участь у ньому, розв'язувати завдання та отримувати миттєвий відгук.

Інтерактивність та залучення студентів у освітній процес є однією з ключових особливостей застосування інформаційних технологій в освітньому сегменті. Інформаційні технології надають можливість створювати інтерактивні навчальні матеріали, завдання та платформи, які дозволяють студентам брати активну участь у навчанні і здобувати глибше розуміння навчального матеріалу. Водночас, інтерактивність включає в себе створення навчальних матеріалів, які дозволяють студентам взаємодіяти з ними. Це може бути представлення матеріалу у формі відео, де студенти можуть вибирати різні шляхи або приймати рішення під час перегляду. Інтерактивні діаграми, анімація та інші мультимедійні елементи також можуть допомогти студентам краще зорієнтуватися у складних концепціях (Дем'яненко, 2019).

Онлайн-платформи та навчальні програми можуть містити відкриті завдання та інтерактивні ігри, які розвивають аналітичні та проблемні навички студентів. Останні отримують можливість виконувати завдання, розв'язувати головоломки та змагатися з однокурсниками. Разом з тим, інформаційні технології дозволяють надавати студентам миттєвий відгук щодо їхньої продуктивності та розв'язання завдань. Це допомагає студентам ідентифікувати свої помилки, а також заохочує їх до самоконтролю та постійного вдосконалення.

Окрім зазначеного, онлайн-платформи дозволяють студентам спілкуватися між собою та з викладачами через форуми, чати, відеоконференції та спільні ресурси. Це сприяє обміну знань та досвідом між студентами та викладачами, а також стимулює колективну роботу та обговорення.

Деякі платформи використовують інформаційні технології для створення адаптивних програм навчання. Вони аналізують рівень знань кожного студента та надають завдання та матеріали, що відповідають їхнім індивідуальним потребам. Інформаційні технології не тільки залучають студентів, але й надають викладачам інструменти для покращення навчального процесу. Вони можуть відстежувати прогрес студентів, аналізувати дані та адаптувати свої методи навчання для досягнення кращих результатів.

Загалом, інтерактивність та залучення студентів через інформаційні технології глибоко трансформують навчальний процес, роблячи його більш ефективним, цікавим та доступним для всіх учасників освіти.

2. Індивідуалізація навчання. За допомогою інформаційних технологій можна створювати навчальні програми, які враховують індивідуальні потреби і темпи навчання кожного студента. Адаптивне навчання та персоналізовані програми допомагають кожному студенту розвивати навички на оптимальному рівні.

Індивідуалізація навчання через інформаційні технології є важливою особливістю, яка дозволяє адаптувати навчальний процес до потреб і темпу навчання кожного студента. За допомогою інформаційних технологій створюються навчальні програми та інструменти, які сприяють індивідуальному підходу до кожного студента (Стрижак, 2020).

Інформаційні технології дозволяють розробляти адаптивні навчальні платформи, які враховують рівень підготовки, інтереси та індивідуальні потреби кожного студента. За допомогою алгоритмів інтелектуального аналізу даних, платформи надають студентам завдання та матеріали, які відповідають їхньому рівню знань.

Водночас, інформаційні технології дозволяють автоматизувати процес моніторингу успішності студентів та надавати детальний звіт про їхні досягнення. Це допомагає вчасно виявляти проблемні моменти та надавати додаткову підтримку. За допомогою інформаційних технологій можна надавати студентам доступ до різних методів навчання, включаючи відеоуроки, інтерактивні завдання, аудіолекції та інше. Кожен студент може вибрати той метод, який найкраще відповідає його стилю навчання.

Інформаційні технології допомагають студентам розвивати навички саморегуляції та самоконтролю. Вони можуть встановлювати власні цілі, відстежувати свій прогрес та аналізувати свої досягнення. Індивідуалізація навчання завдяки інформаційним технологіям дозволяє кожному студенту розвивати свої навички та отримувати освіту, яка відповідає його потребам та меті. Ця особливість сприяє підвищенню якості освіти та покращенню результатів студентів (Іванова, 2021).

3. Зручність і доступність. Інформаційні технології революціонізують сучасну освіту, перетворюючи її на більш гнучку та доступну. Існує можливість вивчати академічний матеріал через віддалені навчальні платформи та онлайн-ресурси. Цей підхід особливо корисний для студентів, які обмежені у доступі до традиційних освітніх закладів, внаслідок здібностей або зобов'язань.

Важливо зауважити: зручність та доступність, що забезпечують інформаційні технології в сфері освіти, мають суттєвий вплив на навчальний процес та створюють нові можливості для освіти. Онлайн-навчання дозволяє студентам самостійно визначати графік навчання, що відповідає їхнім індивідуальним потребам та ритму життя. Окрім того, онлайн-платформи та віддалені навчальні програми дозволяють студентам здобувати освіту, навіть якщо вони фізично знаходяться далеко від академічного закладу. Це особливо корисно для осіб, що проживають в віддалених географічних районах або мають зважати на обмеження мобільності через родинні чи професійні обов'язки (Буковська, 2022).

Крім того, інформаційні технології роблять освіту доступною на глобальному рівні. Студенти можуть навчатися в найпрестижніших навчальних закладах світу, приєднуючись до онлайн-курсів та програм. Ця глобальна доступність сприяє розширенню освіти, сприяє культурному обміну знань та сприяє розвитку глобального освітнього співтовариства.

Водночас, інформаційні технології надають можливість навчання для людей з різними обмеженнями, включаючи фізичні, зорові та слухові. Спеціалізовані програми та пристрої допомагають створити бар'єронезалежне навчання.

Інтернет надає студентам доступ до безлічі додаткових навчальних ресурсів, таких як відеоуроки, статті, електронні книги та інше. Це допомагає студентам поглибити своє розуміння та розвинути додаткові навички у обраній галузі.

Окрім зазначеного, інформаційні технології дозволяють студентам зменшити витрати часу на переміщення до навчального закладу. Вони можуть навчатися вдома, у кав'ярні або навіть в подорожах, використовуючи портативні пристрої.

Зручність та доступність, які надають інформаційні технології, допомагають зробити освіту більш гнучкою та доступною для всіх, незалежно від їхнього місця проживання, фізичних можливостей або розкладу. Ця особливість великою мірою впливає на сучасний освітній ландшафт і розширює можливості навчання для багатьох осіб.

4. Глобальний обмін знань. Глобальний обмін знань завдяки Інтернету визнається однією з істотних переваг, які виникають з впровадження інформаційних технологій у сучасний освітній процес. Відзначається, що ця інновація відкриває перед студентами та викладачами можливість вільного доступу до глобальних освітніх ресурсів, створених в освітніх закладах по всьому світу. Ця свобода націлена на сприяння активному використанню відеолекцій, віртуальних підручників і наукових статей, а також на участь в масових відкритих онлайн-курсах (Дем'яненко, 2019).

Зазначені можливості суттєво підвищують рівень доступності освіти та розширюють горизонти здобуття знань та розуміння предметних областей, оскільки студенти та викладачі мають змогу взаємодіяти з вченими та педагогами з різних культур і наукових галузей. Ця глобальна співпраця сприяє збагаченню освітнього процесу різноманітністю поглядів і методологічних підходів, сприяючи підвищенню рівня критичного мислення та аналітичних навичок серед освітньої спільноти.

Мережа Інтернет сприяє легкій та ефективній міжнародній співпраці між студентами і викладачами, сприяючи їхній спільній участі у різноманітних проектах та дослідженнях та обміну знаннями та досвідом. Цей процес сприяє розширенню можливостей для подальшого розвитку та вдосконалення навчальних

програм.

Важливо відзначити, що глобальний обмін знань, забезпечуваний Інтернетом, сприяє включенню різноманітних перспектив в навчання та підвищує розуміння предметних областей з більш широкої глобальної перспективи. Студенти можуть досліджувати культурні особливості та різні методи навчання, які існують у різних країнах, що сприяє розширенню їхнього світогляду.

Мережа Інтернет також дозволяє студентам та викладачам приєднуватися до міжнародних освітніх спільнот та форумів, де вони можуть обговорювати актуальні питання, обмінюватися ідеями та ділитися результатами своїх досліджень, а також взаємодіяти з іншими учасниками. Окрім зазначеного, студенти та викладачі можуть брати участь у глобальних дослідницьких проектах, спільно працюючи над розв'язанням глобальних проблем і розробкою нових технологій.

Ця доступність до інтернет-ресурсів дозволяє студентам та викладачам миттєво оновлювати навчальні матеріали та лекції відповідно до останніх наукових відкриттів. Викладачі можуть регулярно оновлювати свої навчальні матеріали, а студенти слідкувати за останніми тенденціями в обраній галузі.

У цілому, глобальний обмін знань сприяє розвитку толерантності, відкритості до різних культур і поглядів, а також підвищенню якості освіти через розширений доступ до різноманітних ресурсів та експертів з усього світу.

5. Аналітика для поліпшення процесу навчання. За допомогою інформаційних технологій можна збирати та аналізувати дані про успішність студентів та ефективність навчальних програм. Це дозволяє ідентифікувати проблемні моменти та оптимізувати навчання на основі даних.

Аналіз даних в освітньому процесі відкриває можливості для докладного вивчення стану речей, ідентифікації областей, де студенти потребують додаткового удосконалення, та виявлення проблемних аспектів навчання. Такі аспекти включають в себе недостатнє розуміння певних тем, низький рівень освоєння матеріалу або низьку активність у навчанні. Науковий аналіз даних надає можливість впроваджувати індивідуалізовані підходи до навчання на основі створення персоналізованих завдань, навчальних матеріалів та рекомендацій для кожного студента з метою покращення його успішності.

Крім того, заклади вищої освіти отримують можливість аналізувати дані, пов'язані з ефективністю окремих навчальних програм, що дозволяє ідентифікувати ті курси та програми, які сприяють найкращим результатам студентів та можуть бути оптимізовані (Ягупов, 2015).

Використання аналітичних інструментів надає викладачам і адміністраторам доступ до обґрунтованих даних, на основі яких можна розробляти стратегії покращення навчання та управління освітнім процесом. Водночас, аналіз даних дозволяє закладам вищої освіти вчасно реагувати на зміни в досліджуваній галузі та суспільстві, розробляти актуальні програми та надавати студентам актуальні знання та навички.

Разом з тим, застосування інформаційних технологій в освітньому процесі вимагає гнучкості, підготовки викладачів та чіткої формулювання цілей навчання. Проте вони мають потенціал змінити освіту та надати студентам нові можливості для навчання та розвитку навичок.

Висновки. Таким чином, в ході проведеного дослідження нами з'ясовано, що застосування сучасних інформаційних технологій в освітньому середовищі підвищують ефективність навчання та сприяють розвитку навичок, які студенти можуть використовувати в подальшому у своєму житті та професійній кар'єрі. Разом з тим, індивідуалізація навчання завдяки інформаційним технологіям дозволяє кожному студенту розвивати свої навички та отримувати освіту, яка відповідає його потребам та меті. Зручність та доступність, які надають інформаційні технології, допомагають зробити освіту більш гнучкою та доступною для всіх, незалежно від їхнього місця проживання, фізичних можливостей або розкладу. Ця особливість великою мірою впливає на сучасний освітній ландшафт і розширює можливості навчання для багатьох осіб. Окрім того, глобальний обмін знань сприяє розвитку толерантності, відкритості до різних культур і поглядів, а також підвищенню якості освіти через розширений доступ до різноманітних ресурсів та експертів з усього світу.

Після проведеного нами аналізу маємо можливість виокремити певні напрямки роботи, що сприяють підвищенню ефективності впровадження та масштабування інформаційно-цифрових технологій в освітньому середовищі:

1. Для зниження рівня психологічного опору необхідно провести повномасштабну підготовку науково-педагогічних працівників до освітньої діяльності в нових умовах.

2. Вибір освітніх платформ повинен базуватися на їх технічних можливостях та інформаційній інфраструктурі організації, яка повинна забезпечувати стабільну роботу обраної платформи, відповідність її цілям і завданням освітньої установи та сумісність з іншими освітніми платформами.

3. Адміністрування цього процесу повинно бути збалансованим і враховувати обмеженість часу і коштів на реалізацію даного процесу, обмеження завантаженості студентів та науково-педагогічних працівників.

4. Вміст, який надається через інформаційні технології, повинен бути актуальним і сприяти формуванню та розвитку професійних і загальних компетенцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Буковська І. Ю., П'ятикоп І. Б. Теоретичні аспекти дистанційного формування комунікативної компетенції студентів при навчанні іноземної мови в закладах вищої освіти. *Молодий вчений*. 2022. № 6. С. 29–34.
- Дем'яненко В. Б. Онтологічні засади формалізації інформаційних джерел у е-освітніх середовищах. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2019. № 6 (33). С. 39–45.
- Іванова С. М., Кільченко А. В., Мінтій І. С., Вакалюк Т. А. Оцінювання результативності наукової діяльності засобами інформаційно-цифрових систем окремої установи. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2021. № 3. С. 39–53.
- Ісак О. Застосування нових інформаційних технологій в системі вищої освіти: переваги та недоліки. *Технологічна освіта: досвід, перспективи, проблеми*. 2010. № 6. С. 118–130.
- Стрижак О. Є., Савченко І. М., Дем'яненко В. Б. Віртуальний STEMцентр МанЛаб як когнітивний сервіс ІТ- технології «KIT POLIEDR» онтологічного порталу Малої академії наук України. *Актуальні аспекти розвитку STEM освіти у навчанні природничо-наукових дисциплін* : матеріали III Міжнар. 136 наук.-практ. конф. (Кропивницький, 14–15 травня 2020 р.). Кропивницький : Льотна академія НАУ, 2020. С. 193–198.
- Цифрові технології в освіті: сучасний досвід, проблеми та перспективи : монографія / Т. А. Васильєва та ін. Суми : Сумський державний університет, 2022. 150 с.
- Ягупов В. В. Інформаційно-комунікаційні технології в дистанційному навчанні майбутніх кваліфікованих робітників. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: довід, проблеми, перспективи*. 2015. № 4. С. 202–205.

REFERENCES

- Bukovska, I. Yu., & Piatykop, I. B. (2022). Teoretychni aspekty dystantsiinoho formuvannya komunikativnoi kompetentsii studentiv pry navchanni inozemnoi movy v zakladakh vyshchoi osvity [Theoretical aspects of remote formation of students' communicative competence during foreign language learning in institutions of higher education]. *Molodyi vchenyi [A young scientist]*, 6, 29-34 [in Ukrainian].
- Demianenko, V. B. (2019). Ontologichni zasady formalizatsii informatsiinykh dzherel u e-osvitnikh seredovyschakh [Ontological principles of formalization of information sources in e-educational environments]. *ScienceRise: Pedagogical Education*, 6 (33), 39-45 [in Ukrainian].
- Ivanova, S. M., Kilchenko, A. V., Mintii, I. S., & Vakaliuk, T. A. (2021). Otsiniuvannya rezultatyvnosti naukovoї diialnosti zasobamy informatsiino-tsifrovyykh system okremoi ustanovy [Evaluation of the effectiveness of scientific activity by means of information and digital systems of a separate institution]. *Zbirnyk naukovykh prats Umansko ho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu [Collection of scientific works of the Uman State Pedagogical University]*, 3, 39-53 [in Ukrainian].
- Isak, O. (2010). Zastosuvannya novykh informatsiinykh tekhnolohii v systemi vyshchoi osvity: perevahy ta nedoliky [Application of new information technologies in the system of higher education: advantages and disadvantages]. *Tekhnolohichna osvita: dosvid, perspektyvy, problemy [Technological education: experience, prospects, problems]*, 6, 118-130 [in Ukrainian].
- Stryzhak, O. Ye., Savchenko, I. M., & Demianenko, V. B. (2020). Virtualnyi STEMtsentr ManLab yak kohnityvnyi servis IT-tekhnohohii «KIT POLIEDR» ontologichnoho portalu Maloi akademii nauk Ukrainy [Virtual STEM center ManLab as a cognitive service of IT technology "KIT POLYHEDR" of the ontological portal of the Small Academy of Sciences of Ukraine]. In *Aktualni aspekty rozvytku STEMosvity u navchanni pryrodnycho-naukovykh dystsyplin [Actual aspects of the development of STEM education in the teaching of natural and scientific disciplines]*: materialy III Mizhnarodnoi 136 nauko-vo-praktychnoikonferentsii (pp. 193-198). Kropyvnytskyi: Lotna akademiia NAU [in Ukrainian].
- Vasylieva, T. A., et. al. (2022). *Tsyfrovi tekhnolohii v osviti: suchasnyi dosvid, problemy ta perspektyvy [Digital technologies in education: modern experience, problems and prospects]*: monohrafiia. Sumy: Sumskyi derzhavnyi universytet [in Ukrainian].
- Yahupov, V. V. (2015). Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii v dystantsiinomu navchanni maibutnykh kvalifikovanykh robitnykiv [Information and communication technologies in distance education of future skilled workers]. *Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii v suchasni osviti: dovid, problemy, perspektyvy [Information and communication technologies in modern education: evidence, problems, prospects]*, 4, 202-205 [in Ukrainian].

DASHKO YULIIA
MIROSHNICHENKO VITALII

INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL PROCESS: FEATURES AND ADVANTAGES

Annotation. The article comprehensively analyzes the features and benefits of introduction of information technologies into the educational process.

It is noted that information technologies are becoming an indispensable component of modern education at present, contributing to the improvement of the high-quality and efficiency of education. The interactivity and involvement of students, as well as the individualization of learning, allow students to develop their skills and knowledge at the pace that is optimal for them.

The article found out that the individualization of education is implemented with the help of information technologies through the creation of personalized educational programs. Each student has the opportunity to study according to their individual needs and pace. Adaptive learning platforms take into account the level of knowledge and capabilities of each student, providing individual tasks and recommendations. All these significantly improve the level of understanding and assimilation of the educational material.

Furthermore, information technologies open up new opportunities for research and study of complex processes and phenomena. Global exchange of knowledge thanks to the Internet allows students and teachers to exchange knowledge and experience with people from all over the world. This broadens horizons and allows you to get a variety of views on subjects of study.

It was noted that thanks to analytics for improving learning, information technologies allow collecting and analyzing data on student success and the effectiveness of educational programs. This allows to identify problematic points and improve training based on data.

We have found that information technologies have made a significant contribution to the modern educational process, providing interactivity, individualization, accessibility and expanded opportunities for research and global knowledge exchange. This article highlights the key benefits and features of this development in education, which contributes to improving learning and preparing the younger generation for the challenges of the modern world.

Keywords: *information technology; educational process; interactivity; individualization of education; new technologies; assessment of students' knowledge.*

УДК 796.42(072.8)

DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2023.82.295096>

ОЛЕНА МОМОТ

ORCID: 0000-0001-9187-1036

(Полтава)

Place of work: Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

Email: tmovsd@ukr.net

ЮЛІЯ ЗАЙЦЕВА

ORCID: 0000-0001-7155-392X

(Полтава)

Place of work: Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

Email: zaicevayuliya1@gmail.com

ЄВГЕНІЯ ШОСТАК

ORCID: 0000-0002-3668-0875

(Полтава)

Place of work: Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

Email: antenka2@ukr.net

СПОРТИВНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ЗАСОБАМИ ЛЕГКОЇ АТЛЕТИКИ

Анотація. У статті розкрито спортивно-педагогічний супровід засобами легкої атлетики, охарактеризовано зміст і структуру навчальної дисципліни «Теорія і методика викладання легкої атлетики», відповідно до освітньо-професійної програми підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальностями 014 Середня освіта (Фізична культура) та 017 Фізична культура і спорт, яку впроваджено в освітній процес факультету фізичного виховання та спорту Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка як складову змісту професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі фізичної культури і має на меті допомогти майбутнім спеціалістам набутти теоретичні та практичні знання щодо спортивно-педагогічного вдосконалення, знати історію виникнення видів легкої атлетики, вивчити теорію і методику видів легкої атлетики, а також організацію проведення та суддівство змагань.

Зміст матеріалу з навчальної дисципліни «Теорія і методика викладання легкої атлетики» включає як практичні заняття, так і теоретичні розділи, направлені на формування фізичної культури здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, заснованого на глибоких знаннях та переконаннях, прагнення до досягнення гармонійної єдності фізичного і духовного в людині, звичці самостійно піклуватися про своє здоров'я і фізичне вдосконалення.

Очікуваними результатами навчання з дисципліни є відтворити термінологію з легкої атлетики: класифікація легкоатлетичних вправ, крос, фосбері-флоп, стіпель-чез, естафетний біг, пейсмейкер тощо; описати техніку видів легкої атлетики, що вивчаються та методику навчання легкоатлетичним вправам, історію розвитку легкоатлетичного спорту; назвати правила змагань з легкої атлетики, їх організацію і проведення; планувати навчальний матеріал з легкої атлетики у школі, дитячих таборах відпочинку тощо; розробити план-конспект з легкої атлетики; продемонструвати проведення уроку/заняття з легкої атлетики та вміння спілкуватися українською мовою в професійному середовищі; позитивно сприймати необхідність професійних етичних стандартів, цінувати бажання працювати самостійно, здатність до фізичного самовдосконалення; брати участь у дискусіях з одногрупниками, викладачами, ставити запитання, слухати у процесі розучування виду легкої атлетики; повторити, імітувати основні технічні елементи під час навчання легкоатлетичним вправам у процесі розучування виду легкої атлетики; оцінити рівень теоретичних знань та розвитку фізичних якостей у легкої атлетиці.

Ключові слова: легка атлетика, майбутній учитель фізичної культури, фізична культура, заклад вищої освіти, навчальна дисципліна.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Легка атлетика – найбільш масовий вид спорту, що сприяє всебічному фізичному розвитку людини, оскільки поєднує поширені і життєво-важливі рухи (ходьба, біг, стрибки, метання). Заняття легкоатлетичними вправами мають велике оздоровче, виховне, освітнє та прикладне значення. У програмах спеціальних закладів вищої освіти, на факультетах фізичного виховання та спорту, легка атлетика є обов'язковим навчальним предметом, яка містить теорію та методику її викладання і посідає важливе місце в загальній підготовці спеціалістів.

Підготовка майбутніх фахівців фізичної культури та спорту повинна бути спрямована не лише на озброєння глибокими теоретико-методичними знаннями, оволодіння достатнім рівнем технічної і фізичної підготовленості, а й уміння кваліфіковано використовувати набуті, за період навчання, знання і практичні навички у своїй педагогічній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед прославлених імен українських легкоатлетів-чемпіонів і рекордсменів України, СРСР, Європи та світу достойне місце по праву займають Л. Бартенев, Н. Коняєва, В. Брумел, І. Тер-Ованесян, І. Беляєв, Ю. Громак, М. Смага, Л. Комлева, В. Кудинський, Л. Кузьміна, А. Кривошеєв, В. Козир, Г. Білізнецов, В. Архипчук, Л. Литвиненко, Є. Аржанов, Р. Ахметов, Т. Пророченко, Л. Аксьонова, Н. Зюськова, Н. Ткаченко, Н. Олізаренко, В. Бураков, В. Кисельов, В. Архипенко, В. Підлужний, Т. Скачко, Ю. Тамм, О. Жупієва, В. Кіба, В. Яценко, Р. Поварніцин і багато інших.

Справжньою легендою українського легкоатлетичного спорту є Сергій Назарович Бубка. Цей надзвичайно талановитий спортсмен з 1983 по 1997 роки шість разів здобував звання чемпіона світу. Сергій Бубка є переможцем Кубків світу та Європи (1985), чемпіоном Європи (1986). У 1988 р. Сергій Назарович став чемпіоном XXIV Олімпійських ігор у м. Сеулі. Він встановив 35 світових рекордів і тричі визнавався кращим спортсменом світу.

Основні здобутки вітчизняної школи легкої атлетики стали можливими завдяки фундаментальним науковим працям В. Платонова, М. Булатової, Т. Круцевич, Г. Максименка, Л. Хоменкова, Д. Маркова, М. Озоліна, А. Тер-Ованесяна, Л. Волкова, В. Запорожанова та інших.

Результатом творчих зусиль учених, тренерів, спортивних медиків і спортсменів є становлення та розвиток легкоатлетичного спорту на Україні, знання й досвід яких забезпечили вітчизняній школі легкої атлетики всесвітнє визнання.

Мета статті. Розкрити та охарактеризувати спортивно-педагогічний супровід засобами легкої атлетики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Легка атлетика є олімпійським видом спорту. Її по праву називають королевою спорту, так як вона вважається наймасовішим видом спорту. Більшість легкоатлетичних вправ загальнодоступні та виконуються людиною на протязі всього життя.

Усі легкоатлетичні вправи поділяються на п'ять видів фізичних вправ: ходьбу, біг, стрибки, метання і легкоатлетичні багатоборства. У кожному з цих видів існують свої різновиди та варіанти як для жінок, так і для чоловіків. Легкоатлетичні вправи забезпечують розвиток фізичних здібностей, поліпшують рухливість у суглобах, розширюють коло рухових навичок, сприяють вихованню вольових якостей. Охарактеризуємо кожну із них (*Методичні рекомендації до самостійної роботи...*, 2021; Момот, Шостак, Новік, 2020; *Словник термінів та понять зі спортивних...*, 2021):

Ходьба – спортивна вправа, яка суттєво відрізняється від звичайної ходьби і тому називається «спортивною ходьбою». Її особливістю є необхідність постійного контакту спортсмена з доріжкою. Порушення цієї вимоги призводить до переходу спортсмена на біг. Спеціальні судді, виявляючи фазу польоту, знімають спортсменів із змагань. Змагання зі спортивною ходьби проводяться на доріжці стадіону і на звичайних дорогах.

Біг – природний спосіб пересування. Він займає центральне місце в легкій атлетиці. Це пояснюється не тільки різноманітністю його варіантів, але і тим, що біг є складовою частиною стрибків та метань. Розрізняють: гладкий біг, естафетний біг, біг у природних умовах (крос), біг із перешкодами, бар'єрний біг, марафонський біг.

Стрибок – це спосіб подолання відстані за допомогою акцентованої фази польоту. Стрибки характеризуються короткочасними максимальними нервово-м'язовими зусиллями. Засвоєні призначенням вони поділяються на стрибки в довжину і висоту (горизонтальні та вертикальні). Стрибки у висоту та з жердиною виконуються через вертикальні перешкоди з метою стрибнути якомога вище. Мета стрибка у довжину і потрійного стрибнути якомога далі. Як тести для визначення рівня фізичної підготовленості і як тренувальний засіб застосовуються стрибки з місця в довжину, висоту і потрійним.

Метання – це природний спосіб переміщення снарядів у просторі. У легкій атлетиці метання виконують на дальність, а результати вимірюють у метрах і сантиметрах. Зусилля, що прикладаються спортсменом під час метань, виконуються короткочасно та потужно, «вибухом». Для виконання метань залучаються різні групи м'язів рук, плечового пояса, тулуба і ніг, що вимагає від спортсмена високого рівня розвитку сили, гнучкості, координації рухів, вміння концентрувати свої зусилля.

Багатоборства включають змагання із кількох легкоатлетичних дисциплін, і переможець визначається за сумою очок, які даються за результат у кожній дисципліні.

У системі фізичного виховання легка атлетика посідає провідне місце завдяки різноманітності, доступності, дозуванню, а також її прикладному значенню. Різні види бігу, стрибків і метань входять як складові частини до кожного уроку фізичної культури освітніх установ усіх ступенів і до тренувального процесу багатьох інших видів спорту.

Відповідно до освітньо-професійної програми підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014 Середня освіта (Фізична культура) та 017 Фізична культура і спорт, розроблено програму навчальної дисципліни «Теорія і методика викладання легкої атлетики», яка впроваджена в освітній процес факультету фізичного виховання та спорту Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка як складова змісту професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі фізичної культури і має на меті допомогти майбутнім спеціалістам набутти теоретичні та практичні знання, знати історію виникнення видів легкої атлетики, вивчити теорію і методику видів легкої атлетики, а також організацію проведення та суддівство змагань.

Зміст матеріалу з навчальної дисципліни «Теорія і методика викладання легкої атлетики» включає як практичні заняття, так і теоретичні розділи, направлені на формування фізичної культури здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

Дисципліна має міждисциплінарний характер. Вона інтегрує, відповідно до свого предмету з медико-біологічними, психолого-педагогічними та іншими науками, які сприяють підвищенню рівня фізичного розвитку, функціональному удосконаленню систем організму, набуттю основних життєво-важливих рухових навичок, вмінь для подальшої професійної діяльності.

Мета вивчення навчальної дисципліни: сформувати у студентів цілісну систему теоретичних і методичних знань, практичних умінь і навичок проведення різних форм занять легкою атлетикою; розвинути професійне мислення та професійно значущі особистісні якості.

Очікувані результати навчання з дисципліни:

- відтворити термінологію з легкої атлетики: класифікація легкоатлетичних вправ, крос, фосбері-флоп, стіпль-чез, естафетний біг, пейсмейкер тощо;
- описати техніку видів легкої атлетики, що вивчаються та методику навчання легкоатлетичним вправам, історію розвитку легкоатлетичного спорту; назвати правила змагань з легкої атлетики, їх організацію і проведення; планувати навчальний матеріал з легкої атлетики у школі, дитячих таборах відпочинку тощо; розробити план-конспект з легкої атлетики;
- продемонструвати проведення уроку/заняття з легкої атлетики та вміння спілкуватися українською мовою в професійному середовищі;
- позитивно сприймати необхідність професійних етичних стандартів, цінувати бажання працювати самостійно, здатність до фізичного самовдосконалення;
- брати участь у дискусіях з одногрупниками, викладачами, ставити запитання, слухати у процесі розучування виду легкої атлетики;
- повторити, імітувати основні технічні елементи під час навчання легкоатлетичним вправам у процесі розучування виду легкої атлетики;
- оцінити рівень теоретичних знань та розвитку фізичних якостей у легкій атлетичі.

Програма навчальної дисципліни:

Змістовий модуль 1. Вступ до предмету.

Тема 1. *Вступ до легкої атлетики.*

Вступ до легкої атлетики. Історія розвитку легкої атлетики. Техніка безпеки на заняттях з легкої атлетики. Характеристика та класифікація загальнорозвиваючих вправ. Основні форми вправ.

Тема 2. *Особливості проведення підготовчої частини уроку/заняття з легкої атлетики.*

Загальнорозвиваючі та спеціальні вправи легкоатлета. Характеристика та класифікація загальнорозвиваючих вправ. Основні форми вправ. Рухливі ігри в легкій атлетичі. Техніка виконання та методика навчання основних спеціально-бігових вправ. Особливості техніки бігу кожного студента.

Змістовий модуль 2. *Основи техніки та методика навчання видам з легкої атлетики.*

Тема 3. *Основи техніки спортивної ходьби та бігу.*

Основи техніки ходьби та бігу. Основи техніки спортивної ходьби. Періоди і фази рухів у спортивній ходьбі.

Тема 4. *Техніка та методика навчання бігу на короткі дистанції.*

Техніка бігу на короткі дистанції. Особливості бігу на різні спринтерські дистанції. Характерні риси бігу на короткі дистанції. Методика навчання бігу на короткі дистанції. Типові помилки в техніці бігу на короткі дистанції і засоби їх усунення. Спеціально-підготовчі вправи для бігу на короткі дистанції.

Тема 5. *Особливості техніки бігу на витривалість.*

Техніка та методика бігу на витривалість. Основи техніки бігу на витривалість.

Тема 6. *Техніка та методика навчання естафетного бігу.*

Виникнення естафетного бігу, дистанції естафетного бігу для школярів та дорослих спортсменів, способи передачі естафетної палички, поточні та зустрічні естафети, використання естафет у фізичному вихованні школярів.

Тема 7. *Техніка та методика навчання стрибка у довжину.*

Техніка стрибка у довжину способом «зігнувши ноги». Методика навчання стрибка у довжину способом «зігнувши ноги». Типові помилки в техніці стрибка у довжину способом «зігнувши ноги» і засоби їх усунення. Спеціально-підготовчі вправи для стрибка у довжину способом «зігнувши ноги».

Тема 8. *Техніка та методика навчання метання малого м'яча.*

Техніка метання малого м'яча. Характерні риси метання малого м'яча. Методика навчання. Типові

помилки в техніці метання малого м'яча і засоби їх усунення. Спеціально-підготовчі вправи для оволодіння технікою метання малого м'яча.

Тема 9. Техніка та методика навчання стрибка у висоту.

Техніка стрибків у висоту. Характерні риси стрибка у висоту способом «переступання». Методика навчання техніці стрибка у висоту способом «переступання». Типові помилки в техніці стрибка у висоту способом «переступання». Спеціально-підготовчі вправи для стрибка у висоту способом «переступання»

Тема 10. Техніка та методика навчання штовхання ядра.

Техніка штовхання ядра. Характерні риси штовхання ядра. Методика навчання. Типові помилки в техніці штовхання ядра. Спеціально-підготовчі вправи для штовхання ядра.

Тема 11. Урок/навчально-тренувальне заняття як основна форма організації фізичного виховання.

Урок/навчально-тренувальне заняття як форма організації фізичного виховання. Структура, задачі та предметний зміст кожної його частини.

Тема 12. Методика проведення занять з легкої атлетики з дітьми різного шкільного віку.

Проведення фрагментів уроку/навчально-тренувального заняття за завданнями.

Тема 13. Організація занять з легкої атлетики.

Проведення фрагментів занять за завданнями: стрибок у висоту: створити уяву про техніку стрибка у висоту способом «переступання», освоїти спрощений стрибок на зліт способом «переступання», навчити переходу через планку та приземлення, навчити розбігу в стрибках у висоту способом «переступання», навчити стрибку у висоту способом «переступання» в цілому; штовхання ядра: навчити правильному триманню і виштовхуванню ядра з різних вихідних положень, навчити техніці штовхання ядра з місця, навчити техніці скоку, навчити техніці штовхання ядра зі скоку, вдосконалення техніки штовхання ядра.

Тема 14. Організація та проведення змагань з легкої атлетики (в бігових, стрибкових, металевих видах).

Класифікація легкоатлетичних змагань. Положення про легкоатлетичні змагання. Вимоги до місць проведення змагань та легкоатлетичного інвентарю.

Засоби діагностики результатів навчання:

- 1) традиційні та тестові контрольні роботи;
- 2) усне опитування під час практичних занять;
- 3) самостійна робота.

Висновки з даного дослідження. З метою підготовки висококваліфікованих фахівців, пошуку нових підходів до організації освітнього процесу, формування, розширення й поглиблення теоретичних знань та практичних умінь, необхідних для організаторської, методичної та виховної роботи у галузі фізичної культури розроблено для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014 Середня освіта (Фізична культура) та 017 Фізична культура і спорт навчальний курс «Теорія і методика викладання легкої атлетики», який спрямовано на формування у студентів цілісної системи теоретичних і методичних знань, практичних умінь і навичок проведення різних форм занять легкою атлетикою; на здобуття та розвиток достатнього для продуктивної професійної діяльності рівня компетентності у процесі навчання у закладі вищої освіти і практичній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Ахметов Р. Ф., Максименко Г. М., Кутек Т. Б. Легка атлетика : підручник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 340 с.
- Збірник тестових завдань зі спортивних дисциплін : навч.-метод. посіб. / уклад.: О. О. Момот, Ю. В. Зайцева, І. В. Тараненко, С. М. Новік, Є. Ю. Шостак та ін. Полтава : Сімон, 2022. Ч. 2. 208 с.
- Криличенко О. В., Форосян О. І. Історія розвитку та методика викладання видів легкої атлетики : навч. посіб. Київ : Олімп. л-ра, 2012. 108 с.
- Легка атлетика з методикою викладання : навч. посіб. / уклад.: А. А. Семенов, Т. М. Осадченко, М. І. Маєвський, С. С. Ільченко. Умань : ВПЦ «Візаві», 2014. 206 с.
- Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів зі спортивних дисциплін : метод. реком. для студ. факул. фіз. вих. / уклад.: О. О. Момот, Є. Ю. Шостак, Ю. В. Зайцева, С. М. Новік, І. В. Тараненко, Г. В. Кириленко, О. І. Кириленко. Полтава : Сімон, 2021. 111 с.
- Момот О. О., Шостак Є. Ю., Новік С. М. Теорія і методика викладання легкої атлетики : навч.-метод. посіб. / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава : Сімон, 2020. 132 с.
- Словник термінів та понять зі спортивних дисциплін : навч.-метод. посіб. / уклад.: О. О. Момот, Є. Ю. Шостак, Ю. В. Зайцева, С. М. Новік, І. В. Тараненко, Г. В. Кириленко, О. І. Кириленко. Полтава : Сімон, 2021. Ч. 2. 197 с.

REFERENCES

- Akhmetov, R. F., Maksymenko, H. M., & Kutek, T. B. (2013). *Lehka atletyka [Athletics]: pidruchnyk*. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka [in Ukrainian].
- Krylychenko, O. V., & Forosian, O. I. (2012). *Istoriia rozvytku ta metodyka vykladannia vydiv lehkoj atletyky [History of development and methods of teaching athletics]: navch. posib*. Kyiv: Olimp.l-ra [in Ukrainian].
- Momot, O. O., Zaitseva, Yu. V., Taranenko, I. V., Novik, S. M., & Shostak, Ye. Yu. (Comps.). (2022). *Zbirnyk testovykh zavdan zi sportyvnykh dystsyplin [A collection of test tasks on sports disciplines]: navch.-metod. posib*. (P. 2). Poltava: Simon [in Ukrainian].

- Momot, O. O., Zaitseva, Yu. V., Taranenko, I. V., Novik, S. M., & Shostak, Ye. Yu., Taranenko, I. V., Kyrylenko, H. V., & Kyrylenko, O. I. (Comps.). (2021). *Metodychni rekomendatsii do samostiinoi roboty studentiv zi sportyvnykh dystsyplin [Methodical recommendations for independent work of students in sports disciplines]: metod. rekom. dlia stud.fakul. fiz. vykh. Poltava: Simon [in Ukrainian].*
- Momot, O. O., Shostak, Ye. Yu., & Novik, S. M. (2020). *Teoriia i metodyka vykladannia lehkoj atletyky [Theory and methods of teaching athletics]: navch.-metod. posib. Poltava: Simon [in Ukrainian].*
- Momot, O. O., Zaitseva, Yu. V., Taranenko, I. V., Novik, S. M., & Shostak, Ye. Yu., Taranenko, I. V., Kyrylenko, H. V., & Kyrylenko, O. I. (Comps.). (2021). *Slovyk terminiv ta poniat zi sportyvnykh dystsyplin [Dictionary of terms and concepts from sports disciplines]: navch.-metod. posib. (P. 2). Poltava: Simon [in Ukrainian].*
- Semenov, A. A., Osadchenko, T. M., Maievskyi, M. I., & Ilchenko, S. S. (2014). *Lehka atletyka z metodykoiu vykladannia [Athletics with teaching methods]: navch. posibnyk. Uman: VPTs «Vizavi» [in Ukrainian].*

OLENA MOMOT
YULIIA ZAITSEVA
YEVHENIIA SHOSTAK

SPORTS AND PEDAGOGICAL SUPPORT MEANS OF ATHLETICS

Annotation. The article discloses sports and pedagogical support with the means of athletics, characterizes the content and structure of the educational discipline «Theory and methods of teaching athletics», in accordance with the educational and professional training program for first (bachelor) level higher education applicants in the specialties 014 Secondary Education (Physical Culture) and 017 Physical Culture and Sports, which was introduced into the educational process of the Faculty of Physical Education and Sports of Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University as a component of the content of professional training of future specialists in the field of physical culture and aims to help future specialists acquire theoretical and practical knowledge of sports and pedagogical improvement, to know the history of the appearance of athletics, to study the theory and methodology of athletics, as well as the organization and judging of competitions.

The content of the material from the academic discipline «Theory and methods of teaching athletics» includes both practical classes and theoretical sections aimed at forming the physical culture of students of the first (bachelor's) level of higher education, based on deep knowledge and beliefs, striving to achieve a harmonious unity of physical and spiritual in a person, the habit of independently taking care of one's health and physical improvement.

The expected results of training in the discipline are to reproduce the terminology of athletics; to describe the technique of the types of athletics being studied and the method of teaching athletics exercises, the history of the development of athletics; name the rules of athletics competitions, their organization and conduct; plan educational material on athletics at school, children's recreation camps, etc.; develop a plan-summary for athletics; demonstrate the conduct of a lesson on athletics and the ability to communicate in Ukrainian in a professional environment; positively perceive the need for professional ethical standards, value the desire to work independently, the ability for physical self-improvement; participate in discussions with fellow students, teachers, ask questions, listen in the process of learning about athletics; repeat, imitate the main technical elements during training in athletics exercises in the process of learning the type of athletics; to assess the level of theoretical knowledge and development of physical qualities in athletics.

Keywords: *athletics, future teacher of physical culture, physical culture, institution of higher education, academic discipline.*

УДК 355(477):004:378:377:14:001

DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2023.82.295098>

ЗАДОРОЖНИЙ ДМИТРО

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-7759-5773>

(Полтава)

Place of work: Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

Email: dmytro23zadorozhnyi@gmail.com

ПРОЄКТНО-АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЯК ПРОБЛЕМА НАУК ПРО ОСВІТУ

Анотація. У статті здійснено аналіз та обґрунтування науково-теоретичних основ змісту проєктно-аналітичної діяльності та розвитку проєктно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів. Констатовано, що у сучасних умовах військово-політичного контексту високі вимоги до рівня професійної підготовки офіцерів, обумовлені постійним удосконаленням військової техніки та змінами в умовах бойових дій. Проєктно-аналітична діяльність визначається як ключовий елемент, що забезпечує ефективність інших видів діяльності військових фахівців. Підкреслюється, що проєктно-аналітична компетентність майбутніх офіцерів включає інтегративні якості та вміння, необхідні для аналізу та проєктування результатів військово-професійної підготовки.

Доведено, що проєктно-аналітична компетентність військових офіцерів включає в себе різноманітні аспекти, такі як ставлення до інформації, критичне мислення, інформаційно-аналітичні знання, навички та вміння. Проєктно-аналітична діяльність та компетентність розглядаються як основа військової підготовки, сприяючи розвитку особистісних якостей майбутніх офіцерів, таких як аналітичне мислення, уважність, творчість та відповідальність. У дослідженні визначено структуру проєктно-аналітичної діяльності офіцера, що включає предмет, мотиви, мету, засоби, умови організації та здійснення, результат. Підкреслюється, що процес підготовки майбутніх офіцерів до проєктно-аналітичної діяльності в системі військово-професійної освіти включає послідовні етапи: мотиваційно-цільовий, теоретико-аналітичний, практично-професійний і військово-спеціалізувальний навчання. Також встановлено, що проєктно-аналітична компетентність виконує мотиваційно-цільову, інформаційно-аналітичну, прогностичну, організаційну і контрольно-корегувальну функції в системі військово-професійної освіти. Узагальнено, що проєктно-аналітична діяльність офіцерів, визнана пріоритетною в військово-професійній сфері, вимагає спеціалізованої підготовки майбутніх військових; вона сприяє розвитку креативності, самостійності та інновацій фахівців.

Ключові слова: майбутній офіцер, військово-професійна підготовка, проєктно-аналітична діяльність, проєктно-аналітична компетентність, аналітичне мислення.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження обумовлена потребою у підвищенні науково-педагогічних засад вдосконалення підготовки майбутніх офіцерів до аналітичної діяльності відповідно до вимог, які ставляться до офіцерських кадрів у сучасних умовах.

В умовах сучасного військово-політичного контексту високі вимоги ставляться до рівня професійної підготовки офіцерів, що обумовлено постійним удосконаленням і розвитком систем озброєння та військової техніки, теорії і практики ведення бойових дій, а також появою нових груповань військ і ускладненням методів їхнього використання та забезпечення. Нові соціально-політичні умови вимагають від майбутніх офіцерів здатності швидко реагувати на постійні зміни під час виконання завдань за призначенням, приймати нестандартні рішення в умовах обмежених інформаційних та часових ресурсів, аналізувати складену обстановку (як під час ведення бойових дій, так і в умовах повсякденної діяльності підрозділів), передбачати наслідки своєї військово-професійної діяльності.

В сучасних умовах вимоги до рівня підготовленості офіцерів у сфері аналітичної діяльності зазнають значних змін, відповідальність військового фахівця за інформаційно-аналітичне забезпечення прийнятих рішень зростає. У зв'язку з цим актуальним завданням для сучасної практики військово-професійної підготовки офіцерських кадрів є пошук шляхів та методів вдосконалення підготовки майбутніх офіцерів до проєктно-аналітичної діяльності, формування у військових фахівців готовності своєчасно та якісно приймати рішення в різних умовах бойової обстановки, прогнозуючи результати цих рішень.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Проблематика формування кваліфікованих фахівців у галузі військової педагогіки вивчається в низці досліджень Л. Кандибовича, А. Ліготського, В. Маслова,

В. Ягупова. Специфіку військової педагогіки та психології вивчали Д. Іщенко, М. Нецадим, О. Шенічна; фахову підготовку майбутніх офіцерів у військових ЗВО – О. Борознюк, Л. Олійник, Т. Площинська, І. Романюк, О. Торічний, О. Щербій та ін.; загальні питання формування у майбутніх офіцерів професійної компетентності представлені у публікаціях В. Васищева, А. Бухуна, Є. Денисенка, Л. Кравченко, С. Марченкова, Ю. Мельничука, О. Мейка, П. Онищука, П. Хоменка та ін.; теоретичні та методичні основи готовності майбутніх офіцерів до виконання службових обов'язків розглянуто у дослідженнях О. Багаса, О. Корносенко, О. Михайлишина, І. Платонова, В. Оніпко та ін.

Аналіз наукових досліджень з обраної проблематики показав, що незважаючи на всебічне висвітлення багатьох питань та безсумнівну теоретичну та практичну цінність цих робіт, проблема вдосконалення підготовки майбутніх офіцерів до проектно-аналітичної діяльності залишається відкритою для теоретичного осмислення та експериментального вивчення.

Метою дослідження є проведення аналізу та обґрунтування науково-теоретичних основ змісту проектно-аналітичної діяльності та особливостей розвитку проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів у процесі професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу.

Аналіз особливостей військово-професійної діяльності офіцерів свідчить про те, що в сучасних умовах висуваються специфічні вимоги до військових фахівців, обумовлені різноманітністю професійних завдань та функціональними обов'язками: оцінка службових і морально-психологічних якостей особового складу; забезпечення бойової та мобілізаційної готовності підпорядкованих підрозділів; оцінка можливостей підрозділів, стану озброєння і військової техніки в підпорядкованих підрозділах і службах; забезпечення всіма видами забезпечення відповідно до установлених норм для бойових частин та підрозділів; організація економічної роботи, обліку та звітності з господарської діяльності; проведення виховної роботи з підлеглими.

У сучасних наукових розвідках відзначено, що військово-професійна діяльність майбутніх офіцерів включає проектно-дослідницьку, організаційно-управлінську, психолого-педагогічну, консультаційну, маркетингову, економічну, юридичну, аналітичну, експлуатаційну складові. В даному ряду, на нашу думку, особливе місце займає проектно-аналітична діяльність, яка забезпечує ефективність інших видів діяльності військових фахівців.

На основі аналізу літературних джерел встановлено, що проектно-аналітична компетентність майбутніх офіцерів є сукупністю інтегративних характеристик, особистісних і професійних якостей у фаховій сфері військової діяльності. Ця компетентність передбачає наявність спеціальних знань, вмінь та здатності до аналізу та проектування результатів військово-професійної підготовки (Мельничук, 2018).

У дослідження О. Мейко аналітична діяльність особистості майбутнього офіцера трактується як синергія аналітичного та синтетичного різновидів міркувань, що уможливають формулювання висновків, формування дій без обмежень не лише в дедуктивних міркуваннях, а й індуктивних та аналогічних. Погоджуємося з твердженням автора, що майбутній офіцер повинен вміти виокремлювати як аналітичні, так і синтетичні твердження, що є залежними один від одного (Мейко, 2020).

Аналітична компетентність, згідно з дослідженнями В. Ягупова, охоплює такі аспекти як ставлення до інформації та критичне осмислення її значущості, інформаційно-аналітичні знання, навички, вміння, здатності, професійно важливі якості та особистий досвід у сфері пошуку, оцінювання, використання, збереження, аналізу, оформлення та передачі інформації за допомогою різних засобів, методів і форм інформаційно-аналітичної діяльності. Це дозволяє майбутньому офіцеру оперативно орієнтуватися в інформаційному просторі та брати участь у його формуванні (Ягупов, 2012).

У рамках наших досліджень вважаємо за доцільне навести ознаки аналітичної компетентності, які були представлені у наукових працях С. Марченкова. Ці ознаки включають розуміння природи інформаційних процесів, вміння застосовувати методи аналізу даних, уміння визначати логічні зв'язки в системі накопиченої інформації, здатність до проблематизації та розгляду явищ і процесів з різних точок зору, навички знаходження необхідної інформації з різних джерел, включаючи інформаційні потоки у режимі реального часу, а також вміння аналізувати конкретні виробничі ситуації та використовувати інформаційні технології у пошуку джерел і літератури. Формування проектно-аналітичної компетентності дозволяє майбутнім офіцерам розвивати особистісні якості, такі як аналітичне мислення, здатність працювати з великим обсягом інформації, уважність, добра пам'ять, розвинена інтуїція, спостережливість, старанність, відповідальність, креативність, увага до деталей, широкий кругозір, цілеспрямованість, здатність завершувати поставлені завдання тощо. (Марченков, 2019).

В основі проектно-аналітичної компетентності лежить проектно-аналітична діяльність, що визначається як процес проектування, що включає усвідомлення змісту та значення проектування, володіння спеціальними знаннями, уміннями та навичками, а також здатністю обирати, оптимізувати та використовувати отримані знання та набуті уміння і навички. Проектно-аналітична діяльність визначається як спрямована на досягнення мети шляхом детальної розробки проблеми або технології, що має призвести до конкретного практичного результату. Основною метою проектно-аналітичної діяльності є перенесення відповідних знань, умінь та навичок у конкретний формат якісно та кількісно. Проектно-аналітична діяльність та проектне мислення формують основу проектнової культури майбутнього офіцера. Однією з ключових характеристик проектно-аналітичної діяльності є здатність планувати,

перетворювати на основі заздалегідь продуманих проєктів та стратегій (Мельничук, 2018).

Аналіз навчальних програм з військової підготовки та результатів спільної діяльності студентів та викладачів, проведений П. Хоменком та Є. Денисенком дозволяє прийти до висновку, що зміст, форми та методи військово-професійної підготовки мають значний потенціал для засвоєння майбутніми офіцерами технологічних знань у галузях управління озброєнням та підрозділами, навчання та виховання військовослужбовців, експлуатації техніки та озброєння, розробки науково-технічної продукції, включаючи використання сучасних проєктно-аналітичних технологій (Хоменко, Денисенко, 2022).

Отже, у процесі формування професійної компетентності майбутніх офіцерів шляхом використання проєктної діяльності, відповідно до трактувань О. Торічного, можна визначити ключовим елементом розвиток базових кваліфікацій, які включають володіння загальнотеоретичними та спеціальними знаннями, навичками діяльності та універсальними вміннями, такими як робота з інформаційними системами (базовими та універсальними), педагогічними, психологічними, управлінськими, конфліктологічними та іншими аспектами тощо (Торічний, 2016).

Проєктно-аналітична діяльність представляє собою один із найбільш перспективних компонентів процесу військово-професійної підготовки, оскільки сприяє творчому саморозвитку та самореалізації здобувачів і формує всі необхідні компетентності, які включають полікультурні, мовленнєві, інформаційні, політичні та соціальні аспекти. Метод проєкту забезпечує самостійне здобування та систематизацію знань, розвиває здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, а також вміння розглядати проблему та приймати рішення.

Проєктно-аналітична діяльність визначається як конструктивна і продуктивна діяльність особистості, спрямована на вирішення значущих проблем і досягнення кінцевого результату в процесі цілепокладання, планування та реалізації проєкту. Вона є унікальним методом людської практики, пов'язаною із передбаченням майбутнього, створенням ідеального образу, реалізацією та оцінкою наслідків задумів.

Проєктно-аналітична діяльність сприяє продуктивному зв'язку між теорією і практикою в процесі військово-професійної підготовки та сприяє формуванню професійної компетентності майбутніх офіцерів.

Важливим складником проєктно-аналітичної діяльності майбутніх офіцерів розвиток аналітичного мислення. Однією з особливостей аналітичного мислення, як зазначає Т. Площинська, є те, що офіцер, який володіє цими навичками, більш ефективно вирішує свої військово-професійні завдання; він в змозі відрізнити їх за складністю та важливістю, а також управляти своїми емоціями, не допускаючи їхнього впливу на процес прийняття стратегічних рішень. Оскільки навички, яких набувають майбутні офіцери у процесі військово-професійної підготовки, відображають вимоги сучасного суспільства, можна стверджувати, що володіння навичками аналітичного мислення розкриває значущий аспект спрямованості особистості. Така особистість має здатність до самовизначення та реалізації у військовій професії, а також формує основу для взаємодії з суспільством, взаємодії з іншими особами та самоідентифікації. Ці навички становлять основу професійного світогляду і є суттєвим фактором розвитку мотивації професійної активності, утверджуючи принципи професіоналізму майбутнього офіцера (Площинська, 2021).

У структурі проєктно-аналітичної діяльності офіцера нами виділені: предмет (напрямок службової діяльності), мотив (внутрішні переконання особистості в необхідності здійснення проєктно-аналітичної діяльності), мета (аналіз фактичного стану і можливостей предмету проєктно-аналітичної діяльності), засоби (операції та процедури, аналітичні знання і вміння), умови організації та здійснення (часові, просторові, професійно-моральні), результат (висновки за підсумками проєктно-аналітичної діяльності). В процесі наукового пошуку нами встановлено, що підготовка майбутніх офіцерів до проєктно-аналітичної діяльності є важливим складником військово-професійної освіти і спрямована на формування готовності військових фахівців до практичної діяльності (психічного стану особистості, який включає усвідомлення ним цілей аналітичної діяльності, порядку її організації та здійснення, оцінку наявних умов, визначення найбільш ймовірних способів дій, прогнозування ймовірності досягнення результату, мобілізацію внутрішніх сил); вона проводиться протягом усього періоду військово-професійної підготовки в ЗВО, включає мотиваційно-цільовий, теоретико-аналітичний, практично-професійний і військово-спеціалізувальний етапи та виконує мотиваційно-цільову, інформаційно-аналітичну, прогностичну, організаційну і контрольно-корегувальну функції.

Кожен етап є фундаментом і передумовою досягнення загальної мети, а ефективна робота на них гарантує якість цієї підготовки в цілому. Основний акцент в цьому контексті робиться на етап військово-спеціалізувальної підготовки, під час якого найактивніше набуваються та формуються необхідні аналітичні знання, уміння, навички та досвід діяльності.

Ми вважаємо, що підвищення ефективності підготовки майбутніх офіцерів до проєктно-аналітичної діяльності можливе шляхом розробки та впровадження гуманітарно-педагогічної технології, що містить цільовий (взаємопов'язаний і взаємообумовлений комплекс цілей, завдань та дидактичних принципів їх реалізації), мотиваційний (формування у майбутніх військових фахівців професійної мотивації (мотивації до проєктно-аналітичної діяльності), змістовий (перелік знань і вмінь, якими повинен володіти майбутній офіцер для здійснення проєктно-аналітичної діяльності), операційно-діяльнісний (система пояснювально-ілюстративних і інтерактивних форм і методів навчання проєктно-аналітичної діяльності) та оціночно-результативний (характеристика рівнів готовності до проєктно-аналітичної діяльності, критерії, сукупність методик їх вимірювання та оцінки) компоненти.

Проектно-аналітична діяльність майбутніх офіцерів є важливим елементом військово-професійної підготовки, спрямованим на розвиток навичок роботи в інформаційному просторі, професійного саморозвитку, творчості, інформаційної культури та самостійної діяльності. Ця форма навчання сприяє удосконаленню та систематизації знань, розвитку професійно-значущих умінь і навичок, необхідних для успішної діяльності в професійній та кар'єрній сферах.

Висновки. Отже, проектно-аналітична діяльність офіцерів, яка є одним із пріоритетних видів діяльності у військово-професійній сфері, потребує спеціальної підготовки та проведення комплексу заходів на всіх етапах навчання майбутніх військових фахівців у ЗВО. Проектно-аналітична діяльність є засобом стимулювання креативності, самостійності та прагнення до створення ідеальних та реальних інновацій у військово-професійній сфері. Така стратегія дозволяє формувати та розвивати специфічні навички проектування, включаючи проблематизацію, цілепокладання, планування, самоаналіз, рефлексію, презентацію результатів та вміння працювати з інформацією. Застосування проектно-аналітичної діяльності сприяє розвитку особистісної індивідуальності, різних видів мислення, творчих здібностей, навичок роботи в групах, вирішенню завдань у нетипових ситуаціях, а також умінь вибору, освоєння та використання технологій; вона також сприяє проведенню досліджень та розвитку професійного саморозвитку, сприяючи становленню особи як професіонала військової сфери.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці методичного забезпечення розвитку проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів у навчальному процесі військових ЗВО України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Марченков С. М. Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів збройних сил України: науково-педагогічний аспект. *Проблеми створення, випробування, застосування та експлуатації складних інформаційних систем*. 2019. № 17. С. 89–97.
- Мейко О. В. Сутність інформаційно-аналітичної компетентності у прийнятті рішень щодо формування структур прикордонних підрозділів. *Право та державне управління*. 2020. № 2. С. 176–180.
- Мельничук Ю. Критерії, показники та рівні сформованості проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників. *Молодий вчений*. 2018. № 1 (53). С. 357–361.
- Площинська Т. Ю. Обґрунтування поняття «навички аналітичного мислення офіцерів-прикордонників». *Теорія і методика професійної освіти*. 2021. Вип. 37. С. 251–255.
- Торічний О. В. Підготовка до проектно-аналітичної діяльності як засіб забезпечення професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Педагогічні науки*. Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2022. № 3 (30), ч. 2. С. 501–521.
- Хоменко П., Денисенко Є. Технологічна компетентність майбутніх офіцерів як проблема наук про освіту. *Українська професійна освіта*. 2022. № 12. С. 78–86.
- Ягупов В. В. Інформаційно-аналітична компетентність керівників професійно-технічних навчальних закладів: поняття, зміст і структура. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України*. 2012. № 3. С. 75–81.

REFERENCES

- Khomenko, P., & Denysenko, Ye. (2022). Tekhnolohichna kompetentnist maibutnix ofitseriv yak problema nauk pro osvitu [Technological competence of future officers as a problem of educational sciences]. *Ukrainska profesiina osvita [Ukrainian professional education]*, 12, 78-86 [in Ukrainian].
- Marchenkov, S. M. (2019). Formuvannya informatsiino-analitychnoi kompetentnosti maibutnix ofitseriv zbroinykh syl Ukrainy: naukovo-pedahohichnyi aspekt [Formation of informational and analytical competence of future officers of the armed forces of Ukraine: scientific and pedagogical aspect]. *Problemy stvorennia, vyprobuvannia, zastosuvannia ta ekspluatatsii skladnykh informatsiinykh system [Problems of creation, testing, application and operation of complex information systems]*, 17, 89-97 [in Ukrainian].
- Meiko, O. V. (2020). Sutnist informatsiino-analitychnoi kompetentnosti u pryiniatti rishen shchodo formuvannia struktur prykordonykh pidrozdiliv [The essence of informational and analytical competence in decision-making regarding the formation of structures of border units]. *Pravo ta derzhavne upravlinnia [Law and public administration]*, 2, 176-180 [in Ukrainian].
- Melnichuk, Yu. (2018). Kryterii, pokaznyky ta rivni sformovanosti proiektno-analitychnoi kompetentnosti maibutnix ofitseriv-trykordonnykiv [Criteria, indicators and levels of development of project-analytical competence of future border officers]. *Molodyi vchenyi [A young scientist]*, 1 (53), 357-361 [in Ukrainian].
- Ploshchynska, T. Yu. (2021). Obhruntuvannia poniattia «navychky analitychnoho myslennia ofitseriv-trykordonnykiv» [Justification of the concept of "analytical thinking skills of border guards"]. *Teoriia i metodyka profesiinoi osvity [Theory and methodology of professional education]*, 37, 251-255 [in Ukrainian].
- Torichnyi, O. V. (2022). Pidhotovka do proiektnoi diialnosti yak zasib zabezpechennia profesiinoi kompetentnosti maibutnix ofitseriv-trykordonnykiv [Preparation for project activities as a means of ensuring the professional competence of future border guards]. In *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi trykordonnoi sluzhby Ukrainy. Pedahohichni nauky [Collection of scientific works of the National Academy of the State Border Service of Ukraine. Pedagogical sciences]* (No. 3 (30), p. 2, pp. 501-521). Khmelnytskyi: Vyd-vo NADPSU [in Ukrainian].
- Yahupov, V. V. (2012). Informatsiino-analitychna kompetentnist kerivnykiv profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladiv: poniattia, zmist i struktura [Informational and analytical competence of managers of vocational and technical educational institutions: concept, content and structure]. *Naukovyi visnyk Instytutu profesiino-tekhnichnoi osvity NAPN Ukrainy [Scientific Bulletin of the Institute of Vocational and Technical Education of the National Academy of Sciences of Ukraine]*, 3, 75-81 [in Ukrainian].

DMYTRO ZADOROZHNYI

PROJECT- ANALYTICAL ACTIVITY OF FUTURE OFFICERS AS A PROBLEM OF EDUCATION SCIENCE

Annotation. In current conditions of the military-political context there are high demands on the level of professional training of officers due to the constant improvement of military equipment and changes in the conditions of combat operations. The purpose of the research is to analyze and substantiate the scientific and theoretical foundations of the content of project-analytical activity and the development of project-analytical competence of future officers. The features of military-professional activities are analyzed, where specific requirements for military specialists are imposed. Project-analytical activity is defined as a key element that ensures the effectiveness of other activities of military specialists. It is emphasized that project-analytical competence of future officers includes integrative qualities and skills necessary for the analysis and design of the results of military-professional training.

Project-analytical competence of military officers includes various aspects, such as attitude to information, critical thinking, information-analytical knowledge, skills and abilities. Project-analytical activity and competence are considered as the basis of military training, contributing to the development of personal qualities of future officers, such as analytical thinking, attentiveness, creativity and responsibility. It is emphasized that military specialists must be capable of navigating the information space and actively participating in its formation.

The research defines the structure of the officer project-analytical activities, including the subject, motives, purpose and means, conditions of organization and implementation and results. The authors emphasize that the process of preparing future officers for project-analytical activity in the system of military-professional education includes successive stages: motivational and target, theoretical and analytical, practical and professional, military-specialized training. It is also established that project-analytical competence performs motivational and target, information-analytical, prognostic, organizational and control-corrective functions.

Project-analytical activity of officers, recognized as a priority in the military-professional sphere, requires specialized training of future military personnel; it contributes to the development of creativity, independence and innovation of specialists.

Keywords: *future officer, military-professional training, project-analytical activity, project-analytical competence, analytical thinking.*

УДК 378.1:355.23

DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2023.82.295099>

ЛЬЧЕНКО ОЛЕКСАНДР

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-5585-5020>

(Одеса)

Place of work: Інститут Військово-Морських Сил Національного університету «Одеська морська академія»

Country: Ukraine

e-mail: sashailchenko@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ВІЙСЬКОВО-ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА ВІЙСЬКОВО-ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЯК ПРОБЛЕМА НАУК ПРО ОСВІТУ

Анотація. Стаття визначає важливість компетентнісного підходу у військовій освіті та вказує на необхідність удосконалення сучасних методів та підходів для досягнення вищого рівня підготовки військових фахівців. Аналіз якості підготовки випускників військових закладів вищої освіти вказує на недоліки діючої освітньої моделі, спрямованої на засвоєння конкретного обсягу інформації, і не гарантує досягнення основної мети вищої військової освіти - підготовки компетентних військових фахівців. Структура військово-професійної компетентності офіцера включає знання, вміння та навички професійної діяльності, а також мотиви, інтереси, потреби та особистісні якості, які визначають спрямованість його особистості. Дослідження також виявило, що важливими компонентами є соціальні, психологічні, командні та загальнонаукові компетентності, які сприяють успішній діяльності в різних соціальних групах та бойових ситуаціях.

Вивчено військово-професійну компетентність як процес формування досвіду опанування військово-професійної діяльності; особлива увага приділяється характеристикам цієї компетентності, таким як об'єм і різноманітність, ситуаційна оформленість, інтегрованість, індивідуалізованість та інші.

Підкреслюється необхідність формування професійної компетентності на основі нових принципів, враховуючи світові інтеграційні процеси та роль військового фахівця в інформаційному світі. Наголошується, що військово-професійна компетентність випускника військового закладу виражається в об'єднанні загальновійськової підготовленості та орієнтації на військово-професійну діяльність. Зазначається важливість професійної культури майбутнього офіцера, яка є системною основою для успішного виконання його обов'язків у Збройних Силах.

Ключові слова: майбутній офіцер, компетентнісний підхід, військово-професійна підготовка, військово-професійна компетентність, військово-професійна культура, військово-технічна культура.

Постановка проблеми. Готовність випускників військового ЗВО до виконання службових обов'язків у складі Збройних сил України в умовах активного реформування передбачає розвиненість загальнонаукових, професійних, соціально-психологічних, командних (управлінських) та військово-спеціальних навичок. Це визначає актуалізує дослідження формування професійної компетентності майбутнього офіцера в системі вищої військової освіти.

В умовах складних соціально-економічних, політичних, правових та інших обставин змінюється характер як військової, так і педагогічної діяльності офіцерів. Офіцерам часто доводиться працювати у нестандартних ситуаціях і розв'язувати важкі та наповнені протиріччями професійні завдання. Розвиток патріотизму, військової дисципліни та підтримка високого рівня бойової готовності частин вимагають відповідної військово-професійної підготовки всіх офіцерів.

З урахуванням сказаного вище, актуальність дослідження обумовлена об'єктивною необхідністю значного підвищення якості навчання курсантів військового ЗВО, зокрема шляхом реалізації цілеспрямованих педагогічних впливів у сфері формування військово-професійної компетентності. Одним з ключових аспектів є вивчення особливостей компетентнісного підходу, адаптованого до освітнього закладу військового профілю.

Аналіз останніх публікацій та досліджень.

Проблема формування й розвитку професійної компетентності майбутніх офіцерів була предметом дослідження І. Грязнова, А. Бухуна, Є. Денисенка, О. Діденка, Л. Кравченко, О. Тогочинського, О. Торічного, П. Хоменка, С. Шумовецької, В. Ягупова та ін. Так, у дослідженні С. Шумовецької розглядається питання формування професійної культури майбутніх офіцерів шляхом використання дослідницького методу (Шумовецька, 2019); розвиток педагогічної культури вивчено в працях Романишина Л., Тюріна Л., Бойко

О. (2023); проблеми формування технологічної компетентності майбутніх офіцерів стало предметом вивчення П. Хоменка та Є. Денисенка (Хоменко, Денисенко, 2023); професійна суб'єктність військово-професійної діяльності як інтегральний результат професійної підготовки офіцерів досліджена у працях В. Ягупова (Ягупов, 2016). В той же час не вирішеними залишаються питання специфіку розвитку військово-професійної компетентності майбутніх офіцерів в процесі вивчення фахових дисциплін, проблематика формування військово-технічної культури фахівців військової галузі чому присвячене наже дослідження.

Мета статті – на основі аналізу комплексу літературних джерел та досвіду професійної підготовки дослідити специфіку розвитку військово-професійної компетентності та військово-професійної культури майбутніх офіцерів в процесі вивчення фахових дисциплін.

Виклад основного матеріалу. Аналіз якості підготовки випускників військових закладів вищої освіти свідчить про те, що діюча освітня модель, орієнтована на засвоєння здобувачами конкретного обсягу інформації у вигляді теоретичних концепцій та практичних методик, не гарантує досягнення головної мети вищої військової освіти - підготовки компетентних військових фахівців. Здійснений теоретичний аналіз об'єкта дослідження, включаючи вивчення досвіду окремих міждисциплінарних наукових досліджень, свідчить про те, що до проблеми компетентнісного підходу зверталася широка група дослідників. Педагогічна категорія компетентності визначається як у загальних рисах (виявлення єдності професійної та загальної культури; здатність виконувати складні культурно-зумовлені види діяльності та інше), так і в більш конкретних аспектах (комплекс професійних знань і важливих особистісних якостей; сукупність знань і вмінь, які визначають результативність професійної діяльності; обсяг навичок, за допомогою яких суб'єкт може ефективно виконувати завдання; обізнаність фахівця про досягнення у професійній галузі та інше).

Ми розглядаємо професійну підготовку як компетентнісно-орієнтований процес організації теоретичного та практичного навчання майбутніх офіцерів, а також створення умов для успішного його реалізації. Сформована військово-професійна компетентність випускника, яка представляє собою специфічну особистісну формацію, є синтезом складових компетентностей (інтелектуальних, дослідницьких, технологічних, інформаційних, комунікаційних тощо), досвіду і мотивації їх практичного застосування, особистісних якостей, які дозволяють успішно розв'язувати професійні завдання. У процесі такого синтезу вона трансформується в специфічну особистісну якість офіцера - його військово-професійну компетентність.

Військово-професійна компетентність майбутнього офіцера є комплексною характеристикою, яка визначає їхню здатність як військового фахівця ефективно вирішувати професійні завдання та проблеми, що виникають у реальних ситуаціях навчання та бойової діяльності. Це досягається завдяки використанню знань, професійного досвіду, життєвих цінностей та індивідуальних особистісних характеристик.

У структурі військово-професійної компетентності майбутнього офіцера, окрім професійного досвіду, виділяються такі складники: здатність системно розуміти професійну реальність, вільно орієнтуватися в предметній області, технологічність, креативність, здатність до рефлексії. Ці компоненти військово-професійної компетентності взаємопов'язані та є необхідними для успішної діяльності фахівця в сучасних умовах.

Вивчення вітчизняного досвіду підготовки військових кадрів у системі вищої освіти України дозволило визначити, що до структури військово-професійної компетентності офіцера входять: знання, вміння та навички професійної діяльності, включаючи оцінювальні навички та здатність до багатofакторного аналізу військової ситуації з точки зору оцінки потенційної загрози та можливостей військового підрозділу, техніки; мотиви, інтереси, потреби та індивідуальні цінності офіцера, які визначають спрямованість його особистості; комплекс особистісних якостей, що забезпечують можливість прийняття адекватних рішень відповідно до військової ситуації. Оцінювальні навички разом із вмінням планувати свою діяльність у відповідності до ситуації та можливостей, передбачати події створюють базу для розвитку військового мислення, тобто відкривають перспективи для професійного зростання.

Враховуючи особливості професійної підготовки здобувачів у військовому ЗВО та кваліфікаційні вимоги до такої підготовки, ми узагальнили компетентності, які є необхідними для майбутнього фахівця у військово-професійній діяльності:

- соціальні та психологічні компетентності забезпечують досягнення високих результатів у професійній діяльності, яка відбувається в різних соціальних групах та бойових ситуаціях;
- командні (управлінські) компетентності дозволяють випускникові військового ЗВО ефективно здійснювати організаційно-управлінську діяльність та оцінювати досягнуті результати;
- загальнонаукові компетентності сприяють систематичній пізнавальній діяльності здобувачів у засвоєнні нових знань;
- військово-професійні компетентності дозволяють застосовувати знання, уміння і навички в реальних бойових ситуаціях.
- військово-спеціальні компетентності орієнтовані на професійне вирішення завдань за функціональним призначенням майбутніх офіцерів.

Компетентнісний підхід у процесі вивчення фахових дисциплін підготовки майбутніх офіцерів передбачає:

- орієнтацію процесу військово-професійної на сучасні вимоги до військової освіти, визначення

обсягу і змісту навчання майбутніх офіцерів, впровадження цілісної системи підготовки фахівців відповідно до освітніх стандартів вищої військової освіти;

- підвищення якості підготовки військових фахівців на основі системної організації військової освіти, цілісності методології викладання та наукової обґрунтованості педагогічних принципів, що лежать в основі процесу формування професійної компетентності майбутніх офіцерів;
- створення умов для формування професійного фахівця, який здатний ефективно розв'язувати складні завдання військово-професійної діяльності та особистісно-професійно зростати;
- орієнтацію освітньо-кваліфікаційних вимог компетентності майбутніх офіцерів на рівень освіти розвинених країн та інтеграцію розвитку військової освіти з орієнтацією на загальноєвропейський і світовий освітній простір (Лісниченко, 2016).

У дослідженні Д. Завгороднього визначено ключові аспекти професійної компетентності військового фахівця, які збігаються з завданнями та напрямками нашого власного дослідження:

- узгодження різноманітних компонентів професійної компетентності, які визначають багатofункціональність військової діяльності, відповідно до мети та завдань військової служби та соціального замовлення суспільства, закріплення їх у відповідних нормативно-правових актах (законах, військових статутах, наказах та директивах);
- інтегративний характер результатів військової діяльності, який включає готовність військових підрозділів і частин до бою, морально-психологічний стан особового складу та позитивні зміни у конкретних особистостях військовослужбовців;
- відповідність індивідуальних якостей і дій військовослужбовця визначеним цілям, завданням і функціям діяльності (Загородній, 2018).

Ми розуміємо військово-професійну компетентність здобувачів як процес формування загального досвіду опанування військово-професійної діяльності, пов'язаної з організацією експлуатації артилерійського озброєння та його технічним обслуговуванням під час навчального та професійного тренування. Цей процес дозволяє цілісно розуміти майбутню професійну діяльність та системно взаємодіяти в ній. Системний аналіз літературних джерел дозволив нам визначити такі характеристики військово-професійної компетентності: об'ємі різноманітність, ситуаційнооформленість, впорядкованість, диференційованість, інтегрованість, організованість, індивідуалізованість, вибірковість, тенденція до мислової інтеграції, операціональність, продуктивність і інноваційна спрямованість.

Професійна суб'єктність офіцера ЗС України є важливою характеристикою, яка відображає не лише рівень сформованості його військово-професійної компетентності, але й вказує на позитивне ставлення до себе як до офіцера. Це позитивне самовизначення визиває активізацію самодетермінації, самоорганізації та саморегуляції у військово-професійній діяльності, де офіцер виступає суб'єктом управління. Ключовими рисами суб'єктності офіцерів є активність, самостійність, рефлексивність, автономія (Ягупов, 2016).

Ми погоджуємося з точкою зору Ю. Лісниченка, що професійна компетентність майбутніх офіцерів є важливим показником розвитку і саморозвитку фахівця, виявленням його професійної культури, основою його професійної майстерності та фактором успішної соціальної та професійної реалізації відповідно до вимог і потреб сучасного суспільства (Лісниченко, 2016).

Нам імponує наукова позиція О. Євсюкова, який визнає, що військово-професійна компетентність включає в себе якісну характеристику професійно-особистісного аспекту майбутнього офіцера, його інтегративні якості, орієнтовані на постійне самовдосконалення і самоосвіту, що виступає фактором успішності його діяльності (Євсюков, 2006).

Одночасно формування професійної компетентності майбутніх офіцерів має базуватися на нових принципах, які висловив М. І. Нецадим. Це передбачає інноваційний підхід до розвитку військової освіти та вимагає новаторського уявлення про роль військового фахівця в інформаційному світі. Особливу увагу слід приділяти місцю військового фахівця в Збройних Силах у контексті світових інтеграційних процесів та розв'язання військових конфліктів. Також необхідно враховувати національний та міжнародний досвід підготовки майбутніх офіцерів (Нецадим, 2006).

Проектування педагогічного процесу, направлене на цілеспрямоване формування системи важливих професійних характеристик майбутнього офіцера, дозволяє уявити процес становлення професійної компетентності майбутнього фахівця в процесі його розвитку. Таке проектування включає в себе диференціацію структурно-функціональних і оперативно-результативних складників, а також опис взаємозв'язків між ними.

Ми розробили та впровадили комплексну програму професійної підготовки майбутнього офіцера в освітньому процесі військового ЗВО. Ця програма розкриває механізм взаємодії форм, методів і засобів, спрямованих на формування військово-професійної компетентності, і включає функції управління, оцінювання та коригування.

Запропонована програма відповідає наступним вимогам:

- забезпечення військово-професійної спрямованості освітнього процесу;
- реалізація процесів навчання, виховання та розвитку особистості здобувачів у відповідності з метою та завданнями формування професійної компетентності майбутнього офіцера;
- врахування особистісних характеристик майбутніх офіцерів і особливостей їх групової взаємодії;
- гармонізація теоретичного та практичного складників освітнього процесу для найбільш ефективного

формування військово-професійної компетентності.

Військово-професійна компетентність випускника військового ЗВО проявляється в єдності двох аспектів: військово-професійної підготовленості та орієнтації на військово-професійну діяльність. Перший аспект визначається рівнем засвоєних майбутніми офіцерами загальновійськових та військово-спеціальних знань, навичок та вмінь, а також досвідом військово-професійної практичної діяльності. Другий аспект визначається важливими для майбутнього фахівця властивостями та характеристиками особистості, його військово-професійними потребами, мотивацією, особистісними установками та розвитком військово-професійної культури.

Професійна культура майбутнього офіцера – це системне, інтегроване формування його особистості, що відображає рівень розвитку соціокультурних, військово-професійних та спеціальних знань, навичок, вмінь та якостей. Цей процес потенційно створює надійну особистісно-професійну базу для успішного виконання майбутніми офіцерами обов'язків у Збройних Силах.

Результати цілеспрямованого педагогічного аналізу змісту та методів формування військово-професійної культури майбутніх офіцерів дозволили визначити основні принципи цього процесу: професійна спрямованість освітнього процесу, яка консолідує загальний, військово-професійний та спеціальний компоненти військово-професійної культури; формування військово-професійної культури взаємодії всіх аспектів освітньої діяльності; оптимальне поєднання різноманітних форм, засобів та методів формування військово-професійної культури в освітньому процесі; принцип врахування природовідповідності, що враховує індивідуально-психологічні особливості здобувачів; принцип продуктивності навчальних заходів, спрямований на створення продуктивної творчої (не лише репродуктивної) діяльності та формування реальних навчальних продуктів – графіків, схем, програм, розрахунків тощо. Важливим складником військово-професійної культури майбутнього офіцера нами визначено його військово-технічну культуру як сукупність знань, вмінь і навичок, пов'язаних із сучасною військовою технікою та технологіями, які військові офіцери повинні мати для ефективного виконання своїх професійних обов'язків. Ця культура включає в себе розуміння принципів роботи і використання різноманітного військового устаткування, зброї, техніки та засобів зв'язку.

Основні складники військово-технічної культури майбутніх офіцерів включають:

- знання технічних аспектів військової техніки (офіцер повинен розуміти принципи роботи та можливості різних видів військової техніки, включаючи танки, бронетранспортери, літаки, кораблі тощо).
- навички експлуатації техніки (фахівці мають уміти ефективно використовувати військову техніку на полі бою, управляти нею та усувати можливі неполадки).
- розуміння сучасних технологій (з огляду на постійний розвиток військових технологій, офіцер повинен слідкувати за новітніми досягненнями в галузі військової науки та техніки).
- безпеку та технічне обслуговування (офіцер повинен дотримуватися високих стандартів безпеки при роботі з технікою та вміти забезпечити її технічне обслуговування).
- стратегічне мислення (врахування технічних аспектів в плануванні та проведенні військових операцій, а також аналіз військових можливостей противника).

Загальна військово-технічна культура офіцерів сприяє підвищенню їхньої ефективності в роботі та допомагає забезпечити успішне виконання завдань військової служби.

Висновки.

Отже, військово-професійна компетентність є універсальною характеристикою майбутнього офіцера, що свідчить про його здатність вирішувати проблеми та завдання, що виникають у ситуаціях навчальної та професійної діяльності, і визначає його професійну поведінку. Ця характеристика становить невід'ємну частину більш широкого професійного формування, такого як професійна компетентність та професійні здібності фахівця військової галузі, і є основою для формування військового мислення.

Формування військово-професійної компетентності майбутнього офіцера передбачає моделювання цього процесу не лише для окремих предметів чи видів діяльності майбутнього офіцера, але і для всієї системи підготовки здобувача вищої військової освіти на всіх етапах його навчання, з урахуванням формувальних можливостей кожного курсу. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці методичного забезпечення формування військово-технічної культури майбутніх офіцерів, які навчаються за спеціальністю 255 Озброєння та військова техніка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Євсюков О. Ф. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів у навчальному процесі вищого військового навчального закладу: дис... канд. пед. наук: 13.00.04. Харківський національний педагогічний ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2006. 172 с.
- Завгородній Д. С. Дослідницька компетентність майбутніх офіцерів військово-морських сил: сутність і структура. *Фізико-математична освіта*. 2018. Вип. 1 (15), ч. 2. С. 98–101.
- Лісниченко Ю. М. Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів у процесі вивчення фахових дисциплін на засадах компетентнісного підходу. *Молодий вчений*. 2016. № 7. С. 432–435.
- Нещадим М. І. Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика: [монографія]. Київ, 2003. 852 с.
- Тюріна В., Романишина Л., Бойко О. Формування педагогічної культури майбутніх офіцерів поліції в процесі професійної підготовки. *Physical Culture and Sport: Scientific Perspective*. 2023. № 2. С. 158–164.
- Хоменко П., Денисенко Є. Гуманітарно-педагогічне моделювання розвитку професійної компетентності

- майбутніх офіцерів. *Імідж сучасного педагога*. 2023. № 4 (211). С. 21–28.
- Хоменко П., Денисенко Є. Технологічна компетентність майбутніх офіцерів як проблема наук про освіту. *Українська професійна освіта*. 2022. № 12. С. 78–86.
- Шумовецька С. П. Формування професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників: використання дослідницького методу для поглиблення знань з проблематики лідерства та управління прикордонним підрозділом. *Науковий вісник Льотної академії. Педагогічні науки*. 2019. Вип. 6. С. 137–141.
- Ягупов В. В. Професійна суб'єктність, суб'єкт військово-професійної діяльності як інтегральний результат професійної підготовки офіцерів. *Теорія і практика професійної майстерності в умовах ціложиттєвого навчання*: монографія. Житомир, 2016. С. 223–233.

REFERENCES

- Khomenko, P., & Denysenko, Ye. (2023). Humanitarno-pedahohichne modeliuвання rozvytku profesiinoi kompetentnosti maibutnikh ofitseriv [Humanitarian and pedagogical modeling of the development of professional competence of future officers]. *Imidzh suchasnoho pedahoha [The image of a modern teacher]*, 4 (211), 21-28 [in Ukrainian].
- Khomenko, P., & Denysenko, Ye. (2022). Tekhnolohichna kompetentnist maibutnikh ofitseriv yak problema nauk pro osvitu [Technological competence of future officers as a problem of educational sciences]. *Ukrainska profesiina osvita [Ukrainian professional education]*, 12, 78-86 [in Ukrainian].
- Lisnichenko, Yu. M. (2016). Formuvannya profesiinoi kompetentnosti maibutnikh ofitseriv u protsesi vyvchennia fakhovykh dystsyplin na zasadakh kompetentnisnogo pidkhotu [Formation of professional competence of future officers in the process of studying professional disciplines on the basis of the competence approach]. *Molodyi vchenyi [A young scientist]*, 7, 432-435 [in Ukrainian].
- Neshchadym, M. I. (2003). *Viiskova osvita Ukrainy: istoriia, teoriia, metodolohiia, praktyka [Military education of Ukraine: history, theory, methodology, practice]*: [monohrafiia]. Kyiv [in Ukrainian].
- Tiurina, V., Romanyshyna, L., & Boiko, O. (2023). Formuvannya pedahohichnoi kultury maibutnikh ofitseriv politsii v protsesi profesiinoi pidhotovky [Formation of pedagogical culture of future police officers in the process of professional training]. *Physical Culture and Sport: Scientific Perspective*, 2, 158-164 [in Ukrainian].
- Shumovetska, S. P. (2019). Formuvannya profesiinoi kultury maibutnikh ofitseriv-trykordonnykiv: vykorystannia doslidnytskoho metodu dlia pohyblennia znan z problematyky liderstva ta upravlinnia trykordonnym pidrozdilom [Formation of the professional culture of future border officers: the use of a research method to deepen knowledge of the issues of leadership and management of a border unit]. *Naukovyi visnyk Lotnoi akademii. Pedahohichni nauky [Scientific Bulletin of the Flight Academy. Pedagogical sciences]*, 6, 137-141 [in Ukrainian].
- Yevsiukov, O. F. (2006). *Pedahohichni umovy formuvannya profesiinoi kompetentnosti maibutnikh ofitseriv u navchalnomu protsesi vyshchoho viiskovoho navchalnoho zakladu [Pedagogical conditions for the formation of professional competence of future officers in the educational process of a higher military educational institution]*. (PhD diss.). Kharkivskiyi natsionalnyi pedahohichniy unt im. H. S. Skovorody. Kharkiv [in Ukrainian].
- Yahupov, V. V. (2016). Profesiina subiektnist, subiekt viiskovoprofesiinoi diialnosti yak intehralnyi rezultat profesiinoi pidhotovky ofitseriv [Professional subjectivity, the subject of military-professional activity as an integral result of the professional training of officers]. In *Teoriia i praktyka profesiinoi maisternosti v umovakh tsilozhyttievoho navchannia [Theory and practice of professional skills in the conditions of lifelong learning]*: monohrafiia (pp. 223-233). Zhytomyr [in Ukrainian].
- Zavhorodnii, D. S. (2018). Doslidnytska kompetentnist maibutnikh ofitseriv viiskovo-morskykh syl: sutnist i struktura [Research competence of future naval officers: substance and structure]. *Fyzyko-matematychna osvita [Physical and mathematical education]*, 1(15), 2, 98-101 [in Ukrainian].

ILCHENKO OLEKSANDER

FORMATION OF MILITARY-PROFESSIONAL COMPETENCE AND MILITARY-PROFESSIONAL CULTURE OF FUTURE OFFICERS AS A PROBLEM OF EDUCATION SCIENCES

Annotation. The article defines the importance of a competency-based approach in military education and indicates the necessity of improving contemporary methods and approaches to achieve the highest level of military specialists training. The analysis of the quality of training for graduates of military higher educational institutions highlights shortcomings in the current educational model aimed at assimilating a specific amount of information, and does not guarantee the achievement of the main goal of higher military education - the preparation of competent military specialists. The structure of the officer military-professional competence includes knowledge, skills and abilities in professional activity, as well as motives, interests, needs and personal qualities that determine the orientation of his personality. The research also revealed that important components include social, psychological, teamwork and general scientific competencies contributing to successful activities in various social groups and combat situations.

Military-professional competence has been studied as a process of forming experience in mastering military-professional activities; special attention is paid to the characteristics of this competence, such as its scope and diversity, situational design, integration, individualization and others.

The necessity of forming professional competence based on new principles is emphasized, taking into account the world integration processes and the role of a military specialist in the information world. Also it is highlighted that the military-professional competence of a graduate of a military institution is expressed in the combination of overall military preparedness and focus on military-professional activities. The importance of the professional culture of the future officer is noted, which is the systemic basis for the successful performance of his duties in the Armed Forces.

Keywords: future officer, competence approach, military-professional training, military-professional competence, military-professional culture, military-technical culture.

УДК 378.091.214:796:001.895
DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2023.82.295100>

ОЛЕНА СОГОКОНЬ

ORCID: <https://orcid.org/1-9442-6616>

(Полтава)

Place of work: Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

E-mail: elena.sogokon@gmail.com

ОЛЕКСАНДР ДОНЕЦЬ

ORCID: <https://orcid.org/2-6265-858>

(Полтава)

Place of work: Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

E-mail: donec84@ukr.net

СЕРГІЙ НОВИК

ORCID: <https://orcid.org/1-8718-6271>

(Полтава)

Place of work: Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

E-mail: novik.s1983@gmail.com

СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРАКТИЧНОГО КОМПОНЕНТУ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ФІЗКУЛЬТУРНОГО ПРОФІЛЮ

Анотація. У поданій статті розглянуті стратегії інноваційного розвитку практичного компоненту освітніх програм в навчальних закладах фізкультурного профілю. Науково-педагогічні працівники у своїй практичній діяльності повинні застосовувати інноваційні продукти – новітні технології, які істотно поліпшують якість навчання, зокрема у випадку проведення дистанційних навчальних курсів чи контролю знань студентів. Уважаємо, що використання інформаційно-комунікаційних технологій навчання та оцінювання знань студентів створює основу інформаційного забезпечення якості освіти та є важливим аспектом реформування системи освіти в Україні, стратегічним пріоритетним напрямом інноваційної діяльності.

На нашу думку, для вчителя фізичної культури готового до практичної діяльності із залученням інноваційних засобів навчання повинні бути сформовані наступні елементи:

- 1) розуміння змісту, структури, завдань освітнього процесу, існуючих навчально-виховних проблем школи;
- 2) мати чітку, громадянську та соціальну позицію;
- 3) уміння по-сучасному, якісно організовувати мету, визначати завдання уроку, знаходити правильні рішення та успішно досягати результатів;
- 4) залучити особистісно орієнтований підхід для розвитку фізичних здібностей кожної дитини згідно з її можливостями;
- 5) налаштованість на успішну, якісну роботу, здатність нестандартно мислити, користуватися сучасними освітніми технологіями, засобами інноваційного навчально-виховного процесу;
- 6) усебічний розвиток особистості майбутнього фахівця фізичної культури.

Нами визначені показники готовності вчителя фізичної культури до інноваційної діяльності:

- 1) ґрунтовне володіння теоретичною базою про новітні освітні технології, знання новаторських методик роботи;
- 2) усвідомлення потреби у запровадженні педагогічних інновацій у власній педагогічній практиці;
- 3) налаштованість на експериментальну діяльність, бажання створення власних творчих завдань, методик та втілення їх у навчальний процес;
- 4) готовність до подолання труднощів, пов'язаних зі змістом та організацією інноваційної діяльності;
- 5) оволодіння практичними навичками освоєння педагогічних інновацій та

виявлення бажання постійно вдосконалюватись та розробляти авторські методики роботи.

У поданій статті розроблені стратегії інноваційного розвитку практичного компоненту освітніх програм при підготовці конкурентоспроможного фахівця фізичної культури, у якого сформована готовність до творчої педагогічної, наукової, самоосвітньої, інноваційної діяльності.

Ми розробили рекомендації, щодо покращення змісту професійно-практичного компоненту освітніх програм фізкультурного профілю у ЗВО:

1. Підвищення рівня фізкультурно-оздоровчої освіти з дотриманням міжпредметної інтеграції дисциплін природничого та професійно-практичного напрямків, набуття навиків дотримання здорового способу життя і вміння їх передавати іншим.

2. Збільшення кредитів освітніх програм при вивченні дисципліни "Англійська мова" та введення англійськомовного викладання дисциплін спортивного профілю.

3. Інтеграція традиційних форм, методів і засобів проведення дисциплін спортивного напрямку до інноваційних, що сприятиме підвищенню інтенсивності й результативності навчального процесу та активізує фізкультурно-оздоровчу діяльність у позанавчальний час.

4. Приведення у відповідність викладання змісту дисциплін спортивного напрямку до сучасних досягнень теорії і методики фізичного виховання, європейської фізкультурно-оздоровчої освіти та актуальних потреб розвитку особистості.

5. Введення дисципліни "Спортивний менеджмент" при підготовці фахівців фізичної культури.

6. Урізноманітнення форм, методів і засобів проведення лекційних і практичних занять та систематичне залучення здобувачів вищої освіти до фізкультурно-оздоровчих заходів.

7. Дотримання принципів індивідуалізації та диференціації фізичних навантажень, посилення мотивації та інтересу до систематичних занять фізичними вправами, реалізація особистісно орієнтованого підходу.

8. Залучення здобувачів вищої освіти до самостійних занять фізичним вихованням та спортом, тренування у спортивних секціях, що сприятиме розширенню оздоровчого потенціалу та вихованню здорової нації.

Вважаємо, що професійна готовність майбутнього вчителя в умовах закладу вищої освіти відповідатиме сучасному рівню, тільки тоді, коли будуть взаємодоповнювальними зміст, форми і методи природничої, фахової, організаційно-методичної, психолого-педагогічної підготовки, відбуватиметься взаємозв'язок професійно-практичної з науково-дослідною діяльністю здобувачів вищої освіти, що надасть можливість реалізувати завдання сучасної інноваційної освіти.

Ключові слова: інноваційний розвиток, стратегія, практичний компонент, фахівець фізичної культури.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Модернізація освіти в Україні не можлива без впровадження та реалізації інноваційних технологій у сферу фізичного виховання і є одним з перспективних векторів її реформування. Направленість України на підвищення якості інновацій у закладах вищої освіти підтверджує певний дисонанс між критеріями професійності вчителя фізичної культури та реальними показниками його готовності до практичної діяльності. Аналіз педагогічної та спортивної спадщини має характерні ознаки комплексного підходу в застосуванні новітніх педагогічних ідей, засобів фізичного виховання та фізкультурної діяльності.

Важливим аспектом розвитку сучасного суспільства є підготовка фахівців фізичної культури, які зможуть якісно досягати поставлених цілей, налаштовуватися на реалізацію творчих, креативних форм діяльності, у яких буде сформована готовність до творчої педагогічної, наукової, самоосвітньої, інноваційної діяльності. Ми пропонуємо розробити стратегії інноваційного розвитку практичного компоненту освітніх програм для навчання і виховання конкурентоспроможного фахівця фізичної культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням сфери сучасної фізкультурної діяльності активно цікавляться науковці, сучасні фахівці фізичної культури і спорту, тому можемо розглядати їх наукові пошуки фундаментальними для нашої роботи. Теоретичним обґрунтуванням особливостей впровадження здоров'язберезувальних технологій у загальноосвітніх навчальних закладах займаються: О. Аксьонова, О. Бабешко, О. Ващенко, Н. Денисенко, Т. Денисовець, О. Дубогай, В. Земцова, В. Єфімова, В. Оржеховська та ін. Сучасні аспекти підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищій школі розглядають: Ю. Бистрова, О. Качан, О. Корносенко, Б. Максимчук, В. Наумчук, Н. Самсутіна, В. Омеляненко, О. Омельчук, Л. Рибалко, П. Хоменко та ін.

Багато наукових праць присвячено аналізу різних аспектів впровадження фітнес-технологій, а саме: структурі фітнес-технологій (В. Григорьев, О. Кібальник, Є. Сайкіна); використанню аеробних технологій (В. Давидов, Г. Глоба, Г. Краснова); проблемі використання фізкультурно-оздоровчих технологій у

професійній діяльності (Ю. Зайцева, О. Корносенко, І. Тараненко).

Дослідник В. Бабич (Бабич, 2014, с. 134), уважає, що «у період реформування системи освіти в Україні важливе місце повинна зайняти проблема здорового способу життя кожної молодої людини. Майбутнє України повинно створюватися здоровими громадянами, які здатні до активної життєдіяльності в усіх напрямках».

Американський психолог Е. Маслоу змодельював ієрархічну багатоступеневу піраміду потреб людини, усі компоненти якої перебувають у діалектичному взаємозв'язку. «Якщо якась ланка випадає, – говорить учений, – порушується цілісність структури, а отже, й програма виховного процесу»:

- 1) потреби естетичні (краса, упорядкованість, симетрія, системність, охайність);
- 2) потреби в знаннях і розумінні (допитливість, знання, усвідомлення навколишнього);
- 3) потреби в самовдосконаленні (бажання стати кимось, знайти собі застосування, прагнення до успіху);
- 4) потреби в оцінці й престижі (статус визнання, розуміння);
- 5) фізіологічні потреби (в їжі, воді, теплі, рухах, здоров'ї, сні, захисті від стихійних сил);
- 6) потреби в захисті від насилля й погроз (соціально-економічна стабільність, наявність роботи, захищеність).

Мета статті полягає у визначенні стратегій інноваційного розвитку якісної освіти, що вирішать проблему професійної підготовки фахівців фізичної культури на основі вдосконалення практичного компоненту освітніх програм фізкультурного профілю та сприятиме інтенсивності й продуктивності навчального процесу, що забезпечить виховання здорової нації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Здобуття освіти сучасними фахівцями фізичної культури в XXI столітті доповнюється наявністю інноваційних процесів, які характерні для одержання якісної вищої освіти, створення Державного стандарту, оновлення структури фізичного виховання, що, як підсумок впливає на особливості професійної діяльності, підвищує вимоги до компетентностей сучасних вчителів.

Питання розробки інноваційних форм роботи розглядають у своїх працях: В. Бабич, Ю. Бистрова, Ю. Бойчук, Ю. Зайцева, О. Качан, О. Корносенко, І. Максимчук, І. Тараненко, О. Шинкарьова, О. Школа та ін. Ми вважаємо, що науково-педагогічні працівники можуть, по-перше, застосовувати у своїй діяльності інноваційні продукти – новітні технології, які істотно поліпшують якість навчання, зокрема у випадку проведення дистанційних навчальних курсів чи контролю знань студентів. Адже використання інформаційно-комунікаційних технологій навчання та оцінювання знань студентів створює основу інформаційного забезпечення якості освіти, є важливим аспектом реформування системи освіти в Україні, стратегічним пріоритетним напрямом інноваційної діяльності.

Елементом, що обтяжує сучасну освіту, розглядаємо не тільки опанування великого обсягу матеріалу, розвиток у потоці безмежної інформації, а вміння засвоювати, узагальнювати, актуалізувати знання з огляду на вимоги, що ставить перед закладом складне вирішення проблем, саме тому підготовка фахівців фізичної культури орієнтована на впровадження інноваційних технологій у навчальний процес.

На нашу думку, для вчителя фізичної культури готового до практичної діяльності із залученням інноваційних засобів навчання повинні бути сформовані наступні елементи:

- 1) розуміння змісту, структури, завдань освітнього процесу, діючих навчально-виховних проблем школи;
- 2) сформована чітка, громадянська та соціальна позиція;
- 3) уміння по-сучасному, якісно організовувати мету, визначати завдання уроку та раціонально вирішувати їх;
- 4) уміння залучити особистісно орієнтований підхід для розвитку фізичних здібностей кожної дитини згідно з її можливостями;
- 5) налаштованість на успішну, якісну роботу, здатність нестандартно мислити, користування сучасними технологіями, засобами інноваційного навчально-виховного процесу;
- 6) усебічний розвиток особистості майбутнього фахівця фізичної культури.

Для реалізації таких дій необхідне виконання принаймні двох умов: 1) можливість одержати в певний час потрібну інформацію; 2) сформованість певних якостей особистості, як способу життя. Одним із засобів реалізації даних умов безперервної освіти є комп'ютерні інформаційні технології, які дають можливість отримувати інформацію в будь-який час і в необмеженій кількості.

Ми визначаємо готовність вчителя фізичної культури до інноваційної діяльності за такими показниками:

- 1) ґрунтовне володіння теоретичною базою про новітні педагогічні технології, знання новаторських методик роботи;
- 2) усвідомлення потреби у запровадженні педагогічних інновацій у власній педагогічній практиці;
- 3) налаштованість на експериментальну діяльність, бажання створення власних творчих завдань, методик та втілення їх у навчальний процес;
- 4) готовність до подолання труднощів, пов'язаних зі змістом та організацією інноваційної діяльності;
- 5) оволодіння практичними навичками освоєння педагогічних інновацій та виявлення бажання постійно вдосконалюватись та розробляти авторські методики роботи.

Розглянемо детально структуру управління інноваційним менеджментом закладу професійної освіти (Рис. 1).

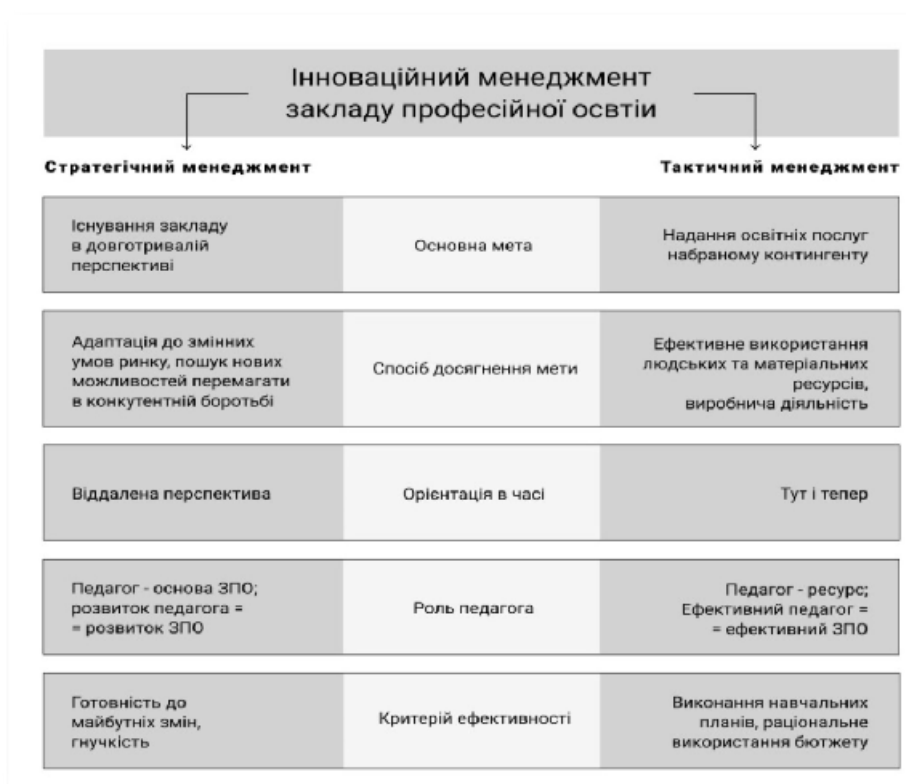

Рис. 1 Схема інноваційного менеджменту закладу професійної освіти

Як зазначає вчений Б. Максимчук (Максимчук, 2016, с. 35), що діяльність шкільного організатора – процес багатогранний, йому належить розв'язання певних професійних завдань: учитель керує спортивним колективом, організовує, забезпечує виховний і навчально-тренувальний процес. Успіх діяльності залежить від індивідуалізації його впливу на вихованця. Проявляючи свої індивідуальні здібності в діяльності, спортивний організатор часто виступає як психолог, адміністратор, лікар, батько.

На нашу думку, важливим аспектом розвитку сучасного суспільства є підготовка фахівців фізичної культури, які можуть якісно досягати поставлених цілей, налаштування на реалізацію творчих, креативних форм діяльності.

Можливість забезпечення та зміцнення здоров'я вихованців напряму залежить від рівня компетенцій майбутніх учителів фізичної культури. Особливість та специфіка підготовки здобувачів вищої освіти вимагає від усіх компонентів системи фізичного виховання максимального акценту на якісну роботу. Складність ситуації полягає в творчій складовій, що має на сьогодні фундаментальне значення в процесі навчання.

Ми вважаємо, що основою успішного професійного становлення вчителя є реалізація творчої особистості, яка володіє навичками спілкування, уміє самостійно працювати над розвитком власного інтелекту, культури, моралі, виявляє творчий потенціал, постійно навчається та вдосконалюється.

Зазначимо, що фізкультурно-оздоровчі технології – молода сфера наукових досліджень, тому це поняття чітко не визначено. На сьогодні стосовно нього єдиної думки науковців поки що не існує.

Отже, конкретизація й уточнення терміну «фізкультурно-оздоровча технологія» є одним із важливих завдань науковців, котрі працюють у галузі фізичного виховання, спорту та здоров'я людини.

Рис. 2. Структура оздоровчих технологій

Ми пропонуємо користуватися даною структурою фізкультурно-оздоровчих технологій (Рис. 2). Відмінність фізкультурно-оздоровчих технологій від оздоровчих, здоров'язберігальних технологій, здоров'яформувальних, оздоровчо-рекреаційних технологій, технологій навчання здоров'я та ін., полягає в тому, що основним засобом фізкультурно-оздоровчих технологій є фізичні вправи й комплекси фізичних вправ, орієнтовані на гармонійний фізичний розвиток, підвищення рухової активності, функціональних можливостей організму та задоволення потреби в русі.

Науковець О. Школа (Школа, 2014, с. 59) вважає, що ефективним є застосування таких інноваційних технологій як:

- 1) кооперативно-групове навчання, що дає можливість самостійно набувати знання, формувати фізичні якості, удосконалювати окремі вміння та навички;
- 2) інтерактивний методично-організаційний комплекс можна віднести до інформаційних технологій навчання (електронна бібліотека, сайти Інтернету, соціальні мережі);
- 3) застосування мульти-медіа, що є сучасною технологією, та включає сукупність прийомів, методів, способів продукування, обробки, зберігання й передавання аудіовізуальної інформації, заснованої на використанні компакт-дисків або Інтернет-джерел, електронних бібліотек

Сучасна дослідниця О. Качан (Качан, 2017, с. 59) на основі вивчення й аналізу досліджень з проблем педагогічної діяльності визначає такі параметри інноваційної діяльності вчителя:

- 1) готовність вчителя до здійснення інноваційної діяльності;
- 2) інноваційна діяльність вчителя;
- 3) результативність інноваційної діяльності.

Визначаємо готовність вчителя до здійснення інноваційної діяльності за такими показниками:

- 1) здатність до самоорганізації;
- 2) здатність до самоаналізу, рефлексії;
- 3) здатність відмовитися від стереотипів педагогічного мислення, мотивація до змін;
- 4) прагнення до творчих досягнень;
- 5) критичність мислення, здатність до оціночних суджень.

Інноваційну діяльність характеризуємо наступними показниками:

- 1) варіативність педагогічної діяльності;
- 2) опанування методологією творчої діяльності;
- 3) володіння методами педагогічного дослідження;
- 4) здатність акумулювати та використовувати досвід творчої діяльності інших педагогів;
- 5) здатність до співпраці та взаємодопомоги.

Обов'язковим компонентом є результативність, яка розкривається за такими показниками:

- 1) створення авторської ідеї навчання та виховання;
- 2) розробка змісту планів і програм, методик, технологій;

- 3) апробація інновацій;
- 4) розповсюдження освітньої інновації;
- 5) виявлення інноваційної ініціативи.

Сьогодні актуальною є проблема підготовки фахівця фізичної культури, у якого сформована готовність до творчої педагогічної, наукової, самоосвітньої, інноваційної діяльності. Вважаємо, що професійна готовність майбутнього вчителя в умовах навчального закладу відповідатиме сучасному рівню, коли зміст, форми і методи фахової, методичної та психолого-педагогічної підготовки, взаємозв'язок природничо-наукової, професійно-практичної та педагогічно-дослідної діяльності здобувачів вищої освіти, що спрямована на реалізацію завдань сучасної інноваційної освіти.

Для розвитку у здобувачів вищої освіти фізкультурно-спортивних інтересів пропонуємо:

- 1) посилити соціально значущу мотивацію, інтерес до оволодіння професійними знаннями та практичними навичками;
- 2) постійно підвищувати рівень якості навчального процесу;
- 3) покращувати матеріально-технічну базу навчальних закладів, оновлювати спортивний інвентар, дотримуватися санітарно-гігієнічних умов для проведення занять;
- 4) вміти зацікавити учнів навчальним предметом «Фізична культура» та сформувати на цій підставі усвідомлену потреби в заняттях фізичною культурою і спортом, ведення здорового способу життя.

У навчально-виховному процесі у закладах вищої освіти ми рекомендуємо дотримуватись таких принципів інноваційної діяльності (Табл. 1).

Назва принципу	Характеристика принципу
Принцип інтеграції освіти	Вимагає уваги до кожної людини як особистості, орієнтації на формування громадянина з високими інтелектуальними, моральними, фізичними якостями.
Принцип диференціації та індивідуалізації освіти	Потребує забезпечення умов для розвитку здібностей кожного, максимальний розвиток здібностей, незалежно від соціально-економічного та суспільного статусу його сім'ї, статі, національності, віросповідання.
Принцип демократизації освіти	Передбачає створення передумов розвитку активності, ініціативи, творчості педагогів та студентів, залучення громадськості в управлінні закладом.

Таблиця 1. Принципи інноваційної діяльності вчителя

Реалізація означених принципів можлива за умови зміни структури освіти, змісту, форм, засобів, технологій у навчально-виховному процесі. На нашу думку, основним завданням інноваційної системи педагогічної освіти, є професійне становлення творчої, активної особистості, мотивація до саморозвитку та самовдосконалення, постійний розвиток інтелектуальних, фізичних здібностей. Отже, у структурі професійно спрямованої особистості педагога готовність до інноваційної діяльності є показником його здатності нетрадиційно вирішувати актуальні для особистісно орієнтованої освіти проблеми.

Необхідною умовою здійснення інноваційної діяльності є цілеспрямована організація процесу професійної підготовки вчителя, оскільки «...інновації – це цілеспрямована реалізація того потенціалу, який міститься у творчості особистості. Специфіка інновації як діяльності породжує певний тип особистості» (Огієнко, 2014, с. 158).

Нами було проведено дослідження в Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка на факультеті фізичного виховання та спорту, де було виділено процентне відношення викладачів до нововведень:

- новатори (7 % колективу) – викладачі, які відкриті новому, перші сприймають, впроваджують і поширюють його;
- розумні реалізатори (14 % колективу) – слідує за новаторами, але більш інтегровані у колектив;
- помірковані (52 % колективу), які дотримуються правила «золотої середини» і не сприймають нового до того часу, поки його не впровадять більшість колег;
- викладачі, що сумніваються (12 % колективу), сприймають нове лише при його загальній позитивній підтримці;
- викладачі – консерватори (15 % колективу, консерватори) – вони орієнтуються на традиційні цінності, дуже важко впроваджують нове.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок.

Для сучасного ринку професій ми знаходимо необхідність у формуванні особистості з погляду на прогнозування розвитку конкретної сфери діяльності, творчого, культурного, самодостатнього, психологічно зрілого, фізично підготовленого, вчителя, готового вирішувати актуальні труднощі навчально-виховного процесу, який відповідає постійним змінам та викликам сучасності.

Ми надаємо рекомендації, щодо покращення змісту професійно-практичного компоненту освітніх програм фізкультурного профілю у ЗВО:

1. Підвищення рівня фізкультурно-оздоровчої освіти з дотриманням міжпредметної інтеграції дисциплін природничо-наукового та професійно-практичного напрямків, набуття навиків дотримання здорового способу життя і вміння їх передавати іншим.

2. Збільшення кредитів в освітніх програмах при вивченні дисципліни “Іноземна мова” та введення англійськомовного викладання дисциплін спортивного профілю.

3. Інтеграція традиційних форм, методів і засобів проведення дисциплін спортивного напрямку до інноваційних, що сприятиме підвищенню інтенсивності й результативності навчального процесу та активізує фізкультурно-оздоровчу діяльність у позанавчальний час.

4. Приведення у відповідність викладання змісту дисциплін спортивного напрямку до сучасних досягнень теорії і методики фізичного виховання, європейської фізкультурно-оздоровчої освіти та актуальних потреб розвитку особистості.

5. Введення дисципліни “Спортивний менеджмент” при підготовці фахівців фізичної культури.

6. Урізноманітнення форм, методів і засобів проведення й залучення здобувачів вищої освіти до фізкультурно-оздоровчих заходів.

7. Дотримання принципів індивідуалізації та диференціації фізичних навантажень, посилення мотивації та інтересу до систематичних занять фізичними вправами, реалізація особистісно орієнтованого підходу.

8. Залучення здобувачів вищої освіти до самостійних занять фізичним вихованням та спортом, тренування у спортивних секціях, що сприятиме розширенню оздоровчого потенціалу та виховання здорової нації.

Проблема підготовки вчителів фізичної культури вирішується впровадженням у навчальний процес неперервної інтеграції природничонаукового та практичного компоненту освітніх програм, впровадження інтерактивних засобів навчання, викладання дисциплін спортивного напрямку англійською мовою, застосування сучасних фітнес-технологій та оздоровчих систем. Як правило, частина інноваційних змін реалізується в безпосередньому контакті з результатами колишніх змін. Вважаємо за доцільне, упровадження фітнес-технологій з розвитку рухової активності здобувачів вищої освіти, як високоефективну систему оздоровчих занять, спрямованих на покращення фізичних кондицій, зміцнення здоров'я, гармонійного фізичного розвитку. На нашу думку, інноваційний процес повинен розумітися, як цілеспрямована форма впровадження й модернізації сучасних проєктів, технологій, що відповідають інноваційним вимогам.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів окресленої проблеми. Подальшого наукового пошуку потребує багатопланове вдосконалення та розроблення практично-методичного супроводу освітнього процесу у закладах вищої освіти, досконале вивчення природничо-наукового компоненту освітніх програм в навчальних закладах фізкультурного профілю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Бабич В. І. Культура здоров'я як складова частина професійної підготовки майбутніх вчителів освітньої галузі «Фізична культура і здоров'я». *Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту*. 2004. № 1. С. 134–139.
- Бистрова Ю. В. Інноваційні методи навчання у вищій школі України. *Право та інноваційне суспільство*. 2015. № 1. С. 27–33.
- Бойчук Ю. Д., Боярська-Хоменко А. В. Досвід інновацій загально-педагогічної підготовки майбутніх учителів. *Дидактика*. 2021. Вип. 3. С. 37–43.
- Зайцева Ю. В., Новік С. М. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності. *Сучасні тенденції фізичного виховання і спорту* : матеріали регіонал. наук.-метод. семінару / ред. кол.: О. О. Момот, І. В. Тараненко, Ю. В. Зайцева ; Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка, Фак-т фіз. виховання, Каф.теорет.-метод. основ викладання спортивних дисциплін. Полтава, 2018. С. 12–15.
- Зайцева Ю. В., Тараненко І. В., Корносенко О. К. Інтеграція навчальної і професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури в процесі фахової підготовки. *Педагогічні науки*. 2020. Вип. 75/76. С. 50–55.
- Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі: колективна монографія / заг. ред. Л. М. Рибалко. Тернопіль, 2019. 400 с.
- Качан О. А. Упровадження інноваційних технологій у фізкультурно-оздоровчу та спортивну діяльність закладів освіти : навчально-методичний посібник. Слов'янськ : Витоки, 2017. 138 с.
- Максимчук І. Експериментальна перевірка моделі розвитку педагогічної майстерності майбутнього вчителя фізичної культури. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*. 2016. № 1. С. 117–123.
- Огієнко О. І. Формування готовності до інноваційної діяльності як важлива складова професійної підготовки майбутнього вчителя. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 7 (33). С. 154–162.
- Сучасний педагог : колект. наук. монографія. Дніпро : Акцент ПП, 2020. Т. 2. 242 с.
- Школа О. М. Використання інноваційних технологій в процесі навчання студентів та організації змагань з різних видів спорту. *Педагогічні науки*. 2014. № 3 (1). С. 59–63.

REFERENCES

- Babich, V. I. (2004). *Kultura zdorovia yak skladova chastyna profesiinnoi pidhotovky maibutnikh vchyteliv osvitnoi haluzi «Fizychna kultura i zdorovia»* [Health culture as an integral part of professional training of future teachers in the field of education “Physical culture and health”]. *Pedahohika, psykhohohiia ta med.-biol. probl. fiz. vykhovannia i sportu* [Pedagogy, psychology and medical-biol. problem physical education and sports], 1, 134-139 [in Ukrainian].

- Bystrova, Yu. V. (2015). Innovatsiini metody navchannia u vyshchii shkoli Ukrainy [Innovative methods of learning in the higher school of Ukraine]. *Pravo ta innovatsiine suspilstvo [Law and innovative society]*, 1, 27-33 [in Ukrainian].
- Boychuk, Yu. D., & Boyarska-Khomenko, A. V. (2021). Dosvid innovatsii zahalno-pedahohichnoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv [Experience of innovations in general pedagogical training of future teachers]. *Dydaktyka [Didactics]*, 3, 37-43 [in Ukrainian].
- Kachan, O. A. (2017). *Uprovadzhenia innovatsiinykh tekhnolohii u fizykulturno-ozdorovchu ta sportyvnu diialnist zakladiv osvity [Implementation of innovative technologies in physical culture and health and sports activities of educational institutions]: educational and methodological manual*. Sloviansk: Vytoky [in Ukrainian].
- Rybalko, L. M. (Ed.). (2019). *Zdoroviazberezhuvalni tekhnolohii v osvitnomu seredovyshchi [Health-saving technologies in the educational environment]: collective monograph*. Ternopil [in Ukrainian].
- Maksymchuk, I. (2016). Eksperymentalna perevirka modeli rozvytku pedahohichnoi maisternosti maibutnoho vchytelia fizychnoi kultury [Experimental verification of the model of the development of pedagogical skills of the future teacher of physical culture]. *Fizychna kultura, sport ta zdorovia natsii [Physical culture, sport and health of the nation]*, 1, 117-123 [in Ukrainian].
- Ohienko, O. I. (2014). Formuvannia hotovnosti do innovatsiinoi diialnosti yak vazhlyva skladova profesiinoi pidhotovky maibutnoho vchytelia [Formation of readiness for innovative activity as an important component of professional training of the future teacher]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii [Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies]*, 7 (33), 154-162 [in Ukrainian].
- Suchasnyi pedahoh [Modern teacher]* (2020): collection. of science monograph (Vol. 2). Dnipro: Accent PP [in Ukrainian].
- School, O. M. (2014) Vykorystannia innovatsiinykh tekhnolohii v protsesi navchannia studentiv ta orhanizatsii zmahani z riznykh vydiv sportu [The use of innovative technologies in the process of teaching students and organizing competitions in various sports]. *Pedahohichni nauky [Pedagogical sciences]*, 3 (1), 59-63 [in Ukrainian].
- Zaitseva, Yu. V., & Novik, S. M. (2018). Pidhotovka maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury do profesiinoi diialnosti [Prepar of future physical education teachers for professional activity]. In O. O. Momot, V. Taranenکو, Yu. V. Zaitseva (Eds.), *Suchasni tendentsii fizychnoho vykhovannia i sportu [Modern trends in physical education and sports]: materials of regional. science and method seminar* (pp. 12-15). Poltava [in Ukrainian].
- Zaitseva, Yu. V., Taranenکو, I. V., & Kornosenکو, O. K. (2020). Intehratsiia navchalnoi i profesiinoi diialnosti maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury v protsesi fakhovoi pidhotovky [Integration of educational and professional activities of future physical education teachers in the process of professional training]. *Pedahohichni nauky [Pedagogical sciences]*, 75/76, 5 [in Ukrainian].

OLENA SOHOKON
OLEKSANDR DONETS
SERHII NOVIK

STRATEGIES OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE PRACTICAL COMPONENT OF EDUCATIONAL PROGRAMS IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF THE PHYSICAL CULTURAL PROFILE

Annotation. The presented article discusses strategies for the innovative development of the practical component of educational programs in educational institutions of the physical culture profile. Scientific and pedagogical workers in their practical activities must use innovative products - the latest technologies that significantly improve the quality of education, in particular in the case of conducting distance learning courses or monitoring students' knowledge. We believe that the use of information and communication technologies for teaching and assessing students' knowledge, which creates the basis of information assurance of the quality of education, is an important aspect of reforming the education system in Ukraine, a strategic priority direction of innovative activity.

In our opinion, the following elements should be formed for a physical culture specialist who is ready for practical activities with the involvement of innovative teaching aids:

- 1) understanding of the content, structure, tasks of the educational process, current educational and educational problems of the school;
- 2) a clear, civic and social position;
- 3) the ability to organize the goal in a modern, high-quality way, to determine tasks for the lesson;
- 4) the ability to involve a person-oriented approach to the development of the physical abilities of each child according to their capabilities;
- 5) determination for successful, high-quality work, ability to think outside the box, use of modern technologies, means of innovative educational process;
- 6) all-round development of the personality of the future physical culture specialist.

We have determined the indicators of the physical education teacher's readiness for innovative activities:

- 1) thorough knowledge of the theoretical base of the latest pedagogical technologies, knowledge of innovative work methods;
- 2) awareness of the need to introduce pedagogical innovations in one's own pedagogical practice;
- 3) willingness to experiment, desire to create one's own creative tasks, methods and implement them in the educational process;
- 4) readiness to overcome difficulties related to the content and organization of innovative activities;
- 5) mastering the practical skills of mastering pedagogical innovations and showing a desire to constantly improve and develop original methods of work.

In the presented article, strategies for the innovative development of the practical component of educational programs in the preparation of a competitive physical culture specialist who are ready for creative pedagogical, scientific, self-educational, and innovative activities have been developed.

We believe that the professional readiness of a future teacher in the conditions of a higher education institution will correspond to the current level, only when the content, forms and methods of professional, methodical and psychological-pedagogical training are complementary, and there will be an interrelationship of natural-scientific, professional-practical and scientific-research activity of higher education students, which will provide an opportunity to implement the tasks of modern innovative education.

Keywords: *innovative development, strategy, practical component, physical culture specialist.*

УДК 07:378.147.091.276

DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2023.82.295103>

ЕЛЕОНОРА ЦУРИНА

ORCID: <http://orcid.org/2-9773-4582>

Place of work: V. N. Karazin Kharkiv National University

Country: Ukraine

Email: eleonoraburdina@karazin.ua

ТВОРЧЕ ЗАВДАННЯ ЯК ПІДСУМКОВА ФОРМА КОНТРОЛЮ ДЛЯ МАЙБУТНІХ ЖУРНАЛІСТІВ: ПОГЛЯД СТУДЕНТІВ

Анотація. Стаття присвячена питанню підсумкового контролю з профільних дисциплін на спеціальності 061 «Журналістика». Проаналізовано опитування більше 100 студентів кафедри журналістики Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, які представили своє бачення творчого завдання як форми заліку або іспиту. Серед питань були теми розподілу балів за окремі види завдань, особливості підготовки творчого завдання, проблеми виконання творчих робіт в умовах дистанційного навчання тощо. Опитування передбачало різні форми відповідей: як вибір варіанту, так і розгорнуті коментарі. Анкети заповнили студенти всіх курсів першого та другого рівнів вищої освіти очної та заочної форми навчання, а також випускники кафедри.

З'ясовано, що більшість студентів бачать творче завдання як обов'язкову складову семестрових підсумків. При цьому ідеальною формою заліку або іспиту вважають комбінований варіант – презентація творчого завдання та перевірка теорії. Констатовано, що студенти-журналісти надають перевагу індивідуальному виконанню творчих робіт, хоча і припускають командні формати.

Виокремлені головні виклики, які постають перед майбутніми журналістами в умовах онлайн-навчання в контексті виконання творчої роботи. З'ясовано, що після початку повномасштабної фази російсько-української війни кількість складнощів збільшилася та вони частіше стали пов'язаними з внутрішнім станом студентів. Найчастіше респонденти називали такі проблеми, як виконання робіт в умовах стресу, пошук мотивації, пошук натхнення, знаходження тем для матеріалів. Проблеми організації навчання з боку вишу відійшли на другий план у порівнянні з часами карантинних обмежень через пандемію коронавірусу.

Зроблено висновок, що попри наявні складнощі дистанційного навчання студенти все одно бачать семестрові підсумки з профільних дисциплін у вигляді виконання творчого завдання як заздалегідь підготовленого, так і зробленого під час іспиту чи заліку.

Ключові слова: творче завдання; студенти-журналісти; дистанційне навчання; форма підсумкового контролю; журналістська освіта

Постановка проблеми в загальному вигляді. Журналістика як соціальний інститут виконує такі суспільно важливі функції, як інформування, формування громадської думки, соціальна критика, рекреація тощо. З огляду на це, від представників медійної сфери очікуються діяльність у межах міжнародних стандартів журналістики, дотримання етичних і правових норм, досконале знання мови, широка ерудиція, високі морально-духовні якості та цінності, а також володіння суто професійними навичками. Підготовка майбутніх працівників ЗМІ має враховувати запити сучасного медійного ринку, технологічний розвиток, глобальні та національні тенденції і проблеми. Усе це формує високі комплексні вимоги до тих завдань, які виконують студенти-журналістики у межах профільних дисциплін, у тому числі до форми підсумкового контролю.

Аналіз останніх досліджень. Журналістська освіта ставала предметом вивчення багатьох українських журналістикознавців, зокрема В. Здоровеги, О. Гояна, І. Михайлина тощо. Останнім часом ця тема досліджувалася науковцями у розрізі професійних компетенцій (С. Міллер-Карпентер, Т. Решетука та О. Кушнір), загальних проблем підготовки українських фахівців (С. Жигун, А. Захарченко й А. Петренко-Лисак), окремих форм і методів навчання (М. Дяченко, Х. Марціхів, Я. Яненко). Відзначимо, що здебільшого автори пишуть про поточні завдання протягом семестру (Пономаренко, 2022; Кобинець, 2020), у той час як підсумкові форми контролю залишаються маловивченим аспектом журналістської освіти, що обумовлює актуальність нашого дослідження.

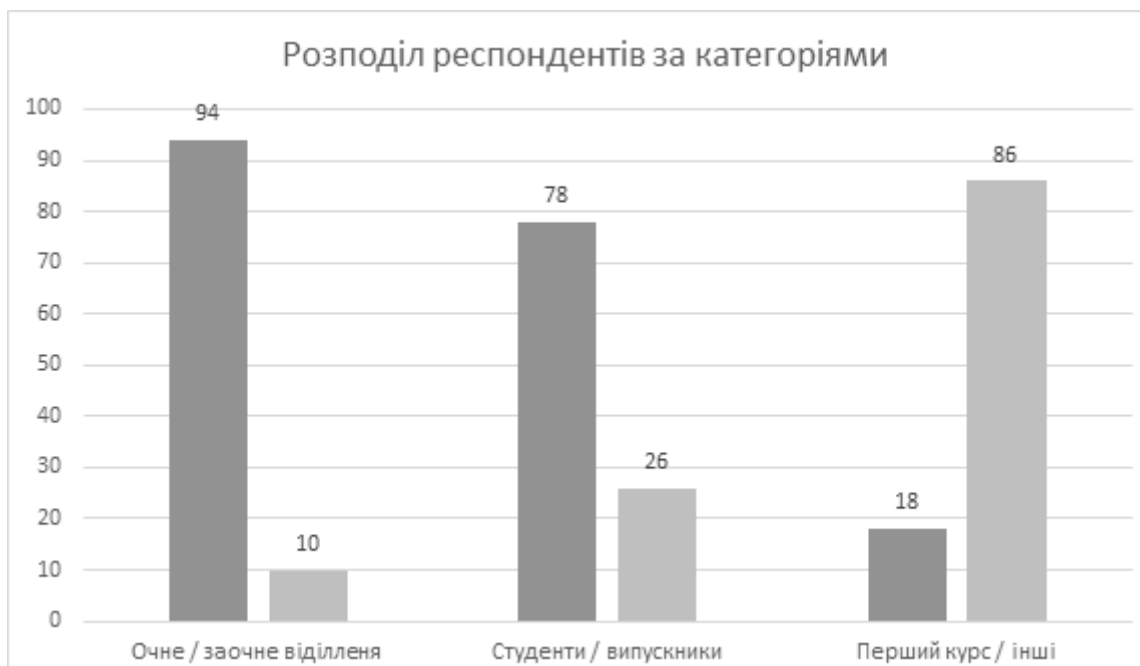
Мета статті – проаналізувати сприйняття студентами-журналістами творчого завдання як форми підсумкового контролю, у тому числі в умовах дистанційного навчання.

Виклад основного матеріалу. До цих пір тривають дискусії про те, чим більше є журналістика – творчістю чи ремеслом. Але хоча робота в медіа дійсно вимагає щоденного виконання кола сталих обов'язків, працівники ЗМІ постійно стикаються з непередбачуваними ситуаціями, які потребують

нестандартних рішень. Окрім цього, функціонування в епоху інфотейнменту накладає на журналіста обов'язок володіння низкою креативних прийомів, які роблять його матеріали цікавими та затребуваними серед аудиторії. У Законі України «Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста» журналіст визначається саме як «творчий працівник суб'єкта у сфері медіа, який професійно збирає, одержує, створює, редагує, поширює і забезпечує підготовку інформації для медіа» («Про державну підтримку...»). Саме тому фахова освіта має зосереджуватися на розвитку творчого потенціалу особистості студентів. За І. Дяченко, це означає збагачення «професійно значущими рисами; умінням доводити знання до творчого, перетворювального рівня шляхом розвитку загальних творчих сил (мислення, уяви, літературної фантазії, журналістської інтуїції, здатності творчо реагувати на зміни в усіх сферах життя); здібностями компетентно виконувати журналістські функції та свою соціальну роль у суспільстві» (Дяченко, 2013). Розвитку творчого потенціалу можуть сприяти різноманітні навчально-організаційні активності: оригінальні форми практичних робіт (ігрові, інтерактивні тощо), зустрічі з досвідченими медійниками, індивідуальне та командне виконання творчих проєктів, завдань тощо.

У вищих дисципліни, у тому числі профільні, завершуються для студентів підсумковим контролем – іспитом чи заліком, бали за які є значною частиною загальної оцінки за предмет. Так, «Положення про організацію освітнього процесу в Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна» визначає, що «максимальна сума балів, які здобувач вищої освіти може набрати протягом семестру, дорівнює 60, а максимальна сума балів семестрового екзамену (підсумкової залікової роботи) – 40» («Положення про організацію...»). Це означає, що іспит чи залік має бути свідченням опанування здобувачами освіти розгалуженої системи професійних компетенцій. Форма проведення семестрових підсумків визначається викладачем: це може бути теорія, творче завдання або творчий проєкт, комбінований варіант тощо.

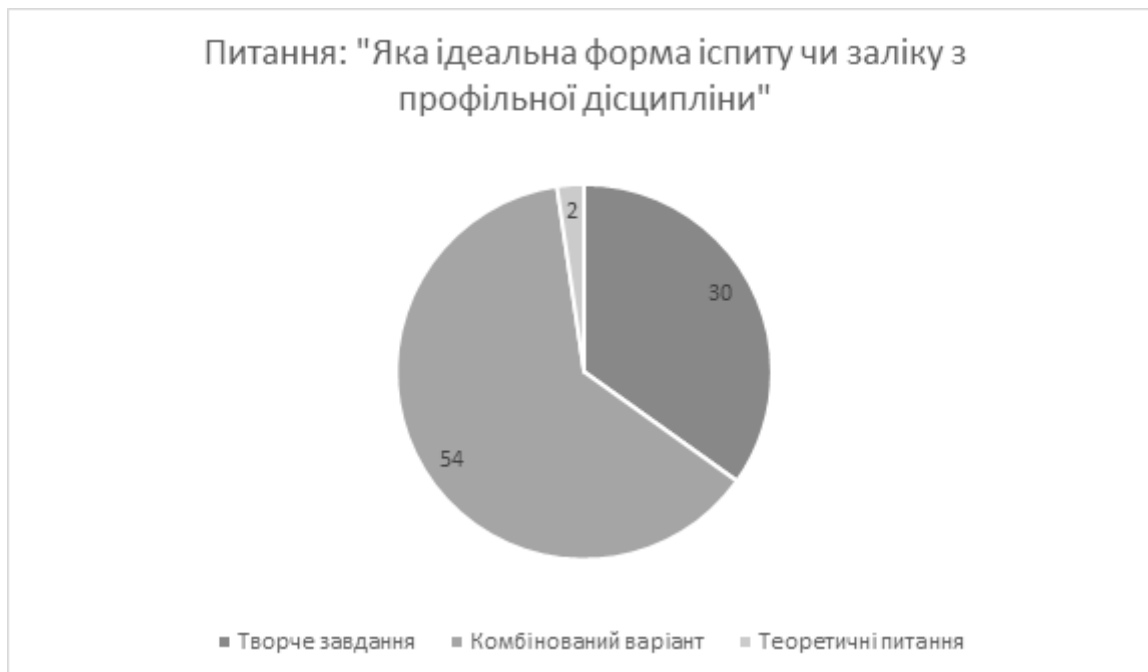
Щоб дослідити ставлення здобувачів спеціальності 061 «Журналістика» до творчого завдання як до форми підсумкового контролю, ми провели опитування серед студентів кафедри журналістики Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. В опитуванні взяли участь 104 респондента, серед яких можна виділити кілька категорій (див. Мал. 1).

Мал.1

Анкети для різних категорій мали свої відмінності, оскільки, наприклад, першокурсники ще не склали сесії, а на заочному відділенні не має такої форми контролю як показ відеоробіт через те, що там не передбачено сталого поділу на газетників і телевізійників, яке присутнє на очному.

Так, метою опитування першого курсу було визначити їхні очікування щодо форми контролю з профільних дисциплін. Майже 56% вважали, що це мав бути комбінований варіант (теорія + творче завдання), 33% – творче завдання, яке робиться заздалегідь. Лише одна людина з опитуваних обрала варіант «теоретичні питання». З 86 респондентів, які вже мали досвід складання сесії, лише два студенти вважають, що підсумковою формою контролю має бути перевірка теорії (див. Мал. 2).

Мал. 2

Можна констатувати, що глобально розподіл не змінився. Студенти старших курсів і випускники так само вважають комбінований варіант найкращим для форми підсумкового контролю з профільної дисципліни (62%). Цікаво, що всі випускники з досвідом роботи обрали саме цей варіант. Друге місце посідає творче завдання само по собі (34%).

Під час заповнення анкети студенти також могли аргументувати свою точку зору. Так, ті, хто обрали комбінований варіант, писали про те, що саме так можна краще перевірити засвоєння матеріалу; оцінка творчої частини суб'єктивна, тож друга частина іспиту / заліку є своєрідною «страховкою»; теорія забувається без підкріплення; теорію знати важливо, але треба вміти застосовувати її на практиці. Наведемо одну з приміток: «Якщо студент знає гарно теорію, але не може застосувати її на практиці, то яка з цього користь? І так же навпаки, не знаючи теорії, студент не зможе вдумливо, логічно та якісно зробити практичне завдання». Цікаво, що кілька разів прозвучала думка про те, що творче завдання можна виконати на інтуїтивному рівні, а значить воно не демонструє повною мірою реальної підготовки здобувача освіти.

Що стосується аргументів «за» творче завдання само по собі, серед відповідей була теза про перевірку теоретичних знань під час навчання протягом семестру. Крім того, студенти писали про можливість списати теорію або довчити її самостійно за необхідності поза вишем.

Окремим питанням був розподіл балів у комбінованому варіанті. Так, 71% респондентів вважає, що за творче завдання має бути більше балів, ніж за теоретичну частину, оскільки останню можна списати, завчити, вгадати у випадку з тестами або згенерувати штучним інтелектом, у той час як творча частина іспиту / заліку потребує більше зусиль, часу, демонструє креативне мислення. Наведемо одну з приміток: «Журналістика – прикладна наука, в ній теорія слугує практичній діяльності. На мою думку, для журналіста теорія є засобом, а рівень реалізації цілі має оцінюватися вище за знання засобу». 21% студентів відповіли, що теорія та творче завдання мають оцінюватися однаково, 5% – надають перевагу більшій кількості балів за теорію, а 3% – запропонували свої варіанти, у тому числі враховувати рівень складності самого завдання, попередній досвід і творчий доробок студента.

Що стосується окремо творчого завдання, лише п'ята частини студентів вважають, що воно може бути формою підсумкового контролю в залежності від того, завершується дисципліна іспитом (12%) чи заліком (8%). 31% зазначили, що для них немає різниці. А більшість (49%) надали відповідь, що все залежить від конкретного предмету.

Найменша кількість голосів (5%) була віддана за виконання творчого завдання під час іспиту / заліку. 44% студентів вважають, що воно має бути підготовлено заздалегідь. При цьому більшість (51%) припускають, що обидва варіанти можливі.

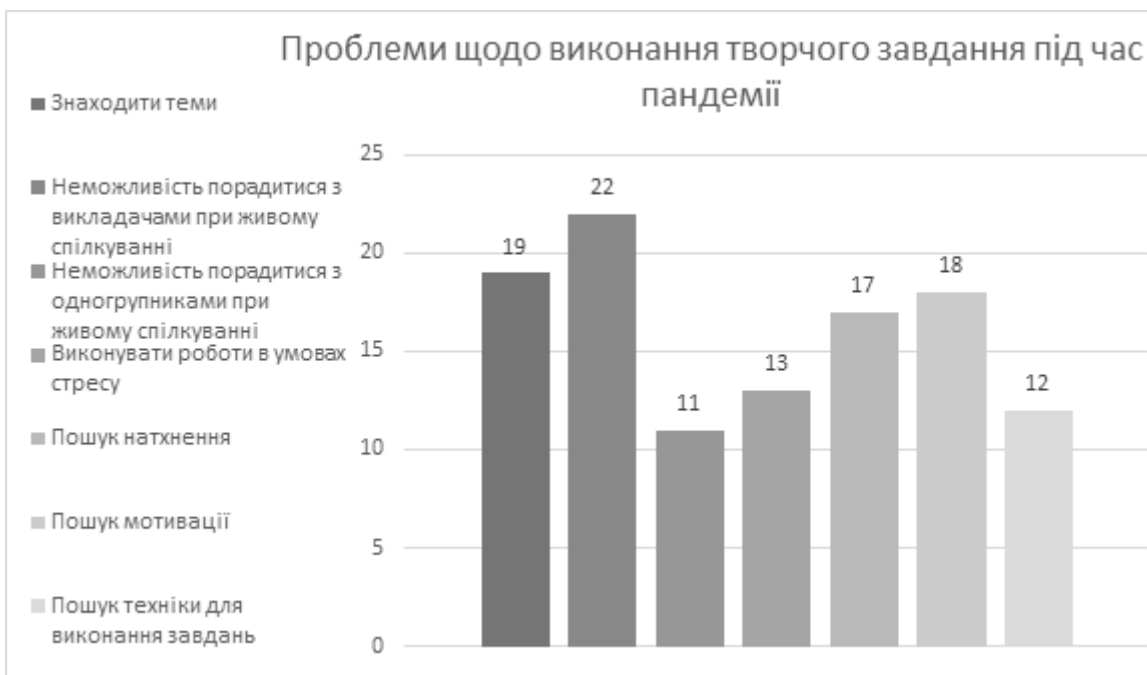
Також в опитуванні було питання: «Творче завдання як підсумкове має бути індивідуальним чи командним?». У чотири рази більше респондентів відповіли, що індивідуальним – 69% (за командний формат – лише 17%). У цьому питанні можна було також пропонувати свої варіанти. Так, 14% вважають можливими обидва види підготовки. Наприклад, серед відповідей були такі: «залежить від типу і складності завдання», «як командний, так і індивідуальний тип завдання має право на існування, оскільки журналіст

часто працює над проектами не сам, тож навички командної роботи важливі», «командний варіант більше підходить для офлайн навчання, зараз краще індивідуальне».

На телевізійному відділенні однією з формою заліку з предмету «Творча майстерня» є презентація своїх творчих робіт (нарисів, замальовок, репортажів, коментарів, документальних фільмів, соціальних реклам тощо) на відеопоказі з участю всіх курсів. Зараз в умовах дистанційного навчання він відбувається на платформі Zoom. Зазвичай показ триває приблизно 2–3 години, включає коментування робіт викладачами та зворотний зв'язок від студентів у чаті.

82% серед студентів 2–4 курсів бакалаврату та магістрів і 83% випускників вважають такий формат підсумкового контролю вдалим. У респондентів була можливість написати свої пропозиції щодо покращення цього заходу. Хоча багато хто зазначив, що недоліком є тривалість, серед побажань було чимало варіантів, які у перспективі можуть її подовжити, наприклад, «захист студентом своєї роботи після демонстрації», «більше фідбеку від викладачів». Також були пропозиції щодо повернення до минулих організаційних форм – проведення показу протягом кількох днів і в формі трансляції на Youtube задля уникнення технічних проблем. Також серед варіантів було «запрошення відомих людей», «голосування за найкращу роботу», «розподіл студентів на групи задля більш детального обговорення».

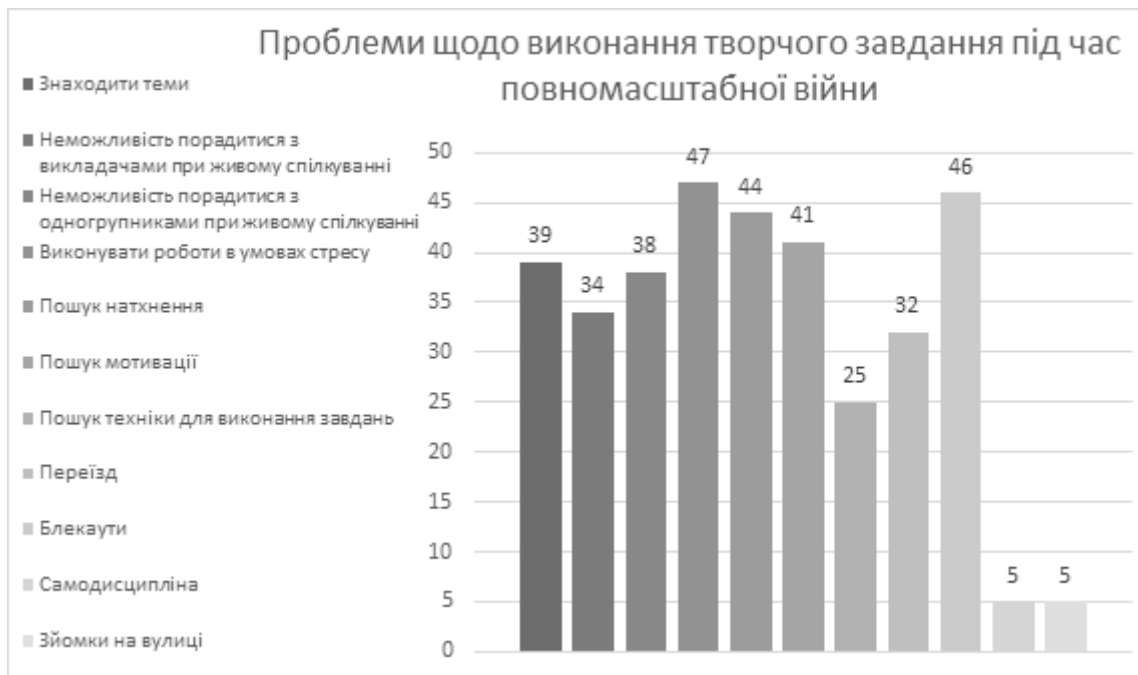
Окремим блоком йшли питання щодо проблем, пов'язаних зі створенням творчого завдання в умовах дистанційного навчання – як протягом пандемії коронавірусу, так і після повномасштабного вторгнення Росії в Україну. 40 студентів з опитуваних здобували освіту під час карантинних обмежень. 77% з них відзначили, що це ускладнило процес роботи над творчим завданням, 19% – не відчували або майже не відчували різницю. Одна людина відповіла, що дистанційне навчання дещо спростило процес, оскільки «зняти інтерв'ю через Zoom набагато легше, ніж шукати студію, хоча картинка буде менш цікавішою». Ще один респондент зазначив, що не можна відповісти однозначно, бо «все залежить від кожного окремого студента, тут можна говорити про те, що є більше можливостей для недоброчесного виконання такого завдання». Розглянемо, з якими саме проблемами зіткнулися найбільше студенти (див. Мал. 3).

Мал. 3

Можна побачити, що найчастішою проблемою ставала неможливість порадитися з викладачами офлайн. Окремо один з респондентів відзначив ускладнення виконання командної роботи.

Про досвід дистанційного навчання під час повномасштабної фази російсько-української війни розповіли 67 респондентів. 48 з них так відповіли на питання, чи відчували вони різницю у виконанні творчих завдань після 24 лютого 2022 року: 90% – «так», 10% – «ні». Перелік проблем ширший за попередній (див. Мал. 4).

Мал. 4

Як можна побачити, хоча більшість проблем залишилася такою самою, неможливість порадитися з викладачами відійшла на другий план. Відмітку в 40 відповідей переткнули здебільшого труднощі, пов'язані з внутрішнім станом і зовнішніми обставинами, а не організацією навчального процесу: «виконувати роботи в умовах стресу» (47), «блекаути» (46), «пошук натхнення» (44), «пошук мотивації» (41). Наведемо одну з приміток: «Щодо пошуку мотивації: нічого не має сенсу, особливо творче завдання, коли тебе будь-якої миті може вбити російська ракета. Відбувається просте розставляння пріоритетів».

Серед додаткових варіантів, які пропонували самі студенти додалися «самодисципліна» та «зйомки на вулиці» – по п'ять голосів. Прочитуємо кілька відповідей: «Знімати відео у публічних місцях = косі погляди та постійні допити людей на вулиці: «А чи ти не ДРГ?», «Виконувати завдання поступово та не відкладати їх на потім. Через війну всім потрібні гроші. Я, працюючи за фахом, не маю часу під час роботи або після, щоб їх виконувати. Через стрес, темп, роботу у Харкові та загалом регіоні часто є емоційні та фізичні проблеми».

Студенти також могли відповісти розгорнуто на кілька питань: які творчі підсумкові завдання їм запам'яталися, найбільше сподобалися або було найскладніше робити. Щодо цього блоку вдалося виявити цікаве спостереження: ті роботи, які студенти називали найскладнішими, дуже часто потрапляли до іншої колонки, де вони відзначали улюблені творчі завдання. Прочитуємо кілька відповідей: «Нарис про одногрупника. Бо під час війни офлайн зустріч була неможливою, а спілкуватись зумом не завжди є час чи можливість. Але був цікавий досвід»; «Дуже запам'яталась замальовка на другому курсі. Тоді я знімала її під час блекаутів. У мене зовсім не було натхнення та ідей, а роботи потрібно було. Світла та допомоги з чийогось боку теж не було. Тоді я використовувала лед-лампу зі штативом, яку підключала до павербанку, і знімала»; «Кожен різновид роботи складний, коли виконується вперше. Страшнувало було підходити до людей за коментарем, коли готувала репортаж. Незручно, коли вперше стаєш перед камерою. Але все це дарує новий досвід, навчає, розвиває», «З усім були свої складнощі, але вони дрібні. Загалом, через те, що цікаво, воно не складно».

Останнім питанням було надати розгорнуту відповідь про те, як студенти бачать ідеальний залік / іспит з профільної дисципліни. 73 респонденти (це 70% з опитаних) обирали один з вище запропонованих варіантів: творче завдання, перевірка теорії або комбінований варіант. До останнього так само схиляється більшість з усіх респондентів – 40%, до окремого творчого завдання – 27%, до теоретичних питань або тестів – 3%. Решта 30% обрали інші варіанти, писали, що їм складно сформулювати свій запит або надавали право вирішувати викладачу.

Серед іншого можна виокремити бажання певної кількості здобувачів освіти повернутися до офлайн навчання. Крім цього, було запропоновано кілька нових варіантів підсумкового контролю – виконання обов'язків у редакції, перевірка роботи ще одним викладачем, який не знає студента. Серед побажань неодноразово повторювалося «надавати студентам право вибору теми». Наведемо ще кілька цитат: «Мені імпонує, що викладачі дають творчу свободу студентам, адже завдяки цьому кожен може розкривати свій внутрішній потенціал і вдосконалювати вміння», «Чим більше творчості, тим краще. Монтаж, зйомки, статті — цим набиваєш руку і стає легше у дорослому професійному житті» (остання відповідь від випускника з 5-річним досвідом роботи журналістом).

Висновки. Робота в медіа вимагає оригінальних підходів і нестандартного мислення. Сама ця характеристика приваблює абітурієнтів під час вибору спеціальності. «Будувати творчу кар'єру», «проявляти свою креативність», «виражати себе» – мотиви, які спонукають майбутніх журналістів йти у професію (Колеман, 2018). При цьому той творчий потенціал, з яким студенти приходять до вишу, вимагає подальшого розвитку в вигляді різноманітних творчих активностей, завдань, проєктів.

Підсумковий контроль може складати майже половину із загальної оцінки за профільну дисципліну, тож нагальним постає питання обрати саме ту форму його проведення, яка може повною мірою продемонструвати засвоєння студентом теоретичної бази, опанування практичними навичками, оволодіння необхідними професійними компетентностями, а також задовольнити потребу здобувача освітньо-професійної програми «Журналістика» в самореалізації.

Опитування 104 студентів кафедри журналістики Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна продемонструвало, що вони бачать «творче завдання» обов'язковою складовою підсумкового контролю – як окремо, так і в комбінації з перевіркою теорії. При цьому решта особливостей не є принциповими для більшості, у тому числі підготовка заздалегідь або виконання протягом іспиту / заліку, дворівнева або чотирирівнева шкала оцінювання. Винятком є індивідуальний формат роботи, йому надає перевагу дві третини опитуваних.

В окремому блоці ми з'ясували, з якими проблемами найчастіше стикаються або стикалися студенти під час дистанційного навчання, як через пандемію коронавірусу, так і повномасштабну війну. Попри великий перелік труднощів, які безпосередньо впливають на виконання творчого завдання (пошук тем, відсутність техніки, технологічно опосередкована комунікація з викладачами), майбутні журналісти все одно здебільшого хочуть виконувати творчі завдання, нерідко називаючи одні й ті самі роботи найскладнішими у створенні та тими, які сподобалися найбільше.

Вважаємо перспективним подальше вивчення творчого завдання як підсумкової форми контролю студентів спеціальності 061 «Журналістика», зокрема такого формату проведення заліку як відеопоказ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Дяченко М. Д. Концептуальні засади розвитку творчого потенціалу майбутніх журналістів як передумови формування професіоналізму. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013. Вип. 29. С. 513–521. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2013_29_84
- Закон України «Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста» від 23.09.1997р. –№ 540/97-ВР (редакція 31.03.2023р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540/97-%D0%B2%D1%80#Text>
- Кобинець А. В. Лабораторні заняття з «Агенційної журналістики» як спосіб вироблення у студентів базових навичок для роботи над новинним контентом. *Scientific notes of the institute of journalism*. 2020. Т. 1. С. 85–99. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizh_2020_1_9
- Положення про організацію освітнього процесу в Харківському національному університету імені В.Н. Каразіна. URL: https://karazin.ua/storage/documents/978_m69w4ly9lUkYdcQRbCuWoLft0.pdf
- Пономаренко Н. П. Методика викладання дисципліни «Сучасний медіатекст» для студентів спеціальності 061 Журналістика закладів фахової передвищої освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 49(2). С. 90–93. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2022_49\(2\)_20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2022_49(2)_20)
- Яненко Я. В. Мультимедійний творчий проєкт як форма самостійної роботи студентів та чинник їх професійної соціалізації. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. Т. 69, № 1. С. 174–185. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2019_69_1_17
- Carpenter-Miller S., Cepak A., Peng Z. The Pedagogical Approaches to Teaching Journalistic Interviewing Competencies. *Electronic News*. 2018. 14(2). P. 78–96. doi:10.1177/1931243120910448
- Coleman, R., Lee, J. Y., Yaschur, C., Pavia Meader, A. у McElroy, K. Why be a journalist? US students' motivations and role conceptions in the new age of journalism. *Journalism*. 2018. No. 19(6). P. 800–819. <https://doi.org/10.1177/1464884916683554>

REFERENCES

- Carpenter-Miller, S., Cepak, A., & Peng, Z. (2018). The Pedagogical Approaches to Teaching Journalistic Interviewing Competencies. *Electronic News*, 14(2), 78-96. doi:10.1177/1931243120910448
- Coleman, R., Lee, J. Y., Yaschur, C., Pavia Meader, A. у McElroy, K. (2018). Why be a journalist? US students' motivations and role conceptions in the new age of journalism. *Journalism*, 19 (6), 800-819. doi: 10.1177/1464884916683554
- Diachenko, M. D. (2013). Kontseptualni zasady rozvytku tvorchoho potentsialu maibutnikh zhurnalistiv yak peredumovy formuvannia profesionalizmu [Conceptual foundations of the development of the creative potential of future journalists as prerequisites for the formation of professionalism]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitniishkolakh [Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools]*, 29, 513-521. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2013_29_84 [in Ukrainian].
- Kobynets, A. V. (2020). Laboratorni zanyattya z «Ahentsiynoyi zhurnalistyky» yak sposib vyroblennya u studentiv bazovykh navychok dlya roboty nad novynnym kontentom [Laboratory classes on "Agency Journalism" as a way to develop students' basic skills for working on news content]. *Scientific notes of the institute of journalism*, 1, 85-99. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizh_2020_1_9 [in Ukrainian].
- Polozhennya pro orhanizatsiyu osvitynoho protsesu v Kharkivskomu natsional'nomu universytetu imeni V. N. Karazina [Regulations on the organization of the educational process at Kharkiv National University named after V.N. Karazin]. Retrieved from https://karazin.ua/storage/documents/978_m69w4ly9lUkYdcQRbCuWoLft0.pdf [in Ukrainian].

- Ponomarenko, N. P. (2022). Metodyka vykladannya dystsypliny «Suchasnyy mediatekst» dlya studentiv spetsial'nosti 061 Zhurnalistyka zakladiv fakhovoyi peredvyshchoyi osvity [Methodology of teaching the discipline "Modern media text" for students of the specialty 061 Journalism of institutions of vocational higher education]. *Innovatsiyna pedahohika [Innovative pedagogy]*, 49(2), 90-93. Retrieved from [http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2022_49\(2\)_20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2022_49(2)_20) [in Ukrainian].
- Yanenko, Ya. V. (2019). Mul'tymediynyy tvorchyy proekt yak forma samostiyanoi roboty studentiv ta chynnyk yikh profesiynoyi sotsializatsiyi [Multimedia creative project as a form of independent work of students and a factor in their professional socialization]. *Informatsiyni tekhnolohiyi i zasoby navchannya [Information technologies and teaching aids]*, 69 (1), 174-185. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2019_69_1_17 [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy «Pro derzhavnu pidtrymku media, harantii profesiinoi diialnosti ta sotsialnyi zakhyst zhurnalista» [Law of Ukraine "On State Support of Media, Guarantees of Professional Activity and Social Protection of Journalists"] (23.09.1997). № 540/97-VR (redaktsiia 31.03.2023). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540/97-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].

ELEONORA TSURINA

CREATIVE TASK AS A FORM OF FINAL CONTROL FOR FUTURE JOURNALISTS: THE VIEWPOINT OF STUDENTS

Annotation. The article is devoted to the issue of final control for core disciplines in the specialty 061 «Journalism». The survey of more than 100 students of the Department of Journalism in V. N. Karazin Kharkiv National University was held. It is presenting the students' vision of a creative task as a form of verification test or exam. The questions were about the distribution of points for certain types of tasks, features of creative tasks' preparation, problems of creative tasks' production in the distance learning setting etc. The survey provided different forms of answers: both option selection and extended comments. Questionnaires were filled out by students of the Bachelor and Master levels, full-time and correspondence courses and by graduates of the Department of Journalism.

It was found that the majority of students see the creative task as a mandatory component of the verification test or exam. At the same time, the ideal form of final control is considered to be combined (a presentation of a creative task and a theory test). It was established that journalism students prefer individual production of creative works, although they assume team formats.

The main challenges for future journalists in the distance learning setting within the context of creative tasks' production are highlighted. It was found that after the beginning of the full-scale phase of the Russian-Ukrainian war, the number of difficulties increased and they became more frequently related to the inner state of students. A search for motivation or inspiration, work under stress, finding topics for materials are most often mentioned problems by respondents. The problems of education organizing by universities have faded into the background compared to the quarantine restrictions' period caused by the coronavirus pandemic.

It was concluded that despite the existing difficulties of the distance learning, students still consider a creative task as a form of final control for core disciplines in the both prepared in advance and done during the exam ways.

Keywords: *creative task; journalism students; distance learning; exam control; journalistic education*

УДК 37.091.313

DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2023.82.295105>**АНАСТАСІЯ КОКАРЕВА**ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-9279-3413>

(Полтава)

Place of work: Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Country: Україна

E-mail: anastasiakokareva653@gmail.com

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ДЕФІНІЦІЙ STEM-ОСВІТИ

Анотація. Розглянуто та систематизовано термінологічний аналіз дефініцій STEM-освіти, що є основоположними для розуміння новітнього напрямку. Узагальнено ключові поняття зі STEM-освіти, які мають велику актуальність для вдосконалення спільного розуміння та практичного застосування STEM-освіти, а також для підвищення якості навчання та підготовки молоді до сучасного технологічного світу. Розкрито зміст найбільш актуальних навичок та знань XXI століття. Виокремлено характерні специфічні компоненти у складі STEM-компетентності. Виявлено перспективи та напрями подальшого розвитку STEM-освіти та з'ясовано основні підходи, що формують її зміст. Запропоновано узагальнену дефініцію термінів, що враховує загальноприйняті риси та характеристики. З'ясовано важливість уточнення та стандартизації термінології, що сприяє розумінню та ефективному впровадженню STEM-освіти.

Ключові слова: STEM-освіта, STEM-підхід, STEM-лабораторія, STEM-навчання, STEM-сфери, STEM-компетенції, дослідження, інновації, навички.

Постановка проблеми. Сьогодні інноваційні технології проникають до усіх сфер життя, від освіти, медицини, транспорту до розваг. Одним із головних аспектів інноваційного розвитку STEM-освіти є упровадження новаторських педагогічних підходів та методів навчання. Замість традиційної лекційної моделі, інноваційна STEM-освіта пропонує активне навчання, що базується на проблемному, проектному та дослідницькому підходах. Проблемне навчання дає учням можливість вирішувати реальні проблеми та виклики, залучаючи їх до аналізу та пошуку рішень. Це сприяє розвитку критичного, творчого мислення та здатності до співпраці в команді. Учні навчаються ставити питання, проводити дослідження, експериментувати та розв'язувати проблеми, що сприяє їх активному залученню до навчального процесу. Неабияк важливо виконати комплексний аналіз основних дефініцій STEM-освіти задля вдосконалення знань та розуміння практичного застосування новітніх методик, а також для підвищення якості навчання та підготовки молоді до сучасного технологічного світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інноваційний розвиток STEM-освіти відкриває широкі можливості для покращення якості освіти та підготовки молоді до майбутніх викликів. Шлях до успіху полягає у постійному вдосконаленні, застосуванні передових підходів та забезпеченні умов для розвитку навичок, необхідних у цифровому світі. Тільки так ми зможемо підготувати наступне покоління лідерів, інженерів та вчених, які зможуть впевнено долати виклики сьогодення та майбутнього. Саме тому видатні науковці та дослідники все частіше у своїх роботах звертаються до дослідження нового напрямку.

Зокрема, вивчення підходів щодо STEM-освіти знайшли своє відображення у публікаціях таких вітчизняних та зарубіжних науковців: М. Джон (M. John), А. Ніколас (A. Nicolas), В. Рохлов, С. Сосновський, Г. Флейшман, Р. Флоріда (R. Florida), А. Фролов, Ф. Хеес. Теоретичні основи впровадження STEM-освіти проаналізовано вченими В. Андрієвською, Н. Морзе, О. Стрижак. Зміст впровадження STEM-технологій у своїх працях з'ясовували Д. Герлах (J. W. Gerlach), О. Патрикеева, І. Сліпухіна, В. Чорноморець, Дж. Якман (Georgette Yakman); комплексні дослідження теоретичних проблем розвитку наукової освіти в умовах вітчизняного освітнього середовища здійснили С. Бабійчук, Н. Балик, Н. Морзе та Г. Шмигер; термінологічні питання STEM і STEAM у своїх працях досліджували С. Белбейс, К. Гросстайн, та Дж. Роллінг. Важливим, на наш погляд, є наукові роботи О. Стрижака, І. Сліпухіної, Н. Поліхун, І. Чернецького, які розглядають основні поняття та дефініції з даної проблеми.

Таким чином, роботи вчених дають можливість вивчити даний напрям глибше, хоча контент-аналіз літератури показав, що на сьогодні не існує однотайної думки стосовно визначення STEM-освіти та інших термінів, пов'язаних з нею, відсутність достатньої, однотайної теоретичної бази та розбіжність у певних поняттях дослідження або їх відсутність зумовили вибір нашої теми.

Метою даної статті є аналіз та систематизація основних дефініцій STEM-освіти. Наукова новизна полягає у виділенні різноманітних підходів до понять STEM-освіти, схарактеризовано праці вчених, що досліджували дане питання.

Виклад основного матеріалу дослідження. STEM-освіта стала ключовим напрямом у сучасному навчальному процесі, оскільки вона спрямована на розвиток мислення, творчості та технологічної грамотності учнів. У світі, де швидко змінюються технології та глобальні виклики, STEM-підхід готує нове покоління учнів, студентів до успішної адаптації та розвитку в майбутньому.

Однак, розвиток STEM-освіти є постійним процесом, що потребує інноваційних підходів. Швидкий технологічний прогрес, зміни на ринку праці та нові вимоги до глобальної конкурентоспроможності ставлять перед освітніми системами виклики, які вимагають постійного вдосконалення. Один із інноваційних підходів до STEM-освіти – це інтеграція дисциплін. Замість традиційного розділення на окремі предмети, інтегроване навчання дозволяє учням бачити зв'язки між наукою, технологією, інженерією та математикою у реальних контекстах. Це сприяє більш глибокому розумінню тем та стимулює творчість, оскільки учні можуть застосовувати свої знання у різних сферах.

За дослідженням Н. Валько вперше поняття «STEM» у світі було вжито у 2001 році в США, а в Україні – в 2015 та мало суперечливий характер (Валько, с. 45, 48; Поліхун, Постолова, Сліпучіна, 2019, с. 15). Дослідниця розглядає «STEM», як навчальну програму, що містить наступні дисципліни: наука, проектування, інженерія та математика (Валько, с. 48). Ю. Золя та Є. Качкар дають наступне трактування «STEM – це шлях до задоволення зростаючих потреб суспільства практично в усіх сферах. Так, наприклад, до вирішення проблем в області медицини залучаються не лише медики і біологи, але й генетики, хіміки, фізики, інженери, IT-фахівці. Це необхідно для успішного діагностування, протезування, оперування, медикаментозного лікування і цей перелік можна продовжити» (Зоря, Качкар, 2020, с. 7).

Нами на основі різних джерел було запропоновано наступне визначення: STEM – це освітня програма підготовки учнів початкової, середньої, старшої школи, а також студентів коледжів, університетів та аспірантів з метою всебічного розвитку, зосереджена на поєднанні науки, математики, технологій та інженерії.

Зокрема, варто розглянути поняття STEM-освіти, як основи сучасного навчання. Так, А. Кух трактує STEM-освіту, як таку, що «покликана сформувати компетентності з використання інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій, робототехнічних систем та збалансованого гармонійного формування науково орієнтованої освіти на основі модернізації математично-природничої та гуманітарних профілів освіти» (Кух, Кух, 2017, с.173). Нами було з'ясовано й наступне визначення: «STEM-освіта – це категорія, яка визначає відповідний педагогічний процес (технологію) формування та розвитку розумово-пізнавальних і творчих якостей молоді, рівень яких визначає конкурентну спроможність на сучасному ринку праці...» (Лист Інституту модернізації освіти, 2017).

Н. Гончарова, вважає STEM новітнім напрямом і визначає як певні курси, чи програми, які дадуть можливість успішно працювати, навчатися в майбутньому і потребує більш складних навичок та знань в технологіях та математиці (Гончарова, с. 107). Проведений аналіз поняття STEM-освіти, дозволяє дати наступне твердження: це простір особистості в якому індивід може досліджувати, експериментувати, розвивати інженерні навички, вивчаючи різні предмети, працювати в колективі та шукати своє «я». Такий напрям спрямований на всебічний розвиток учнів, студентів, дорослих. Наголосимо, що STEM-освіта – це освіта для кожного.

У контексті нашого дослідження слід розглянути STEM-компетентності та навички. Н. Гончаренко трактує їх наступним чином: по-перше, система ЗУН (знання, уміння та навички); по-друге, цінностей та якостей особистості, які характеризують інноваційну діяльність; по-третє, вмінням розв'язувати задачі, працювати в колективі, вміти контролювати емоції та домовлятися (Гончаренко, с. 90).

STEM-компетентності мають важливе значення для підготовки молодих людей до майбутніх професійних викликів і розвитку інноваційних технологій. Особистості з високою STEM-компетентністю мають широкі можливості у професійному рості та можуть бути залучені до різних сфер діяльності. STEM-компетентність важлива у сучасному світі, оскільки наукові, технологічні та інженерні досягнення мають неабиякий вплив. У складі STEM-компетентності можна виділити характерні специфічні компоненти, до яких належать: когнітивна, рефлексивно-аналітична, операційно-діяльнісна, ціннісно-мотиваційна (Поліхун, Постолова, 2019). STEM-компетентність може бути розвинена і підтримана через навчання і практику в наукових, технологічних, інженерних і математичних дисциплінах. Досягненням STEM-компетентності можна сприяти шляхом активного залучення учнів до практичних досліджень, проєктів та викликів, які сприяють розвитку критичного мислення, експериментального підходу та здатності до розв'язання проблем.

За допомогою методів та засобів STEM-освіти заклади середньої освіти та вищої освіти готують майбутніх фахівців з різних професій, наприклад, біохімії, нанотехнологій, астрономії, хімії, інформаційних технологій. Тому вважаємо доречним з'ясувати дані поняття. Наш досвід роботи з методами сучасного підходу, дозволяє дати наступне визначення – це специфічна діяльність учнів та вчителя у ході якої перші за допомогою спеціальних прийомів та форм роботи самі відкривають нове та роблять відкриття, педагоги ж контролюють процес та направляють, їх можна поділити на наочні, технічні та друковані засоби, які можуть застосовувати як учні так і вчителі.

Звернемо увагу, що методи STEM навчання відрізняються від традиційних їх тлумаченням та практичним застосуванням. Дослідженням встановлено, що в минулому вчителі давали матеріал без

«відкриттів», натомість сучасний підхід полягає у тому, щоб учні самі прийшли до висновків та з'ясували конкретні відомості та могли їх застосовувати на практиці.

Засоби STEM-навчання – це набір обладнання, ідей, дій та явищ за допомогою яких відбувається реалізація дослідницької, експериментальної та інших робіт на уроках та в позаурочний час (гуртки). Заслуга Н. Валько полягає у визначенні поняття технологій, які повинні відповідати меті та завданням нового напрямку. Авторка визначає вище зазначений термін «як сучасні інструментально-технічні й технологічні засоби, що забезпечують оволодіння тими, хто навчається, первинними інженерно-технологічними науково-дослідними знаннями і вміннями, а також формування в них цінностей STEM-освіти (Валько, 2020, с. 57). Ми погоджуємось з думкою О. Барни, яка подає наступне визначення: «засоби та обладнання, що пов'язані з технічним моделюванням, енергетикою і електротехнікою, інформатикою, обчислювальною технікою й мультимедійними технологіями, науковими дослідженнями у сфері енергоощадних технологій, автоматикою, телемеханікою, робототехнікою й інтелектуальними системами, радіотехнікою і радіоелектронікою, авіацією, космонавтикою й аерокосмічною технікою тощо» (Барна, Балик, 2017, с. 3–8). Зауважимо, що поняття STEM-технологій походить від педагогічних технологій. Ми пропонуємо наступне визначення STEM-технологій – це комплекс психолого-педагогічних засобів, спрямованих на формування фахових та соціально-економічних компетентностей в процесі комбінування дисциплін та колективної роботи із застосуванням сучасних методів, засобів та форм навчання.

Проектне навчання є ще одним важливим аспектом інноваційного розвитку STEM-освіти та входить до класифікації STEM-технологій. В рамках проектного навчання учні займаються реалізацією конкретних проектів, які вимагають використання знань та навичок з різних дисциплін. Вони стають активними учасниками свого власного навчання, співпрацюють з однолітками та вчителями, розробляють план дій, ставлять мету та досягають результатів. Таке навчання розвиває навички планування, організації, творчості, комунікації та самодисципліни. Ми підтримуємо думку Н. Гончарової, що проектна діяльність є однією з важливих та розвиваючих складових освіти та створює умови для самореалізації учнів та формує необхідні компетентності для подальшого навчання та життя (Гончарова, 2018, с.93).

Іншим аспектом інноваційного розвитку STEM-освіти є використання сучасних технологій та інструментів навчання в процесі використання STEM-технологій. Інтерактивні програми, віртуальна реальність, робототехніка, 3D-друк та інші інноваційні технології дозволяють зробити навчання цікавим для учнів. Вони можуть самостійно експериментувати, моделювати та тестувати свої ідеї, що сприяє їхньому технологічному розвитку та креативності. Загалом, інноваційний розвиток STEM-освіти відіграє важливу роль у підготовці молодих людей до сучасного технологічного світу. Тому, ми виокремлюємо поняття інноваційних технологій, яке розглядаємо як технології, що забезпечують інформаційні процеси, тобто всі дії, які можна виконувати з інформацією.

Одним із цікавих методів запровадження новітніх методів освіти є STEM-лабораторія. Це новітній підхід до вивчення важливого матеріалу та його застосування, який включає інженерію, програмування, робототехніку та 3D-моделювання. Саме тут талановиті діти можуть вивчати інформатику та техніку, проектувати власні пристрої та програмувати моделі, створювати робочі зразки та 3D-вироби. Проаналізувавши працю Н. Гончаренко з даного питання ми виділяємо наступне твердження: «лабораторія, яка робить сучасне обладнання та інноваційні проекти доступнішими для здобувачів освіти, зацікавлених у дослідженнях» (Гончаренко, 2018, с. 89). Дані приміщення можуть бути обладнані різноманітними інструментами та обладнанням, що включає наукові прилади, комп'ютери, 3D-принтери, робототехніку, електроніку, моделі для досліджень тощо. Такий вибір інструментів дозволить учням здійснювати дослідження, проводити експерименти, будувати моделі та розв'язувати задачі. STEM-лабораторії сприяють активному і практичному навчанню, стимулюють цікавість до науки, технології, інженерії та математики учнів. Вони є важливими інструментами для розвитку майбутніх науковців, інженерів та винахідників, які зможуть вносити позитивні зміни у розвиток суспільства.

Вважаємо за необхідне виокремити поняття STEM-фахівця – це людина, яка виконує інноваційну діяльність з застосування міждисциплінарності та технологічності. Відповідно рівень знань та застосування їх на практиці визначається STEM-грамотністю – ступінь оволодіння знаннями, вміннями та навичками (ЗУН) в межах конкретної дисципліни та здатністю застосувати їх на практиці, підкреслимо, що STEM-грамотність є узагальненим до поняття STEM-компетентності (Стрижак, 2017, с. 22).

Елементом впровадження STEM-навчання є STEM-підхід, який витісняє традиційний метод викладання, де кожна галузь знань розділяється на окремі предмети. Він поєднує науку, технологію, інженерію і математику в єдине навчальне середовище, що дає учням можливість розуміти взаємозв'язок між цими дисциплінами і застосовувати їх знання для розв'язання реальних проблем. Один з ключових принципів STEM-підходу – це практичність. Учні залучаються до практичних проектів, досліджень та викликів, де вони можуть застосувати свої знання і навички для розв'язання конкретних завдань. Це розвиває їх критичне мислення, проблемне мислення і здатність до творчого розв'язання завдань. STEM-підхід також розвиває творчість, інженерне бачення та інноваційний потенціал. Учні навчаються думати нестандартно, генерувати нові ідеї і робити креативні рішення. STEM-підхід – це шлях до підготовки молодого покоління до складних викликів сучасного світу.

Висновки з проведеного дослідження. Вчені, С. Бабійчук, Н. Балик, Н. Морзе розглядали теоретичні основи впровадження нового підходу; Н. Валько та Н. Гончарова розкрили основні поняття дослідження; Я. Зоря, Ю. Качкар розкрили основні підходи STEM.

Ми погоджуємось з думкою Н. Гончарової, що це серія або послідовність курсів чи програм навчання, призначених для підготовки здобувачів освіти до успішного працевлаштування, вищої освіти, які вимагають різних технічно складніших навичок, включають застосування математичних знань і наукових концепцій. Проведене нами дослідження показало, що вітчизняні вчені активно вивчають новий напрям та розкривають основні засади його впровадження. Аналіз наукової літератури дозволив виділити найбільш вживані дефініції: STEM-освіта, STEM-підхід, засоби та методи STEM-навчання, STEM-фахівець STEM-компетентності. Зауважимо, що у STEM-компетентності виділяють когнітивну, рефлексивно-аналітичну, операційно-діяльну, ціннісно-мотиваційну сторони.

Сучасний підхід дає молодим людям знання, навички і можливості, що ставлять їх у центр інноваційного розвитку суспільства. Шляхи у STEM-сфері відкривають двері до успіху, впливу та створення позитивних змін у світі. Тому, важливо підтримувати та розвивати STEM-освіту, забезпечуючи якісну підготовку молодих поколінь до майбутніх викликів. Таким чином, можна стверджувати що STEM-освіта швидко впроваджується в навчальний процес.

Здійснене дослідження не вичерпує усіх аспектів визначеної проблеми і потребує подальшого дослідження сучасних STEM-технологій, методик викладання та напрямів впровадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Барна О. В., Балик Н. Р. Впровадження STEM-освіти у навчальних закладах: етапи та моделі. *STEM-освіта та шляхи її провадження в навчально-виховний процес* : зб. матеріалів I Регіон. наук.-практ. веб-конф.(Тернопіль, 24 травня 2017 р.). Тернопіль : ТОКІПО, 2017. С. 3–8.
- Валько Н. В. Система підготовки майбутніх учителів природничо-математичних дисциплін до застосування STEM технологій у професійній діяльності : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04, Запоріжжя 2020. 510 с.
- Гончарова Н. О. Понятійно-категоріальний апарат з проблеми дослідження аспектів STEM-освіти. *Наукові записки Малої академії наук України. Педагогічні науки*. 2017. № 10. С. 104–114.
- Гончарова Н. О. Глосарій термінів STEM-освіти. *Інформаційний збірник для директора школи та завідувача дитячого садка*. 2018. №10(79). С. 89–95.
- Зоря Ю. М., Качкар Є. В. STEM: основні поняття та підходи. КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради». 2020. URL: http://oipopp.ed-sp.net/public/attached_files/metod_mat_zk.pdf
- Кух А. М., Кух О. М. STEM-освіта та технологія уточнення компетентностей. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти*. 2017. Вип. 12 (2). С. 170–179.
- Методичні рекомендації щодо впровадження STEM-освіти у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах України на 2017/2018 навчальний рік : Лист Інституту модернізації змісту освіти № 21.1/10-1470 від 13.07.2017. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/56880/ (дата звернення 20.10.2023)
- Поліхун Н. І., Постова К. Г., Сліпучіна І. А., Онопченко Г. В., Онопченко О. В. Упровадження STEM-освіти в умовах інтеграції формальної і неформальної освіти обдарованих учнів: методичні рекомендації / Інститут обдарованої дитини НАПН України. Київ, 2019. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/286032301.pdf>
- Стрижак О. Є. STEM-освіта: основні дефініції. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. Т. 62, № 6. С. 16–33.

REFERENCES

- Barna, O. V., & Balyk, N. R. (2017). Vprovadzhennia STEM-osvity u navchalnykh zakladakh: etapy ta modeli [Implementation of STEM education in educational institutions: stages and models]. In *STEM-osvita ta shliakhy yii provadzhennia v navchalno-vykhovnyi protses [STEM education and ways of its implementation in the educational process]*: a collection of materials Region I. science and practice web conference (pp. 3-8). Ternopil [in Ukrainian].
- Honcharova, N. O. (2017). Poniatiino-katehoriialnyi aparat z problemy doslidzhennia aspektiv STEM-osvity [Conceptual-categorical apparatus on the problem of researching aspects of STEM education]. *Naukovi zapysky Maloi akademii nauk Ukrainy. Pedagogichni nauky [Scientific notes of the Small Academy of Sciences of Ukraine. Pedagogical sciences]*, 10, 104-114 [in Ukrainian].
- Honcharova, N. O. (2018). Hlosarii terminiv STEM-osvity [Glossary of STEM-education terms]. *Informatsiyni zbirnyk dlia dyrektora shkoly ta zaviduvacha dytiachoho sadka [Information collection for the school director and the head of the kindergarten]*, 10 (79), 89-95 [in Ukrainian].
- Kukh, A. M., & Kukh, O. M. (2017). STEM-osvita ta tekhnolohiia utochnennia kompetentnostei [STEM education and the technology of competence clarification]. *Naukovi zapysky Kirovohradskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka. Problemy metodyky fizyko-matematychnoi i tekhnolohichnoi osvity [Scientific notes of Kropyvnytskyi Volodymyr Vinnichenko State Pedagogical University. Problems of the methodology of physical, mathematical and technological education]*, 12 (2), 170-179 [in Ukrainian].
- Metodychni rekomendatsii shchodo vprovadzhennia STEM-osvity u zahalnoosvitnikh ta pozashkilnykh navchalnykh zakladakh Ukrainy na 2017/2018 navchalnyi rik [Methodological recommendations for the implementation of STEM education in general education and extracurricular educational institutions of Ukraine for the 2017/2018 academic year] : Letter of the Institute for the Modernization of the Content of Education No. 21.1/10-1470 dated July 13, 2017. Retrieved from https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/56880/ [in Ukrainian].
- Polikhun, N. I., Postova, K. H., Slipukhina, I. A., Onopchenko, H. V., & Onopchenko, O. V. (2019). Uprovadzhennia STEM-osvity v umovakh intehratsii formalnoi i neformalnoi osvity obdarovanykh uchniv: metodychni rekomendatsii [Implementation of STEM education in the conditions of integration of formal and informal education of gifted students: methodical recommendations]. Institute of the Gifted Child of the National Academy of Sciences of Ukraine. Kyiv. Retrieved from <https://core.ac.uk/download/pdf/286032301.pdf> [in Ukrainian].

- Stryzhak, O. Ye. (2017). STEM-osvita: osnovni definititsii [STEM education: basic definitions]. *Informatsiini tekhnologii i zasoby navchannia [Information technologies and teaching aids]*, 62, 6, 16-33 [in Ukrainian].
- Valko, N. V. (2020). *Systema pidhotovky maibutnikh uchyteliv pryrodnycho-matematychnykh dystsyplin do zastosu-vannia STEM tekhnologii u profesiinii diialnosti [The system of training future teachers of natural and mathematical disciplines for the use of STEM technologies in professional activities]*. (D diss.). Zaporizhzhia [in Ukrainian].
- Zoria, Yu. M., & Kachkar, Ye. V. (2020). *STEM: osnovni poniattia ta pidkhody. KNZ «Cherkaskyi oblasnyi instytut pilyadyplomnoi osvity pedahohichnykh pratsivnykiv Cherkaskoi oblasnoi rady» [STEM: Basic Concepts and Approaches. KNS "Cherkasy Regional Institute of Postgraduate Education of Pedagogical Workers of the Cherkasy Regional Council"]*. Retrieved from http://oipopp.ed-sp.net/public/attached_files/metod_mat_zk.pdf [in Ukrainian].

ANASTASIIA KOKARIEVA

TERMINOLOGICAL ANALYSIS OF THE MAIN DEFINITIONS OF STEM-EDUCATION

Annotation. Summary: One of the main aspects of the innovative development of STEM-education is the introduction of innovative pedagogical approaches and teaching methods. STEM education is based on active learning that includes problem-based, project-based, and research-based approaches.

The analysis of the literature proved that the topic of STEM education was researched by many Ukrainian and foreign scientists. M. John, A. Nicolas, V. Rokhov, S. Sosnovskyi studied the approaches; N. Morze, O. Stryzhak considered the theoretical foundations. I. Slipukhina, V. Chornomorets in his works found out the content of the implementation of STEM-technologies. O. Stryzhak, I. Slipukhina, N. Polikhun, I. Chernetskyi considered the main concepts of STEM-education. The purpose of this article is to reveal the main definitions of STEM-education. The scientific novelty consists in the selection of different approaches to the concepts of STEM-education, the authors who research this issue are detailed, and the specific concepts are defined on the basis of the analyzed sources.

In the course of a scientific search, it was established that the scientist N. Valko found out that for the first time STEM-education as a new direction appeared in the documents of the USA in 2001, in Ukraine – in 2015, and is considered as a curriculum that includes the following disciplines: science, design, engineering and mathematics. We tend to define the term as follows: it is an educational program that prepares students in elementary, middle, high school, as well as college, university and graduate students for the purpose of comprehensive development and focuses on the combination of science, mathematics, technology and engineering. Considered the well-known concept of STEM-education – it is the space of an individual in which he can explore, experiment, studying various subjects, work in a team and search for his “self”.

STEM-education is based on STEM-competencies and skills. N. Honcharenko interprets them as follows: first, the system of knowledge, abilities and skills; secondly, values and personal qualities that characterize innovative activity; thirdly, the ability to solve problems, work in a team, be able to control emotions and negotiate. In the composition of STEM-competencies, it is possible to distinguish characteristic specific components, which include cognitive, reflective-analytical, operational-activity, value-motivational ones. STEM-competencies are important for preparing young people for future professional challenges and the development of innovative technologies. We consider it expedient to highlight the following statements: STEM learning tools are a set of equipment, ideas, actions and phenomena with the help of which research, experimental and other works are carried out in lessons and in extracurricular time (circles). STEM-methods are a specific activity of students and teachers, during which the former discover new things and make discoveries themselves with the help of special methods and forms of work. Analysis of the concept of STEM-technologies by scientists N. Valko and O. Barna. allow us to highlight that technologies in STEM are a complex of psychological and pedagogical tools aimed at the formation of professional and socio-economic competences in the process of combining disciplines and collective work.

Thus, the terminological analysis of the main definitions of STEM-education is of great relevance for improving the common understanding and practical application of STEM-education, as well as for improving the quality of education and preparing young people for the modern technological world. We highlighted the main concepts of STEM-education, innovative and STEM-technologies, STEM-specialist, STEM-competencies, innovative technologies, STEM-laboratory, STEM-tools and methods. The essence of some concepts was also explained with clarifications.

A modern integrated direction will ensure the development of critical thinking, technological thinking and communication skills, which are becoming increasingly important for success in the future labor market. Terminology analysis will help you confidently identify and develop curricula that meet these needs. We consider it necessary to further reveal the content of STEM-education, as this study did not cover the entire topic.

Keywords: *STEM-education, STEM-approach, STEM-laboratory, STEM-teaching, STEM-spheres, STEM-competencies, research, innovation, skills.*

УДК 378.04:796]:378:001.895

DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2023.82.295106>

OLENA SOHOKON

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9442-6616>

(Полтава)

Place of work: Poltava V.G.Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

E-mail: elena.sogokon@gmail.com

OLEXANDER DONETS

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6265-8508>

(Полтава)

Place of work: Poltava V.G.Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

E-mail: donec84@ukr.net

VASYL FAZAN

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9823-3704>

(Полтава)

Place of work: V. G. Korolenko Poltava National Pedagogical University,

Country: Ukraine

Email: Fazanvv@gmail.com

OLEG SHERSTIUK

(Полтава)

Country: Ukraine

INNOVATIVE APPROACHES OF NATURAL SCIENTIFIC TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL EDUCATION

Annotation. The presented article analyzes and characterizes innovative approaches to the natural science training of future physical education teachers. Modernization of education prioritizes the formation of a specialist of high quality and competence, capable of innovative search for ways of self-realization in the conditions of continuous integration of Ukraine into the European educational space. Strengthening the health potential of youth, providing a differentiated approach to groups of children of different ages, forecasting their needs and motivation for physical development and self-improvement depends on the physical culture specialist.

We have developed an integrated system of medical and biological education to improve the quality and competitiveness of a physical culture specialist in the labor market. Thus, we made an attempt to construct the content of integrated natural science educational disciplines and built an end-to-end logical-didactic structure, updating knowledge in accordance with the new achievements of the disciplines of the natural science cycle; strengthening the relationship between fundamentality and professional orientation of education; ensuring variability and alternative, humanization and democratization of the educational process; improvement of natural science education and establishment of a close connection with sports and specialized training. In this study, the main directions, factors, indicators and criteria for the intensification of student learning with the use of innovative and information and communication technologies were identified.

The modernizing ideas of the philosophical interpretation of human value are at the basis of this research, the humanitarian significance of natural scientific knowledge is actualized, which opens up wide possibilities of interdisciplinary and transsubjective integration for use in the process of training modern specialists and achieving high sports results. We have proven the effectiveness of scientific competence, which is ensured by creating an innovative educational environment characterized by openness and autonomy, information saturation and integrability, flexibility and synchronization, multi-vector and creativity.

Thanks to the use of innovative approaches in the training of future teachers of physical education, cognitive activity increases, creative thinking and professionalism develop, innovative technologies of physical education are much better assimilated, and most importantly, the mastering of the professional competencies of pedagogues-scientists, pedagogues-innovators takes place. We have proven that the concept of training physical culture specialists of a new type requires mastering an end-to-end multivariate cycle of creative work, from the search for new principles and ideas to the development and implementation of new technologies based on the maximum automation of information processing processes and their practical implementation.

We recommend that when planning the educational process in higher education institutions of the physical culture profile, clearly choose and take into account the relationships with previous and subsequent disciplines, adjust the content of the disciplines being studied in order to prevent duplication of educational material. The integrative approach is the most predictable and necessary, we will see the solution to the problem of integration in a close combination of natural science and sports-specialized training. Natural science disciplines in general should include professionally oriented knowledge, peculiarities of teaching and education methods. With such an approach, the assimilation of professionally oriented disciplines takes place through the principle of connecting theory with practice, thus actualizing knowledge and forming skills in professional and pedagogical activities.

Keywords: *innovative approaches, natural science training, future teacher, physical culture, implementation, competence, professional training.*

Statement of the problem in a general form. In today's conditions, the need to improve physical education is especially acute, in particular, we highlight the natural science training of future physical education teachers, who depend on the strengthening of the health potential of the nation, a differentiated approach to different age groups of children and adults, forecasting their needs and models of life creativity. Institutions of higher education are entrusted with the responsibility of training a new generation of teachers, the content and level of qualifications of which are adequate to the innovations taking place in the field of physical culture and sports and educational activities.

The effectiveness of the formation of the components of scientific competence, readiness to solve socio-educational tasks and the development of pedagogical skills of future teachers is ensured by the creation of an innovative educational environment characterized by openness and autonomy, information saturation and integrability, flexibility and synchronization, multi-vectority and creativity, scientific and professional and pedagogical orientation. This enables students of higher education to increase their cognitive activity, develop creative thinking and professionalism, become aware of and assimilate innovative technologies of physical education, and master the competences of teacher-scientists and teacher-innovators.

Analysis of recent research and publications. The relevance of teacher training is in the center of attention of pedagogical science. The formation of the personality of the future teacher in the process of learning is presented in the works of: O. Azhippo, O. Akimova, G. Balakhnycheva, N. Belikova, N. Byshevets, G. Vasyanovich, R. Gurevich, A. Gurzhiy, M. Yevtukh, I. Isayev (Azhippo, 2012; Balakhnycheva, 2013; Belikova, 2013; Brizhatyi, 2011; Hrynchenko, 2014; Voskoboynik, 2014; Konovalchuk, 2015; Serhienko, Serhienko, Byshevets, 2015; Serhienko, Byshevets, 2017; Bergier, Bergier, Tsos, 2017; Byshevets, 2017).

Scientists emphasize the high effectiveness of modern teaching methods in physical education, but their application to the study of natural science disciplines is insufficiently covered. In general, the problem of increasing the effectiveness of natural science training of future teachers of physical education in pedagogical institutions of higher education remains understudied. A holistic, theoretical-methodological, empirically grounded and methodically developed concept is necessary, on the basis of which anticipatory professional and personal development of subjects of education can be carried out.

The purpose of the article is the need for scientific substantiation of innovative approaches to natural science training of modern physical culture specialists and the ability to apply European learning experience in the modern educational process.

Presentation of the main research material. The natural science training of future teachers of physical education should provide high professionalism, opportunities for self-realization of the individual and the formation of humanistic value attitudes. Improving the natural science training of the future physical culture teacher at the current stage requires more effective mechanisms for organizing the educational process. Therefore, the modernization of the system of professional education in higher education institutions in the field of physical culture and sports consists in the creation of a developmental pedagogical system based on the active use of innovations and innovative technologies in the educational environment and allows to achieve the necessary quality of training of physical education teachers.

We believe that raising the level of natural science training of future physical education teachers is possible on the basis of the developed theoretical foundations and methodological aspects of the system, namely: methodological foundations, models of the system of natural science training, psychological and pedagogical conditions for improving professional training, concepts of natural science and professional training, methods and technological support of professional-pedagogical and natural science training of future teachers of physical education. This requires consideration of the research problem at four methodological levels (philosophical-methodological, general scientific, pedagogical and sectoral) and substantiation of specific principles of physical education teacher training; taking into account the best foreign experience of training specialists in physical education and sports; study of modern pedagogical and methodical approaches to the training of physical education teachers.

The general pedagogical conditions for the formation of a synergistic system of integration of natural science and professional-practical training of future physical education teachers are defined by us as follows:

- use of historical and interdisciplinary information for motivation and formation of interest in natural science knowledge;
- ensuring the thoroughness of the results of the development of natural science knowledge and the sustainability of the training system for the future teacher of physical education based on the use of integrative concepts and an integral vision of a holistic system;
- the connection between learning and life, identifying integral problems of a natural and scientific nature in future professional activity;
- integration of subsystems into a holistic system of natural science and professional-practical training;
- complex use of integrated forms and methods of learning in accordance with the integrated content;
- specification of the content of natural science training for a certain sports specialization;
- creation of appropriate scientific-methodical and educational support for natural science training of future teachers;
- creation of integrated disciplines and their blocks;
- formation of a knowledge base in the creation of a system based on professionally oriented natural science knowledge;
- formation of integrative subsystems of knowledge, skills and values based on the content of the main and elective disciplines of future physical education teachers. It is the focus on the future profession that determines the psychological composition of the personality of the future specialist, through it «needs, goals, motives of the individual, his subjective attitude to various aspects of activity, to his characteristics and qualities are revealed» (Akimova, 2007, p.98).

The feasibility of integration is based on the following psychological principles:

- formation of motives for assimilation of natural and scientific knowledge followed by mastery of professional skills and awareness of professional values by means of integration, respectively, of knowledge, skills and values;
- consolidation and concentration of educational material, which eliminates overloading of students;
- formation of cognitive interest in natural science topics by means of integration of problematic professionally significant topics, special courses, etc.;
- formation of the integrative thinking of the future physical culture specialist as the basis of his professional value orientations;
- reliance on integrated associations, which are the most complex types of connections of psychological processes that ensure the completeness and integrity of knowledge;
- formation of psychological readiness of students to perceive integrated knowledge;
- integration of pragmatic and spiritual values of future specialists;

the use of analogy as an integrative means of forming a training system for future physical education teachers. New approaches to the teaching of natural science disciplines due to the transition to credit transfer training demonstrate problems with the adaptation of students in pedagogical institutions of higher education to new conditions. Today, the system of higher education provides for a significant part of the material necessary for assimilation to be taken out for independent study by future teachers. And at this stage, most of the problems appear related to the inability to organize one's time, the inability to work with scientific sources, the inability to summarize, choose the main and secondary, compare information obtained from different sources, make generalizations and conclusions. A significant problem of adaptation is the impossibility of transferring the knowledge gained at school in the process of studying the disciplines of the natural cycle to the explanation of biological phenomena occurring in a living organism or with it under the influence of various factors. At the same time, difficulties arise during the analysis of problematic situations related to future professional activity. In addition, adaptation problems include the inability to transform the knowledge, skills and abilities acquired in lectures and practical classes when solving tasks with a professional content.

Conditionally, three main approaches can be distinguished that characterize the content of the concept of «individualization»: from a psychological and pedagogical point of view - the organization of education, based on the creation of optimal conditions for the identification of aptitudes, development of abilities and interests of each student; from social - purposeful influence on the formation of creative, intellectual, professional potential of society; didactic - solving the actual problems of a higher pedagogical educational institution by creating a strategy, building an innovative system of the educational process or a special form of its organization.

We believe that the role of a natural science teacher is to make those objects that are of real importance for future professional activity personally significant for the needs of students of higher education. The current reform of the higher education system is aimed at the formation of a specialist not according to a single model, it has a completely different target vector. The tasks of education are more complex and global: to create such learning conditions, in which every student would receive inexhaustible opportunities for full self-realization of established vocations and sports abilities.

The quality of education is determined by the following criteria: the degree of correspondence between goals and learning outcomes at the level of a specific education system and at the level of a specific educational institution; the correspondence between various parameters in the assessment of a particular student's learning outcome (quality of knowledge, degree of formation of relevant abilities and skills, development of relevant creative and individual abilities, personality qualities and value orientations); the degree of correspondence of theoretical knowledge and skills to their practical use in life and professional activity with the development of a person's need for their constant updating and continuous improvement.

Conceptually, it is important to determine the main methodological principles of the integration of natural science and professional and practical training of the future teacher of physical education. The new paradigm of education is based on the fact that the problem of its fundamentalization can be solved only by ensuring the integrity of education, the deep need for which is determined by the interests of personality development. The task of fundamental education is to provide optimal conditions for the interaction of different types of thinking and to create an internal need for self-development and self-education throughout a person's life.

In order for an educational problem to be a stimulus for the activation of thinking, it must be subjectively important and significant for a student of higher education. Information that a future teacher receives when studying fundamental natural science disciplines, in particular biochemistry, physiology, human anatomy and biomechanics, in addition to generally recognized properties (thoroughness, completeness, awareness), must also meet the following criteria: selection of a certain amount of information necessary for conscious selection (which will then shape the creative professional activity of a specialist based on fundamental knowledge); identifying the fundamental component of knowledge. In practice, the fundamentalization of education is implemented at the level of the content of the cycles of disciplines, and the intellectual potential of the fundamental disciplines is currently not fully utilized, and «the educational and cognitive activity of students is mainly empirical in nature without a theoretical and methodological analysis of the very process of translating the logical form of fundamental scientific knowledge into practical life and vice versa» (Dragnev, 2013, p. 156).

Therefore, the fundamentality of knowledge presupposes its integrability. By fundamental we will understand the concepts that determine the structure of the model of real reality. The fundamental knowledge of graduates of a pedagogical university should be organically combined with professional and practical training, with high professional training. Therefore, it is obviously necessary to look for ways to intelligently combine the fundamentalization of education with its professionalization.

No less important is «the use of an integrative approach at the level of fundamentalization of education, first of all, at the level of content development. Overcoming the diversity of individual academic disciplines through their integration is a significant contribution to the fundamentalization of education in its modern sense. The search for separate fundamental knowledge in each of the academic disciplines is replaced by the task of forming a holistic system of fundamental knowledge of a specialist, which is formed under the influence of fundamental ideas of basic sciences. The content of the fundamental knowledge of the future physical culture teacher should reflect not only the professional principles and fundamental laws on which professional knowledge is based, but also the fundamental component of natural sciences.

Natural science training of future physical education teachers is a basic system-building link in the formation of their professional knowledge and skills. Undoubtedly, the introduction of a system of integration of natural science and professional-practical training of specialists will eventually form a galaxy of specialists, researchers, scientists who will create these modern technologies and work according to the latest work methods.

Conclusions from this research and prospects for further research.

So, we came to the conclusion that for the training of physical education teachers it is necessary:

1) adapt educational programs from fundamental disciplines to the needs of a modern competitive physical education teacher;

2) to develop training programs for teacher-researchers that correspond to the current state and trends in the development of fundamental medical and biological sciences. Such attempts have already been made at the Faculty of Physical Education at the Pereyaslav-Khmelnitskyi Pedagogical University and at the Kharkiv Academy of Physical Culture. However, this idea then did not find adequate support either among official state officials or in the pedagogical community.

A modern specialist in physical culture should possess a significant stock of knowledge and skills integrated on the basis of natural and sports disciplines, be able to replenish, develop and creatively apply them in his professional activity. Awareness of the leading role of biological sciences in the system of natural and scientific knowledge, mastering modern technologies of educational activities and the methodology of systems thinking will help to purposefully prepare students of higher education for future professional activities and will ensure the study of professional disciplines at a qualitative level, since their study depends significantly on the extent to which the quality and level organization of natural science training corresponds to the systemic role of these disciplines in the structure of scientific knowledge and professional training.

REFERENCES

- Azhyppo, O. Yu. (2012). *Pidhotovka maibutnikh uchuteliv fizychnoi kultury do porfesiinoi diyalnosti v zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh (teoretychni i metodychni aspekty) [Preparation of future physical education teachers for professional activities in post-secondary educational institutions (theoretical and methodological aspects)]*. Kharkiv: Tsyfrovedrukarnia № 1 [in Ukrainian].
- Akimova, O. V. (2007). *Teoretyko-metodychni zasady formuvannia tvorchogo myslennia maibutnioho vchytelia v umovakh universytetskoi osvity [Theoretical and methodological principles of the formation of creative thinking of the future teacher in the conditions of university education]*: monohrafiya. Vinnytsia: Vinnytska miska drukarnia [in Ukrainian].
- Balahnicheva, G. V. (2013). *Profesiina maisternist uchytyela fizychnoho vihovannia [Professional skills of a physical education teacher]*. Skhidnoievrop. nac. un-t im. Lesi Ukrain-ki [in Ukrainian].
- Bergier, J., Bergier, B., & Tsos, A. (2017). Variations in physical activity of male and female students from the Ukraine in health-promoting life style. *Ann Agric Environ Med*, 24 (2), 217-221.
- Byshevets, N. (2017). Express estimation of the user's working posture in learning process. *Journal of Education, Health and Sport*, 7(8), 1628-1641.
- Bielikova, N. O. (2013). Suchasni tendencii profesiinoi pidgotovky maibutnih fahivciv z fizychnoho vihovannia ta sportu [Modern trends in the professional training of future specialists in physical education and sports]. *Visnik Chernigivs'kogo nac. ped. un-tu im. T. G. Shevchenka. Pedagogichni nauky. Fizichne vihovannia ta sport [Visnik Chernigivs'kogo nac. ped. un-tu im. T. G. Shevchenka. Pedagogical science. Fizichne vihovannia ta sport]*, 112, 2, 52-56 [in Ukrainian].
- Brizhatyi, O. V. (2011). *Osnovy naukovoї pidgotovky maibutn'ogo vchytelya fizychnoi kultury [Basics of scientific training of the future teacher of physical culture]*: navch. posib. dlya spec. «Fizychno vihovannia». Gluhiv: RVV GNPU im. O. Dovzhenka [in Ukrainian].
- Dragnev, Yu. V. (2013). *Progressio professionalis futuri doctoris physicae culturae in condicionibus spatii informationis-educationis: theoria et praxis: monographus* Lugansk: DZ «LNU eos. Taras Shevchenko» [in Ukrainian].
- Hrynchenko, I. B. (2014). Profesiina pidhotovka maibutnikh uchiteliv fizychnoho vykhovannia : dosvid yevropeiskykh krain [Professional training of future teachers of physical education: experience of European countries]. *Zasoby navchalnoi ta naukovo-doslidnoi roboty [Means of educational and research work]*, 42, 39-50 [in Ukrainian].
- Konovalchuk, I. I. (2015). *Teoretychni ta tehnologichni zasady realizatsii innovatsii u zagalnoosvitnih navchalnykh zakladakh [Theoretical and technological ambushes for the implementation of innovation and behind-the-scenes initial foundations]*. (D diss.). Zhytomyr [in Ukrainian].
- Serhiienko, I. R., Serhiienko, K. M., & Byshevets, N. G. (2015). Profesiina dialnist fahivtsia fizychnoi kultury v umovah informatyzatsii osvity [Professional dialnist of a physical culture specialist in the conditions of informatization of education]. In *Materialy III Vseukrainskoi elektronnoi konferentsii, prysviatchenoї 85 richiu NUFU [Materials of the 3rd All-Ukrainian electronic conference, dedicated to the 85th anniversary of NUFU]* (pp. 102-106). Kyiv [in Ukrainian].
- Serhienko, K. M., & Byshevets, N. G. (2017). Informatsiini tehnologii u pidgotovtsi fahivtsiv z fizychnoi kultury i sportu [Information technologies in the training of specialists in physical culture and sports]. In *Suchasni biomechanichni ta informatsiini tehnologii u fizychnomu vihovanni i sporti [Modern biomechanical and information technologies in physical education and sports]*: materialy V Vseukrainskoi elektronnoi konferentsii (pp. 81-83). Kyiv [in Ukrainian].
- Voskoboinyk, T. A. (2014). Profesiino-pedahohichna kompetentnist maibutnikh uchiteliv fizychnoi kultury [Professional and pedagogical competence of future physical education teachers]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh [Pedagogy of the formation of a creative personality in higher and advanced educational schools]*, 34, 120-124 [in Ukrainian].

OLENA SOHOKON
OLEXANDER DONETS
VASYL FAZAN
OLEG SHERSTIUK

INNOVATIVE APPROACHES OF NATURAL SCIENTIFIC TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL EDUCATION

Abstract. The presented article analyzes and characterizes innovative approaches to the natural science training of future physical education teachers. Modernization of education prioritizes the formation of a specialist of high quality and competence, capable of innovative search for ways of self-realization in the conditions of continuous integration of Ukraine into the European educational space. Strengthening the health potential of youth, providing a differentiated approach to groups of children of different ages, forecasting their needs and motivation for physical development and self-improvement depends on the physical culture specialist.

Keywords: innovative approaches, natural science training, future teacher, physical culture, implementation, competence, professional training.

УДК 378.04:355.58]:378:001.895
DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2023.82.295107>

ВАЛЕРІЙ ТИТАРЕНКО

ORCID: <https://orcid.org/β-2362-2876>

Place of work: Poltava V.G.Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ ПРИ ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ОПЕРАТИВНО-РЯТУВАЛЬНОЇ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Анотація. У статті на основі теоретичного дослідження науково обгрунтовано необхідність формування професійної компетентності при застосуванні інноваційних технологій навчання при підготовці майбутніх кваліфікованих робітників оперативно-рятувальної служби цивільного захисту України.

Ключові слова: *інноваційні технології, навчання, професійна компетентність, кваліфіковані робітники, оперативно-рятувальна служба цивільного захисту України*

Постановка проблеми. Криза системи професійної освіти свідчить про розрив між різко зміненими умовами життя та освітньою системою, її цілями, видами, змістом та технологіями навчання. До найважливіших причин, що породили кризу, належать: зростання попиту на якість освіти; нові вимоги до викладацької діяльності; консерватизм сфери освіти та недостатня її адаптованість до мінливих потреб суспільства; необхідність формування професійного мислення, активності, самодіяльності майбутніх кваліфікованих робітників тощо. Серед цих чинників стоїть нерозробленість технологій професійного навчання. Традиційна технологія навчання (від знання до умінь), заснована на логіці науки, має бути доповнена новими технологіями, що ґрунтуються на закономірностях пізнавальної діяльності. Головною фігурою в навчальному процесі стає сам майбутній кваліфікований робітник, який не як об'єкт, бо як суб'єкт навчання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми аналізу та впровадження професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників оперативно-рятувальної служби України із застосуванням інноваційних технологій навчання знаходяться в колі наукового інтересу сучасних вітчизняних педагогів, вчених та практиків, серед яких Г. Єльнікова, О. Локшина, О. Овчарук, Л. Паращенко, Л. Петренко, О. Пометун, В. Радкевич, О. Савченко, Л. Суценцева, Ю. Таймасов, В. Ягупов та ін. Значні дослідження були здійснені завдяки співпраці Міністерства освіти і науки України, Національної академії педагогічних наук України та міжнародних організацій при створенні серії публікацій з освітньої політики, де також були висвітлені основні засади професійної компетентності. Професійна компетентність визначається дослідниками як інтегрована характеристика якості особистості, результативний блок, сформований через досвід, знання, вміння, ставлення, поведінкової реакції. Професійна компетентність побудована на комбінації взаємовідповідних пізнавальних відношень та практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, знань та умінь, всього того, що можна мобілізувати для активної дії. Критерієм професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників оперативно-рятувальної служби цивільного захисту України є суспільне значення результатів праці кваліфікованого робітника, його авторитета у професійній діяльності. Від професійної компетентності кваліфікованого робітника оперативно-рятувальної служби цивільного захисту України прямо залежить його дієвість при виконанні завдань за призначенням. Тому, в першу чергу важливо, наскільки цьому результату сприяє навчальне середовище.

Метою статті є: на основі аналізу науково-літературних джерел обгрунтувати необхідність формування професійної компетентності у майбутніх кваліфікованих робітників оперативно-рятувальної служби цивільного захисту України із застосуванням інноваційних технологій навчання.

Виклад основного матеріалу. В умовах нової парадигми спрямованості навчального процесу на формування насамперед особистості кваліфікованого робітника, а потім професіонала, провідними технологіями стають особистісно орієнтовані стратегії навчання, які націлені на формування нового типу мислення викладачів та відповідно оволодіння ними комплексними вміннями щодо організації навчального процесу технологічного типу. Нові технології спрямовані на практичну реалізацію психолого-педагогічних умов, оптимально адаптованих до взаємодії викладача із слухачами. Дидактичні характеристики

цих особистісних технологій складаються з таких особливостей навчально-виховного процесу:

- завдання побудови та проблемної структури навчальної інформації;
- варіативності у підході до навчальних можливостей слухачів;
- диференційованого управління навчальною діяльністю;
- демократичних форм (діалогових та фасилітаційних) організації навчального процесу.

Дидактична конструкція особистісно орієнтованих технологій здійснюється через адаптацію освітнього процесу до особистісних можливостей слухачів відповідно до запланованих завдань розвитку когнітивної, чуттєвої та інтелектуальної сфер особистості.

Технологічні стратегії навчання передбачають формування нового типу мислення у викладачів на основі педагогічної компетентності та професійної майстерності.

Інновація – це процес впровадження нових перетворень у різні сфери діяльності, а також у підготовку майбутніх кваліфікованих робітників оперативної-рятувальної служби цивільного захисту України. Результатом таких перетворень є новація. Будь-які нововведення неминучі, вони породжені змінами у суспільстві та логікою розвитку науково-технічних досягнень, які передбачають суттєві перетворення у трудовому процесі кожні 5-10 років.

Інноваційний процес зачіпає, як правило, мету, структуру, завдання, технологію та людські ресурси організації. Ці внутрішні зміни пов'язані один з одним, наприклад, впровадження ІТ-технологій у навчальний процес спричинить зміни і в професійно-кваліфікаційній структурі колективу, і в рівні розв'язуваних завдань, і в системі контролю, і навіть у самому характері роботи.

Сутність нововведень складає робота з досягнення нових результатів, засобів і способів їх отримання, подолання відсталих або рутинних елементів традиційної діяльності. При впровадженні інновацій в навчальних закладах системи ДСНС України вирішуються три групи протиріч:

- між новими та старими підходами до навчального процесу підготовки кваліфікованих робітників;
- протиріччя, пов'язані з глибиною перетворень (чи відбувається радикальна зміна, тобто має місце інновація-модернізація, чи вдосконалюються традиційні методи, форми та принципи навчання, тобто має місце інновація-трансформація);
- протиріччя, пов'язані з перебудовою свідомості викладачів, оскільки інновації змінюють їх інтереси та ціннісні орієнтації.

Перехід освіти на відносини як глобальне нововведення, загострює всі зазначені групи протиріч, але найбільшій справі з необхідністю перебудови свідомості викладачів. Дуже часто при впровадженні освітніх інновацій у навчальних закладах системи ДСНС України на перший план висувають технічні та організаційні питання, а підготовка технолога-викладача та слухача-споживача освітніх послуг йде на периферію уваги керівників. А тим часом неопрацьованість цих двох ключових питань (неприйняття змін педагогом та непідготовленість до них слухачів) є головним гальмом широкого впровадження інновацій у навчальний процес. Навчальні заклади – це організації, які працюють в умовах невизначеності, тобто коли оцінити можливість потенційних результатів у точних цифрах неможливо (Гаврилюк, 2005).

Будь-яке нововведення має як технічні, так і психологічні наслідки. Традиційно нововведення прийнято розглядати як таку собі безумовно позитивну в житті організації чи суспільства подію. А тим часом історичний і суто життєвий досвід свідчить, що це далеко не так. Не всі нововведення є благо для людей, навіть якщо і бути на благо - їх призначення (Загіка, 2012). У світі сказаного зрозуміла роль психолого- педагогічних чинників у впровадженні інновацій. Ініціатори (новатори, організатори) нововведення мають забезпечити психологічний супровід інновації, щоб з найменшими втратами подолати бар'єри щодо нововведень.

У літературі можна зустріти чимало класифікацій нововведень за типами. Ми зупинимося на класифікації, яка легко проектується на сферу освіти (Комісарова, 2006).

Нововведення можуть бути:

- техніко-технологічними (нові підходи до навчання та нові технології) від цих нововведень співробітники освітніх організацій негативного не очікують;
- організаційно-управлінськими (нові оргструктури та методи управління колективом, вироблення управлінських рішень та контролю за їх виконанням);
- соціально-економічними (нові матеріальні стимули, системи оплати праці);
- правові (зміни у трудовому та господарському законодавстві, поява нових законів);
- педагогічні (нові методи, моделі та форми навчання та виховання).

Чотири останні типи нововведень викликають у працівників негативну реакцію, це і зрозуміло: досягти ефективної зміни в поведінці людей найскладніше, оскільки природне прагнення до стабільності, здоровий консерватизм і наявність життєвих і професійних стереотипів спонукають усіх нас до обережності і схиляють до побоювань.

Інновації будь-якого типу зачіпають інтереси багатьох працівників організації, кожен із яких має зайняти якусь рольову позицію: постачальник проблеми, новатор, ініціатор, розробник, експерт, виробник, організатор, користувач. Цей набір рольових позицій залежить від змісту та масштабу нововведень і при організації освітнього процесу в одній особі зустрічається рідко. Обов'язковими бувають дві позиції: організатор та користувач. В освіті часто багато позицій збігаються в одній особі педагога-новатора. Часто інноваційна позиція та функціональне місце працівника можуть не співпадати. У нормі, як зазначають

вчені, ініціатором та реалізатором інноваційного процесу має бути керівник організації, і його поведінка має відображати стандарти інноваційної поведінки – прагнення до лідерства, заповзятливість, бажання дати свободу дій творчим та талановитим людям, підтримка ентузіастів (Нікуліна (Ред.), 2005). Головне в інноваційній поведінці керівника – розвинути у працівників мотивацію інноваторів.

Сучасний освітній простір складається з двох типів педагогічних процесів – інноваційних і традиційних. Педагогічна інновація – це теоретично обґрунтоване, цілеспрямоване та практико-орієнтоване нововведення, яке здійснюється на трьох рівнях: макрорівні, мезорівні та мікрорівні.

На макрорівні інновації торкаються змін у всій системі освіти та призводять до зміни її парадигми. На мезорівні інновації спрямовані зміни в освітньому середовищі регіону, у конкретних навчальних закладах. На мікрорівні йдеться в основному про створення нових навчальних закладів на базі нових концептуальних підходів.

Сьогодні в Україні можна виділити чотири типи навчальних закладів: елітарні, кон'юнктурні, експериментальні та традиційні (Паржницький, 2005). На мікрорівні інновації спрямовані на створення нового змісту як окремого курсу, і блоку курсів відпрацювання нових способів структурування освітнього процесу, або на розробку нових технологій, нових форм та методів навчання.

На кожному з рівнів освітня інновація розвивається у п'ять етапів.

Перший етап – ініціація нововведення та прийняття рішення щодо необхідності впровадження новацій певного типу.

Другий етап – теоретичний, тобто. обґрунтування та опрацювання інновацій на основі психолого-педагогічного аналізу, прогнозування того, як розвиватиметься інноваційний процес та які його негативні та позитивні наслідки. Цей етап є найскладнішим, тому що педагогічні роздуми та здатність «помислити іншу педагогічну реальність» припускають:

- володіння психолого-педагогічною теорією;
- вміння побудувати в єдину концепцію свої ідеї;
- обґрунтування необхідності або неминучості інновації;
- виділення факторів, які сприяють впровадженню нововведення.

Цей етап передбачає також інформаційне забезпечення запланованого нововведення. Ретельна робота на другому етапі спричиняє успіх на етапі впровадження інновацій у педагогічний процес.

Третій етап – організаційно-практичний – створення нових структур, сприяють освоєнню нововведення: лабораторій, експериментальних груп тощо. Ці структури мають бути мобільні, самостійні та незалежні. На цьому етапі важливо знайти прихильників інноваційної ідеї, особливо з-поміж впливових та авторитетних у викладацькому колективі. Крім того, треба передбачити ставлення до новації багатьох інших співробітників з-поміж тих, кого прямо торкнуться ці нововведення. Цей етап інноваційного процесу закінчується переконанням більшості членів викладацького колективу у необхідності нововведень та створення сприятливого емоційно-мотиваційного фону.

Четвертий етап – аналітичний – це узагальнення та аналіз отриманої моделі. На цьому етапі слід усвідомити, на якому рівні здійснюється інноваційний процес; співвіднести стан освітньої установи в цілому (або стан викладання конкретного предмета) з тим прогностичним станом, якого передбачалося досягти внаслідок нововведення. Якщо відповідність не відбулася, треба знайти відповідь на запитання: Чому?

П'ятий етап – використання, воно може бути пробним, а потім і

повним. Успіх на цьому етапі залежить від трьох факторів:

- від матеріально-технічної бази навчального закладу (або освітнього середовища), де здійснюється нововведення;

- від кваліфікації викладачів та керівників, від їхнього ставлення до інновацій взагалі, від їхньої творчої активності;

- від морально-психологічного клімату в освітній організації (ступеня конфліктності, ступеня згуртованості співробітників, плинності кадрів, суспільної оцінки їхньої праці та ін.).

Найбільш успішно нововведення впроваджуються у відносно невеликих колективах, де легше проводити психологічну підготовку персоналу до нововведень і швидше можна пробудити в людях ентузіазм і віру в успіх.

Зазначимо, що за впровадження нововведення необхідно планувати ризик, тому що кожне друге організаційне нововведення закінчується невдачею (тобто ризик становить 50%).

На кожному етапі інноваційного процесу є соціально-психологічні чинники, які або гальмують, або стимулюють, або видозмінюють цей процес.

Головною перепоною для впровадження освітніх інновацій у практику, за спостереженнями, є якісний стан викладацького корпусу, рівень професіоналізму. Наприклад, нові технології навчання вимагають від викладача (крім професійної компетентності у своїй предметній галузі) педагогічної майстерності.

Конкретне ставлення працівників до нововведення складається з трьох компонентів: пізнавального, емоційного та поведінкового. Також виділяється п'ять типів ставлення до нововведення: активно-позитивне, пасивно-позитивне, нейтральне, пасивно-негативне та активно-негативне.

Соціальні психологи ділять людей стосовно їх інновацій на такі типи.

1. Новатори – люди, котрим характерний постійний пошук можливостей удосконалення професійної

діяльності та управління; вони розробляють технологічні, організаційні та інші новинки, вносять ініціативні пропозиції та домагаються їх застосування.

2. Ентузіасти – люди, які приймають нове незалежно від його опрацювання, обґрунтованості, можливостей використання, його корисності. Для ентузіастів новинка цінна як така, як продукт творчої думки. Він вважає її корисною вже тому, що вона відрізняється від старого, розбухує свідомість. Ентузіасти, як правило, беруть на себе нелегку працю з пропаганди ще не зміцнілих, слабо обґрунтованих ідей.

3. Раціоналізатори – це працівники, які приймають новаторські пропозиції лише після ретельного аналізу їхньої корисності, можливостей використання, економічного та соціального ефекту, можливих труднощів на шляху впровадження. Цей тип людей є найоптимальнішим у роботі з інноваціями.

4. Нейтралі – це люди, які діють залежно від цього, що їм наказали чи як вплинули. Ставлення нейтралу до новинок обережне, ініціативи він не виявляє. Але якщо йому накажуть, то він зробить те, що від нього вимагатиме.

5. Скептики – люди, які не схильні на слово вірити жодній корисній пропозиції, навіть очевидній для всіх. Скептик може стати хорошим контролером проектів та пропозицій як людина, яка сумнівається у всьому, з чим вона стикається.

6. Консерватори – у принципі такі самі, як і скептики. Але тільки їхній скептицизм практично не має меж. Навіть якщо інновація продумана до дрібниць і прорахована до копійки, її відкинуть.

7. Ретрогради – дуже схожі на консерватори. Різниця у ступені нігілізму. Відкидання новинок без аналізу та до аналізу – характерна риса ретрограду. Ретроград звернений у минуле, але не заради вивчення досвіду, а для пошуку підстав своїм принципам – «старе наперед краще нового», «нове – це добре забуте старе», «всі велосипеди давно винайдені» тощо. Він активний як новатор, але його активність витрачається на те, щоб повернути все назад, у минуле (Радкевич, 2003).

Результати наукових досліджень свідчать, що у свідомості консерваторів, ретроградів і скептиків виникають звані психологічні бар'єри, а нейтралів можна спостерігати предбар'єрний стан.

Причинами особистісного характеру викладачі вважають: а) сприйняття критики їхніх особистих методів роботи як образи (20%); б) страх того, що набуті за багато років навички та вміння виявляться непотрібними і їхня професійна компетентність буде ущемлена (25%); в) упевненість у тому, що новації посилюють монотонність та конвейерність праці та тим самим зменшують почуття значущості людини як учасника трудового процесу (30%); г) небажання витратити сили на перенавчання (30%); д) страх зростання інтенсивності праці (68%); е) страх перед невизначеністю та нерозуміння суті та наслідків нововведення (5%); ж) втрата творчого початку у педагогічній праці (35%).

Як бачимо, викладачі здебільшого бояться інновацій, оскільки вони ведуть до інтенсифікації праці та необхідності перенавчання, можуть знизити їх значущість та змінити їх ключову роль у навчальному процесі, обмежити імпровізацію та творчість у діяльності.

Тому модель інноваційної діяльності має розроблятися на основі моделі соціальної взаємодії, яка створена у зарубіжній педагогічній інноватиці (Ю. Вооглайд, Б. Мор, І. Перлак, Е. Роджерс).

Висновки.

1. На основі аналізу проблеми впровадження інновацій уточнено основне поняття дослідження: "професійна компетентність", охарактеризовані педагогічні і психологічні основи цього поняття. Опираючись на різноманітні трактування компетентності, ми прийняли таке визначення професійної компетентності кваліфікованого робітника оперативно-рятувальної служби цивільного захисту України: це система професійних знань, умінь і навичок, які пов'язані із виконанням професійної діяльності на високому рівні. Серед них: забезпечення мобільності поповнення професійних особистісних знань; професійна теоретична, практична, морально-психологічна підготовленість; вміння виявляти, ставити і розв'язувати на рівні технологічних або трудових стандартів професійні завдання; критичність мислення; саморефлексія; лідерський потенціал.

2. Аналіз літературних джерел і вивчення педагогічного досвіду освітніх навчальних закладів системи ДСНС України довели, що необхідно використовувати інформаційно-комунікаційні технології (далі ІКТ) не тільки для традиційних форм і методів навчання, а й для професійно орієнтованих методик (інтерактивні методи навчання, мультимедійні навчальні курси, віртуальні лабораторії, моделювання), які для управління процесом формування професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників оперативно-рятувальної служби України потрібно орієнтувати на розвиток мислення та потенційних можливостей слухачів щодо прояву ініціативи в процесі прийняття рішення в екстремальних ситуаціях; забезпечення технічного доступу до навчальної інформації з використанням гіпертекстової технології; адаптації системи навчання до індивідуальних особливостей слухачів; реалізацію міжособистісного спілкування; управління навчальною діяльністю; формування умінь і навичок здійснення інформаційно-навчальної та експериментально-дослідницької діяльності.

3. Визначено комплекс організаційно-педагогічних умов ефективного управління процесом формування професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників оперативно-рятувальної служби цивільного захисту України, а саме: забезпечення дидактичного проектування, конструювання і реалізацію професійно орієнтованих засобів ІКТ (електронних навчально-методичних комплексів, електронних підручників, мультимедійних навчальних курсів, віртуальної лабораторії, технічного устаткування) на основі моделювання професійної діяльності кваліфікованих робітників оперативно-

ратувальної служби цивільного захисту України із урахуванням кваліфікаційних вимог до випускників освітніх навчальних закладів системи ДСНС України; побудова навчального процесу із застосуванням ІКТ на основі професійно орієнтованих технологій, з метою формування умінь і навичок приймати оптимальні рішення або пропонувати варіанти їх розв'язку у надзвичайних ситуаціях; організація у навчальному закладі системи технологічної і методичної підтримки у сфері застосування ІКТ у процесі викладання дисциплін професійної та практичної підготовки в умовах ІОС навчального закладу.

4. Визначено, що професійно-орієнтовану технологію навчання, яка забезпечує формування рівня професійної компетентності, доцільно розробляти за таким алгоритмом: діагностична постановка цілей навчання; обґрунтування змісту предметної діяльності педагога; представлення професійного досвіду, що підлягає засвоєнню слухачами у вигляді системи пізнавальних і практичних завдань; пошук спеціальних дидактичних процедур засвоєння цього досвіду; виявлення логіки організації педагогічної взаємодії із слухачами з метою перенесення набутого досвіду на нові сфери діяльності; вибір процедур контролю й вимірювання якості засвоєння програми навчання, а також способів індивідуальної корекції сформованості професійної компетентності.

Подальше вивчення проблеми може бути пов'язане з більш глибоким визначенням можливостей засобів ІКТ та розробленням на цій основі інноваційних та інтегрованих методик їхнього впровадження у навчально-виховний процес; дослідженням закономірностей, принципів, умов індивідуалізації формування професійної компетентності у фахівців, а також особливостей формування різних видів компетентностей у структурі особистості майбутнього кваліфікованого робітника оперативно-ратувальної служби цивільного захисту України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Гаврилюк О. О. Розробка перспектив розвитку навчального закладу відповідно до потреб ринку праці та професійно-кваліфікаційних вимог до фахівців : навч.-метод. посіб. Хмельницький : ХНУ, 2005. 46 с.
- Загіка О. О. Оновлення змісту професійної підготовки кваліфікованих робітників в сучасних умовах. *Професійно-технічна освіта*. 2012. № 4 (57). С. 25–29.
- Комісарова Л. Формування технологічної культури майстрів виробничого навчання. *Професійно-технічна освіта*. 2006. № 1. С. 30–32.
- Інноваційні педагогічні технології навчання професії : монографія / за ред. А. С. Нікуліної. Донецьк : Донецький ін-т післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників, 2005. 385 с.
- Паржницький В. В. Інноваційні педагогічні технології та шляхи впровадження їх у навчальний процес ПТНЗ. *Професійно-технічна освіта: інноваційний досвід, перспективи* : наук.-метод. зб. / упоряд. Н. І. Бугай. Київ, 2005. Вип. 1. С. 63–70.
- Щербак О. Сучасні підходи до модернізації професійної освіти і навчання. *Професійно-технічна освіта*. 2007. Спецвипуск. С. 12–14.
- Підприємницькі підходи в професійно-технічній освіті : матеріали міжнародного проекту / за заг. ред. В. В. Томашенка. Київ : Nauk. світ, 2003. 80 с.
- Радкевич В. Дослідницькі засади діяльності педагога професійної школи. *Професійно-технічна освіта*. 2006. № 4. С. 5–7.
- Радкевич В. О. Професійна компетентність – складова професійної культури. Педагогічні та психологічні науки в Україні : зб. наук. праць : в 5 т. Київ : Педагогічна думка, 2012. Т. 4: Професійна освіта і освіта дорослих. С. 63–74.
- Ягупов В. В. Компетентнісний підхід у професійній підготовці фахівців у системі професійно-технічної освіти. *Педагогічні та психологічні науки в Україні* : зб. наук. праць : в 5 т. Київ : Педагогічна думка, 2012. Т. 4: Професійна освіта і освіта дорослих. С. 124–134.

REFERENCES

- Havryliuk, O. O. (2005). *Rozrobka perspektyv rozvytku navchalnogo zakladu vidpovidno do potreb rynku pratsi ta profesiino-kvalifikatsiinykh vymoh do fakhivtsiv* [Development of educational institution development in accordance with the needs of the labor market and professional qualification requirements for specialists]: navch.-metod. posib. Khmelnytskyi: KhNU [in Ukrainian].
- Komisarova, L. (2006). Formuvannia tekhnolohichnoi kultury maistriv vyrobnychoho navchannia [Formation of technological culture of masters of industrial training]. *Profesiino-tekhnichna osvita* [Vocational and technical education], 1, 30-32 [in Ukrainian].
- Nikulina, A. S. (Ed.). (2005). *Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii navchannia profesii* [Innovative pedagogical technologies of teaching the profession]: monohrafiia. Donetsk: Donetskyi in-t pisladyplomnoi osvity inzhenerno-pedahohichnykh pratsivnykiv [in Ukrainian].
- Radkevych, V. (2006). Doslidnytski zasady diialnosti pedahoha profesiinoi shkoly [Research classes of the professional school teacher]. *Profesiino-tekhnichna osvita* [Vocational and technical education], 4, 5-7 [in Ukrainian].
- Radkevych, V. O. (2012). Profesiina kompetentnist – skladova profesiinoi kultury [Professional competence - a component of professional culture]. In *Pedahohichni ta psykhologichni nauky v Ukraini* [Pedagogical and psychological sciences in Ukraine]: zb. nauk. prats (Vol. 4: Profesiina osvita i osvita doroslykh, pp. 63-74.). Kyiv: Pedahohichna dumka [in Ukrainian].
- Parzhnytskyi, V. V. (2005). Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii ta shliakhy vprovadzhennia yikh u navchalnyi protses PTNZ [Innovative pedagogical technologies and ways to implement them in the educational process of vocational schools]. In N. I. Buhai (Ed.), *Profesiino-tekhnichna osvita: innovatsiinyi dosvid, perspektyvy* [Vocational education: innovative experience, prospects]: nauk.-metod. zb. (Is. 1, pp. 63-70). Kyiv [in Ukrainian].
- Shcherbak, O. (2007). Suchasni pidkhody do modernizatsii profesiinoi osvity i navchannia [Modern approaches to the modernization of professional education and training]. *Profesiino-tekhnichna osvita* [Vocational and technical education], Spetsvypusk, 12-14 [in Ukrainian].
- Tomashenko, V. V. (Ed.). (2003). *Pidpriemnytski pidkhody v profesiino-tekhnichnii osviti* [Entrepreneurial approaches in vocational education]: materialy mizhnarodnogo proektu. Kyiv: Nauk. cvit [in Ukrainian].

Yahupov, V. V. (2012). Kompetentnisnyi pidkhdid u profesiinii pidhotovtsi fakhivtsiv u systemi profesiino-tekhnichnoi osvity [Competence approach in professional training of specialists in the system of vocational education]. In *Pedahohichni ta psykholohichni nauky v Ukraini [Pedagogical and psychological sciences in Ukraine]: zb. nauk. prats* (Vol. 4: Profesiina osvita i osvita doroslykh, pp. 124-134.). Kyiv: Pedahohichna dumka [in Ukrainian].

VALERIY TYTARENKO

GENERAL CHARACTERISTICS OF THE APPLICATION OF INNOVATIVE TRAINING TECHNOLOGIES IN THE FORMATION OF THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE QUALIFIED WORKERS OF THE OPERATIONAL AND RESCUE SERVICE OF THE CIVIL DEFENSE OF UKRAINE

Annotation. The article, based on theoretical research, scientifically substantiates the need for the formation of professional competence in the application of innovative learning technologies in the preparation of future qualified workers of the operational and rescue service of the civil defense of Ukraine.

Formulation of the problem. The crisis of the professional education system indicates a gap between the dramatically changed living conditions and the educational system, its goals, types, content and technologies of education. The most important reasons that gave rise to the crisis include: growing demand for the quality of education; new requirements for teaching activities; conservatism in the field of education and its insufficient adaptation to the changing needs of society; the need for the formation of professional thinking, activity, self-activity of future qualified workers, etc. Among these factors is the lack of development of professional training technologies. Traditional learning technology (from knowledge to skills), based on the logic of science, should be supplemented with new technologies based on the patterns of cognitive activity. The main figure in the educational process is the future skilled worker himself, who is not an object, but a subject of education.

Keywords: *innovative technologies, training, professional competence, skilled workers, operational and rescue service of civil protection of Ukraine*

УДК 378.04:355.58]:378.018.43:004

DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2023.82.295108>

ЮЛІЯ СРІБНА

ORCID: <https://orcid.org/3846-3871>

Place of work: Poltava V.G.Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

ЗАСТОСУВАННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ОПЕРАТИВНО-РЯТУВАЛЬНОЇ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Анотація. Предметом статті є технології дистанційного навчання, що використовуються в освітньому процесі. Темою статті є стан та перспективи впровадження технологій дистанційного навчання в освітньому процесі навчальних пунктів Аварійно-рятувальних загонів спеціального призначення Головних управлінь ДСНС України у областях. *Мета* статті полягає у визначенні раціонального підходу щодо впровадження моделі «змішаного навчання» у навчальних закладах. *Застосування отриманих результатів створить передумови для повноцінної реалізації техно-логій дистанційно навчання в освітній діяльності навчальних пунктів Аварійно-рятувальних загонів спеціального призначення Головних управлінь ДСНС України у областях при підготовці майбутніх кваліфікованих робітників оперативно-рятувальної служби цивільного захисту «без відриву від несення служби».*

Ключові слова: кваліфіковані робітники, оперативно-рятувальна служба цивільного захисту України, дистанційне навчання, підготовка майбутніх кваліфікованих робітників, удосконалення навчального процесу, інноваційні технології.

Постановка проблеми. Україна зробила свій цивілізаційний вибір і підписала угоду про асоціацію з Євросоюзом, яка передбачає поглиблену економічну та політичну інтеграцію на засадах сталого розвитку. Перехід до демократичної та правової держави, ринкової економіки, наближення до світових тенденцій економічного та суспільного розвитку зумовлює потребу в значній модернізації професійно-технічної освіти на сучасному етапі розвитку нашої країни, основним завданням якої стає підвищення якості підготовки кваліфікованих робітників, розвиток інноваційної освіти, зміни технології організації навчального процесу та підпорядкуванням її інтересам слухачів, що бажають здобути якісну освіту.

Таким чином вирішення завдання щодо проведення підготовки майбутніх кваліфікованих робітників оперативно-рятувальної служби цивільного захисту України на Навчальних пунктах Аварійно-рятувальних загонів спеціального призначення в областях поставило низку проблем:

- тривала відсутність на робочому місці працівників підрозділів на період навчання;
- неможливість забезпечити на цей період цілодобове чергування підрозділів в зоні відповідальності;
- високе навантаження на державні (місцеві) бюджети в зв'язку необхідністю фінансування видатків на відрядження, проїзд, проживання та оплати самого навчання.

Аналіз попередніх досліджень. Провівши аналіз з метою вирішення вищеперелічених проблем було з'ясовано, що у кожному органі місцевого самоврядування області наявний інтернет зв'язок і систематично проводяться дистанційні заняття (вебінари) з підвищення кваліфікації фахівців органів місцевого самоврядування. Враховуючи цей досвід були використані канали зв'язку для проведення підготовки майбутніх кваліфікованих робітників оперативно-рятувальної служби цивільного захисту України «без відриву від несення служби».

Для проведення занять із дистанційною складовою, співробітниками навчальних пунктів була розроблена та запроваджена в освітній процес програма підготовки відповідно до спеціальності майбутніх кваліфікованих робітників оперативно-рятувальної служби цивільного захисту України.

Ці заходи були запроваджені відповідно до Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні однією з основних умов успішної реалізації державної політики у сфері розвитку інформаційного суспільства із забезпечення навчання, виховання, професійної підготовки людини для роботи в інформаційному суспільстві (*Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного ...*). Отже, одним із ефективних напрямків удосконалення професійно-технічної освіти є розвиток та вдосконалення дистанційного навчання. Актуальність такої освітньої концепції пов'язана з появою такого явища як Інтернет, що охоплює широкі шари суспільства та стає одним з найпотужніших і важливіших факторів його розвитку.

Серед визначених у концепції розвитку дистанційної освіти завдань слід виділити наступні:

- розроблення та апробація засобів навчально-методичного забезпечення дистанційної освіти;
- впровадження технологій дистанційного навчання на всіх рівнях освіти, так і навчання за окремими курсами або блоками курсів;

– застосування дистанційних технологій в усіх формах навчання: очній, заочній, екстернатної (*Про затвердження Положення про ...*).

Питання розвитку дистанційної освіти досить широко висвітлені в працях вітчизняних та іноземних науковців. Так, зокрема, науково-педагогічні засади дистанційного навчання розробляли вітчизняні науковці В. Кухаренко, Н. Муліна, В. Олійник, П. Стефаненко та інші (Муліна, 2001).

Окремі аспекти щодо змісту та організації дистанційного навчання досліджували М. Бесєдіна, К. Власенко, В. Гура. Суттєвий інтерес для проведення дослідження становлять праці зарубіжних дослідників таких як В. Бакалов, Дж. Блумстук, Д. Кіган, Дж. Коумі, Е. Полат (Бакалов, Крук, Журавлева, 2008; Полат, Бухаркіна, Моїсеєва, 2004).

Однак, більшість дослідників визначають дистанційне навчання як альтернативу чи взагалі відмінну від класичної форми отримання освіти. Однак, на нашу думку, використання елементів дистанційного навчання поряд із класичним викладанням дисциплін у професійно-технічних навчальних закладах також має значні перспективи.

Дистанційна форма навчання на основі інтернет технологій є більш самостійним і індивідуалізованим підходом до організації навчального процесу. Так, це важче ніж «пасивні» форми навчання у навчальній аудиторії, про те, значно ефективніше та комфортніше, з огляду на витрати часу та коштів і отримання додаткових зручностей, ніж інші форми та технології навчання. Дистанційне навчання можливе будь де, будь коли та будь кому і вже стало важливою складовою віртуальної соціалізації особистості.

Тобто щоб навчатися дистанційно, потрібен лише комп'ютер з доступом в інтернет. Слухачі курсів отримують доступ до всіх електронних ресурсів дистанційного курсу, але встановлювати спеціальне програмне забезпечення не потрібно. Так само не вимагається досконало володіти комп'ютерними технологіями – переглядати матеріали можна навіть зі смартфона, по дорозі на роботу або додому. Таким чином ми самі встановлюємо виконання розкладу занять, налаштовуючи його відповідно до свого робочого графіку і ритму життя. Можна навчатися по вечорах, можна у вихідні. Не потрібно відвідувати очні лекції – а отже, витратити час на додаткові поїздки.

Необхідно зазначити, що суттєвою перевагою дистанційного навчання на сьогоднішній день є його низька вартість, що дає доступ навчання для більшого кола верств населення.

Отже, дистанційне навчання – це вибір тих, хто цінує свій час і вміє розставляти пріоритети.

Мета статті полягає у визначенні особливостей використання елементів дистанційного навчання під час підготовки майбутніх кваліфікованих робітників оперативно-рятувальної служби цивільного захисту України на навчальних пунктах, які входять до категорії професійно-технічних навчальних закладів та у визначенні раціонального підходу щодо впровадження моделі «змішаного навчання» у навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. Дистанційне навчання набуло широкого розповсюдження у країнах Європейського Союзу, Австралії, США та інших. Його використовують під час одержання різного рівня освіти і при проведенні перепідготовки, підвищення кваліфікації, післядипломної освіти, проведення різноманітних курсів.

Наразі не існує єдиного терміну в освітніх системах різних країн, який визначав би таку специфічну форму навчання, як дистанційну. Поряд із загальноприйнятим терміном «distance learning», вживаються також терміни: «e-learning» (electronic learning), «teletaching», «Internet-based learning», «open learning», «online learning». Усі зазначені терміни об'єднують такі спільні риси, як використання інформаційних технологій при наданні освітніх послуг, можливість спілкування слухачів з викладачем у режимі online, віддалений доступ до навчальних матеріалів (Бакалов, Крук, Журавлева, 2008, с. 28).

Відповідно до Положення про дистанційне навчання, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 за № 466, під дистанційним навчанням розуміється «індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» (*Про затвердження Положення про ...*). Згідно із положенням «Про професійно-технічну освіту» дистанційна освіта має офіційний статус самостійної форми навчання нарівні із очною, заочною та екстернатом (*Закон України «Про професійно ...*).

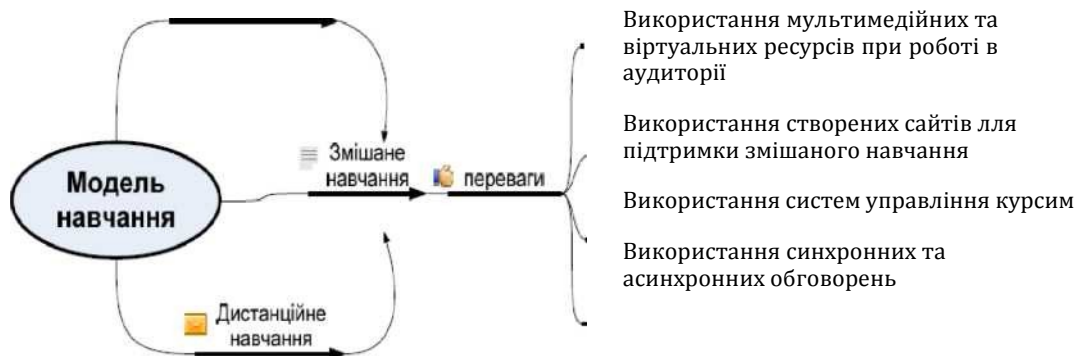
Однак, на відміну від попередніх нормативних документів про дистанційну освіту, вищевказаним положенням визначено, що дистанційне навчання реалізовується не лише шляхом застосування дистанційної як окремої форми освіти, але й використання технологій дистанційного навчання для підвищення ефективності класичних форм освіти в професійно-технічних навчальних закладах.

Відповідно до типової програми метою підготовки майбутніх кваліфікованих робітників оперативно-рятувальної служби цивільного захисту України є формування знань, умінь, здатностей (компетенцій) для здійснення ефективної професійної діяльності (*Типові навчальні програми нормативних ...*).

На навчальних пунктах при організації навчального процесу за будь-якою формою навчання технології дистанційного навчання можуть використовуватись для методичного та дидактичного забезпечення самостійної роботи, контрольних заходів, а також при проведенні навчальних занять. При цьому електронна модель навчання дуже схожа на традиційну, але є деякі відмінності. Учасники процесу всі ті ж – слухачі й викладачі. Тільки тепер слухачу менше пояснюють і йому більше доводиться навчатися самому. Основними засобами спілкування слухачів і викладача стають чат, форум і електронна пошта.

На мою думку раціональним підходом щодо впровадження інноваційних технологій навчання у навчальному пункті є впровадження моделі «змішаного навчання» (blended learning) (інтеграція

традиційних та дистанційних технологій навчання). Такий підхід ефективний для організації підготовки слухачів.

Змішана модель навчання включає в себе елементи, які прийшли з онлайн навчання:

Лекційні заняття. Матеріал оформлений як і матеріал он-лайн курсу, тобто може бути легко використаний і доступний кожному слухачу курсу для самостійного освоєння.

Семінарські заняття (face-to-face). У змішаному навчанні на семінарських заняттях проходить обговорення самих цікавих й важливих тем курсу, а також відпрацьовування практичних навичок.

Навчальні матеріали курсу (підручники й методичні посібники). Дані матеріали представлені в друкованому й в електронному виді, і в останньому доповнені різними мультимедійними додатками та вставками для більше успішного освоєння дисципліни, і таким чином курс, стає більше привабливим для слухачів.

Он-лайн спілкування. Цей елемент також прийшов у змішане навчання з он-лайн навчання. Тут є різні інструменти - чат, форум, e-mail - які дають слухачам можливість спілкуватися й працювати разом. З'являється можливість задавати питання викладачеві в будь-який час і в самі короткі строки одержати відповідь.

Індивідуальні й групові он-лайн проекти. Такі проекти розвивають навички роботи в мережі Інтернет, аналізу інформації з різних джерел, а також навички працювати разом із групою, правильно розподіляти обов'язки й відповідальність за виконання роботи. За допомогою таких завдань слухач може одержати навички, необхідні для своєї майбутньої роботи.

Аудіо й відео лекції, анімації й симуляції.

Система змішаного навчання добре діє у випадках коли електронне навчання використовують перед аудиторним навчанням. У цьому випадку складові комплексу підсилюють одна одну. Наприклад, опанування слухачами теоретичної частини за певною темою дозволяє викладачеві заощадити багато часу під час групового заняття завдяки тому, що слухачі вже ознайомлені з теорією і перебувають в одному смисловому полі. Внаслідок цього заняття набуває практичної спрямованості, оскільки викладач використовує час, що звільнився, на практичне опрацювання одержаних знань.

Розглядаючи можливість використання інформаційно-комунікативних технологій та Інтернету в процесі навчання стає зрозумілим, що викладач перестає бути для слухача єдиним джерелом інформації. Водночас зміщується акцент з формування репродуктивних навичок, таких як запам'ятовування і відтворення, на розвиток аналітичних умінь, в основі яких лежить співставлення, синтез, аналіз, оцінювання виявлених зв'язків, планування групової взаємодії з використанням інформаційно-комунікативних технологій.

На мою думку, в навчальних закладах змішана модель навчання може практикуватися як елемент стаціонарного навчання при проведенні аудиторних занять і в самостійній роботі слухачів шляхом широкого впровадження сучасних інформаційних технологій.

Так, наприклад, на етапі підготовки до заняття з будови пожежного автомобіля, мультимедійні ресурси дозволять слухачам вже на етапі підготовки до нього ознайомитися зі змістом питань, які будуть розглядатися на ньому, ознайомитися з 3D моделями, які показують принцип дії агрегату (вузла чи механізму), у відеорежимі побачити методики проведення певних впливів на технічний стан автомобіля тощо. За результатами вивченого матеріалу слухач може вирішити тестове завдання та в режимі чату сформулювати питання викладачу, які він не зрозумів. Викладач має змогу перевірити результати тестування слухачів, побачити кількість спроб та затрачений час, визначити найбільш "легкі" та "проблемні" для них тестові завдання. Останнє дає змогу викладачу напередодні проведення навчального заняття вірно скласти план його проведення, вірно розташувати акценти як в розрізі групи, так і в розрізі конкретного слухача, що дозволяє індивідуалізувати навчальний процес.

Сьогодні за допомогою Інтернету можна організувати зі слухачами обмін повідомленнями у режимі реального часу, проводити відео-конференції між співрозмовниками, які територіально віддалені один від одного. Оптимальними способами опосередкованого спілкування слухачів є чати, форуми, Skype-технології. Все більшої популярності серед програм безкоштовного обміну інформацією та діалогового

спілкування набирає такий програмний ресурс як Skype, ZOOM. Користувачі Skype, ZOOM по суті роблять відео-виклики через свій комп'ютер, використовуючи програмне забезпечення Skype, ZOOM і максимальні можливості Інтернету. Програма забезпечує якісне передавання голосового повідомлення, доповнює його відео-зображенням, має зручний інтерфейс, гарантує максимальну конфіденційність, оскільки спілкування між клієнтами зашифровано. Інформаційно-комунікаційні та дистанційні технології навчання дають змогу забезпечити слухачів електронними навчальними ресурсами для самостійного опрацювання, завданнями для самостійного виконання, реалізувати індивідуальний підхід до кожного слухача тощо.

Для використання вищенаведених можливостей в перспективі на навчальних пунктах необхідно створити сервер дистанційного навчання в основу якого необхідно покласти достатньо розвинуті в наших навчальних закладах модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище Moodle. На сервері дистанційного навчання широко використовуються різноманітні форми зворотного зв'язку: форум; чат; система приватних повідомлень. Чат дає змогу в режимі реального часу поспілкуватися необмеженій кількості користувачів на поточні теми.

Потужний арсенал навчально-методичних ресурсів, інтерактивні елементи, гнучка та цікава система зворотного зв'язку повинна перетворити сервер дистанційного навчання з навчальної веб-платформи на своєрідну соціальну мережу академічної спільноти. Впровадження подібної організації підготовки для слухачів дозволить:

- мінімізувати час їх перебування на установчому зборі до одного тижня, шляхом створення електронних навчальних курсів та впровадження відео-лекцій (семінарів) з подальшим контролем рівня засвоєння знань наприклад в чаті;
- оптимізувати систему відпрацювання контрольних (розрахункових) робіт шляхом переведення їх в електронний вигляд, що забезпечить дієвий контроль за термінами їх надходження до навчального закладу, а впровадження систем виявлення плагіату унеможливить їх переписування;
- забезпечити дієвий контроль за самостійним вивченням навчальних матеріалів, які виносяться на міжзборовий період шляхом перевірки на сервері факту ознайомлення з навчальними матеріалами, результатів вирішення тестів (задач) тощо.

Таким чином, застосування змішаної форми навчання у навчальному процесі може стати одним із ключових напрямків модернізації освіти у професійно-технічних навчальних закладах, оскільки відкриває широкі можливості для здійснення самостійної роботи слухачів під керівництвом викладачів, сприяє розвитку самостійної творчої діяльності, стимулює одержання додаткових знань та їх закріплення, що дає можливість готувати конкурентоспроможних кваліфікованих робітників.

Поряд з тим, із впровадженням моделі змішаного навчання з'являється низка завдань організаційного характеру, вирішення яких потребує спеціального теоретичного дослідження та практичних розробок щодо створення законодавчої бази та системи управління навчальним процесом (наявність робочого місця викладача з виходом в Інтернет, можливість вільного доступу до серверів навчання через WI-FI тощо) при змішаній формі навчання (врахування часу, який витрачають викладачі для підготовки та проведення онлайн лекцій, роботу з слухачем в режимі спілкування використовуючи чат, форум чи Skype тощо).

Отже, вирішення наведених вище питань створює передумови для повноцінної реалізації технологій дистанційного навчання в освітній діяльності навчальних пунктів оперативно-рятувальної служби цивільного захисту України.

Висновки. Модернізація системи професійно-технічної освіти пов'язується, насамперед, із введенням в освітнє середовище інноваційних технологій, в основу яких покладені цілісні моделі навчально-виховного процесу, засновані на діалектичній єдності методології та засобів їх здійснення.

Використання дистанційного навчання під час підготовки майбутніх кваліфікованих робітників оперативно-рятувальної служби цивільного захисту України сприяє підвищенню зацікавленості слухачів в навчальному процесі, активізації їх пізнавальної діяльності, розвитку творчих здібностей. Систематична робота з дистанційним курсом покращує організацію самостійної роботи, а, завдяки наявності функцій самоконтролю та зворотного зв'язку з боку викладачів, слухачі можуть ефективно коригувати процес вивчення дисципліни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

- Бакалов В. П., Крук Б. И., Журавлева О. Б. Дистанционное обучение: концепция, содержание, управление : учеб. пособ. Москва : Горячая линия-Телеком, 2008. 107 с.
- Закон України «Про професійно-технічну освіту». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1998. № 32. ст. 215.
- Муліна Н. І. Методика розробки та використання дистанційного курсу англійської мови (старший ступінь у вищому технічному закладі освіти) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ : КДЛУ, 2001. 22 с.
- Полат Е. С., Бухаркина М. Ю., Моисеева М. В. Теория и практика дистанционного обучения : учеб. пособ. для студ. высш. пед. завед. Москва : Академия, 2004. 416 с.

- Про затвердження Положення про дистанційне навчання : наказ МОН України № 466 від 25.04.2013. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>
- Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні : розпорядження КМ України від 15 травня 2013 р. № 386-р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80>
- Типові навчальні програми нормативних дисциплін цивільної безпеки та безпеки життєдіяльності. Київ : Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, 2011. 72 с.

REFERENCES

- Bakalov, V. P., Kruk, B. Y., & Zhuravleva, O. B. (2008). *Dystantsyonnoe obuchenye: kontseptsyia, sodержanye, upravlenye [Distance learning: concept, content, management]: ucheb. posob.* Moskva: Horiachaia linyia-Telekom [in Russian].
- Mulina, N. I. (2001). *Metodyka rozrobky ta vykorystannia dystantsiinoho kursu anhliiskoi movy (starshyi stupin u vyshchomu tekhnichnomu zakladi osvity) [Methodology for the development and use of a distance course of the English language (senior degree in a higher technical educational institution)]*. (Extended abstract of PhD diss.). Kyiv: KDLU [in Ukrainian].
- Polat, E. S., Bukharkyna, M. Yu., & Moiseeva, M. V. (2004). *Teoriya y praktyka dystantsyonnoho obuchenya [Theory and practice of distance learning]: ucheb. posob. dlia stud. vyssh. ped. zaved.* Moskva: Akademyia [in Russian].
- Pro zatverdzhennia Polozhennia pro dystantsiine navchannia [On the approval of the Regulation on distance learning]: (2013) nakaz MON Ukrainy № 466 vid 25.04.2013.* Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13> [in Ukrainian].
- Pro skhvalennia Stratehii rozvytku informatsiinoho suspilstva v Ukraini [On the approval of the Information Society Development Strategy in Ukraine]: (2013) rozporiadzhennia KM Ukrainy vid 15 travnia 2013 r. № 386-r.* Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80> [in Ukrainian].
- Typovi navchalni prohramy normatyvnykh dystsyplin tsyvilnoi bezpeky ta bezpeky zhyttiedialnosti [Typical educational programs of regulatory disciplines of civil safety and life safety]. (2011).* Kyiv: Ministerstvo osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrainy [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy «Pro profesiino-tekhnichnu osvitu» [Law of Ukraine "On Vocational and Technical Education"]. (1998). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR) [Information of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR)], 32, 215* [in Ukrainian].

YULIA SRIBNA

APPLICATION OF DISTANCE EDUCATION IN THE PROCESS OF TRAINING OF FUTURE QUALIFIED WORKERS OF THE OPERATIONAL AND RESCUE SERVICE OF THE CIVIL DEFENSE OF UKRAINE

Annotation. The article substantiates the peculiarities of the use of elements of distance learning during the study of the disciplines of civil protection and life safety in vocational and technical educational institutions. The advantages that e-learning provides to students and the directions for improving the training process in operational and rescue work to ensure the quality of knowledge are determined.

The subject of the article is distance learning technologies used in the educational process. The topic of the article is the state and prospects of the introduction of distance learning technologies in the educational process of the training centers of the emergency and rescue units of the special purpose Main Departments of the State Emergency Service of Ukraine in the regions. The purpose of the article is to define a rational approach to the implementation of the «blended learning» model in educational institutions. The application of the obtained results will create prerequisites for the full implementation of distance learning technologies in the educational activities of the training centers of the emergency and rescue units of the special purpose of the Main Departments of the State Emergency Service of Ukraine in the regions in the preparation of future qualified workers of the operational and rescue service of the civil protection «without separation from service».

Keywords: skilled workers, operational and rescue service of civil protection of Ukraine, distance learning, training of future skilled workers, improvement of the educational process, innovative technologies.

УДК 378.04:796]:615.82
DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2023.82.295109>

ДЕМУС ЯНА

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2100-695X>

(Полтава)

Place of work: Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

Email: yanadobrosol1992@gmail.com

ЛЄБЄДЄВА АЛЬОНА

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-8110-5105>

(Полтава)

Place of work: Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

Email:

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «СПОРТИВНИЙ МАСАЖ» У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 017 ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ НА ФАКУЛЬТЕТІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ

Анотація. Проаналізовано питання щодо вивчення дисципліни «Спортивний масаж» у процесі формування знань фахівців з фізичної культури закладів вищої освіти. Визначено, що навчальна дисципліна «Спортивний масаж» виконує важливу роль в навчальному плані з підготовки майбутніх фахівців у спортивній галузі. Безумовно, компетенції, набуті в процесі опанування дисципліни «Спортивний масаж», дозволяють майбутнім фахівцям застосовувати їх в професійній діяльності в різних випадках (від лікування різних захворювань і травм до проведення реабілітаційних заходів зі спортсменами).

Ключові слова: спортивний масаж, освітня програма, професійна підготовка бакалаврів.

Постановка проблеми. Спортивний масаж є одним з найважливіших методів підготовки спортсменів до змагань, відновлення їхньої працездатності після навантажень, а також профілактики травм. Тому викладання спортивного масажу у закладах вищої освіти, які готують фахівців у галузі фізичної культури і спорту, є однією з пріоритетних задач.

Однак, на сьогоднішній день, існує ряд проблем, які перешкоджають ефективному викладанню спортивного масажу у закладах вищої освіти.

Однією з основних проблем є недостатня матеріально-технічна база. У багатьох закладах вищої освіти відсутні спеціальні кабінети для проведення занять з спортивного масажу, оснащені необхідним обладнанням і матеріалами. Це негативно позначається на якості навчання студентів, оскільки позбавляє їх можливості набутти практичних навичок масажу. Іншою проблемою є недостатня кваліфікація викладачів. Не всі викладачі, які викладають спортивний масаж у закладах вищої освіти, мають відповідну освіту та досвід роботи. Це може призводити до того, що студенти отримують неякісну освіту, а також до поширення непрофесійних методів масажу. Третя проблема пов'язана з недостатньою мотивацією студентів до вивчення спортивного масажу. Багато студентів вважають, що спортивний масаж є неважливою дисципліною, яка не має практичного застосування. Це може призводити до того, що студенти несерйозно ставляться до навчання, а також до зниження якості знань.

Викладання спортивного масажу у закладах вищої освіти є важливою задачею, яка має вирішальне значення для підготовки висококваліфікованих фахівців у галузі фізичної культури і спорту. Для вирішення проблем, які перешкоджають ефективному викладанню спортивного масажу у закладах вищої освіти, необхідно вжити комплексу заходів, зокрема, покращити матеріально-технічну базу, підвищити кваліфікацію викладачів, а також розвивати мотивацію студентів до вивчення спортивного масажу.

Мета статті полягає у розкритті теоретико-методичних аспектів викладання дисципліни «Спортивний масаж» у системі професійної підготовки бакалаврів спеціальності 017 Фізична культура і спорт на факультеті фізичного виховання та спорту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для забезпечення якісної підготовки фахівців, які відповідають сучасним вимогам, спеціальності 017 Фізична культура і спорт в освітній процес впроваджено

обов'язкову дисципліну «Спортивний масаж». Ця дисципліна дозволяє студентам отримати теоретичні знання та практичні навички, необхідні для роботи в сфері фізичної культури і спорту.

«Спортивний масаж» є однією з фахових дисциплін, що займає провідне місце у підготовці фахівців першого (бакалаврського) освітнього рівня за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт у Полтавському національному

педагогічному університеті імені В. Г. Короленка на факультеті фізичного виховання та спорту.

Ця освітня компонента спрямована на підготовку фахівця, який здатний успішно вирішувати складні завдання професійної діяльності, використовуючи теоретичні знання та практичні навички.

Якісне викладання дисципліни «Спортивний масаж» забезпечується її матеріально-технічною базою, яка включає в себе:

- мультимедійний проектор для проведення лекцій;
- дошку для демонстрації теоретичного матеріалу;
- навчально-методичний комплекс, який містить весь необхідний матеріал для вивчення

дисципліни;

- фонди бібліотеки ПНПУ імені В.Г. Короленка, де студенти можуть знайти додаткову інформацію з даної тематики;

- масажний кабінет, який обладнано відповідно до вимог.

Для ефективного впровадження в освітній процес дисципліни «Спортивний масаж» розроблено навчальні та інструктивно-методичні матеріали, що включають такі структурні елементи:

– Робоча програма навчальної дисципліни підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

– Силабус освітнього компоненту.

– Опорні конспекти лекцій з контролем вихідного рівня знань.

– Методичні рекомендації до проведення лабораторних занять.

– Тестові завдання для забезпечення поточного та модульного контролю знань.

– Критерії оцінювання навчальних знань студентів.

Робоча програма навчальної дисципліни підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти та силабус освітньої компоненти «Спортивний масаж», укладені відповідно до освітньо-професійної програми

«Фізична культура і спорт» за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт, обговорена і схвалена на засіданні кафедри теорії й методики фізичного виховання, адаптивної та масової фізичної культури, погоджена з гарантом освітньої програми і затверджена вченою радою факультету фізичного виховання та спорту Полтавського національного педагогічного університету

імені В. Г. Короленка.

Спортивний масаж є науково обґрунтований, досліджений багаторічною практикою, найбільш адекватний та фізіологічний для організму людини лікувальний метод. У процесі виконання лабораторних завдань студенти підбирають певні методики масажу, та у кінцевому рахунку, закріплюють знання з анатомії та фізіології людини. Розглядаючи вимоги до масажу, особливості сприйняття масажу окремими особами студенти поглиблюють знання з психології. Проводячи заняття в умовах, коли санітарно-гігієнічний стан може суттєво впливати на самопочуття пацієнта дозволить поглибити знання з гігієни.

Мета вивчення навчальної дисципліни: сформувати в студентів професійні компетентності щодо організації і проведення спортивного масажу, використання прийомів спортивного масажу у процесі відновлення / реабілітації чи підготовці до тренувальної / змагальної діяльності.

Очікуваними результатами навчання з дисципліни є знання організаційно-методичних основ масажу, опис вимог до проведення масажу та особливостей виконання прийомів спортивного масажу, демонстрація методики проведення спортивного масажу на різних етапах змагальної діяльності та відтворення основних прийомів спортивного масажу, а також пояснення особливостей проведення масажу при різних захворюваннях і травмах.

Навчальна дисципліна «Спортивний масаж» є обов'язковим освітнім компонентом, який вивчається на четвертому році здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти у сьомому семестрі.

На вивчення курсу відводиться 3 кредити ЕКТС із загальною кількістю годин – 90, серед них: 10 годин лекційних занять, 14 годин лабораторних занять та 66 годин відведено на самостійну роботу студентів над навчальним матеріалом та на підготовку до екзамену (табл. 1).

Таблиця 1- Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС - 3	Обов'язкова	
Загальна кількість годин - 90	Рік підготовки:	
	4-й	-
Змістових модулів - 1	Семестр	
	7-й	-
	Лекції	
	10	-
	Практичні, семінарські	
		-
	Лабораторні	
	14	-
	Самостійна робота	
36+30 год	-	
	Вид контролю: екзамен	
Мова навчання	українська	

Курс розрахований на один семестр. Підсумковий контроль передбачає складання екзамену здобувачами.

Зміст навчання - це сукупність компетентностей, які повинен освоїти здобувач вищої освіти відповідно до встановлених стандартів, цілей і завдань навчання. Він включає в себе:

- Теоретичний матеріал, який забезпечує розуміння основ дисципліни.
- Практичні навички, які необхідні для застосування знань на практиці.
- Критичне мислення, яке дозволяє студентам аналізувати інформацію та робити висновки.

Критичне мислення

- Креативне мислення, яке дозволяє студентам знаходити нові рішення проблем.

Зміст навчання також включає в себе різні види діяльності, які використовуються у процесі навчання. Ці види діяльності допомагають студентам засвоювати матеріал та розвивати необхідні навички. До них відносяться:

- Лекції, які дають студентам загальний огляд матеріалу.
- Лабораторні заняття, які дають студентам можливість закріпити теоретичні знання на практиці.
- Самостійна робота, яка дозволяє студентам вивчати матеріал самостійно.

Зміст навчання є важливим компонентом освітнього процесу. Він визначає, що повинні знати та вміти випускники закладів вищої освіти.

Відбір змісту навчання здійснюється відповідно до освітнього замовлення, освітніх програм, з урахуванням реальних комунікативних потреб у практичній, інтелектуальній, емоційній та інших сферах. Крім того, зміст навчання має відповідати таким вимогам, як актуальність - зміст повинен відповідати сучасним потребам суспільства та держави в кваліфікованих масажистах; цілісність - зміст має бути логічно структурованим і відповідати цілям і завданням дисципліни; системність - відображає зв'язок між різними аспектами спортивного масажу; доступність - повинен бути зрозумілим і засвоєним студентами; практична спрямованість - зміст має забезпечити формування у студентів практичних навичок спортивного масажу.

У змісті навчання дисципліни «Спортивний масаж» виокремлюють дві групи:

- Теоретичні знання, які забезпечують розуміння основ спортивного масажу та його застосування в різних видах спорту. Ці знання включають такі розділи:
 - Історія, розвиток та сучасний стан спортивного масажу.

- Фізіологічні основи спортивного масажу.
- Показання та протипоказання до спортивного масажу.
- Методи та прийоми спортивного масажу.
- Особливості спортивного масажу в різних видах спорту.
- Практичні навички, які необхідні для застосування теоретичних знань на практиці. Ці навички включають такі види діяльності:
 - Виконання основних прийомів спортивного масажу.
 - Складання програм спортивного масажу.
 - Облік та аналіз ефективності спортивного масажу.

Ці дві групи взаємопов'язані та доповнюють одна одну. Теоретичні знання забезпечують розуміння основ спортивного масажу, а практичні навички дозволяють застосовувати ці знання на практиці.

Зміст дисципліни «Спортивний масаж» відображено у робочій програмі навчальної дисципліни та силабусі освітнього компонента.

Отже, теоретичний матеріал освітнього компонента «Спортивний масаж» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти має такий зміст:

ТЕМА 1 Організаційно-методичні основи масажу.

ТЕМА 2 Вимоги до проведення масажу

ТЕМА 3 Основні прийоми спортивного масажу

ТЕМА 4 Види спортивного масажу. Методика їх проведення.

ТЕМА 5 Масаж при спортивних травмах. Поєднання масажу з фізіотерапевтичними процедурами.

Структуру навчальної дисципліни з переліком тем і розподілом годин наведено у табл. 2.

Таблиця 2. Структура навчальної дисципліни.

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин							
	Денна форма навчання				Заочна форма навчання			
	у тому числі:				у тому числі:			
	Лекції	Семинарські/практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	Лекції	Семинарські/практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота
1	2	3	4	5	6	7	8	9
ТЕМА 1 Організаційно-методичні основи масажу.	2		2	6	-	-	-	-
ТЕМА 2 Вимоги до проведення масажу	2		2	6	-	-	-	-
ТЕМА 3 Основні прийоми спортивного масажу	2		6	8	-	-	-	-
ТЕМА 4 Види спортивного масажу. Методика їх проведення.	2		2	8	-	-	-	-
ТЕМА 5 Масаж при спортивних травмах. Поєднання масажу з фізіотерапевтичними процедурами	2		2	8	-	-	-	-
Підготовка до екзамену (якщо передбачено навчальним планом)				30	-	-	-	-
Всього	10		14	66	-	-	-	-

Сучасні стандарти вищої освіти України передбачають значне збільшення обсягу самостійної роботи студентів. Це пов'язано з тим, що сучасний фахівець повинен бути здатним самостійно вчитися, розвиватися та інноваційно мислити.

Зменшення аудиторних годин та збільшення самостійної роботи студентів вимагає від викладачів нового підходу до організації освітнього процесу. Викладачі повинні створювати умови для розвитку творчої особистості майбутнього фахівця, здатного до самонавчання та самоосвіти.

Це завдання неможливо вирішити лише за рахунок передачі вже готових знань. Викладачі повинні навчити студентів самостійно знаходити та обробляти інформацію, критично мислити та вирішувати проблеми.

Загалом, самостійна робота здобувачів вищої освіти визначається як запланована пізнавальна діяльність, яка має методично спрямовану діяльність, яку студент здійснює самостійно, без прямої допомоги викладача.

Самостійна робота з дисципліни «Спортивний масаж» є важливим компонентом освітнього процесу. Вона дозволяє студентам розвивати критичне мислення та навички самостійної роботи, застосовувати отримані знання на практиці, готуючись до майбутньої професійної діяльності.

Ознаками самостійної роботи з дисципліни «Спортивний масаж» є актуальність, проблемність, навчально-дослідницька спрямованість, цілісність, самостійність та творча активність, самоконтроль.

Самостійна робота здобувачів вищої освіти - це не лише спосіб опрацювати матеріал дисципліни, а й важливий інструмент для розвитку необхідних навичок та компетентностей для майбутньої професійної діяльності.

Зважаючи на те, що освітній процес в Україні все більше орієнтується на самостійну роботу студентів, підвищення її ефективності вимагає від викладачів та університетів створення відповідних умов.

До таких умов можна віднести:

- Регулярні консультації з викладачами, які дозволять студентам отримати індивідуальну допомогу та підтримку у разі виникнення труднощів.

- Видачу комплекту завдань відразу чи поетапно, що дозволить студентам самостійно розподілити час і зосередитися на найважливіших завданнях.

- Організацію постійного контролю, який допоможе студентам відстежувати свій прогрес та своєчасно усувати недоліки.

- Доступність методичних кабінетів та дидактичного матеріалу, що забезпечить студентам можливість самостійно вивчати матеріал та виконувати завдання.

Реалізація цих умов дозволить студентам ефективно освоїти матеріал дисципліни та розвинути необхідні навички та компетентності для майбутньої професійної діяльності.

Ефективна реалізація самостійної роботи студентів залежить від їхньої мотивації. Мотивація - це внутрішній стан, який спонукає до певної діяльності. Основними видами мотивації самостійної роботи студентів є:

- Зовнішня мотивація - це мотивація, яка викликається зовнішніми факторами, такими як оцінки, диплом, перспективи працевлаштування.

- Внутрішня мотивація - це мотивація, яка викликається внутрішніми факторами, такими як інтерес до предмета, бажання розвиватися та навчатися.

- Процесуальна мотивація - це мотивація, яка викликається самим процесом навчання, виконання завдань.

Для підвищення мотивації самостійної роботи студентів використовуються такі методи як створення цікавого та актуального змісту завдань, залучення студентів до активного процесу навчання, надання студентам можливості вибору завдань та форм їх виконання, оцінка самостійної роботи не лише за результатами, а й за процесом її виконання.

Отже, самостійна робота сприяє поглибленню та розширенню знань здобувачів вищої освіти, формуванню їх інтересу до пізнавальної діяльності, оволодінню прийомами процесу пізнання, розвитку пізнавальних здібностей.

Відповідно до освітньої програми «Фізична культура і спорт», яка акредитована на факультеті фізичного виховання та спорту у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка, після завершення вивчення освітнього компонента «Спортивний масаж» здобувач оволодіває загальними та фаховими компетентностями. Серед загальних компетентностей виокремлено такі: ЗК 1, ЗК 12. Серед фахових компетентностей виділено такі: ФК 1, ФК 4, ФК 5, ФК 7, ФК 14.

Окрім того, відповідно до освітньої програми «Фізична культура і спорт», здобувач другого рівня вищої освіти здобуває програмні результати навчання, зокрема: РН 1, РН 4, РН 5, РН 11, РН 14, РН 15, РН 21.

Сучасні освітні стандарти вимагають більш об'єктивного оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти. Це пов'язано з тим, що об'єктивна оцінка дозволяє адекватно оцінити рівень знань, умінь та навичок студентів, а також виявити їхні сильні та слабкі сторони.

Оцінювання результатів навчання та контроль над досягненням цих результатів є однією з ключових проблем освітнього процесу.

Оцінка успішності студента з дисципліни «Спортивний масаж» здійснюється за рейтинговою системою, яка передбачає виставлення балів за 100-бальною шкалою. Оцінка складається з двох компонентів: оцінки за системою ECTS та оцінки за традиційною шкалою, прийнятою в Україні. Загальна оцінка за дисципліну не може перевищувати 100 балів. Присутність чи відсутність студентів на заняттях у балах не оцінюється.

Наприкінці вивчення змістового модулю проводиться модульний контроль і має на меті перевірку

засвоєння студентом певної сукупності знань та вмінь. Модульний контроль реалізується шляхом проведення модульної контрольної роботи.

Отже, з метою об'єктивного й ефективного оцінювання здобутих знань та вмінь здобувачами вищої освіти розроблено критерії оцінювання аудиторної роботи, самостійної роботи та критерії оцінювання модульних контрольних робіт.

Так як, спортивний масаж є обов'язковим етапом у системі багаторічних спортивних тренувань, підготовка фахівців спеціальності 017 Фізична культура і спорт повинна включати курс спортивного масажу як навчальний предмет. Під час вивчення даної освітньої компоненти здобувачі повинні набути теоретичних знань та оволодіти практичними навичками спортивного масажу.

Для подальшого дослідження цієї проблеми можна провести анкетування студентів вищих навчальних закладів щодо вивчення дисципліни «Спортивний масаж». Анкетування допоможе визначити ставлення студентів до цієї дисципліни та виявити побажання щодо удосконалення методики її викладання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Лякішева А. В., Грицюк Л. К. Методика викладання навчальних дисциплін соціально-педагогічного напрямку студентам ВНЗ : навч.-метод. посіб. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. 504 с.
- Сущенко Л. П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2003. 650 с.
- Чорноштан А. Г. Професійна підготовка майбутнього вчителя фізичного виховання на основі модульно-рейтингової технології навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Луганськ, 2002. 205 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1U8tzvHliQvCBPOqO5ijgdBEp3ASNrFA8/view?usp=drivesdk>

REFERENCES

- Chornoshtan, A. H. (2002). *Profesiina pidhotovka maibutnoho vchytelia fizychnoho vykhovannia na osnovi modulno-reitynhovoi tekhnologii navchannia [Professional training of the future teacher of physical education on the basis of modular and rating technology of education]*. (PhD diss.). Luhansk. Retrieved from <https://drive.google.com/file/d/1U8tzvHliQvCBPOqO5ijgdBEp3ASNrFA8/view?usp=drivesdk> [in Ukrainian].
- Liakisheva, A. V., & Hrytsiuk L. K. (2013). *Metodyka vykladannia navchalnykh dystsyplin sotsialno-pedahohichnoho napriamu studentam VNZ [Methodology of teaching educational disciplines of socio-pedagogical direction to university students]: navch.-metod. posib.* Lutsk : Skhidnoievrop. nats. un-t im. Lesi Ukrainky [in Ukrainian].
- Sushchenko, L. P. (2003). *Teoretyko-metodolohichni zasady profesiinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv fizychnoho vykhovannia ta sportu u vyshchyykh navchalnykh zakladakh [Theoretical and methodological principles of professional training of future specialists in physical education and sports in higher educational institutions]*. (D diss.). Kyiv [in Ukrainian].

DEMUS YANA
LIEBIEDIEVA ALONA

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF TEACHING THE DISCIPLINE «SPORTS MASSAGE» IN THE VOCATIONAL TRAINING SYSTEM OF BACHELORS OF SPECIALTY 017 PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS AT THE FACULTY OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS

Annotation. The question regarding the study of the discipline «Sports massage» in the process of forming the knowledge of physical culture specialists of higher education institutions was analyzed. It was determined that the educational discipline

«Sports massage» plays an important role in the curriculum for the training of future specialists in the field of sports. Undoubtedly, the competencies acquired in the process of mastering the discipline «Sports massage» allow future specialists to apply them in their professional activities in various cases (from the treatment of various diseases and injuries to conducting rehabilitation activities with athletes).

Keywords. sports massage, educational program, professional training of bachelors.

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ ТА ОСВІТНЬОЇ ПРАКТИКИ

УДК 930(477.53)(092)

DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2023.82.295111>

ОЛЕКСАНДР ЄРМОЛЕНКО

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6490-0521>

(Полтава)

Place of work: V.G. Korolenko Poltava National Pedagogical University

Country: Ukraine

Email: ermolenko_av@i.ua

БІОГРАФІЧНИЙ ПІДХІД В ДОСЛІДЖЕННІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПЕРСОНАЛІЇ ВАСИЛЯ ЛОБУРЦЯ (1930–2006)

Анотація. Обґрунтовано доцільність використання біографічного підходу для студіювання педагогічної персоналії видатного історика, краєзнавця, викладача, організатора освіти та науки Василя Лобурця (1930–2006). На основі аналізу праць зарубіжних (Erik Erikson,

C. Wright Mills, Carlo Ginzburg, Ronald A. Giere, William H. McNeill, Antonina Kloskowska) та українських (Г. Белан, Н. Дічек, М. Леценко, Н. Лісовська-Мускеєва, М. Сидоров, О. Сухомлинська) учених розкрито особливості використання біографічного підходу, висвітлено джерела та методи вивчення творчої біографії вченого-педагога.

Ключові слова: Василь Лобурець, біографічний підхід, біографія, дослідження, особистість, науково-педагогічна діяльність, педагогічні ідеї.

Постановка проблеми. Звернення до кращих теоретичних і практичних надбань освітнього вчення, до історії становлення української педагогічної науки є традиційним і новаторським водночас, оскільки розширює коло уявлень про перебіг вітчизняного історико-педагогічного процесу, поглиблює його сприйняття, відкриває нові виміри наукового дискурсу. З огляду на це вважаємо своєчасним дослідження педагогічної постаті нашого земляка, відомого українського вченого-педагога, краєзнавця, талановитого організатора наукової роботи, доктора історичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України, академіка УАІН Василя Єгоровича Лобурця (1930–2006). Освітні ідеї та педагогічну позицію вченого розкрито в історико-краєзнавчих та науково-методичних працях. Студіювання цих матеріалів переконує, що творчий доробок В. Лобурця є актуальним для вирішення нагальних питань сучасної вищої освіти, зокрема формування національно-патріотичної свідомості студентської молоді, організація загальнопедагогічної підготовки вчителя, фундаменталізація та гуманітаризація змісту освіти, впровадження дослідницьких методів навчання у педагогічний процес вишів, використання освітньо-виховного потенціалу музейної педагогіки тощо.

На сучасному етапі розвитку педагогічного вчення з'явилася низка вагомих наукових праць у сфері методології історико-педагогічних досліджень (Л. Березівська, М. Богуславський, Л. Ваховський, Л. Вовк, Б. Год, Н. Гупан, Н. Дічек, С. Золотухіна, В. Курило, В. Мокляк, С. Сисоєва, О. Сухомлинська, А. Ткаченко, В. Фазан та інші). Аналіз результатів вивчення праць названих учених переконує, що в історико-педагогічних роботах важливе значення має біографічний підхід, адже дозволяє акцентувати індивідуальні перспективи особистості в суспільстві. Біографічні дослідження передбачають вивчення життя людей, які відіграли важливу роль в історичних подіях та соціальних процесах. Передовсім це політичні лідери, громадські та педагогічні діячі, вчені, митці, суспільні активісти або звичайні люди, які пережили важливі історичні періоди.

Тож метою нашого дослідження є визначенні особливостей застосування біографічного підходу в науковому студіюванні педагогічної персоналії Василя Лобурця.

У працях зарубіжних та вітчизняних науковців розкрито значення біографічного підходу, зокрема в галузі історії, соціології та освіти. Так, американсько-німецький філософ, психолог та психоаналітик Ерік Еріксон (Erik Erikson) у своїх роботах з проблеми розвитку особистості підкреслював важливість життєвої історії особистості та роль криз ідентичності у формуванні життя людини (Erikson, 1988). Американський соціолог К. Райт Міллс (C. Wright Mills) досліджував феномен «соціологічної уяви» та обґрунтовував значення вивчення індивідуального буття для розуміння більш широких соціальних структур (Mills, 1959). Італійський історик, один із фундаторів мікроісторії Карло Гінзбург (Carlo Ginzburg) зазначав про важливість окремих випадків і мікрорівневого аналізу в історичних дослідженнях. У своїх роботах

він студював філософську та історичну сутність «підказок», «доказової парадигми» та «індивідуалізму» (Ginzburg, 2001). Американський вчений Рональд А. Гієр (Ronald A. Giere) досліджував біографічний підхід у контексті філософії науки, обговорюючи ролі окремих учених та їхні історії в розвитку наукового знання (Giere, 1988). Американський історик Вільям Х. Макнейл (William H. McNeill) писав про цінність особистих наративів в історії, його роботи сприяли дискусіям щодо історичної методології (McNeill, 1995). Польська вчена Антоніна Клошковська (Antonina Kloskowska) досліджувала роль біографії та життєвих історій у соціологічних дослідженнях, зокрема в контексті розуміння культури та суспільства (Kloskowska, 1981).

Наприкінці ХХ століття біографічний підхід набув широкого поширення не лише у психології та соціології, але й у літературній, історичній, історико-педагогічній сферах. У результаті цих трансформацій виник окремий науковий напрям – біографістика, об'єктом студіювання якої стала видатна особистість у сукупності її різноманітних зв'язків із соціумом, яка досліджується в єдності неповторного, індивідуального та загального, суспільного. Учені також зауважують, що біографістика як самостійна наукова галузь з часом набула міждисциплінарного статусу, тому й ґрунтується на інтегрованій методології гуманітарних наук (соціологія, філософія, психологія, історія, літературознавство, історія педагогіки тощо).

Не можна не погодитися із думкою Н. Гамільтон, що біографістика, стає в наш час не лише топ-темою в усіх мас-медіа, а й «справжнім символом розвитку демократії, ледь не головним пріоритетом якої є життя окремої людини, її унікальне і неповторне буття» (Hamilton, 2007, с. 1-2).

Українська вчена Н. Дічек переконана, що доцільність звернення сучасних істориків педагогіки до біографічного підходу зумовлена таким чинниками: поява значної кількості наукових досліджень, особливо дисертаційних, присвячених творчому спадку окремих діячів освіти; недостатня розробленість теоретичних і методологічних засад даного підходу; дискусіями щодо доцільності здійснення біографічних студій та їх важливості для педагогічного вчення (Дічек, 2001, с. 15).

Безперечно цінними в контексті нашого дослідження є праці О. Сухомлинської. Учена зазначає: «Для того, щоб персоніфіковано, системно окреслити розвиток національної педагогічної думки України як нелінійний, багатомірний процес якісних змін через творчі біографії педагогів, чії погляди, переконання, ідеї стали рушійною силою загального процесу розвитку педагогічної науки, необхідно мати відповідний інструментарій» (*Українська педагогіка в персоналіях*, 2005, с. 5). До низки засобів, які дозволяють вченому здійснити системний критичний аналіз історико-педагогічних феноменів і явищ конкретного часового проміжку, О. Сухомлинська відносить передусім біографічний підхід. У її авторському баченні біографічний підхід передбачає використання своєрідного способу джерельної бази, за якого біографія, особистість педагога виступає як чинником його розвитку, творчих здобутків, так і віддзеркаленням або ж творцем епохи. Важливим при цьому є пошук причин формування педагогічних ідей у різних фактах біографії та розкриття тих сутнісних, «смісловиттєвих» моментів, які допомагають з'ясувати певні закономірності у перебігу емпіричних фактів життєдіяльності тієї чи іншої персоналії. Таке розуміння сутності біографічного підходу означає, що біографію не можна розуміти лише як інструмент для дослідження окремих характеристик особистості. У біографічному підході відбито специфічний принцип цілісного аналізу особистості – через історію її розвитку та становлення.

Поділяємо думку М. Лещенко про те, що біографічне дослідження спрямоване передовсім не на факти, а на аналіз та оцінку їх значення для розвитку та становлення особистості. Творча біографія створюється не засобом добору фактичного матеріалу та встановлення хронологічного перебігу подій, а є результатом постійного самовдосконалення та тривалого процесу набуття нового життєвого досвіду (Лещенко, 2014).

На думку Н. Лісовської-Мускеевої та М. Сидорова специфіка біографічного методу полягає у його «сфокусованості на унікальних аспектах історії життя людини і на суб'єктивному, особистісному підході до опису людського життя, кар'єри, історії любові тощо» (Лісовська-Мускеева, & Сидоров, 2013, с. 54).

Названі вчені зробили значний внесок у розробку теоретичних та методологічних аспектів біографічного підходу в різних наукових сферах, і їхні роботи продовжують впливати на дослідження в галузі біографії та вивчення історії життя.

Важливо зазначити, що застосування біографічного підходу дозволяє посилити контекстуальне розуміння проблеми. Досліджуючи окремі біографії, історики педагогіки можуть отримати глибше розуміння соціального, політичного та культурного контекстів певної епохи. На формування наукового світогляду та особистого досвіду педагогів значною мірою впливають вагомні історичні сили, тому вивчення біографій може допомогти виявити соціально-педагогічні взаємозв'язки між освітньо-виховними феноменами, а це є надзвичайно важливим.

Біографічний підхід за своєю сутністю це – «мікроісторія». Його використання може сприяти розвитку мікроісторичного рівню історії педагогіки. Мікроісторія зосереджується на конкретних подіях, окремих особах або спільнотах з метою розкриття деталей та нюансів, які часто не помічаються за широкими історичними обставинами. Біографічні дослідження значною мірою спираються на першоджерела, включаючи особисті листи, щоденники, автобіографії та інтерв'ю з самими особами або людьми, які їх знали. Ці джерела дають цінну інформацію про думки, почуття та мотивацію історико-педагогічної персоналії. Біографічний підхід породжує контрнарративи. Біографічне дослідження може кинути суспільний виклик чи запропонувати контрнарративи домінуючим історико-педагогічним інтерпретаціям; висвітлити досвід і внесок маргіналізованих або проігнорованих осіб, які мали значний вплив на розвиток історії педагогіки.

Доцільність застосування даного методу для студіювання педагогічної персоналії Василя Лобурця

доведено етимологічним аналізом дефініції. Так, з'ясування походження поняття «біографія» переконує, що воно уміщує давньогрецькі слова «βίος», тобто «життя», та «γράφω», тобто «пишу» («писати»), «креслю» («креслити»), «малюю» («малювати»). Отже, біографи відомих діячів минулого намагалися у своїх працях детально відбити суспільно-історичні умови, в яких жила конкретна особа. Ефективна реалізація цього завдання передбачала створення виразного «портрету на тлі», який уможлилював відбиття широкого спектру імовірних зв'язків (паралелі, ієрархії, перетини, асоціації, суперечності, впливи тощо), дозволяючи наступним поколінням науковців критично оцінювати та інтерпретувати їх значущість (Белан, 2013, с. 51).

Аналіз наукових джерел дозволяє стверджувати, що використання біографічного підходу в студіюванні педагогічної спадщини Василя Лобурця дозволяє рельєфно представити такі аспекти:

- біографії педагогів (фокус дослідження зосереджується на житті та кар'єрі Василя Лобурця; розуміння особистого та професійного шляху педагога-ученого висвітлює розвиток його педагогічних ідей, методів і викликів, з якими він стикався);

- вплив на освіту (Василь Лобурець як освітній лідер мав глибокий вплив на освітню систему, в якій він працював, тому біографічне дослідження може допомогти визначити ключові впливи, досвід й цінності, які сформували його внесок в освіту);

- процес професійного розвитку (вивчення біографії педагогічної персоналі дає чітке уявлення про процес професійного розвитку та навчання впродовж життя; дослідники можуть з'ясувати, яким чином Василь Лобурець та його колеги адаптувалися до мінливих освітніх парадигм і викликів протягом своєї кар'єри);

- педагогічні інновації (багато інноваційних освітніх засобів було розроблено Василем Лобурцем та його колегами – І. Зязюн, В. Пащенко, Н. Тарасевич та іншими педагогами Полтавського педагогічного інституту, тому біографічний підхід дозволяє розкрити особисті історії, що стоять за цими інноваціями, і те, як вони були реалізовані на практиці);

- ідентичність педагога (біографічна студія також встановлює, як особистісні ідентичності персоналії – культурне, гендерне чи соціальне походження Василя Лобурця впливало на його практику викладання та взаємодію зі студентами).

Узагальнення наукової літератури переконує, що як в історичних, так і в історико-педагогічних наукових працях біографічний підхід пропонує більш особистісний і персоналізований погляд на предмети дослідження. Він може забезпечити глибше розуміння складнощів і нюансів минулого та зокрема освітньої сфери, що робить його цінним інструментом для дослідників, які прагнуть глибше оцінити людей та їхню роль у формуванні цих галузей. Вивчення біографії Василя Лобурця є цінним і багатограним заходом, який пропонує розуміння особистого та професійного життя людей, які зробили значний внесок у сферу науки.

Назвемо основні особливості вивчення біографії Василя Лобурця:

- біографія педагога-вченого надає гуманний погляд на світ науки; розкриває особистість, боротьбу та перемоги вченого, роблячи науку більш пов'язаною та доступною для широкого загалу;

- біографія Василя Лобурця відбиває наукові відкриття та досягнення в їхньому історичному, соціальному та культурному контекстах; допомагає пояснити мотивацію дослідження та вплив наукових проривів на суспільство;

- життєва історія талановитого вченого слугує джерелом натхнення для вчених-початківців. Дізнавшись про його подорожі, невдачі та досягнення, можна мотивувати студентів і молодих дослідників продовжувати наукову кар'єру;

- біографія педагога детально описує науковий метод, методи вирішення проблем і стратегії дослідження, які використовував учений. Це може бути корисним, як для студентів, так і для дослідників, які прагнуть вдосконалити власну наукову практику;

- у своїй роботі Василь Лобурець часто спирався на різні дисципліни та досвід. Вивчення його біографії сприяє встановленню міждисциплінарного характеру наукових досліджень і заохоченню співпраці між галузями;

- біографія вченого висвітлює широкий суспільний вплив його діяльності, зокрема прогрес педагогічного вчення, історіографічні прориви та зміни політики. Це підкреслює роль науки у формуванні світу;

- наукова біографія Василя Лобурця торкається етичних та моральних дилем, з якими стикався вчений, наприклад, відповідальність за наукові знання, використання методик студіювання та потенційні наслідки дослідження;

- біографія педагога висвітлює спільну природу науки, включаючи наукове співтовариство, стосунки з наставниками, колегами та студентами. Вони також проливають світло на інституційні та політичні сили, які впливали на наукові дослідження;

- розуміння життя педагога допомагає оцінити його довгостроковий вплив на освітню та історичну галузі, а також суспільство в цілому. Застосування біографічного підходу також дає уявлення про те, як наукові ідеї та інновації продовжують розвиватися після смерті вченого;

- біографія Василя Лобурця – це вікно в історію науки, що показує, як з часом розвивалися наукові парадигми та як минулі відкриття заклали основу для сучасних досліджень. Тож студіювання творчого шляху педагога-вченого забезпечує історичну перспективу;

– творча біографія Василя Лобурця часто включає перешкоди, скептицизм, й навіть, опір, з якими стикався дослідник. Ці історії можуть дати цінні уроки наполегливості та рішучості.

Загалом, вивчення біографії Василя Лобурця збагачує наше розуміння сутності науки, його еволюції та людей, які стоять за ним. Біографічний підхід пропонує цілісне уявлення про науку, яке поєднує в собі інтелектуальний та особистий аспекти наукових відкриттів, сприяючи всебічній та детальній оцінці освітньої галузі.

Біографічне дослідження – це систематичне та поглиблене вивчення життя людини. Дослідники зазвичай збирають широкий спектр первинних і вторинних джерел, таких як листи, щоденники, автобіографії та інтерв'ю, щоб побудувати детальну розповідь про життя людини. Вивчення біографій передбачає багатогранний підхід, який поєднує різні дослідницькі методи та прийоми для отримання всебічного розуміння життя окремої людини. Назвемо джерела і методи, які є доцільними щодо студіювання біографії Василя Лобурця:

Усна історія. Усна історія передбачає проведення інтерв'ю з окремими особами, щоб задокументувати їхні життєві історії та досвід. Це особливо корисно для збереження спогадів і перспектив звичайних людей і тих, хто, можливо, не залишив письмових записів.

Архівні дослідження. Вважаємо доцільним вивчення архівів, бібліотек та спеціальних колекції, задля отримання доступу до першоджерел, таких як листи, документи, фотографії та особисті папери, пов'язані з досліджуваною особою.

Наративний аналіз контенту матеріалів. Особливо цінним убачаємо аналіз контенту і контексту, пов'язаних із життям Василя Лобурця, зокрема листи, промови, статті та інші твори. Наративний аналіз змісту матеріалів допомагає визначити наукові інтереси, переконання та еволюцію ідей вченого.

Авто/біографічні твори. Аналіз автобіографій, мемуарів і біографій, написаних Василем Лобурцем або про нього, уможлиблює розуміння, як людина сприймала та представляла своє власне життя, а також те, як на нього дивилися інші (Василь Єгорович Лобурець, 1996).

Інтерв'ю з історії життя, наративне інтерв'ю. Маємо на увазі структуровані інтерв'ю з тими, хто добре знав Василя Лобурця, спрямовані на те, щоб зафіксувати особисті історії, досвід, цінності та важливі життєві події.

Кількісний аналіз. У деяких випадках кількісні методи використовуються для аналізу даних, пов'язаних із життям вченого-педагога. Це може включати демографічні дані, статистичний аналіз письмових робіт або аналіз соціальних мереж, щоб зрозуміти зв'язки та впливи.

Порівняльний аналіз. Важливо порівняти біографію Василя Лобурця з біографією інших людей тієї ж епохи, професії чи соціальної групи, щоб виділити унікальні риси, внесок або виклики.

Психологічні та психоаналітичні підходи. Вважаємо доцільним застосовувати психологічні теорії (теорія когнітивного розвитку Жана Піаже, психоаналіз Зигмунда Фрейда, теорія соціального розвитку Лева Виготського, теорія особистості Айзека Ньютона, теорія структури особистості Реймонда Кетела тощо), щоб зрозуміти особистість, мотивацію та професійний розвиток Василя Лобурця.

Історичні та соціологічні методи. Застосовуються для вивчення широких історичних та суспільних контекстів, у яких жила особа. Це включає в себе аналіз впливу Василя Лобурця на тогочасне суспільство і навпаки.

Міждисциплінарний аналіз. У дослідженні важливо користуватися міждисциплінарними перспективами, спираючись на методи з історії, психології, соціології, антропології та інших галузей, щоб отримати цілісне уявлення про життя вченого-педагога.

Візуальний аналіз. Ілюстративні матеріали, такі як фотографії, твори мистецтва та кіноматеріали, пов'язані з особою, можуть дати цінну інформацію про особисте та професійне життя Василя Лобурця, а також про його суспільний імідж.

Етнографічні методи. Етнографічне студіювання передбачає занурення в культуру та середовище, пов'язане з особистістю педагога. З цікаю метою доцільним є відвідування відповідних місць, проведення локальних досліджень та спілкування зі спільнотою або послідовниками Василя Лобурця.

Вивчення конкретного випадку: цей метод передбачає детальний і цілеспрямований аналіз життя вченого-педагога в контексті певної широкої соціально-педагогічної чи історико-наукової проблеми.

Важливо відзначити, що вибір методів залежить від цілей вивчення біографії, наявності відповідних джерел і характеру життя досліджуваної особистості. Для вивчення педагогічної персоналії Василя Лобурця важливо використовувати широкий спектр методів, щоб побудувати вичерпну та нюансовану біографію вченого-педагога.

Висновки. Проведене дослідження свідчить, що вивчення біографії Василя Лобурця збагачує наше розуміння сутності науки, її еволюції та людей, які стоять за нею. Використання біографічного підходу пропонує цілісне уявлення про науку, яке поєднує в собі інтелектуальний, професійний та особистісний аспекти наукових здобутків, забезпечує змістовну та критичну оцінку освітньої галузі. Біографічний підхід виступає універсальним інструментом дослідження педагогічної персоналії Василя Лобурця, завдяки якому соціально-педагогічна реальність розглядається у просторі й часі, всебічно охоплює проблему в історико-культурологічному контексті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Белан Г. Біографічний метод в історико-педагогічній науці: провідні тенденції становлення. *Педагогічний дискурс*. 2013. №15. С. 50–54.
- Василь Єгорович Лобурець / уклад. І. В. Сєдакова. Полтава : Видавничий центр «Архіологія», 1996. 56 с.
- Дічек Н. Біографічний метод як інструмент полікультурного діалогу. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/704483/1/starBiohrafichnyy%20metod.pdf>
- Лещенко М. Ціннісні орієнтири життєвих реалій Ренді Пауша (1960–2008): біографічне дослідження. URL: http://lib.iitta.gov.ua/1119/1/586-1875-1-PB_copy.pdf
- Лісовська-Мускеєва Н., Сидоров М. Пізнавальний потенціал біографічного методу. *Соціологічні студії*. 2013. № 2. С. 54–59.
- Українська педагогіка в персоналіях : навчальний посібник для студ. вузів : у 2 кн. Кн. 1: XIX століття / за ред. О. В. Сухомлинської. Київ : Либідь, 2005. 552 с.
- Erikson E. *Der vollständige Lebenszyklus*. Frankfurt : a.M., 1988. 148 p.
- Giere R. *Explaining Science*. Chicago : Chicago University Press, 1988. 322 p.
- Ginzburg C. *Die Wahrheit der Geschichte: Rhetorik und Beweis*, übers. v. Wolfgang Kaiser. Berlin : Wagenbach, 2001. 144 s.
- Hamilton N. *Biography: a Brief History*. Cambridge, Massachusetts ; London, England : Harvard University Press, 2007. 345 p.
- Кłoskowska A. *Socjologia kultury*. Warszawa : PWN, 1981. 608 s.
- Mills C. Wright. *The Sociological Imagination*. New York : Oxford University Press, 1959. 234 p.
- McNeill William H. *Keeping Together in Time: Dance and Drill in Human History*. Cambridge, Mass. : Harvard University Press. 1995. 198 p.

REFERENCES

- Byelan, H. (2013). Biohrafichnyy metod v istoryko-pedahohichniy nauksi: providni tendentsiyi stanovlennya [Biographical method in historical-pedagogical science: leading trends of development]. *Pedahohichnyy dyskurs [Pedagogical discourse]*, 15, 50-54 [in Ukrainian].
- Dichek, N. (2001). *Biohrafichnyy metod yak instrument polikulturnoho dialohu [Biographical method as a tool of multicultural dialogue]*. Retrieved from <http://lib.iitta.gov.ua/704483/1/starBiohrafichnyy%20metod.pdf> [in Ukrainian].
- Erikson, E. (1988). *Der vollständige Lebenszyklus*. Frankfurt: a.M. [in German].
- Giere, R. (1988). *Explaining Science*. Chicago: Chicago University Press [in English].
- Ginzburg, C. (2001). *Die Wahrheit der Geschichte: Rhetorik und Beweis, übers. v. Wolfgang Kaiser*. Berlin: Wagenbach [in German].
- Hamilton, N. (2007). *Biography: a Brief History*. Cambridge, Massachusetts ; London, England: Harvard University Press [in English].
- Kłoskowska, A. (1981). *Socjologia kultury*. Warszawa: PWN [in Polish].
- Leshchenko, M. (2004). *Tsinnisni oriyentyry zhyttyevykh realiy Rendi Pauscha (1960–2008): biohrafichne doslid-zhennya [Value orientations of life realities of Randy Pausch (1960–2008): a biographical study]*. Retrieved from http://lib.iitta.gov.ua/1119/1/586-1875-1-PB_copy.pdf [in Ukrainian].
- Lisovska-Muskeyeva, N., & Sydorov, M. (2013). Piznavalnyi potentsial biohrafichnoho metodu [Cognitive potential of the biographical method]. *Sotsiolohichni studiyi [Sociological studies]*, 2, 54-59 [in Ukrainian].
- Mills, C. Wright. (1959). *The Sociological Imagination*. New York: Oxford University Press [in English].
- McNeill, William H. (1995). *Keeping Together in Time: Dance and Drill in Human History*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press [in English].
- Sukhomlynska, O. V. (Ed.) (2005). *Ukrayinska pedahohika v personaliyakh [Ukrainian pedagogy in personalities]: navchalnyy posibnyk dlya stud. vuziv (Book 1: XIX stolittya)*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
- Syedakova, I. V. (Ed.) (1996). *Vasyl Yehorovych Loburets [Vasyl Yehorovych Loburets]*. Poltava: Vydavnychy tsentr «Arkhilohiya» [in Ukrainian].

ALEXANDER YERMOLENKO

THE BIOGRAPHICAL APPROACH IN THE STUDY OF VASYL LOBURETS' PEDAGOGICAL PERSONALITY (1930–2006)

Annotation. The article substantiates the expediency of using the biographical approach to study the pedagogical personality of the out-standing historian, local historian, teacher, leader of education and science Vasyl Loburets (1930-2006). Based on the analysis of the works of foreign (Erik Erikson, C. Wright Mills, Carlo Ginzburg, Ronald A. Giere, William H. McNeill, Antonina Kloskowska) and Ukrainian (H. Belan, N. Dichek, M. Leshchenko, N. Lisovska-Muskieieva, M. Sydorov, O. Sukhomlynska) researchers, the article reveals the peculiarities of using the biographical approach, the sources and methods of studying the creative biography of the scientist.

It is proved that at the end of the twentieth century, the biographical approach became widespread not only in psychology and sociology, but also in the literary, historical, historical and pedagogical fields. As a result of these transformations, a separate scientific field emerged – biography – the object of study of which was a prominent personality in the context of his or her various connections with society. The article substantiates the idea that biography as a separate scientific field has acquired an interdisciplinary status and is based on the methodology of the humanities (sociology, philosophy, psychology, history, literary studies, history of pedagogy, etc.).

The use of a biographical approach allows for a greater contextual understanding of the issue. By studying individual biographies, historians of education can gain a deeper understanding of the social, political and cultural contexts of a particular historical era. The formation of scholarly ideas and personal experiences is largely influenced by significant historical forces, so the study of biographies can help to reveal the cultural and social connections between educational definitions.

The use of the biographical approach creates a holistic view of science that combines the intellectual, professional and personal aspects of scientific achievements, and provides a fundamental and critical analysis of the educational sphere. The biographical approach is a universal tool for studying Vasyl Loburets' pedagogical personality. On the basis of biographical research, socio-pedagogical reality is studied in chronological and cultural aspects.

Keywords: Vasyl Loburets, biographical approach, biography, research, personality, scientific and pedagogical activity, pedagogical ideas.

УДК 378.147:614.84

DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2023.82.295113>**СТАНІСЛАВ ВИНОГРАДОВ**ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2569-5489>

(Харків)

Place of work: National University of Civil Protection of Ukraine
Kharkiv, Ukraine

Country: Ukraine

Email: vynogradovs@gmail.com

ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ДИСЦИПЛІНИ «ПРОТИПОЖЕЖНА ТА АВАРІЙНО-РЯТУВАЛЬНА ТЕХНІКА»

Анотація. Ця стаття спрямована на проведення всебічного аналізу навчального курсу «Противопожесна та аварійно-рятувальна техніка», що викладається на 4 курсі (7 семестрі) в Національному університеті цивільного захисту України. Курс призначений для здобувачів, що навчаються за спеціальностями «Пожежна безпека», освітньо-професійними програмами «Пожежна безпека» та «Пожежогасіння та аварійно-рятувальні роботи». Дисципліна складає 3 кредити ЄКТС та має обсяг 40 аудиторних годин, включаючи 14 годин лекцій та 26 годин практичних занять. Курс охоплює широкий спектр тем, у тому числі: експлуатація протипожежної техніки, технічне обслуговування автомобілів, безпека дорожнього руху, а також питання експлуатації пожежно-технічного оснащення. Анонімне опитування курсантів, що навчаються офлайн, у якому взяли участь 97 респондентів зі загальної кількості 105, включало оцінку таких параметрів, як корисність курсу для подальшої служби, відповідність кількості аудиторних годин, логічність структури курсу, якість викладання, доступність викладача для консультацій, ефективність системи оцінювання тощо. Результати опитування вказують на високу оцінку корисності курсу для майбутньої служби в підрозділах Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС), яку виразили 79,4% учасників. Однак, виділено проблеми щодо доступності викладача для консультацій та нестабільності системи тестування OpenTEST 2.3.0, яка призвела до труднощів під час проведення оцінювання знань студентів. Отримані результати свідчать про необхідність акцентування уваги на практичній складовій навчання, удосконаленні матеріально-технічної бази для засвоєння предмету та зміни у системі оцінювання. Респонденти також висловили пропозиції щодо збільшення кількості практичних занять та вдосконалення системи оцінювання знань. Основний висновок дослідження полягає в підкресленні важливості удосконалення навчального процесу на основі здобутих думок студентської аудиторії для підвищення ефективності викладання курсу «Противопожесна та аварійно-рятувальна техніка».

Ключові слова: протипожежна техніка; якість викладання; система оцінювання; опитування.

Постановка проблеми. Дисципліна «Противопожесна та аварійно-рятувальна техніка» читається в Національному університеті цивільного захисту України на 4 курсі (7 семестр) для здобувачів вищої освіти, що навчаються за спеціальністю «Пожежна безпека», освітньо-професійні програми «Пожежна безпека» та «Пожежогасіння та аварійно-рятувальні роботи». З огляду на військові дії, курсанти навчаються офлайн, а студенти – онлайн. Дисципліна є вибірковою.

Обсяг дисципліни – 3 кредити ЄКТС, 40 аудиторних годин, з яких 14 годин лекцій та 26 годин практичних занять.

Укладачем дисципліни було передбачено таку структуру курсу:

МОДУЛЬ 1. Експлуатація протипожежної та аварійно-рятувальної техніки.

Тема 1.1. Основи організації експлуатації пожежних автомобілів в частинах.

Ознайомлення з основними обліковими документами пожежних та аварійно-рятувальних автомобілів.

Облік та списання ПММ.

Тема 1.2. Технічне обслуговування та ремонт пожежних автомобілів в умовах пожежної частини.

Організація та проведення щоденного технічного обслуговування. Діагностування пожежних автомобілів. Організація та проведення технічного обслуговування №1 та сезонного технічного обслуговування.

Тема 1.3. Безпека руху пожежних та аварійно-рятувальних автомобілів.

Служба безпеки дорожнього руху ДСНС. Підготовка водіїв ТЗ.

МОДУЛЬ 2. Експлуатація пожежно-технічного оснащення

Тема 2.1. Пожежні рукави та їх експлуатація.

Особливості виготовлення та випробування пожежних рукавів.

Тема 2.2. Механізований інструмент, що застосовується при пожежогасінні.

Особливості улаштування та використання механізованого інструменту. Подання вогнегасних речовин від АЦ з установкою на гідрант.

Тема 2.3. Технічні підрозділи ДСНС України.

Особливості організації роботи АРЗ СП та ЗТС в областях.

Незважаючи на значний досвід практичної діяльності та викладання дисципліни, укладачем дисципліни досі не отримано аргументованого зворотного зв'язку від здобувачів щодо змісту курсу та якості викладання дисципліни, окрім поодиноких відгуків від здобувачів. Такий зворотній зв'язок у вигляді конкретних відповідей на поставлені питання широкої аудиторії міг би стати поштовхом до змін в тематиці дисципліни для її покращення з огляду на переваги здобувачів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Національному університеті цивільного захисту України запроваджено систему забезпечення якості освіти (<https://nuczu.edu.ua/ukr/osvita/systema-zabezpechennia-iakosti-osvity>), що включає опитування здобувачів вищої освіти щодо якості освітнього процесу (<https://nuczu.edu.ua/ukr/osvita/systema-zabezpechennia-iakosti-osvity>). Проте таке опитування охоплює загальне враження якістю освіти, а не конкретною дисципліною.

Такий же загальний підхід використовується в Маріупольському державному університеті (<https://mdu.in.ua/Dokumenty/jakist-osvity>), Уманського НУС (<https://mon.udau.edu.ua>), Національному фармацевтичному університеті (<https://nuph.edu.ua>), Києво-Могилянській академії (<https://www.ukma.edu.ua>) та інших закладах освіти.

Ряд досліджень присвячено досвіду використання Google forms для опитування якості знань здобувачів (Нехрещенюк, Константинович, 2019; Качурівський, Качурівська, 2016; Штемпель, 2021). На підставі цього саме Google forms було обрано основним засобом для проведення дослідження.

Автору не відомо жодного дослідження, присвяченого визначенню якості викладання дисципліни професійно-орієнтованого напрямку за спеціальністю «Пожежна безпека»

Постановка завдання. Метою роботи є проведення дослідження щодо якості змісту курсу «Протипожежна та аварійно-рятувальна техніка» та якості її викладання шляхом проведення анонімного опитування серед здобувачів освіти.

Виклад основного матеріалу. Підсумком дисципліни «Протипожежна та аварійно-рятувальна техніка» є диференційований залік. Оцінювання знань здобувачів здійснювалось шляхом проведення тестових контрольних робіт та модульних контрольних робіт із застосуванням системи тестування OpenTEST 2.3.0 (Кирилов, Трофимук-Кирилова, Чибирак, 2018). Додаткові бали здобувачі могли отримати за участь у науковій діяльності кафедри та підготовку доповідей на практичні заняття.

Дійсне дослідження проводилось із курсантами, що навчаються офлайн, тож далі будемо мати на увазі тільки цю групу здобувачів.

На курсі загалом навчалось 105 здобувачів. Оцінки за підсумками були розподілені наступним чином:

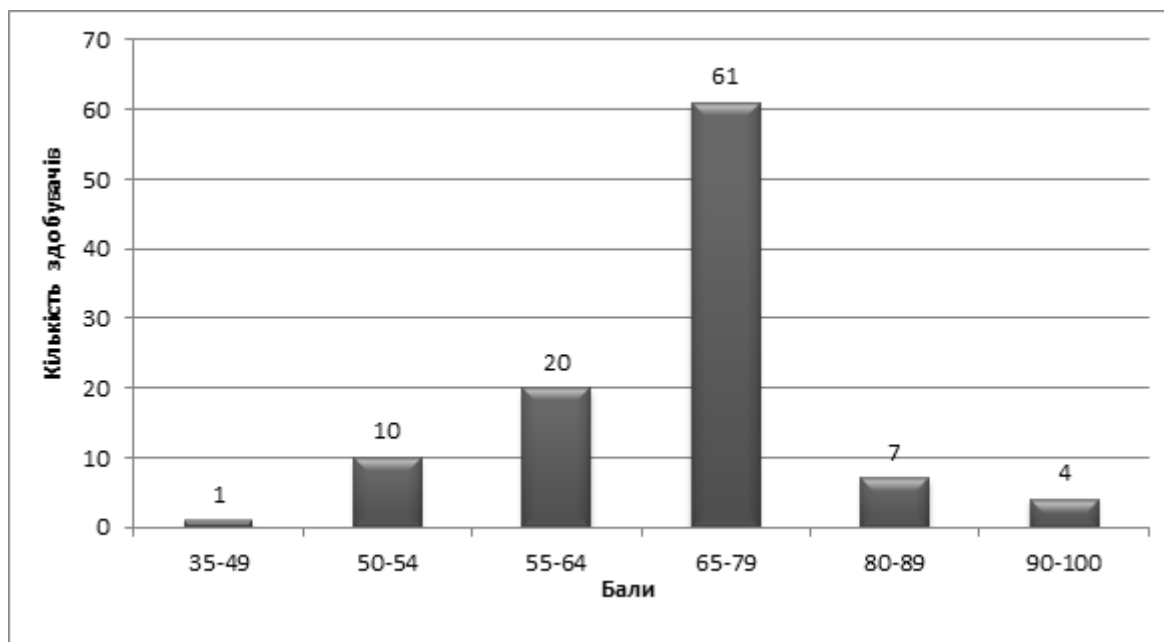

Рис. 1. Бали, що отримали здобувачі

В цілому оцінки підпорядковуються нормальному закону розподілу, а наявність однієї незадовільної оцінки є скоріше виключенням з правила.

Було складено опитувальник з 14 тестових запитань та трьох відкритих запитань. Запитання опитування були спрямовані на оцінку корисності дисципліни для подальшої служби, задоволеності кількістю аудиторних годин, логічності структури курсу, якості викладання, доступності викладача для консультацій, зручності бальної системи оцінювання та системи тестування Orentest 2.0, наявності достатньої кількості практичних занять, якості матеріально-технічної бази, неупередженості викладача у ставленні до здобувачів, а також на рекомендації щодо змісту курсу та якості його викладання для інших студентів. У опитуванні взяли участь 97 респондентів.

Більшість здобувачів (79,4%) відзначили дисципліну як «дуже корисну», що вказує на важливість її змісту для подальшої служби в підрозділах Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС). З усіх відповідей, лише 1% студентів вважають дисципліну «скоріше не корисною» (рис. 2).

Рис. 2. Корисність дисципліни для подальшої служби в підрозділах ДСНС

Результати свідчать про велику цінність дисципліни для підготовки спеціалістів пожежної безпеки за думкою здобувачів.

Щодо кількості аудиторних годин, то більшість студентів вважають, що кількість аудиторних годин відповідає потребам навчання. Майже 80 % респондентів вказали, що годин «цілком достатньо», але також існують студенти (10,3%), які вважають, що годин недостатньо.

Щодо структури курсу, то вона видається респондентам «цілком логічною» (77,3%) або «скоріше логічною» (20,6 %).

Здобувачам було запропоновано оцінити, які заняття їм найбільш сподобались в курсі, а які найменш (до 3 тем). Результати розподілились наступним чином:

1) Найбільш цікаві заняття:

- Особливості організації роботи АРЗ СП та ЗТС в областях (6 годин, виїзне практичне заняття) – 80,4%;

- Механізований інструмент, що застосовується при пожежогасінні (2 години, лекційне заняття) – 54,6 %;

- Основи організації експлуатації пожежних автомобілів в частинах (2 години, лекційне заняття) – 53,6 %.

2) Найменш цікаві заняття:

- Підготовка водіїв транспортних засобів (2 години, практичне заняття) – 41,2 %;

- Облік та списання пально-мастильних матеріалів (2 години, практичне заняття) – 30,9 %;

- Служба безпеки дорожнього руху ДСНС (2 години, лекційне заняття) – 29,9 %

Відзначимо, що до найменш цікавих потрапили обидва заняття з теми 1.3. Безпека руху пожежних та аварійно-рятувальних автомобілів.

Більшість студентів (74,2%) оцінюють якість викладання дисципліни як «відмінну» (рис. 3). Дослідження показує високий рівень задоволення від викладача.

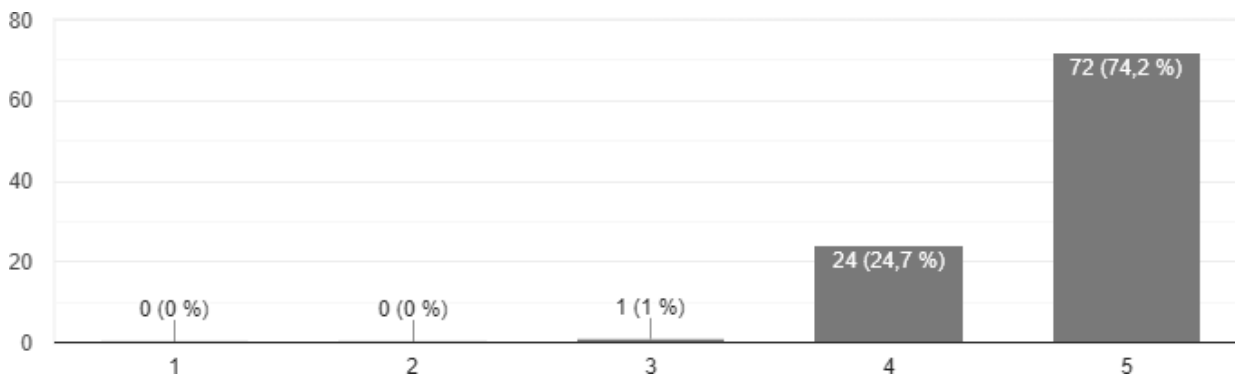

Рис. 3. Якість викладання дисципліни

Проблемним за результатами курсу видається питання доступності викладача для консультацій та перекладання заборгованостей. Незважаючи на те, що більшість студентів (48,5%) вважають доступність викладача для консультацій та перекладання «відмінною», 15,5% відповідей вказують на «задовільний» рівень доступності (рис. 4). Це можна пояснити адміністративним навантаженням викладача у якості заступника начальника кафедри.

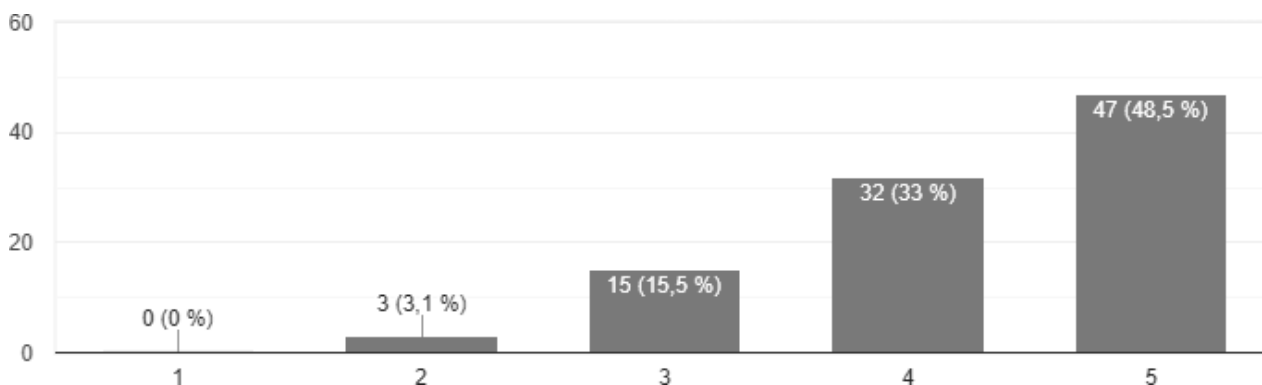

Рис. 4. Доступність викладача

Найбільш проблемним стало питання використання на заняттях системи тестування OpenTEST 2.3.0. Під час оцінювання знань здобувачі використовували власні мобільні телефони для проходження тесту і якщо вони мали нестійке інтернет з'єднання, то програма видавала «помилку авторизації», здобувач втрачав час на повторне входження в тест. Результати опитування відображають реальний стан речей. Більше 37% респондентів відповіли «1» на питання «Оцініть зручність системи тестування OpenTEST 2.3.0» (рис. 5). Такі результати спонукають розробників курсу до пошуку інших методів оцінювання знань здобувачів.

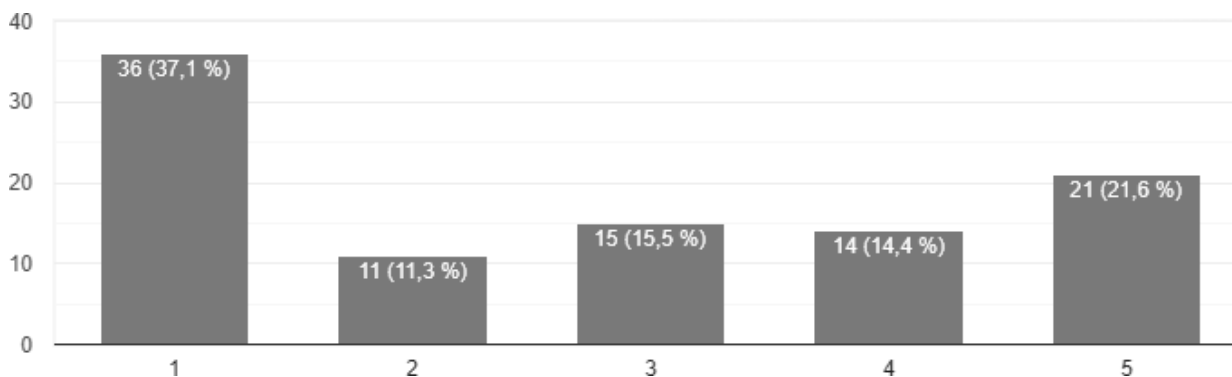

Рис. 5. Зручність системи тестування OpenTEST 2.3.0

Незважаючи на те, що дисципліна «Протипожежна та аварійно-рятувальна техніка» є практично орієнтованою і має більшість практичних занять, більше 37 % здобувачів вважають, що цього скоріше не достатньо (рис. 6, а). Це спонукає розробників курсу вдаватися до перегляду розподілу годин та змісту тем.

Щодо якості матеріально-технічної бази для опанування дисципліни, то майже 40 % респондентів не вважають її достатньою (рис. 6, б).

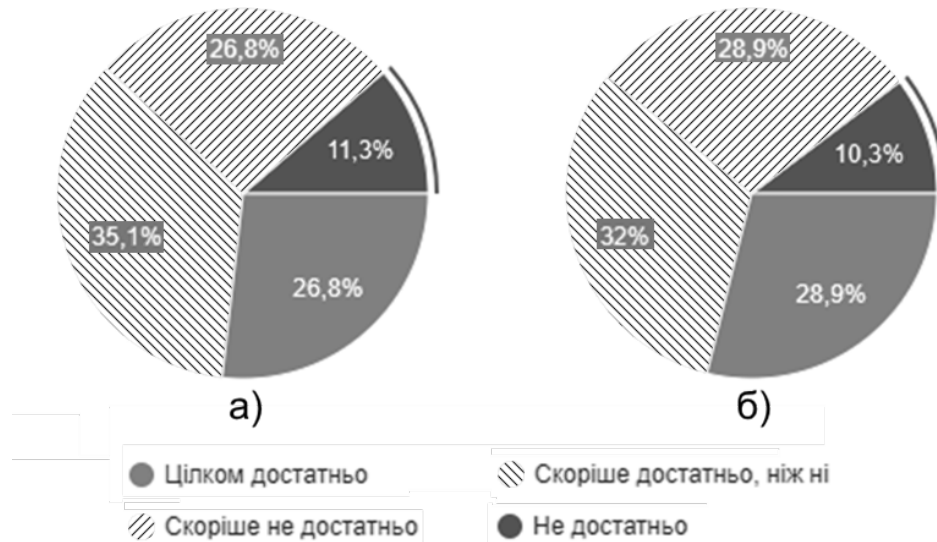

Рис. 6. Результати опитування:
а) достатність практичних занять;
б) якість матеріально-технічної бази

Така відповідь частково зрозуміла і очікувана, оскільки Національний університет цивільного захисту України через бойові дії в Україні переміщений з Харкова до Черкас, а кафедра інженерної та аварійно-рятувальної техніки не може використовувати всю базу, яка доступна здобувачам у м. Харків. Проте, це сигнал для вирішення питання щодо її покращення в поточному місці розташування ЗВО.

На питання «Чи порекомендували би ви цю дисципліну іншим здобувачам?» (рис. 7, а) та «Чи порекомендували би ви викладача іншим здобувачам?» (рис. 7, б) відповіді в цілому позитивні, що говорить про схвальні відгуки про курс загалом та викладача, який його читав.

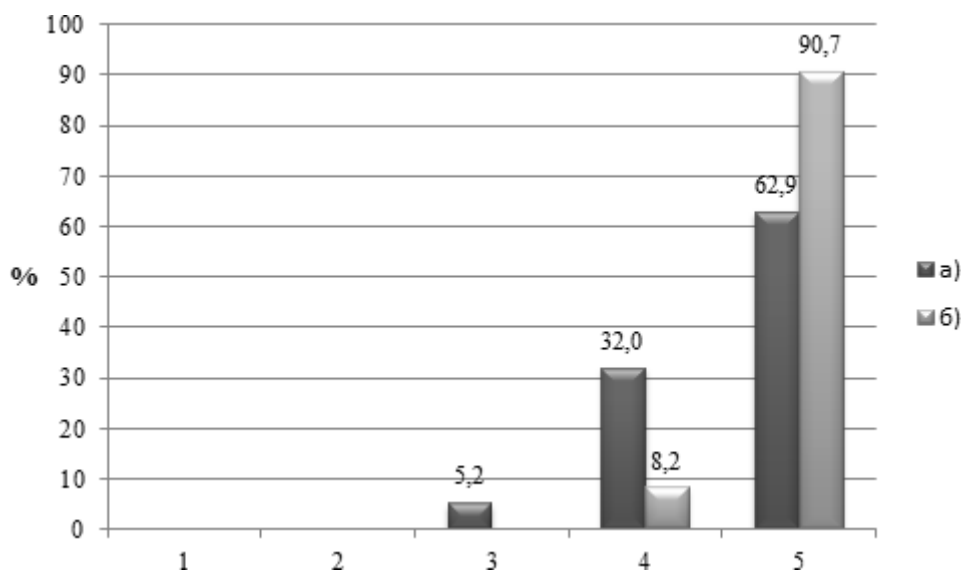

Рис. 7. Відповіді на запитання:
а) Чи порекомендували б ви дисципліну?
б) Чи порекомендували б викладача?

Останні три питання були відкритими:

- 1) Що найбільше сподобалось під час вивчення дисципліни?
- 2) Що найбільше не сподобалось і що можна було б змінити?
- 3) Додаткові коментарі та побажання викладачеві щодо покращення курсу.

За результатами опитування студентів щодо того, що найбільше сподобалось під час вивчення дисципліни, виділяються наступні групи відповідей:

- практичні та виїзні заняття (52 респонденти);
- якість роботи викладача та його манеру викладати (8 респондентів);
- доступність матеріалу та якість його подачі (6 респондентів).

Окремо варто відзначити наступні відповіді здобувачів:

- Сподобалась та реальна частина знань, яка дійсно необхідна в подальшій роботі (облікові документи, списання ПММ, мої обов'язки в умовах частини стосовно контролю за ТО). Також дуже сподобалась манера викладання. З гумором, з підколами де треба, зрозумілою мовою.

- Наявність виїзних занять до практичних підрозділів ДСНС, спілкування зі співробітниками.
- Логічність у послідовності тем, прозора система оцінювання та велика кількість практичних занять.
- Професійність викладача та досконала його підготовка до занять. Велике вміння пояснювати матеріал здобувачам освіти.

На друге відкрите запитання можна виділити наступні відповіді:

- проблеми з системою тестування OpenTEST (13 респондентів);
- відсутність можливості працювати на новітній техніці (8 респондентів);
- недостатня кількість виїзних та практичних занять (5 респондентів).

Найбільш ґрунтовні відповіді:

- Давати більше практичних знань, тобто більше годин приділити відпрацюванню вивченого матеріалу, більше пробувати «на дотик» та більше бачити в житті автомобілі, техніку, інструменти, що вивчаються.

- Систему тестування *OpenTEST* хотілось би або покращити або змінити на Гугл форми, також хотілось би побільше працювати з аварійно рятувальним інструментом.

Щодо коментарів та побажань за результатами курсу відповіді розподілились наступним чином:

- схвальні коментарі та побажання викладачеві (14 респондентів);
- побажання збільшити кількість практичних занять (19 респондентів);
- змінити систему оцінювання (3 респонденти).

Деякі відповіді:

- Залишити все як є, окрім того, що прибрати деякі непотрібні теми. За можливості більше практики.
- Дякую за чудовий курс навчання, ви дійсно вмієте зацікавити і привернути увагу курсантів до себе.
- Гарна та потрібна дисципліна, було б не погано додати більше практичних та виїзних занять!
- Частіше давати завдання курсантам у вигляді доповідей чи рефератів аби вони мали змогу вчитись висловлювати власну думку.

Висновки. За результатами проведеного дослідження можна зробити наступні висновки, які потрібно врахувати на наступний рік при викладанні дисципліни «Протипожежна та аварійно-рятувальна техніка» на 4 курсі:

1. Здобувачі позитивно оцінюють якість викладання дисципліни, важливість її впливу на їх практичну діяльність в підрозділах ДСНС та структуру курсу.
2. Необхідно переглянути зміст курсу в частині збільшення кількості практичних занять, залученості практичних працівників підрозділів ДСНС до проведення практичних занять.
3. Потребує обговорення на засіданні кафедри питання виключення з курсу теми 1.3. Безпека руху пожежних та аварійно-рятувальних автомобілів та заміна її на більш актуальну для здобувачів.
4. Потрібно шукати інші засоби оцінювання знань здобувачів через низьку якість роботи системи OpenTEST 2.3.0.
5. Викладачеві рекомендовано структурувати свій час, обговорити часи консультацій зі здобувачами, чітко дотримуватись узгодженого графіку.
6. Рекомендовано на засіданні кафедри обговорити можливості підвищення якості матеріально-технічної бази дисципліни, незважаючи на обставини переїзду університету в інше місто.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Качурівський В., Качурівська Г. Застосування Google Forms для моніторингу навчальних досягнень студентів. *Інформаційні технології та Інтернет у навчальному процесі та наукових дослідженнях*. Вінниця, 2016. С. 182-184.
- Кирилов М. А., Трофімук-Кирилова Т. М., Чибирак С. В. Комп'ютерне тестування у системі OpenTEST 2 як форма оцінювання знань та вмінь студентів спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2018. Т. 64, № 2. С. 138-151.
- Миколаївський державний університет імені В. О. Сухомлинського. Звіт опитування щодо якості викладання. URL: https://mdu.in.ua/Dokumenty/jakist-osvity/monitoring/zvit_opit_shhodo_jakosti_vikladanja_2sem-2020-2021.pdf (дата звернення: 16.11.2023)
- Національний університет цивільного захисту України. Система забезпечення якості освіти. URL: <https://nuczu.edu.ua/ukr/osvita/systema-zabezpechennia-iaкости-osvity> (дата звернення: 16.11.2023)

- Національний університет цивільного захисту України. Система забезпечення якості освіти. URL: <https://nuczu.edu.ua/ukr/osvita/systema-zabezpechennia-iaкости-osvity?view=article&id=3624&catid=96> (дата звернення: 16.11.2023)
- Національний університет фармації. Інфодовідка: Оцінка студентами якості викладання дисциплін. URL: <https://nuph.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/2.-%D0%86%D0%BD%D1%84%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BA%D0%B0-%D0%9E%D1%86%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0-%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D0%BC%D0%B8-%D1%8F%D0%BA%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96-%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%B4%D0%B8%D1%81%D1%86%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D1%96%D0%BD.pdf> (дата звернення: 16.11.2023)
- Національний університет «Кієво-Могилянська академія». Звіт про опитування щодо якості викладання навчальних дисциплін. URL: https://www.ukma.edu.ua/index.php/about-us/sogodennya/dokumenty-naukma/doc_download/569-zvit-pro-opytuvannia-shchodo-iaкости-vykladannia-navchalnykh-dystsyplin-naukma (дата звернення: 16.11.2023)
- Нехрещенюк В. П., Константиненко Л. А. Google-форми як засіб контролю біологічних знань в закладах середньої освіти. *Біологічні дослідження*–2019. 2019. С. 418–419.
- Штемпель О. Можливості Google форми для запровадження в освітній процес. *Підготовка майбутніх учителів фізики, хімії, біології та природничих наук в контексті вимог Нової української школи* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. Тернопіль, 2021. С. 205–209.

REFERENCES

- Kachurivskiy, V., & Kachurivska, H. (2016). Zastosuvannya Google Forms dlia monitorynhu navchalnykh dosiahnen studentiv [Application of Google Forms for monitoring the educational achievements of students]. In *Informatsiini tekhnologii ta Internet u navchalnomu protsesi ta naukovykh doslidzhenniakh [Information technologies and the Internet in the educational process and scientific research]* (pp. 182-184). Vinnytsia [in Ukrainian].
- Kyrylov, M. A., Trofimuk-Kyrylova, T. M., & Chybyrak, S. V. (2018). Komp'iuterne testuvannya u systemi OpenTEST 2 yak forma otsiniuvannya znan ta vmin studentiv spetsialnosti «Informatsiina, bibliotekna ta arkhivna sprava» [Computer testing in the OpenTEST 2 system as a form of assessing the knowledge and skills of students majoring in "Information, library and archival affairs"]. *Informatsiini tekhnologii i zasoby navchannia [Information technologies and teaching aids]*, 64(2), 138-151 [in Ukrainian].
- Mykolaivskiy derzhavnyi universytet imeni V. O. Sukhomlynskoho. Zvit opytuvannia schodo yakosti vykladannia [Mykolaiv State University named after V. O. Sukhomlynskyi. Teaching Quality Survey Report] (2 semestr 2020-2021). Retrieved from https://mdu.in.ua/Dokumenty/jakist-osvity/monitoring/zvit_opit_shchodo_jakosti_vykladannia_2sem-2020-2021.pdf [in Ukrainian].
- Natsionalnyi universytet tsyvilnoho zakhystu Ukrainy. Systema zabezpechennia yakosti osvity [National University of Civil Defense of Ukraine. Education quality assurance system]. Retrieved from <https://nuczu.edu.ua/ukr/osvita/systema-zabezpechennia-iaкости-osvity> [in Ukrainian].
- Natsionalnyi universytet tsyvilnoho zakhystu Ukrainy. Systema zabezpechennia yakosti osvity [National University of Civil Defense of Ukraine. Education quality assurance system]. Retrieved from <https://nuczu.edu.ua/ukr/osvita/systema-zabezpechennia-iaкости-osvity?view=article&id=3624&catid=96> [in Ukrainian].
- Natsionalnyi universytet farmatsii. Infodovidka: Otsinka studentamy yakosti vykladannia dystsyplin [National University of Pharmacy. Information reference: Assessment by students of the quality of teaching disciplines]. (2020). Retrieved from <https://nuph.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/2.-%D0%86%D0%BD%D1%84%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BA%D0%B0-%D0%9E%D1%86%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0-%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D0%BC%D0%B8-%D1%8F%D0%BA%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96-%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%B4%D0%B8%D1%81%D1%86%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D1%96%D0%BD.Pdf> [in Ukrainian].
- Natsionalnyi universytet «Kyievo-Mohylanska akademiia». Zvit pro opytuvannia schodo yakosti vykladannia navchalnykh dystsyplin [National University "Kyiv-Mohyla Academy". Report on the survey on the quality of teaching of academic disciplines]. Retrieved from https://www.ukma.edu.ua/index.php/about-us/sogodennya/dokumenty-naukma/doc_download/569-zvit-pro-opytuvannia-shchodo-iaкости-vykladannia-navchalnykh-dystsyplin-naukma [in Ukrainian].
- Nekhreshcheniuk, V. P., & Konstantinenko, L. A. (2019). Google-formy yak zasib kontroliu biolohichnykh znan v zakladakh serednoi osvity [Google forms as a means of controlling biological knowledge in secondary education institutions]. *Biolohichni doslidzhennia*–2019 [Biological research–2019], 418-419. [in Ukrainian].
- Shtempel, O. (2021). Mozhyvosti Google Forms dlia zaprovadzhennia v osvitnii protsesi [Possibilities of Google forms for implementation in the educational process]. In *Pidhotovka maibutnikh uchyteliv fizyky, khimii, biolohii ta pryrodnykh nauk v konteksti vymoh Novoi ukrainskoi shkoly [Training of future teachers of physics, chemistry, biology and natural sciences in the context of the requirements of the New Ukrainian School]*: materialy III Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (pp. 205-209). Ternopil [in Ukrainian].

STANISLAV VYNOHRADOV

QUALITY ASSESSMENT OF THE DISCIPLINE «FIRE AND RESCUE EQUIPMENT»

Annotation. This article is aimed at conducting a comprehensive analysis of the course «Fire and Rescue Equipment» taught in the 4th year (7th semester) at the National University of Civil Defence of Ukraine. The course is intended for students majoring in Fire Safety, Fire Safety and Fire Fighting and Rescue Operations. The discipline is worth 3 ECTS credits and has 40 classroom hours, including 14 hours of lectures and 26 hours of practical classes. The course covers a wide range of topics, including the operation of firefighting equipment, vehicle maintenance, road safety, and the operation of firefighting equipment. The anonymous survey of offline cadets, which involved 97 respondents out of a total of 105, included an assessment of such parameters as the usefulness of the course for future service, the adequacy of the number of classroom hours, the logical structure of the course, the quality of teaching, the availability of the instructor for consultations, the effectiveness of the assessment system, etc. The survey results indicate a high assessment of the course's usefulness for future service in the units of the State Emergency Service of Ukraine (SESU), which was expressed by 79.4% of participants. However, problems were identified with the availability of the lecturer for consultations and the instability of the OpenTEST 2.3.0 testing system, which led to difficulties in assessing students' knowledge. The findings indicate the need to focus on the practical component of learning, improve the material and technical base for learning the subject, and change the assessment system. The respondents also suggested increasing the number of practical classes and improving the assessment system. The main conclusion of the study is to emphasise the importance of improving the educational process based on the opinions of the student audience to increase the effectiveness of teaching the course «Fire and Rescue Equipment».

Keywords: *fire and rescue equipment; quality of teaching; evaluation system; survey.*

УДК 27-36:784

DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2023.82.295114>

MYKHAILO US

ORCID:<https://orcid.org/0009-0005-6931-212X>

(Полтава)

Workplace: Poltava V.G.Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

THE ACTIVITIES OF THE HOLY FATHERS IN ESTABLISHING THE SPIRITUAL TRADITIONS OF ORTHODOX SINGING

Annotation. In the modern world, there is a problem of the young generation's loss of spiritual landmarks, which is manifested in the dominance of pragmatism, focus on obtaining material goods, indifference to the feelings of other people, including loved ones. Education of moral qualities of an individual cannot be effective if all social institutions are not involved in it: family, school, cultural institutions, church. Nowadays, the importance of religious education is gaining a high status in the domestic society - children and teenagers get used to attending church, study in Sunday schools, where they participate in choir singing. Musical spiritual works today are not limited to church life, but are included in the repertoires of singing groups of general secondary and primary music education institutions, are offered for listening to music at school, etc. (Rostovskyi, 2003). (Rostovskyi, 2003). The urgent task of preserving the traditions of Orthodoxy in its competition with the Catholic and Uniate influences on the Ukrainian community determines the special interest of teachers and scientists in the educational possibilities of Orthodox music (Afonina, 2012).

Keywords: *holy fathers, religious music, dogmatics and religion, Orthodox worship.*

General statement of the problem: The principles of organizing the educational process by means of spiritual music were laid down by the holy fathers of the early Christian era. In a number of their works, it is claimed that education through singing initiates moral elevation, forms the will and mind, ensures adherence to a way of life worthy of a true Christian (*Ukrainska dukhovna muzyka ...*).

Purpose and tasks. This work highlights the role of the Holy Fathers of the Early Middle Ages in establishing the spiritual traditions of Orthodox singing.

Presentation of the main research material. The Christian religion was indivisible from its birth in Ancient Rome and official recognition by Byzantium, while the branching of Orthodoxy and Catholicism has been observed since the 11th century. - the time of the Great Schism. In the modern Orthodox Church, it is customary to conduct its history from Byzantine sources, thus, early Christian figures are «non-denominational» and therefore honored by various religious systems. Orthodoxy becomes the heir of the United Indivisible Church and thereby proves its sacredness to this day. The dogmatics of the religion and the basis of the liturgical ritual of Orthodoxy, including musical design, were based on the ideas of ancient Eastern and ancient Greek cultures and were directly formalized during the seven Ecumenical Councils (IV-VIII centuries). At these councils, the Creed was approved, heresies were condemned and the scriptures and rites associated with them took place. The first centers of Orthodoxy were Byzantine cities, historically and culturally connected with Ancient Greece, Rome and the states of the East. Among such cities, Nicaea, Constantinople, Ephesus, and Chalcedon stood out. In the 10th century the final consolidation of the dogmatics of Orthodoxy with its inherent icon veneration takes place. To this day, in the first week of Great Lent (March 2-9), the celebration of the Feast of Orthodoxy takes place. This significant event was caused by governmental and church changes in Byzantium, thanks to which the iconoclast patriarch John the Grammaricus was expelled and the iconoclast Saint Methodius of Constantinople was elected. Father Methodius developed a canon for the celebration of the Solemnity of Orthodoxy with church hymns that are still used in religious rites today.

The Holy Fathers acted as leading figures of Orthodoxy in a significant period for the formation of the religion - the 1st millennium AD. In the Early Middle Ages, they put forward and didactically equipped the idea of using music as a universal educational tool, equally effective for clergy and ordinary believers. In this view of music, a connection was felt with the ancient doctrine of ethos, but the differences were very significant.

Thus, Clement of Alexandria (II-III centuries) contrasted church music, as the kind that educates a person, with secular music, which is sinful. In Klyment, secular music is mainly associated with musical instruments, and church music with singing. Therefore, it is singing that is endowed with the ability to cleanse a person of sins. Comparing the Lord with Orpheus, Clement in the «Epistle to the Hellenes» states: «the singer whom I praise alone managed to tame the fiercest beasts - people. <...> Look what the new song was able to do: it created people from stones and from animals» (*Klyment Aleksandryiskyi. Uveshchevanye ...*, Ch. 4, 5). According to Kliment, the sound of spiritual music should be clear and courageous.

Emphasis on the significance of music for the moral education of a person can be found in the writings of St.

Jerome (IV century), the father of the Indivisible Church. He wrote: «Watch that what you sing with your mouth, you confess with your heart, you carry out with your actions» (*Muzychna estetyka zakhidnoievropeiskoho ...*, p. 71). Like Clement, St. Jerome condemned instrumental music and asserted the inadmissibility of its use during divine services, in contrast to divine singing.

Saint Athanasius the Great (IV century) is considered the founder of Orthodoxy. Initially, Athanasius was a representative of the Church of Alexandria, which, according to legend, was founded by the apostle Mark in the capital of the Hellenistic world in the 1st century. Fathers Clement, Origen, and others played an important role in establishing the principles of the Alexandrian Church. With the advent of Christianity, many Alexandrians converted to the new faith. The main meaning of the stormy and injustice-filled life of Bishop Athanasius was the cleansing of the Christian Church from the heresy of Arianism. It is no coincidence that in liturgical appeals to Athanasius, he is called a «pillar of Orthodoxy», and among his achievements: «Orthodox planted teachings», «made Orthodoxy shine» (*Vse molytvy sviatyteliu Afanasyiu ...*). Later, the veneration of Athanasius was reflected in such religious musical forms as kondak and tropar. The requirements for hymns are outlined in the so-called Tipicons - church books that specify the order of the service. Hymns in honor of Athanasius indicate the sanctity of the bishop's life, his consistency in exposing heresies, defending the Orthodox doctrine of the oneness of Christ, God the Father and the Holy Spirit. Even during his lifetime, Athanasius was perceived by supporters of Orthodoxy as a symbol of spirituality, unshakable faith and piety. Numerous theological works of Athanasius have a didactic meaning and contain instructions to believers, speeches in defense of Orthodoxy.

Perhaps the greatest figure of the Early Middle Ages is John of Damascus (VII-VIII centuries), who systematized Orthodox teachings (the treatise «The Exact Exposition of the Orthodox Faith») and defended icon veneration. After all, in the 8th century iconoclasm was officially supported by the imperial power of Leo III Isaurus. The person of this ruler went down in history mainly because of the facts of interference in church affairs, gross destruction of Christian values. Thus, information about the emperor's removal of the icon of Christ from the gates of the capital temple has been preserved, which caused city riots. Only icons of St. Sophia of Constantinople were not removed by the ruler. Although the resistance of citizens and representatives of the Orthodox clergy to Leo III's actions was strong, the emperor supported iconoclasm until his last days. In this context, the self-sacrifice of John Damascene in the struggle for icon veneration becomes more tangible. Three treatises «Against the profaners of holy icons» belong to the theologian. Although John of Damascus was a foreigner and not a subject of Byzantium, he did not escape persecution from the emperor. John Damascene's activities took place in Syria, Byzantium, and Jerusalem. In the last years of his life, wanting to fully immerse himself in spiritual matters, John Damascene stayed in the Lavra of St. Sava in Jerusalem, and traveled to Constantinople only to condemn the iconoclasts at the Seventh Ecumenical Council.

John Damascene paid a lot of attention to the creation of music. Even in the early period of the theologian's activity, he composed troparia for the death of monks, which had such a significant emotional impact that they were commissioned by Damascene despite the prohibition of the monastery leadership. Due to the abundance and spiritual richness of his canticles, John Damascene was nicknamed «The Golden Streamer» (*Prepodobnyi Ioan Damaskyn ...*).

For religious music, John Damascene is primarily the creator of *osmoglasya* («octoichus»). This type of musical expression has a high degree of spirituality, inherent in religious singing in general, as it embodies the idea of the cathedral without emphasizing the personal contribution of creation. Thanks to John Damascene, the traditions of his predecessors were generalized and brought to canonical certainty. It was on the achievements of John Damascene that Orthodox singing in its modern sense was founded.

Oktoich I. Damaskina is a collection in which the texts are divided into eight «voices» according to the days of the week - from Sunday to Saturday. This corresponds to the daily liturgical circle formed in Byzantium and later accepted in Orthodoxy. The daily liturgical circle is subject to strict numerical measurements (the 24 hours of the day are divided into 12 day and 12 night, in turn, each 12-hour segment consists of 4 guardians. In this way, an octal system of divine services is formed). The daily circle includes both daily services and special services (timed to church holidays or Sundays). Thus, daily services should include Vespers, Lithia, Midnight, Matins, services of the First, Third, Sixth, and Ninth Times, as well as Intertime. Special religious services include small vespers and evening services. Most liturgical rites can be performed both in daily and in festive practice, which determines the specifics of their conduct and is noted in the name (for example, Easter solstice, alleluia matins, etc.). The liturgy, the pinnacle of Orthodox worship, has a separate position.

In modern church practice, the general division of services into evening (Ninth time, *veichrnya*, evening), morning (midnight, matins, First time) and daytime (Third, Sixth times, liturgy) is more common. On Sundays and holidays, there is an All-Night Vigil - a united service that can last all night.

Octoichus Ioanna Damascene distinguishes types of prayer expressions that have acquired a specific musical form. These types include: troparion, stichyra, exapostilaria, irmos, sedalna, ipacoi, canons, etc. Tropars, which literally mean melody from the Greek, belong to the oldest hymns. Troparies are concise in volume, clear in content (reveal the essence of a church holiday or glorify a saint), solemn in pathos, musically and intonationally based on typical «voice» formulas. As a rule, the content originally presented in the troparion is developed in the Kondaks. Accordingly, the Kondak has a more elaborate text, often sung to the same tune as the Tropar.

A greater volume of text and music characterizes *stikhiras* (literally, «many verses»). In terms of musical features, the verses are melodically rather simple, divided into stanzas, and melismatics are used to a limited extent. *Stikhirs* are «self-similar», «similar» and «vowel». The prefix «samo» means the originality of the chant. The highest degree of musical individuality is characteristic of «vowel» verses.

Exapostillaries, like troparies, are the oldest hymns. It is believed that the exapostillaries were compiled by the Byzantine emperor Constantine VII the Red-headed in the 10th century. This widespread opinion is refuted by the expert of Orthodox liturgy I. Dimitrov. He writes that «exapostillaries are also mentioned in the oldest known copy of the tipikon of the famous church of St. Sophia in Constantinople, dated to the end of the 9th or the beginning of the 10th century, and therefore, they existed even earlier. Emperor Constantine VII may have written an exapostilarium, but in any case he did not invent this type of chanting» (Dymytrov). In essence, the exapostilarium is a type of troparion that is sung at morning Sunday and holiday services.

The introductory verse is called irmos, which serves as a meaningful connection between the biblical song and the troparion. From the point of view of musical intonation, the irmos contains material that will be further developed in the tropars and kondaks of this song. M. Skaballanovych noted: «Irmos serves as a model for tropars both in terms of chant and rhythmic structure: the tropar should have the same number of stanzas and the same length as in the irmos» (*Ukrainska dukhovna muzyka*, p. 568). The content of the irmos refers to the Old Testament events, which are interpreted as the prehistory of the Christian era.

Sedalen is a canticle that requires the faithful to sit during its performance. Serves as a «rest» between parts of the service that are perceived while standing. Given the many-hour duration of the service, the possibility to sit down was necessary from a physiological point of view. In terms of content, most educational institutions offer didactic teaching. It is performed after reading the «kafism» of the psalter (the word «kafism» is synonymous with «seats» and is literally translated from Greek as «seat», although believers listen to kafism while standing), as well as in a number of other special cases. According to chants and the way of verbal organization, sedalny can be considered a type of tropars. In some ancient liturgical books, sedals are called tropars.

Ipakoi - chorus to the stanzas of the hymn. The author of the first ipakoi is considered to be the holy martyr Methodius, bishop of Patara (III-IV centuries). Saint Methodius entered the history of Orthodoxy as a critic of Origen's teachings. In particular, Methodius did not agree with Origen's opinion that the world has no beginning and is equal to God's eternity. Methodius believed that the world was created by God and is therefore a later creation. Ipakoi appeared as a repeated chorus in Methodius's Feast of the Ten Virgins. In the second chapter of the XI speech, the song of Thekla is given, to which other virgins sing along: «For You, Bridegroom, I am a virgin, and holding a burning lamp, I meet You» (*Sviatoi Mefodyi Patarskyi...*). Thus, ipakoi can be considered the oldest genre of Christian liturgy. From the point of view of musical interpretation, ipakai represents a choral refrain, which is opposed to the solo performance of the main text. In modern religious services, the singing of the ipaka is performed in Sunday and holiday rites before the teacher's reading. In most cases, the entire congregation is involved in the performance of ipaka.

In general, the osmoglasya system has a substantive basis and is deeply symbolic, one that embodies the dogmatics of Orthodox teaching. Theologian M. Skaballanovych interpreted the meaning of each voice: voice I – dogmatics of the incarnation and veneration of the Mother of God; voice II - the relation of Old Testament images to the events of the New Testament; voice III - the image of the Lord's birth; voice IV - the purpose of the Lord's birth as the savior of the human race; voice V - virginity of the Virgin; voice VI – dogmatics of the Trinity; voice VII – supernatural and mysterious embodiment; voice VIII - earthly incarnation of the Son of God (Skaballanovych, 2004, p. 449-450). Octoich's symbolism is associated with the ancient Greek teaching about the influence of musical modes on a person's mental state. Researchers claim that each voice has its own musical characteristics. The first is the most simple, but majestic, adjusts the soul to the feeling of the sublime; the second voice is gentle, sensitive, tunes to emotion and sympathy; the third voice is calm, which helps to overcome passions; the fourth voice is fast, exciting, promotes feelings of joy; the fifth voice is nauseating, gloomy, but filled with joyful hopes; the sixth voice is sad, setting one to repentance; the seventh voice is courageous, activates strong-willed qualities; the eighth voice is mournful, expressing the deep sorrow of the soul (*Prepodobnyi Ioan Damaskyn ...*). However, it is fundamentally wrong to identify the Greek modal system with osmoglossia. The study of Byzantine spiritual chants (by O. Muravska (Muravska, 2017), E. Welles (Wellesz, 1961), etc.) showed the absence of defined scales and the presence of a complex of melodic formulas corresponding to ritual situations, which were used as a basis for composing new chants. That is, the osmoglas system is not so much a chordal system as a melodic-intonational system.

Eight vowels are grouped into four main (authentic) and four secondary (plagal) vowels. There is a direct connection between the groups. Thus, the fifth (side) vowel is formed on the basis of the first main vowel, the sixth is formed from the second, and so on.

The book of Octoichus has a collective character: John Damascene laid the foundations by organizing the Sunday services. Further filling of the collection was carried out by other holy fathers - Byzantine songwriters for a long time. Among them are Theodore the Studite (VIII-IX centuries), Mitrofan of Smyrna (IX century), Joseph Pispnevets (IX century), Feofan Nakreslenyi (IX century), Pavlo Amoreyskyi (XI century) and others. Emperors Leo the Wise (IX-X centuries) and Konstantin Bagryanorodny (X century) also took part in the creation of Oktoikh. It should be noted that a similar tendency of involvement in the composition of church hymns existed throughout the Early Middle Ages. Thus, the hymn «Only Begotten Son» is usually attributed to Emperor Justinian (VI century). The songwriters were the patriarchs Anatoly of Constantinople (V century), Sophronius of Jerusalem (VI-VII centuries), Herman I of Constantinople (VIII century), Photius I of Constantinople (IX century), archbishops Basil the Great (IV century), Gregory the Theologian (IV century), John Chrysostom (IV-V centuries), Bishop Ambrose of Mediolansky (IV century) and others (Fylaret, arkhiepyskop. Ystorycheskyi...). According to modern information, the church fathers not only created spiritual hymns and organized services, but also organized choral groups (*Ukrainska dukhovna muzyka*).

Conclusions. So, thanks to the work of the fathers of the Indivisible Church of the Early Middle Ages, the foundations of Orthodox singing, derived from Byzantine sources, were laid. Vocal music was opposed to instrumental music with an emphasis on the superiority of spiritual properties. Orthodox creation, initiated by the fathers of the church, did not have a compositional, authorial principle, but was inspired by the divine word. Musical creativity was endowed mainly with moral and ethical significance. It is not autonomous, but connected with the understanding of God, church service. Music in the works of the holy fathers was understood more broadly than art, being included in the worldview system as a whole. Choral singing in Orthodoxy appears to be the embodiment of sobriety.

REFERENCES

- Afonina, O. S. (2012). Polikonfesiinist yak oznaka suchasnoi ukrainskoi dukhovnoi muzyky [Polyconfessionalism as a feature of modern Ukrainian sacred music]. *Aktualni problemy istorii, teorii ta praktyky khudozhnoi kultury [Actual problems of the history, theory and practice of artistic culture]*, 28, 212–220 [in Ukrainian].
- Dymyrov, Y. Zh. *Eksapostylaryi yly svetylen [Exapostilary ili svetylen]*. Retrieved from <https://draganbachev.com/2021/02/17/%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BB%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%B9-%D0%B8%D0%BB%D0%B8-%D1%81%D0%B2%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BB%D0%B5%D0%BD/> [in Ukrainian].
- Klyment Aleksandryiskyi. Uveshchevanye k yazychnyкам [Clement of Alexandria. Exhortation to the Gentiles]*. Retrieved from https://azbyka.ru/otechnik/Kliment_Aleksandrijskij/uveshhevanie-k-jazychnikam/ [in Russian].
- Muzychna estetyka zakhidnoevropeiskoho serednovichchia [Musical aesthetics of the Western European Middle Ages]*. (1976). Kyiv: Muzychna Ukraina [in Ukrainian].
- Muravska, O. V. (2017). *Skhidnohkrystyianska paradyhma yevropeiskoi kultury i muzyka XVIII–XX stolit [The Eastern Christian paradigm of European culture and music of the 18th–20th centuries]: monohrafiia*. Odesa: Astroprynt [in Ukrainian].
- Prepodobnyi Ioan Damaskyn. Tochnyi vyklad pravoslavnoi viry [Reverend John Damascene. An accurate exposition of the Orthodox faith]*. Retrieved from <https://parafia.org.ua/biblioteka/svyatoott-sivski-tvory/ioan-damaskin-tochnyi-vyklad-pravoslavnoji-viry/> [in Ukrainian].
- Rostovskiy, O. Ya. (2003). *Leksii z istorii zakhidnoevropeiskoi muzychnoi pedahohiky [Lectures on the history of Western European music pedagogy]*. Nizhyn: Vyd-vo NDPU [in Ukrainian].
- Skaballanovych, M. N. (2004). *Tolkovyi Typikon. Obiasnytelnoe yzlozhenye Typykona [Explanatory Typikon. Explanatory presentation of the Typikon]*. Moskva: Yzdatelstvo Sretenskoho monastyria [in Ukrainian].
- Sviatoi Mefodiyi Pataraskyi. Pyr desiaty dev, yly o devstve [Saint Methodius of Patara. The feast of the ten virgins, ili about virginity]*. Retrieved from <https://web.archive.org/web/20110522082341/http://mystudies.narod.ru/library/m/methodius/virgins/000.htm> [in Russian].
- Ukrainska dukhovna muzyka [Ukrainian spiritual music]: navch. posibnyk dlia studentiv pedahohichnykh vyshiv*. Retrieved from <https://ukrspiritmuz.net.ua/index.html> [in Ukrainian].
- Fylaret, arkhiepyskop. *Ystorycheskyi obzor pesnopenytsev y pesnopenyi hrecheskoi tserkvy*. (1995). *Repryntnoe yzdanye. Sviato-Troytskaia Serhyeva Lavra*, 282–283 [in Russian].
- Vse molytvy sviatyteliu Afanasyiu Velykomu [All prayers to Saint Athanasius the Great]*. Retrieved from <https://kistine.ru/orationem/orationem-350.htm> [in Ukrainian].
- Wellesz, E. J. (1961). *A history of Byzantine music and hymnography*. Oxford: Oxford University Press.

MYKHAILO US

THE ACTIVITIES OF THE HOLY FATHERS IN ESTABLISHING THE SPIRITUAL TRADITIONS OF ORTHODOX SINGING

Annotation. In the modern world, there is a problem of the young generation's loss of spiritual landmarks, which is manifested in the dominance of pragmatism, focus on obtaining material goods, indifference to the feelings of other people, including loved ones. Education of moral qualities of an individual cannot be effective if all social institutions are not involved in it: family, school, cultural institutions, church. Nowadays, the importance of religious education is gaining a high status in the domestic society - children and teenagers get used to attending church, study in Sunday schools, where they participate in choir singing. Musical spiritual works today are not limited to church life, but are included in the repertoires of singing groups of general secondary and primary music education institutions, are offered for listening to music at school, etc. [8]. The urgent task of preserving the traditions of Orthodoxy in its competition with the Catholic and Uniate influences on the Ukrainian community determines the special interest of teachers and scientists in the educational possibilities of Orthodox music [1].

Keywords: «holy fathers, religious music, dogmatics and religion, Orthodox worship»

УДК 130.1

DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2023.82.295116>

VOLODYMYR POGREBNOI

ORCID:

Ph.D.,

the first vice-rector of PMTS

ANN AND EDUCATIONAL INTEGRITY: EXAMPLE OF SOLOMON'S POLYFUNCTIONAL

Annotation. The analysis of the relationship between the growing interest in artificial neural network and its negligent exploitation by students of secondary and higher schools in order to minimize personal intellectual effort is conducted in work. The author has proposed the biographical and literary pattern from the ancient history - Solomon's polyfunctional as one of the self-stimulation tools of participation in educational process. That is considered as a universal analogue of comprehensive use of personal potential. The personal development path is confirmed by biological data.

Keywords: artificial neural network, artificial intelligence, non-author's work, pattern, Solomon, harmonious development.

Formulation of the problem. Over the past four years, teachers of higher and secondary schools have increasingly had to face cases of writing theses and term papers, works with the help of artificial neural networks (ANNs). As the latter are improved, and especially after the introduction of the error backpropagation method, which is an educational element of ANN, the results of the generated final papers are increasingly difficult to distinguish from the author's. This is especially true of general special subjects that have a large amount of literature to refer to on the Internet. At the same time, teachers of narrow-profile disciplines still manage, due to the small number of thematic studies written by domestic and foreign scientists, to identify references to non-existent monographs and assume non-author's work. With the release of each new version of the ANN, the chances of an objective assessment of the student in both cases are minimized, which is why the problem cannot be solved only by an analytical check, the establishment of scientific abuse and subsequent punishment. Moreover, it does not coincide with the purpose of education. That is why this problem presents us with the need to find positive educational ways of popularizing personal mental activity both in modern tools and in ancient pedagogical and social patterns fixed by experience over time.

Analysis of recent research and publications. Considering the novelty of the issues and the rapid improvement of ANN, the number of publications on the researched topic is gradually increasing in Ukrainian and foreign sources, which are presented not only by scientists, but also by concerned parents and practical workers in the field of education: (Berdo, Rasiun, Velychko, 2023; Bysaha, Bielov, Zaborovskyi, 2023, p. 299-304; Dodonova, V., Dodonov, R.; Kokarcha, 2023, p. 260-262; Matusyevych, 2023, p. 41-45; Nalyvayko, 2023; Rohozha, 2019, p. 45-50; Awad, 2018, p. 59; Pedro, 2019, p. 48), etc.. At the same time, such publications, due to the partial loss of the value of research in communication with each new release of AI proto-versions is still not enough. In the context of the general ethics of artificial intelligence (AI) and ANNs, which is widely discussed by the scientific community, the local topic of the intellectual decline of youth, which reveals, in fact, the reverse effect of the expected exponential development, drowns in the pursuit of progress. Large-scale reviews for a comprehensive study of various aspects, and primarily ethical in the matter of speculative use, were almost never conducted. They permanently remain necessary for the productive use of new methodological developments and effective work with the younger generation in the matter of raising a harmonious person, educational and scientific neatness.

The aim of the study. Learning is the act of transferring knowledge from those who have it to those who do not yet have it. Education is purposeful social and moral disciplining of mostly young individuals by those who, in one way or another, are authorized by society to be mentors. Education is a synthesized unity of learning and upbringing. The assimilation of the proposed information loads, as segments of education, is the key to the constructive growth of the subject being formed. Quasi-active use of ANNs by students and pupils to reduce study time, without an obvious personal result for an individual system of social values and intellectual growth, transforms education into its mimicry. Taking into account the peculiarities of age-related adolescent and youth psychology, where the herd instinct is important, and the best proof of the constructiveness of the proposed information is centuries-old testing and long-term protection of the psyche and health from early destruction, it is suggested to use the pedagogical experience of well-known historical figures.

Presenting main material. The analysis of literary sources showed a significant interest in the topic of neural networks and their place in educational world activities. With the increase in the use of AI technologies in education, the number of published studies in this field has increased (Chen, Zou, Xie, Cheng, Liu, 2022). Back in 2012, neural networks could not be called full-fledged artificial intelligence. This point of view was reached based on the simplest mathematical calculations: a person has about 86 billion biological neurons, while the 2012 version of the ANN has no more than 10 billion. But at the beginning of 2023, experts already assessed the architecture of the GPT-4 model as approximately comparable to by the number of neural connections in the human brain (*Bratskyi poedynok chata...*). This trend fills the

young generation with Eldoradic expectations, especially when predictions are given about the rapid reduction of the working week by half, without loss of quality of life (Pavlysh). The same bright future was seen by Plato in his

«Laws» (Platon) after the release of vacation time, as a result of the systematization and harmonization of political life. However, the freed time, in practice, does not necessarily flow into the field of cultural enrichment, but is conditioned by positive transformation only under the condition of active direction of personal will and effort. Plato, in correspondence with the geometer Theodore, reflecting on the independent mental process characteristic of every person, wrote: «Oh, Theodore! We have such a blessing, better than which nothing has ever been, and will never be sent as a gift to people from the gods» (Anakht, 1975, p. 99).

Ancient folk wisdom gave its timeless aphorism a long time ago: «everything new is the well-forgotten old». And, naturally, when we try to analyze this conclusion, we arrive at the formula of permanently existing patterns that determine what is truly axiological in human society. One of these proto-models is the philosophical and pedagogical biblical corpus called Solomonov. The latter is depicted in myths, legends and historical documents as a collective image of a widely educated and well-educated person. «At the same time, we should note that we are not interested in religious dogmas themselves, but in the cultural values they carry, value meanings that can enrich the palette of modern secular education» (Kostiukova, 2000, p. 67).

The ancient king Solomon was a genius of the biological neural system. During his lifetime, despite geographical and political limitations, he covered all relevant topics of the humanitarian bloc with his research. As the monarch of one of the young federative eastern despotisms, he could not afford to travel, as in his youth he appreciated the constant threat that hung in the form of intrigues over his father, King David. At the same time, taking into account the task entrusted to him, after his father's seizure of large territories and filling of the reserve fund, the mission of internal strengthening and infrastructure development, he was in demand for systematic experience of far and near social, cultural, political systems, engineering, etc. Solomon found a way out in increasing the cultural and trade-economic attractiveness of his region for foreign trade agents and diplomats, in order to minimize the effect of situational local management consciousness. First, he will create a priority for additional tax-free gifts to the monarch in the form of books on the broadest topics. In this way, a pedagogical manual for difficult teenagers (his multiple sons) will appear – «Proverbs of Solomon», a psychotherapeutic autobiographical study devoted to existential self-determination and crisis – «Ecclesiastes», a poetic treatise as the basis of a dual anthropological aesthesiology on the one hand and an axiological and providential aspect sexual education from another – «Song of Songs». The «Wisdom of Solomon» can be included in this series as a philosophical and theological treatise. But what is important to note, each of these books, like none other of the Old Testament, did not carry such a compilative educational burden as Solomon's. It should be taken into account that close diplomatic relations with Egypt, as a scientific center of the Ancient East in the past, and progressive tribes, which later united and strengthened the new Babylonian civilization, as a scientific center in the future, played a significant role here. During the last three centuries, archaeologists and paleographers have found a large number of sources of ancient Egyptian, Sumerian, Akkadian and other literature parallel to the Solomonic script (Serhyi (Akymov), 2018, p. 89). That is, three millennia before the Internet appeared, Solomon found a way:

- to acquire fundamental knowledge of the areas of wide geography,
- process them using hired analysts (so-called scribes) by cutting off foreign concepts, preserving the local system of traditional values, instilling new effective properties into Jewish society,
- popularization of the new social and philosophical anthropoculture.

Solomon's genius has been preserved in world history not only and not so much as a biblical hero, but as a collective image of a scientist-phenomenon who was ahead of his time in his methodology. Today, it is one of the examples of harmonious human development and maximum use of the capabilities of the human brain in ancient times.

At the same time, his son Rehoboam, who destroyed the Jewish state after his father, is an example of minimizing personal intellectual activity and analytics with a paradoxical desire to increase income. «The image of wealth and the rich, which the Book of Proverbs paints, is not one-sided. As soon as wealth becomes the goal in life, everything changes (Proverbs of Solomon 23:4-5, 28:20-22, etc.)» (Dauma, 2011, p. 117). «Happy is the man who has found wisdom, and the man who has received understanding, because his possessions are better than the possession of silver, and his profit is better than pure gold, he is more precious than pearls, and all your desires cannot compare with him. Length of days in her right hand, wealth and glory in her left. Her ways are pleasant ways, all her paths are peace» (Proverbs 3:13-18).

In a deep analysis of the entire literary quartet of Solomon's books, we even find a warning against the possible sterile intellectualization of the life process, which involves ANNs and AI. The amount of knowledge of Proverbs is not enough, the existential framework of Ecclesiastes is not enough, and the pseudo-metaphysical predictions of myths are not enough. Solomon places a checkbook in his case as a check code. He reminds that without positive communication in love, a person's existence becomes dull and often leads to the loss of its meaning. Love colors your own conditions and everyday life, miraculously giving it the properties of a happy future, even euphoric at its peak. The code of his book «Song of Songs»- «strong as death love» (Song of Songs 8:6) reveals the sacrificial principle of our existence, which is observed at every stage of life. This is the pattern common to all: parents limit and give us themselves; after two decades of this practicum, we are already giving ourselves to our heirs, and paradoxically, feeling the joy of voluntary self-sacrifice - the limitation of personal time, material goods, free movement, etc. «Solomon continues his opinion and says that only a reasonable life, that is, a life in hope of God,

is able to save from evil. What else, apart from this hope, apart from the moral life, can give the same guarantees?» (Feoktyst (Yhumnov), 2022, p. 42).

In ancient times, life was the ultimate value and rare cases of self-sacrifice in the uncertainty of the afterlife looked like a phenomenon that required analysis. It is this dilemma that Solomon exposes, emphasizing the willingness of loving people to supplement the existence of their loved ones in exchange for shortening their own earthly existence. It is noteworthy that this aspect of self-sacrificing love has both a theological and socio-philosophical character, later revealed as life-determining by Christ in His life. Here, Solomon looked like a theoretic scientist who admitted the unproven, but objective, while Christ laboratory proved in the audience of our society the main law of personal growth and existence.

The popular argument about the gradual replacement of the human neural network by an artificial neural network is untenable. «The brain is not a neural network, but, to put it simply, something unknown. Science has so far discovered only what the brain is not. In the 3rd century BC people invented hydraulics and assumed that the brain was a hydraulic device. In the 16th and 17th centuries, with the development of mechanisms, fantasies about the brain as a mechanism arose. Electricity, the telegraph, the first computing machines all found a place in hypotheses about the origin of thought» (Epstein, 2016). Now it is the turn of neural networks. And the brain is just as incomprehensible (Pavlov, 2017, p. 27).

Conclusions. Every young man, regardless of whether he is a high school student or a university student, subconsciously imagines a cloudless future for himself in a constant active state of body and brain, in the accumulation of theoretical knowledge, and practical skills, and bright sensual moments in memory. However, neglecting constant individual intellectual work, and not only during schooling, but also in the process of learning throughout life, according to medical indicators, leads to a reduction in working age, early dementia and brain atrophy (Zakharov). If we systematically relay in lectures and conversations to our students concrete historical and biological data about the direct dependence of the quality of life and active brain work, we have a much better chance of reading the written brain products of biological rather than artificial neural networks. «There is no knowledge that would not compel a person delving into it to turn to introspection and self-knowledge. Even the Jews were critical of their knowledge, trying to understand its nature and origins. Mind itself has become a subject of reflection for them... In short, knowledge always requires significant intellectual effort and is acquired only as a result of long-term reflection» (Rad, 1972, p. 68). «The nature of things» is embedded in the life process, while it is understood as an order necessary for life, neglect of which leads to death (Briuhheman, 2009, p. 393).

REFERENCES

- Anakht D. (1975). *Sochyneniya*. Moskva: Mysl [in Russian].
- Berdo, R. S., Rasiun, V. L., & Velychko, V. A. (2023). Shtuchnyi intelekt ta yoho vplyv na etychni aspekty naukovykh doslidzhen v ukrainskykh zakladakh osvity [Artificial intelligence and its impact on ethical aspects of scientific research in Ukrainian educational institutions]. *Akademichni vizii [Academic visions]*, 22. Retrieved from <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/469> [in Ukrainian].
- Bysaha, Yu. M., Bielov, D. M., & Zaborovskiy, V. V. (2023). Shtuchnyi intelekt ta avtorski i sumizhni prava [Artificial intelligence and copyright and related rights]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu [Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University]*, 2, 76, 299-304 [in Ukrainian].
- Bratskyi poedynok chata Gpt protyv novoi Gpt-4*. Retrieved from <https://vc.ru/future/>.
- Briuhheman, U. (2009). *Vvedenye v Vetkhyi Zavet. Kanon y khrystyanskoie voobrazhenye [Introduction to the Old Testament. The Canon and the Christian Imagination]*. Moskva: BBY [in Russian].
- Dauma, Y. (2011). *Dorohamy Vetkhoho Zaveta [Dorohami Old Testament]* (Vol. 3: Lyteratura mudrosty). Cherkasy: Kollokvyum [in Ukrainian].
- Dodonova, V. I., & Dodonov, R. O. *Problemy i perspektyvy vzaiemodii liudyny ta shtuchnoho intelektu [Problems and prospects of human-artificial intelligence interaction]*. DOI: 10.31548/hspedagog13(3).2022.158-168 UDK 174+519,687 [in Ukrainian].
- Feoktyst (Yhumnov), ep. (2022). *Chtenyia Velykoho Posta s sovremennymy kommentaryami. Knyha Prytchei [Great Lent reading with contemporary commentary. Book of Proverbs]*. Moskva: Nykeia, 2022. [in Russian].
- Kokarcha, Yu. A., (2023). Etyka vykorystannia shtuchnoho intelektu: doslidzhennia moralnykh ta etychnykh problem, pov'iazanykh z vykorystanniam shtuchnoho intelektu v riznykh sferakh liudskoi diialnosti [The ethics of the use of artificial intelligence: the investigation of moral and ethical problems related to the use of artificial intelligence in the rich spheres of human creativity]. In *Tsyfrove suspilstvo: upravlinnia, finansy ta sotsium [Digital society: management, finance and society]: materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (Vol. 1). Dnipro: Universytet mytnoi spravy ta finansiv [in Ukrainian].
- Kostiukova, T. A. (2000). Yudeiskaia pedahohyka kak fenomen myrovoi kultury [Jewish pedagogy as a phenomenon of world culture]. *Vestnyk THPU. Pedahohyka [Herald of TYPE. Pedagogy]*, 8 (24), 65-68 [in Russian].
- Matushevych, T. V. (2023). Tekhnologii shtuchnoho intelektu v osviti dlia vidpovidalnoho hromadianstva: kontseptualni perspektyvy ta etychni perestorohy [Artificial intelligence technologies in education for responsible citizenship: conceptual perspectives and ethical cautions]. In *Kontseptualni, metodolohichni ta praktychni problemy sotsialnoi filosofii, filosofii osvity ta osvitnoi polityky [Conceptual, methodological and practical problems of social philosophy, philosophy of education and educational policy]: materialy dopovidei ta vystupiv uchasnykiv Mizhnarodnoi-naukovo praktychnoi konferentsii* (pp. 41-46). Kyiv: Vyd-vo UDU imeni Mykhaila Drahomanova [in Ukrainian].
- Nalyvayko, O. O. (2023). Perspektivy vykorystannia neyř omerezh u vyshchii osviti Ukrainy [Prospects for the use of neural networks in higher education of Ukraine]. *Informatsiyni tekhnologii i zasoby navchannia [Information technologies and teaching aids]*, 97, 5. DOI: 10.33407/itl.v97i5.5322 ISSN: 2076-8184
- Pavlysh, O. *Heits prohnozuie perekhid na 3-dennyi robochyi tyzhen zavdiaky Shi [Perspektyvy vykorystannia neyř omerezh u vyshchii osviti Ukrainy]*. Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/> [in Ukrainian].

- Pavlov, D. A. (2017). Yskusstvennyye neŭr osety v kontekste nauky y obrazovaniya [Artificial neural networks in the context of science and education]. *Kompiuternye ynstrumenty v obrazovani* [Computer tools in education], 6, 25-30 [in Russian].
- Pedro, F. (2019). *Artificial Intelligence in Education: Challenges and Opportunities for Sustainable Development*. Paris: published in by the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
- Platon. *Zakony [Laws]*. Knyha VII. Retrieved from <http://psylib.org.ua/books/plato01/30zak07.htm> [in Russian].
- Rad, Gerhard. (1972). *Wisdom in Israel*. Nashville: Abingdon Press.
- Rohozha, M. M. (2019). Moralni dylemy u haluzi shtuchnoho intelektu [Moral dilemmas in the field of artificial intelligence]. In A. Ye. Konverskyi (Ed.), *Katehorii. Moral [Categories. Morality]: zbirnyk naukovykh materialiv za rezultatamy Vseukrainskoho kruhloho stolu «Chytannia pamiaty Ivana Boichenka-2019. Liudyna. Istoriia. Moral»* (pp. 45-50). Kyiv: Znannia Ukrainy [in Ukrainian].
- Serhyi (Akymov), arkhym. (2018). *Bybleiskaia knyha Ekklesyasta y lyteratura mudrosty Drevnei Mesopotamyy [The Bible book of Ecclesiastes and the wisdom literature of Ancient Mesopotamia]*. Moskva: Znanye [in Russian].
- Zakharov, V. *Mozok treba trenuvaty, inakshe vin stariie i khudne [The brain must be trained, otherwise it gets old and thin]*. Retrieved from <https://maup.com.ua> [in Ukrainian].

VOLODYMYR POGREBNOI

ANN AND EDUCATIONAL INTEGRITY: EXAMPLE OF SOLOMON'S POLYFUNCTIONAL

Annotation. The analysis of the relationship between the growing interest in artificial neural network and it's negligent exploitation by students of secondary and higher schools in order to minimize personal intellectual effort is conducted in work. The author has proposed the biographical and literary pattern from the ancient history - Solomon's polyfunctional as one of the self stimulation tools of participation in educational process. That is considered as a universal analogue of comprehensive use of personal potential. The personal development path is confirmed by biological data.

Keywords: *artificial neural network, artificial intelligence, non-author's work, pattern, Solomon, harmonious development.*

УДК 378.091.12-057.4:37.041]:001.8
DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2023.82.295119>

ВЕРОНІКА ОДАРЧЕНКО
ORCID <https://orcid.org/0000-0003-1268-0309>
(Харків)

ЗАКОНОМІРНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНИМ РОЗВИТКОМ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ КОМУНАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті порушено проблему управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників комунального закладу вищої освіти. Теорія управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників у комунальних закладах вищої освіти характеризується володінням власним об'єктом, предметом, підходами та методами дослідження, що дозволяє стверджувати, що ця теорія має не лише свій унікальний термінологічний апарат, але й власну методологічну основу, зокрема сутність, закономірності, принципи та інші аспекти. Під час дослідження використано такі методи: порівняльно-зіставний, критично-порівняльний та контент аналіз даних; систематизація та класифікація теоретичних і статистичних даних, опитування респондентів. Аналіз науково-педагогічної літератури, обласних програм розвитку освіти та інших джерел дозволи виявити сукупність закономірностей. Стисло обґрунтовано доцільність їх врахування при управлінні професійним розвитком науково-педагогічних працівників комунального закладу вищої освіти. З'ясовано, що управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників буде результативнішим: чим динамічніше відбувається інтегрований «горизонтальний професійний розвиток»; чим якісніше забезпечується реалізація організаційно-педагогічних умов в комунальному закладі вищої освіти; чим органічніше інтегруються державні та регіональні програми розвитку; чим ефективніше відбувається інтеграція до європейського та світового освітньо-наукового простору; ґрунтовніша консолідуюча ідея менеджменту комунального закладу вищої освіти щодо професійного розвитку науково-педагогічних працівників; чим виваженіше відбувається процес академічного інбридингу як способу свідомого «горизонтального та вертикального професійного розвитку; чим ефективніше організована діяльність наукових шкіл. Перспективою дослідження визначено подальше дослідження теоретико-методологічного базису – принципів управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників комунального закладу вищої освіти

Ключові слова: закономірність; управління; професійний розвиток; науково-педагогічні працівники; комунальний заклад вищої освіти.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Одним із актуальних напрямів розвитку сучасної системи вищої освіти є управління професійним розвитком науково-педагогічних та педагогічних працівників закладу вищої освіти, зокрема комунального закладу. Удосконалення ключових фахових та професійних компетентностей фахівців має здійснюватися протягом усього життя, що сприяє безперервному саморозвитку та професійному зростанню.

Нам імпонує думка А. Харківської, яка наголошує, що на сьогодні необхідним є «якісна багаторівнева підготовка висококваліфікованих спеціалістів, які успішно конкурують на ринку праці, здатні безперервно вдосконалювати свої професійні та універсальні знання, професійно саморозвиватися тощо» (Харківська, 2021).

Процес управління – складний динамічний, цілеспрямований процес, який потребує врахування чіткого теоретико-методологічного базису, який дозволяє усвідомити подальші кроки у підвищенні ефективності управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників комунального закладу вищої освіти, передбачити можливі труднощі, визначити очікувані результати, виявити найбільш доцільні шляхи управлінської діяльності. Одним із складових теоретико-методологічного базису є закономірності процесу, які враховують специфіку явища, визначають зв'язки досягнення мети.

Аналіз основних публікацій та досліджень. Проблема професійного розвитку науково-педагогічних працівників була об'єктом дослідження таких науковців: Н. Дівінська, Н. Дяченко, О. Жабенко, М. Кириченко, Л. Колосова, Н. Любченко, М. Морозова, І. Регейло, Ю. Скиба, Є. Чернишова, Г. Чорнойван, О. Чхайло, О. Ярошенко та інші.

Однак, нами не було знайдено цілеспрямованих наукових розвідок щодо теоретико-методологічного базису, зокрема закономірностей, які б відображали процес управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників комунального закладу вищої освіти. У межах дослідження вадливо спиратися на Програми розвитку системи освіти обласного значення та міста, що дозволяє усвідомити регіональні

запити й особливості діяльності та розвитку комунального закладу вищої освіти, що, зі свого боку, впливає на професійний розвиток науково-педагогічних працівників.

Метою статті є визначення та обґрунтування основних закономірностей управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників комунального закладу вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теорія управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників комунального закладу вищої освіти має понятійну та методологічну складову, яка представлена насамперед закономірностями, які сприяють визначенню принципів досягнення мети.

Цікавою є позиція Є. Чернишової, Н. Гузія, В. Ляхоцького, які переконані, що закономірності можуть бути динамічними («характеризують поведінку відносно ізольованих об'єктів, при дослідженні яких можна абстрагуватися від численних випадкових факторів») та статистичними («характеризують абстрактно-теоретичні моделі складних систем, до яких також належить і модель змісту підготовки науково-педагогічних працівників») (Чернишова, 2014, с. 182).

Уважаємо, що закономірності управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників комунального закладу вищої освіти є статистичними, оскільки вони характеризують в передбачають дослідження цілісності компонентів організаторської структури, особливостей освітньої та наукової діяльності у закладі. Закономірності можна охарактеризувати і як динамічні, адже процес професійного розвитку науково-педагогічних працівників має професійну спрямованість, потребу в самовизначенні, самовдосконаленні, кар'єрному зростанні.

Для визначення ключових закономірностей досліджуваного процесу необхідно усвідомити наявні соціально-економічні умови, які впливають на перебіг, зміст та результативність управлінської діяльності при професійному розвитку науково-педагогічних працівників.

Професійний розвиток фахівця має відбуватися у двох напрямках: «горизонтальний» та «вертикальний».

«Вертикальний професійний розвиток науково-педагогічних працівників» пов'язаний із кар'єрним зростанням, здобуттям нової, більш значущої, посади, підвищенням заробітної плати. Такий напрям реалізується у послідовному зростанні від викладача до проректора та ректора комунального закладу вищої освіти.

«Горизонтальний професійний розвиток науково-педагогічних працівників» спрямований на забезпечення індивідуальних інтересів щодо особистісних результатів професійного розвитку. Такий напрям, за В. Паржницьким та О. Савенком зорієнтований на «вивчення запитів працівників, їх інтересів; аналіз відповідності посадових вимог потенціалу виконавців; направлено на запобігання стихійним переміщенням працівників; надання розвитку кар'єри цілеспрямованого характеру; досягнення більшої відповідності вимог робочого місця до працівника і рівнем його професіоналізму, особистих якостей» (Паржницький, Савенко, 2022, с. 25).

У межах дослідження вважаємо, що саме горизонтальний напрям дозволить більше врахувати всі особливості регіону, закладу та особистості науково-педагогічного працівника, що водночас сприятиме ефективному забезпеченню індивідуальної траєкторії їх професійного розвитку. Відповідно до горизонтально напрямку можна виокремити такі динамічні етапи професійного розвитку науково-педагогічних працівників: закінчення ЗВО (здобуття повної вищої освіти); здобуття досвіду роботи; працевлаштування; здобуття наукового ступеня доктора філософії; мобільність щодо працевлаштування; здобуття наукового ступеня доктора наук; мобільність щодо працевлаштування; набуття статусу члена-кореспондента або академіка Державної академії наук. Така етапність характеризується розвитком особистісних та професійних якостей, загальних, фахових та професійних компетентностей.

Зазначимо, що ефективність управління «горизонтальним професійним розвитком науково-педагогічних працівників» комунального закладу вищої освіти залежить від: загальної стратегії розвитку закладу, його традицій; територіального розташування (місто/область/регіон); економічного, соціального, духовного розвитку краю, історичної, наукової, технічної та культурної спадщини тощо.

Вищезазначене дозволяє виділити першу закономірність: чим динамічніше відбувається інтегрований «горизонтальний професійний розвиток науково-педагогічних працівників», тим результативніше реалізується процес управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників комунального закладу вищої освіти.

Для досягнення високої результативності при управлінні професійним розвитком науково-педагогічних працівників комунального закладу вищої освіти важливо створити організаційні та педагогічні умови.

Д. Шутов влучно зазначає, що до організаційно-педагогічних умов розвитку професійної компетентності має бути забезпечено: «організація професійно-творчого середовища в освітньому закладі (методоб'єднання, переймання досвіду колег, стимулювання, педагогічна творчість, матеріальне забезпечення і т. ін.); активне використання новітніх педагогічних технологій; готовність вчителя до безперервного саморозвитку; використання новітніх педагогічних технологій в процесі самоосвіти» (Шутов, 2020, с. 196-197).

Уважаємо, що забезпечення спеціальних організаційно-педагогічних умов у комунальному закладі вищої освіти сприятиме підвищенню рівня професійної майстерності науково-педагогічних працівників, активній соціалізації серед колег у викладацькому й науковому просторах. Крім того, дотримання необхідних умов може забезпечити: створення діджитал простору професійного розвитку; модернізацію

структури управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників комунального закладу вищої освіти; реалізацію пролонгованої системи професійного зростання із урахуванням індивідуальних потреб, інтересів, здібностей і мотивів; удосконалення процесу самопізнання та саморозвитку у контексті безперервності професійного розвитку науково-педагогічних працівників; організацію доброзичливої, творчої атмосфери у комунальному закладі вищої освіти на ціннісних засадах; реалізацію «горизонтального» професійного зростання тощо.

Отже, можемо виділити наступну закономірність досліджуваного процесу: чим якісніше забезпечується реалізація організаційно-педагогічних умов професійного розвитку науково-педагогічних працівників комунального закладу вищої освіти, тим результативніше буде управління їх професійним розвитком.

Відповідно до Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки, сучасний стан розвитку вищої освіти потребує «від закладів вищої освіти спрямування зусиль на залучення кращих студентів і наукових, науково-педагогічних та педагогічних працівників та спонукає органи державної влади до перегляду національних стратегій розвитку з метою запобігання відставанню в секторі вищої освіти» (*Опубліковано стратегію розвитку вищої освіти, 2022, с. 15*).

Конкурентоспроможність фахівців, як і всього обласного освітнього простору, досягається при реалізації цільових програм розвитку освіти. Наприклад, Програма розвитку системи освіти Київської області щодо розвитку педагогічних та науково-педагогічних працівників передбачає проведення низки заходів:

- «удосконалення організаційної моделі підвищення кваліфікації в умовах реформування освіти та зміни адміністративно-територіального устрою Київської області» (реалізується шляхом «форм і технологій освітніх послуг із підвищення фахової кваліфікації та професійного розвитку педагогічних працівників»; «проведення спецкурсів та навчальних тренінгів із питань реалізації обласних проектів»);

- «надання освітніх та науково-методичних послуг» (реалізується під час заходів: «науково-методичний супровід діяльності центрів професійного розвитку педагогічних працівників, інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ), психологічної служби області»; «імплементация міжнародних освітніх проектів в інноваційну систему освіти області»; «інформаційно-методичне забезпечення та координація реалізації всеукраїнських та обласних інноваційних проектів і програм») (*Програма розвитку системи освіти Київської області на 2022-2026 роки, 2021, с. 68-73*).

Програма спрямована на залучення науково-педагогічних працівників до реалізації освітніх проектів на обласному рівні з метою підвищення їх професійних компетентностей, спрямування на розв'язання освітніх і наукових проблем регіону з метою сталого розвитку та підвищення загальної значущості закладу й області в державі.

Наступною закономірністю визначено: чим органічніше інтегрується державні та регіональні програми розвитку, тим результативніше буде управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників комунального закладу вищої освіти.

В. Купрієвич, П. Олешко, Л. Петренко, Л. Султанова та інші вчені переконані, що якісний професійний розвиток науково-педагогічних працівників здійснюється за умови реалізації відкритої освіти у закладі вищої освіти, адже такий підхід: «стирає державні кордони, розбудовує єдиний інформаційно-освітній простір, розширяє комунікаційні можливості, змінює засоби навчання і трансформує традиційну систему освіти в концептуальну модель нової, яка базується на сучасних цілях, оновленні змісту, принципах, методах, технологіях» (Петренко, 2021, с. 16).

Так, управління освітнім і науковим процесом в комунальному закладі вищої освіти потрібно здійснювати із урахуванням міжнародних та всеукраїнських програм, стратегій, аби розширити межі можливостей для професійного розвитку науково-педагогічних працівників.

Однією із найбільш відомих програм Європейського союзу з реалізації та фінансування науки й інновацій є Міжнародна програма «Горизонт Європа», що «є продовженням восьмої рамкової програми ЄС із досліджень та інновацій «Горизонт 2020», важливою для українських учених і новаторів, адже вона дозволяє використовувати європейські інструменти конкурсного фінансування та надання грантової підтримки; забезпечує умови для проведення спільних досліджень із країнами – членами ЄС; надає доступ до дослідницької інфраструктури країн – членів ЄС і сприяє розбудові матеріально-технічної бази в Україні» (Гринюк, Зайцева, 2022, с. 52).

Не менш важливими є національні освітні проекти міжнародної співпраці, наприклад: «Deutsche Forschungsgemeinschaft (Німецького дослідницького фонду), DAAD (Німецької служби академічних обмінів) та Swedish Institute (Шведського інституту)» (Заячук, 2021, с. 13); «DAAD – стипендіальні програми Німецької служби академічних обмінів, які спрямовані на підтримку міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти та на реалізацію програм обміну в обох напрямках, тобто підтримка перебувань з метою навчання та проведення досліджень німців за кордоном та іноземців у Німеччині» (Антонюк, 2013, с.152); «Jugend debattiert» у Німеччині та «Jugend debattiert international»; «Побратимське колесо» (Албанія, Тирани місто-побратим Харкова); «Future Leaders Exchange (FLEX)» (США); «EUREKA» та інші.

Завдяки міжнародній співпраці комунальних закладів вищої освіти стає можливим розширення «горизонтального професійного розвитку», засвоєння нового досвіду освітніх практик, посилення мобільності та тісних зв'язків для співпраці із іншими закладами вищої освіти закордоном тощо. Тому, ще однією закономірністю є: чим ефективніше відбувається інтеграція до європейського та світового освітньо-

наукового простору, тим результативніше буде управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників комунального закладу вищої освіти.

Вивчаючи наукові роботи вітчизняних науковців щодо регіональних особливостей забезпечення вищої освіти, з'ясували, що потрібно зважати на певні показники. О. Ломоносова, зазначила, що для забезпечення освітніх послуг у ЗВО потрібно враховувати регіональні відмінності, які впливають на розвиток області: «історичними особливостями формування та розвитку системи регіональної вищої освіти та стартовими умовами її входження в ринок; особливістю структури регіональної економіки, яка зумовлює відповідний спектр спеціальностей в закладах вищої освіти; ступенем розвитку та станом економіки, що формують попит на робочу силу, у тому числі і на фахівців вищої кваліфікації; розвиненістю ринку праці та його взаємодією з ринком освітніх послуг вищої освіти, що дає змогу своєчасно реагувати на нові потреби регіональної економіки; чисельністю та щільністю населення; рівнем добробуту населення, від якого залежить платоспроможний попит на платні освітні послуги закладів вищої освіти» (Ломоносова, 2018, с. 46).

Ураховуючи специфіку області й міста можна досягти продуктивного управління закладом освіти, а відтак і професійним розвитком науково-педагогічних працівників, адже дозволяє зорієнтувати діяльність на задоволеність освітніх та наукових потреб, підвищуючи конкурентоспроможність фахівців та комунального закладу. Водночас потрібно зважати й на: унікальність регіону та громад щодо визначення основних напрямів науково-педагогічної діяльності закладу; матеріально-технічне забезпечення; відповідність державним нормативам, функціонуванню та інноваційному розвитку науки й освіти; взаємодію систем управління із зовнішніми установами та внутрішніми підсистемами тощо.

Тому наступною закономірністю визначаємо: чим ґрунтовніша консолідуєча ідея (розуміння важливості врахування особливостей регіону в якому функціонує заклад освіти) менеджменту комунального закладу вищої освіти щодо професійного розвитку науково-педагогічних працівників тим результативніше буде управління цим процесом.

А. Костюк дійшов висновку, що «конкуренція між університетами на внутрішньому ринку освітніх послуг не тільки за студентів, але й за науково-педагогічні кадри – обов'язкова передумова розвитку системи вищої освіти країни». Академічний інбридинг «набув поширення і в Україні, адже 48,6% науково-педагогічних працівників наших вишів є інбридами» (Culture and Post-Industrial Learning).

Узагальнюючи вищезазначене, можна виділити позитивні аспекти реалізації академічного інбридингу в комунальному закладі вищої освіти:

- підвищення якісного складу науково-педагогічних працівників комунального закладу вищої освіти;
- збереження традицій комунального закладу вищої освіти;
- комфортне працевлаштування випускників комунального закладу вищої освіти;
- можливість здійснювати навчання та дослідження як учасника наукової школи комунального закладу вищої освіти.

Наступна закономірність така: чим виваженіше відбувається процес академічного інбридингу як способу свідомого «горизонтального та вертикального професійного розвитку», тим результативніше буде управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників комунального закладу вищої освіти.

Професійний розвиток науково-педагогічних працівників стає можливим завдяки прийняттю відповідних управлінських рішень адміністрації комунального закладу вищої освіти, що націлені на створення умов для якісного й ефективного розвитку професійно-особистісних якостей працівників та підвищенню рівня їх мотивації до саморозвитку та самовдосконалення.

Слушним є думка Т. Борової, що для професійного розвитку НПП необхідно враховувати «кожного науково-педагогічного працівника, його право самостійно визначати цілі, планувати свою діяльність, обирати свій стиль професійного удосконалення, кінцевий результат навчальної роботи» (Борова, 2010, с. 172).

Тому наступною закономірністю є: чим більш конкретні механізми стимулювання науково-педагогічних працівників до розвитку позитивної мотивації задля підвищення рівня професіоналізму у викладацькій та науковій діяльності, тим результативніше буде управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників у комунальному закладі вищої освіти.

На початку XXI століття в комунальних закладах вищої освіти відбулася активізація діяльності науково-педагогічних працівників під керівництвом видатних науковців у різних напрямках. Успішні результати наукових досліджень сприяли заснуванню наукових шкіл, які стали невід'ємною складовою успішного розвитку науки й освіти в відповідних регіонах та закладах.

О. Гнізділова влучно зазначила, що наукові школи «стають ядром наукового співтовариства та відіграють особливу роль у формуванні фахівця дослідницько-інноваційного типу, носія фундаментальних знань, високої культури й духовності, що гнучко реагує на зміни і є конкурентоспроможним на ринку освітніх послуг. Спільна робота наукових лідерів з молодими вченими забезпечує високу продуктивність науково-дослідної діяльності й ефективну передачу професійної компетенції, сприяє введенню в науку нових поколінь» (Гнізділова, 2009, с. 61).

Колективна співпраця серед однодумців відіграє ключову роль у сприянні активному процесу професійного зростання. Уважаємо, що адміністрація закладу вищої освіти повинна стимулювати науково-педагогічних працівників до професійного розвитку, залучаючи їх до наукових шкіл відповідно до їхніх професійних та особистісних інтересів. При цьому важливо забезпечити не лише академічний інбридинг, а

й «горизонтальний професійний розвиток» науково-педагогічних працівників, що визначається обміном досвідом та знаннями між колегами.

Наступною закономірністю визначено: чим ефективніше організована діяльність наукових шкіл (представники яких залучені до вирішення загальних та регіональних теоретичних, теоретико-методологічних та практико-орієнтованих наукових освітніх проблем), тим результативніше буде управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників комунального закладу вищої освіти.

Висновки з проведеного дослідження. Висвітлені закономірності управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників комунального закладу вищої освіти відображають стійкі причинно-наслідкові зв'язки, що виникають у процесі розвитку наукової, методичної та освітньої діяльності фахівців у сфері вищої освіти. Урахування цих закономірностей сприятиме забезпеченню якісного «горизонтального» та «вертикального» професійного зростання науково-педагогічних працівників відповідно до державних та регіональних завдань, специфіки комунальної власності, прозорості в досягненні результатів, створенню умов для професійного росту з урахуванням особистісних та професійних потреб. Це також сприятиме активній співпраці, підтримці стійкої мотивації кожного науково-педагогічного працівника до самореалізації та самовдосконалення.

Здійснене дослідження дає поштовх до продовження вивчення теоретико-методологічного базису, визначення принципів досліджуваного явища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Антонюк Т. Міжнародне співробітництво та інтеграція у галузі освіти як важливий фактор конкурентоспроможності української освітньої системи. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Історичні науки*. 2013. Вип. 21. С. 149–155. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoi_2013_21_26 (дата звернення: 17.12.2023).
- Борова Т. А. Модель професійного розвитку науково-педагогічних працівників вищого навчального закладу. Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. *Сучасні тенденції у процесі формування еліти*. 2010. С. 170–176.
- Гнізділова О. А. Особливості розвитку наукової школи в педагогічному університеті. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2009. № 4. С. 61–69. URL: <http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2009/4/11.pdf> (дата звернення: 17.12.2023).
- Гринюк С. П., Зайцева І. В. Міжнародне співробітництво закладів вищої освіти як складник інтеграції України в європейський простір вищої освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2022. Спецвипуск. С. 50–56. URL: http://chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/spec_2022/part_1/10.pdf (дата звернення: 17.12.2023).
- Заячук Ю. Освітні програми ЄС та можливості для викладача українського університету. *Український Педагогічний журнал*. 2021. Вип. 2. С. 5–19. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-2-5-19> (дата звернення: 17.12.2023).
- Ломоносова О. Е. Особливості аналізу регіонального ринку освітніх послуг вищої школи України та його основні напрями. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2018, № 6, т. 3. С. 44–54. DOI: 10.31891/2307-5740-2018-264-6(3)-44-54 (дата звернення: 17.12.2023).
- Опубліковано стратегію розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. Міністерство освіти та науки: вебсайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/opublikovano-strategiyu-rozvitku-vishoyi-osviti-v-ukrayini-na-2022-2032-roki> (дата звернення: 17.12.2023).
- Паржницький В., Савенко О. Горизонтальна професійна кар'єра кваліфікованого робітника. *Післядипломна педагогічна освіта*. 2022. С. 23–28. URL: https://znayshov.com/News/Details/pedahohichniy_visnyk_1_2_2022 (дата звернення: 17.12.2023).
- Підготовка науково-педагогічних кадрів у системі післядипломної педагогічної освіти: зміст, організаційні форми, технології: наук. посіб. / авт. кол.: Є. Р. Чернишова, Н. В. Гузій, В. П. Ляхоцький [та ін.]; за наук. ред. Є. Р. Чернишовой; Держ. вищ. навч. заклад «Ун-т менедж. освіти». Київ: ДВНЗ «Ун-т менеджменту освіти» НАПН України, 2014. 318 с.
- Програма розвитку системи освіти Київської області на 2022-2026 роки. Розпорядження голови Київської обласної державної адміністрації 12 жовтня 2021 року № 643. Київ, 2021. 74 с.
- Професійний розвиток педагогічних і науково-педагогічних працівників в умовах відкритої освіти: освітні практики: метод. реком. / авт. кол.: Л. М. Петренко, Л. Ю. Султанова, П. С. Олешко, В. О. Купрієвич та ін.; за наук. ред. Л. М. Петренко. Луцьк: Волиньполіграф, 2021. 92 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/725123/1/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D0%9F%D0%92%D0%9E%D0%B3%D0%BE%D1%82.pdf> (дата звернення: 17.12.2023).
- Харківська А. А. Квінтесенція розвитку єдиного освітнього простору багаторівневих інноваційних навчальних закладів. *Наукові дослідження та інновації в галузі суспільно-гуманітарних наук: матеріали I Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Мелітополь, 24 листопада 2021 р.)* / ред. кол.: О. П. Ломейко, О. А. Єременко, В. В. Михайлов та ін. Мелітополь: ТДАТУ, 2021. Ч. 1. С. 344–346.
- Culture and Post-Industrial Learning. URL: <https://www.facebook.com/groups/post.industrial.digital.learning/posts/2992616171023511/> (дата звернення: 17.12.2023).
- Szutow D. Важливість організаційно-педагогічних умов як фундаменту розвитку професійної компетентності вчителів історії профільної школи. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Gospodarki. Edukacja – Rodzina – Społeczeństwo*. 2020. С. 193–207. URL: <https://depot.ceon.pl/handle/123456789/20666> (дата звернення: 17.12.2023).

REFERENCES

- Antoniuk, T. (2013). Mizhnarodne spivrobitnytstvo ta intehtatsiia u haluzi osvity yak vazhlyvyi faktor konkurentospromozhnosti ukrainskoi osvitnoi systemy [International cooperation and integration in the field of education as an important factor in the competitiveness of the Ukrainian educational system]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Istorychni nauky [Scientific notes of the National University "Ostroh Academy". Historical sciences]*, 21. 149-155. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoi_2013_21_ [in Ukrainian].
- Borova, T. A. (2010). Model profesiinoho rozvytku naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv vyshchoho navchalnoho zakladu. Problemy ta perspektyvy formuvannia natsionalnoi humanitarno-tekhnichnoi elity [Model of professional development of scientific and pedagogical workers of a higher educational institution. Problems and prospects of the formation of the national humanitarian and technical elite]. *Cuchasni tendentsii u protsesi formuvannia elity [Contemporary trends in the process of formation of the elite]*, 170-176 [in Ukrainian].
- Chernyshova, Ye. R. (Ed.). (2014). *Pidhotovka naukovo-pedahohichnykh kadrov u systemi pisladyplomnoi pedahohichnoi osvity: zmist, orhanizatsiini formy, tekhnolohii [Training of scientific and pedagogical personnel in the system of postgraduate pedagogical education: content, organizational forms, technologies]*. Kyiv: DVNZ «Un-t menedzhmentu osvity» NAPN Ukrainy [in Ukrainian].
- Culture and Post-Industrial Learning*. Retrieved from <https://www.facebook.com/groups/post.industrial.digital.learning/posts/2992616171023511/>
- Hnizdilova, O. A. (2009). Osoblyvosti rozvytku naukovo shkoly v pedahohichnomu universyteti [Peculiarities of the development of a scientific school in a pedagogical university]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh [Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools]*, 4, 61-69. Retrieved from <http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2009/4/11.pdf> [in Ukrainian].
- Hryniuk, S. P., & Zaitseva, I. V. (2022). Mizhnarodne spivrobitnytstvo zakladiv vyshchoi osvity yak skladnyk intehtatsii Ukrainy v yevropeiskyi prostir vyshchoi osvity [International cooperation of higher education institutions as a component of Ukraine's integration into the European area of higher education]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy [Scientific journal of the M. P. Drahomanov NPU. Pedagogical sciences: realities and prospects]*, Spetsvypusk, 50-56. Retrieved from http://chasopys.psu.kiev.ua/archive/spec_2022/part_1/10.pdf [in Ukrainian].
- Kharkivska, A. A. (2021). Kvintesentsiia rozvytku yedynoho osvitnoho prostoru bahatorivnykh innovatsiinykh navchalnykh zakladiv [The quintessence of the development of a single educational space of multi-level innovative educational institutions]. In O. P. Lomeiko, O. A. Yeremenko, V. V. Mykhailov (Eds.), *Naukovi doslidzhennia ta innovatsii v haluzi suspilno-humanitarnykh nauk [Scientific research and innovations in the field of social sciences and humanities]: materialy I Vseukr. nauk.-prakt. internet-konf. (Is. 1, pp. 344-346)*. Melitopol: TDATU [in Ukrainian].
- Lomonosova, O. E. (2018). Osoblyvosti analizu rehionalnoho rynku osvitnykh posluh vyshchoi shkoly Ukrainy ta yoho osnovni napriamy [Peculiarities of the analysis of the regional market of higher education educational services of Ukraine and its main directions]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky [Bulletin of the Khmelnytskyi National University. Economic sciences]*, 6, 3, 44-54. Retrieved from 10.31891/2307- 5740-2018-264-6(3)-44-54 [in Ukrainian].
- Parzhnyskyi, V., & Savenko, O. (2022). Horyzontalna profesiina kar'iera kvalifikovanoho robitnyka [Horizontal professional career of a skilled worker]. *Pisladyplomna pedahohichna osvita [Postgraduate pedagogical education]*, 23-28. Retrieved from https://znayshov.com/News/Details/pedahohichni_visnyk_1_2_2022 [in Ukrainian].
- Petrenko, L. M. (Ed.). (2021). *Profesiinyi rozvytok pedahohichnykh i naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv v umovakh vidkrytoi osvity: osvitni praktyky [Professional development of pedagogical and research-pedagogical workers in conditions of open education: educational practices]*. Lutsk: Volynpolihraf. Retrieved from https://lib.iitta.gov.ua/725123/1/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD_%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86ii_%D0%9F%D0%92%D0%9E_%D0%B3%D0%BE%D1%82.pdf [in Ukrainian].
- Prohrama rozvytku systemy osvity Kyivskoi oblasti na 2022-2026 roky [Program for the development of the education system of the Kyiv region for 2022-2026]*. (2021). Rozporiadzhennia holovy Kyivskoi oblasnoi derzhavnoi administratsii 12 zhovtnia 2021 roku № 643. Kyiv [in Ukrainian].
- Opublikovano stratehiiu rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022-2032 roky [The strategy for the development of higher education in Ukraine for 2022-2032 has been published]*. Ministerstvo osvity ta nauky: vebsait. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/news/opublikovano-strategiyu-rozvitku-vishoyi-osviti-v-ukrayini-na-2022-2032-roki> [in Ukrainian].
- Szutow, D. (2020) Vazhlyvist orhanizatsiino-pedahohichnykh umov yak fundamentu rozvytku profesiinnoi kompetentnosti vchyteliv istorii profilnoi shkoly. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Gospodarki. Edukacja – Rodzina – Społeczeństwo*, 193-207. Retrieved from <https://depot.ceon.pl/handle/123456789/20666>
- Zaiachuk, Yu. (2021) Osvitni prohramy YeS ta mozhlyvosti dlia vykladacha ukrainskoho universytetu [EU educational programs and opportunities for a Ukrainian university teacher]. *Ukrainskyi Pedahohichnyi zhurnal [Ukrainian Pedagogical Journal]*, 2. 5-19. Retrieved from <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-2-5-19> [in Ukrainian].

ODARCHENKO VERONIKA

REGULATIONS OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT MANAGEMENT OF SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL EMPLOYEES OF THE COMMUNAL INSTITUTION OF HIGHER EDUCATION

Annotation. The article deals with the problem of managing the professional development of scientific and pedagogical workers in a communal institution of higher education. The theory of management of the professional development of scientific and pedagogical workers in communal institutions of higher education is characterized by the possession of its own object, subject, research approaches and methods, which allows us to assert that this theory has not only its own unique terminological apparatus but also its own methodological basis, in particular the essence, laws, principles and other aspects. During the research, the following methods were used: comparative-comparative, critical-comparative and content analysis of data; systematization and classification of theoretical and statistical data; and a survey of respondents. The analysis of scientific and pedagogical literature, regional education development programs, and other sources allowed us to identify a set of regularities. The expediency of their consideration in managing the professional development of scientific and pedagogical workers in a communal institution of higher education is briefly substantiated. It was found that the management of the professional development of scientific and pedagogical workers will be more effective: the more dynamic the integrated "horizontal professional development" is; the better the implementation of organizational and pedagogical conditions in a communal institution of higher education is ensured; the more organically state and regional development programs are integrated; the more effective the integration into the European and world educational and scientific space; a more thorough consolidating idea of the management of a communal institution of higher education regarding the professional development of scientific and pedagogical workers; the more balanced the process of academic inbreeding as a way of conscious "horizontal and vertical professional development; the more efficiently the activities of scientific schools are organized. The perspective of the research is defined as a further study of the theoretical and methodological basis - the principles of managing the professional development of scientific and pedagogical workers in a communal institution of higher education

Keywords: *regularity; management; professional development; scientific and pedagogical workers; communal institution of higher education.*

УДК 378.018.43:004

DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2023.82.295121>

ІРИНА ПАВЛЮЧЕНКО

ORCID: 0009-0000-0898-4639

(Полтава)

Place of study: Poltava V. G. National Pedagogical University

Country: Ukraine

E-mail: 16052001jhbirf.vg@gmail.com

ДИСТАНЦІЙНЕ МАЙБУТНЄ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ В КОНТЕКСТІ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. Освіта повинна враховувати зміни, що відбуваються в структурі навчальних знань сучасного суспільства, які визначають актуальність розробки та впровадження нових освітніх послуг на основі інформаційно-комунікаційних та дистанційних технологій. Сьогодні онлайн навчання набуває особливого значення у сфері освіти молоді різного віку, культурного і соціального рівня та учбової мотивації. В статті аналізується структура онлайн та офлайн форм навчання, теорія та методика, а також тенденції до впровадження змішаного навчання в контексті дистанційного майбутнього освітнього простору. Дистанційна освіта може розглядатися як засіб модернізації системи освіти.

Ключові слова: *цифрове суспільство, інформаційно-комунікаційні технології, змішане навчання, дистанційне навчання, переваги та недоліки змішаного навчання.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. З роками цифрові технології стали більш доступними та досконалішими, а діти занурюються в цифровий світ з самого народження. Сьогоднішні школярі – це «цифрове покоління». Система освіти стає джерелом цифрової трансформації та флагманом цифрових рішень і технологій. Розвиток у сфері освіти призвів до появи нових технологій навчання, сформувавши технології «змішаного навчання», які інтегруються з традиційною системою освіти і повільно, але впевнено поширюються в українських навчальних закладах. Хоча українці прагнуть до високого рівня освіти, сучасний стан системи освіти та низький рівень впровадження інформаційно-комунікаційних технологій перешкоджають створенню високого рівня освіти в державній системі. У складній ситуації, в якій опинилася українська система освіти, доречно розглянути змішане та дистанційне навчання, процедури їх впровадження та переваги використання.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання щодо організації дистанційного навчання розглядається в наукових працях: А. Андреева, В. Бикова, Н. Корсунської, В. Кухаренка, М. Львова та ін. Переконливим є погляд авторів щодо використання моделі змішаного навчання в системі освіти: О. Спіріна, М. Нікітіної, О. Рафальської, В. Бацуровської, С. Моебз та ін., які наводять різноманітні підходи до тлумачення поняття «змішане навчання» та дають власне визначення, висвітлюють його переваги та недоліки, розглядають його позитивні та негативні риси, визначають його особливості, описують моделі змішаного навчання тощо.

При цьому проведений аналіз вітчизняних та зарубіжних наукових праць з проблеми дослідження дистанційного майбутнього освітнього простору в контексті змішаного навчання свідчить про її малорозробленість. Варто зазначити, що в проаналізованих працях науковців змішане навчання розглядається здебільшого у загальному плані.

Мета статті полягає у аналізі впровадження дистанційного майбутнього освітнього простору в контексті змішаного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтеграція технологій у навчання викликала великий інтерес та надала безліч можливостей для досліджень. Світова практика свідчить про потребу впровадження змішаного навчання у зв'язку з стрімким розвитком інформаційних технологій, переміщенням інтересів молоді в інтернет-простір, поєднанням навчання з роботою та зростанням інтересу до отримання другої та третьої освіти без відриву від основної трудової діяльності.

Однією з ключових особливостей освітнього процесу сьогодні є змішане навчання, котре поєднує класичне та цифрове навчання, за рахунок чого створює можливість ефективного засвоєння навчального матеріалу. Змішаний режим навчання прийнятий більшістю навчальних закладів України, оскільки це налаштований і гнучкий метод, що передбачає як традиційні, так і електронні засоби навчання.

Змішане навчання (англ. Blended Learning) поєднує традиційну очну форму навчання з онлайн навчанням, дозволяючи отримувати доступ до навчальних матеріалів та взаємодіяти з учасниками освітнього процесу з будь-якого місця у будь-який час (Graham, 2013). Викладання за схемою Blended Learning передбачає чергування очних занять та самостійної дистанційної підготовки учнів. При цьому в обох випадках вчителем здійснюється контроль здобутих знань та ступінь індивідуального засвоєння матеріалу.

Якість змішаного навчання залежить насамперед від правильного визначення цілей електронного навчання та здатності досягти цих цілей за допомогою конкретних систем дистанційної освіти, заснованих на теорії навчання. Для кожної моделі навчання необхідно розробити нову модель викладання, яка враховує певну комбінацію синхронних і асинхронних режимів. Основними характеристиками змішаного навчання є персоналізація (індивідуалізація), дослідно-орієнтований характер навчання, високий рівень домагань та самоконтроль (Б. Грінберг, Р. Шварц, М. Хорн). Як і в будь-якій іншій формі навчання, у змішаній є свої недоліки та переваги.

Плюси змішаного навчання:

Висока якість освіти. Поєднання самостійної роботи та роботи з вчителем ставлять таку форму навчання на перше місце за якістю. Використання системи дистанційного навчання також прискорює цей процес, робить його цікавішим та простішим для учнів.

Індивідуальний підхід. Змішана форма навчання дозволяє школяру самому планувати час витрачений на підготовку до занять та отримувати особистий зворотний зв'язок від вчителя.

Широкий вибір дисциплін. Змішане навчання дозволяє навчати на дистанції найширшому спектрі різних навичок. Якщо вчитель знайшов необхідний баланс між синхронною та асинхронною формами навчання, він може навчити майже будь-чому.

Залучення учнів до навчального процесу. Змішане навчання дає більше свободи школярам, тому менше примушує і більше мотивує їх продовжувати вивчати уроки. Сучасні системи дистанційного навчання також дають педагогу можливість включити функцію ігровізації та автоматичні оповіщення про майбутні он-лайн заняття, що підвищує відсоток учнів, які успішно покращили навчання.

Розвиток практичних навичок. Для того, щоб знання стали навичкою, потрібно засвоїти теорію, спробувати її на практиці під керівництвом вчителя, отримати зворотний зв'язок та спробувати знову, враховуючи його. Найкраще пройти весь цей шлях допомагає саме змішане навчання.

Мінуси змішаного навчання:

Залежність від техніки та педагога. Процес змішаного навчання залежить одразу як від доступу до матеріалів та уроків, так і від вчителя. Якщо одна з цих ланок ланцюга навчання виходить з ладу, процес зупиняється. Хороша система дистанційної освіти знижує ризик проблем із технічною частиною, а наявність кількох педагогів на одному предметному напрямі – людський фактор, але вони ніколи не зникають повністю.

Неможливість повністю автоматизувати процес. На відміну від хорошого асинхронного навчання, змішане потребує участі вчителя, тому його неможливо зробити повністю автоматичним. Але системи дистанційного навчання дозволяють оптимізувати і автоматизувати ліву частку процесів, тому педагогові не потрібно витрачати весь свій час на заняття з дітьми.

Труднощі у створенні хорошої програми навчання. Щоб змішане навчання було змістовним, якісним та ефективним для учнів з мінімумом затраченого часу, потрібна сильна програма на створення та налагодження якої може знадобитися час або фахівець, який оптимізує матеріал на уроки.

Простіше кажучи, змішане навчання поєднує у собі як усі плюси, які дають синхронна та асинхронна форма, так і їхні мінуси. Інша річ, що при використанні хорошої системи дистанційної освіти, якісних навчальних матеріалів та сильної програми навчання, мінуси менше впливають на процес та якість результату.

Змішане навчання характеризується використанням цифрових освітніх ресурсів, які набувають абсолютно нових дидактичних характеристик, таких як різноманітні форми представлення навчального контенту, мультимедійність, надлишковість, багаторівневість і, відповідно, варіативність, інтерактивність, гнучкість та адаптивність. Водночас цифрові освітні ресурси повинні мати традиційні характеристики, такі як науковість, наочність, структурованість і системність викладу навчального матеріалу.

Цифрові освітні ресурси відрізняються від традиційних паперових носіїв інформації:

1) можливістю надання максимального обсягу даних для реалізації права на поглиблене вивчення інформації при виникненні в цьому індивідуальної потреби, при цьому доступ до даних не передбачає походів у бібліотеку та фізичного контакту з великою кількістю паперових джерел;

2) різноманітністю інформаційних форматів – текстові дані можуть інтерактивно супроводжуватись графікою, відео та музикою;

3) компактністю даних, котра забезпечується ієрархією рівнів вкладеності гіпертексту, перехресними посиланнями, навігацією, пошуком та фільтрами;

4) інтерактивністю – робота з текстом дозволяє робити електронні позначки, копіювати та візуалізувати дані.

При цьому дистанційні технології, що реалізуються сучасними інноваційними та програмними інструментами, згодом зберігають відданість класичним принципам фундаментального освітнього процесу (науковість, наочність, системність), виконуючи нові дидактичні функції цифрових освітніх ресурсів:

1) багатоформатність та мультимедійність (індивідуалізацію матеріалу з урахуванням особистих здібностей конкретного учня, наочність завдяки візуалізації, реалістичність процесів та об'єктів);

2) інтерактивний характер взаємодії об'єкта та суб'єкта (поєднання лінійного та не лінійного освітнього процесу, практику моделювання ситуацій завдяки реалізованим функціям користувача, спрямованим на зміни певних форматів системи);

3) варіативність і адаптованість (доступ до освітніх ресурсів за запитом, можливість усвідомленого індивідуалізованого вибору матеріалу, що цікавить, з різноманіття сукупності варіантів, вивчення матеріалу в різноформатному поданні з можливістю його аналітики, диференційованість освітніх модулів).

Однак змішане навчання не є універсальним рішенням для всіх освітніх закладів і не підходить для всіх типів навчальних програм. Крім того, необхідно враховувати, що при впровадженні цієї методики потрібно інвестувати кошти у відповідне обладнання та навчання викладачів.

Отже, модель змішаного навчання відкриває нові можливості для поглиблення та розвитку знань учнів. Змішана форма освіти – це вже сама по собі зміна формату подачі навчальних матеріалів, що приваблює дітей, при цьому дуже важливо не втратити багатий досвід, накопичений традиційними методами навчання. Тому інтеграція дистанційного навчання має бути дуже обережним і органічним поєднанням досягнень традиційної системи освіти і сучасної технологічної бази суспільного розвитку та має відбуватися не за рахунок «девальвації» позицій традиційних підходів, а за рахунок підвищення їх ефективності.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Проведене дослідження підтверджує той факт, що, спираючись на описаний вище методологічний підхід та принципи навчання, шляхом відповідного поєднання традиційного та дистанційного навчання, вчителя можуть створити гнучкий індивідуальний навчальний процес, враховуючи індивідуальні особливості своїх учнів та використовуючи можливості інформаційно-комунікаційних технологій.

Застосування нових методів, засобів та сучасних інструментів у змішаному навчанні дозволяє використовувати весь потенціал освітнього контенту. Розвиток змішаного навчання може стати одним з ключових напрямків модернізації сучасної системи освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Биков В. Ю. Дистанційний навчальний процес : навч. посіб. Київ : Міленіум, 2005. 292 с.
- Кадемья М. Ю. Використання змішаної технології навчання у дистанційній освіті. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Київ ; Вінниця, 2016. Вип. 44. С. 330–333.
- Кухаренко В. М., Березенська С. М., Бугайчук К. Л., Олійник Н. Ю., Олійник Т. О., Рибалко О. В., Сиротенко Н. Г., Столярєвська А. Л. Теорія та практика змішаного навчання: монографія. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPIPress/23536/3/Kukharenko_Teoriia_ta_praktyka_2016.pdf
- Graham 2013 – Graham C.R. Emerging practice and research in blended learning. M.G. Moore (Ed.), *Handbook of Distance Education*. 3rd ed. P. 333–350. New York, NY: Routledge, 2013. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203803738.CH21>.
- Greenberg B., Schwartz R., Horn M. Blended Learning: Personalizing Education for Students: online course. URL: <https://goo.gl/7Zneu0>.

REFERENCES

- Bykov, V. (2005). *Dystantsiyni navchalnyi protses [Distance learning process]*. Kyiv: Millennium [in Ukrainian].
- Graham 2013 – Graham C.R. (2013). Emerging practice and research in blended learning. In M.G. Moore (Ed.), *Handbook of Distance Education* (pp.333-350). 3rd ed. New York, NY: Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203803738.CH21>.
- Greenberg, B., Schwartz, R., & Horn, M. *Blended Learning: Personalizing Education for Students: online course*. Retrieved from <https://goo.gl/7Zneu0>.

- Kademiia, M. Iu. (2016). Vykorystannia zmishanoi tekhnolohii navchannia u dystantsiinii osviti [Use of mixed learning technology in distance education]. In *Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problem [Modern information technologies and innovative teaching methods in training specialists: methodology, theory, experience, problems]* (Vol. 44, pp. 330-333). Kyiv; Vinnytsia [in Ukrainian].
- Kukharenko, V. M., Berezensjka, S. M., Bughajchuk, K. L., Olijnyk, N. Ju., Olijnyk, T. O., Rybalko, O. V., Syrotenko, N. Gh., & Stoljarevsjka, A. L. (2016). *Teoria ta praktyka zmishanogho navchannja [Theory and practice of blended learning]: monoghrafija*. Retrieved from http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/23536/3/Kukharenko_Teoriia_ta_praktyka_2016.pdf [in Ukrainian].

IRYNA PAVLIUCHENKO

DISTANCE FUTURE OF EDUCATIONAL SPACE IN THE CONTEXT OF BLENDED LEARNING

Annotation. Education should take into account the changes taking place in the structure of educational knowledge of modern society, which determine the relevance of the development and implementation of new educational services based on information and communication and distance technologies. Today, online learning is gaining special importance in the field of education of young people of different ages, cultural and social levels, and educational motivation. The article analyzes the structure of online and offline forms of education, theory and methodology, as well as trends in the implementation of blended learning in the context of the distant future educational space. Distance education can be considered as a means of modernizing the education system.

Keywords: *digital society, information and communication technologies, blended learning, distance learning, advantages and disadvantages of blended learning.*

ЗМІСТ

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ

НАТАЛІЯ МАНЖЕЛІЙ, ОКСАНА ВАШАК, ТЕТЯНА ФАЗАН ФОРМУВАННЯ СІМЕЙНИХ ЦІННОСТЕЙ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	3
ОКСАНА ДАНИСКО, ВАЛЕНТИНА БОНДАРЕНКО, СЕРГІЙ СИНІЦЯ, ТЕТЯНА СИНІЦЯ ІННОВАЦІЙНІ МОДЕЛІ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧИХ ТА СПОРТИВНО-МАСОВИХ ПРОГРАМ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: ДОСВІД США	11
ВАЛЕНТИНА ТИТАРЕНКО, МАРИНА КОНДРАТЕНКО ФОРМУВАННЯ У ВЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ ТЕОРЕТИЧНИХ ТА ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕМАТИЧНИХ ВИСТАВОК	21
ІВАН КРАВЧЕНКО, МІЛЕНА ХИЖА ВИКОРИСТАННЯ СМАРТФОНІВ У ДИДАКТИЧНОМУ ПРОЦЕСІ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ	25

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

ЛАРИСА СЕМЕНОВСЬКА, ІННА ВАЖЕНІНА, ВАСИЛЬ ФАЗАН ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ЯК АКТУАЛІТЕТ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО СУСПІЛЬСТВА	30
ХОМЕНКО ПАВЛО ВІТАЛІЙОВИЧ, ФЕНІЧ РОСТИСЛАВ ВАДИМОВИЧ ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНА ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ В УМОВАХ МОДЕЛЮВАННЯ УМОВ БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	35
ІНОР АТАМАНЕНКО ІНТЕГРАЦІЯ ЗНАННЄВИХ РЕСУРСІВ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СИСТЕМУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ВІЙСЬКОВИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	40
DASHKO YULIYA, MIROSHNICHENKO VITALII ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРЕВАГИ	46
ОЛЕНА МОМОТ, ЮЛІЯ ЗАЙЦЕВА, ЄВГЕНІЯ ШОСТАК СПОРТИВНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ЗАСОБАМИ ЛЕГКОЇ АТЛЕТИКИ	52
ЗАДОРЖНИЙ ДМИТРО ПРОЄКТНО-АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЯК ПРОБЛЕМА НАУК ПРО ОСВІТУ	57
ІЛЬЧЕНКО ОЛЕКСАНДР ФОРМУВАННЯ ВІЙСЬКОВО-ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА ВІЙСЬКОВО-ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЯК ПРОБЛЕМА НАУК ПРО ОСВІТУ	62
ОЛЕНА СОГОКОНЬ, ОЛЕКСАНДР ДОНЕЦЬ, СЕРГІЙ НОВІК СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРАКТИЧНОГО КОМПОНЕНТУ ОСВІТНИХ ПРОГРАМ В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ФІЗКУЛЬТУРНОГО ПРОФІЛЮ	67
ЕЛЕОНОРА ЦУРІНА ТВОРЧЕ ЗАВДАННЯ ЯК ПІДСУМКОВА ФОРМА КОНТРОЛЮ ДЛЯ МАЙБУТНІХ ЖУРНАЛІСТІВ: ПОГЛЯД СТУДЕНТІВ	75
АНАСТАСІЯ КОКАРЄВА ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ДЕФІНІЦІЙ STEM-ОСВІТИ	82
OLENA SOHOKON, OLEXANDER DONETS, VASYL FAZAN INNOVATIVE APPROACHES OF NATURAL SCIENTIFIC TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL EDUCATION	87
ВАЛЕРІЙ ТИТАРЕНКО ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ ПРИ ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ОПЕРАТИВНО-РЯТУВАЛЬНОЇ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ	92

ЮЛІЯ СРІБНА

ЗАСТОСУВАННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ
КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ОПЕРАТИВНО-РЯТУВАЛЬНОЇ
СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ 98

ДЕМУС ЯНА, ЛЕБЕДЄВА АЛЬОНА

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «СПОРТИВНИЙ МАСАЖ»
У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 017
ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ НА ФАКУЛЬТЕТІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ 103

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ ТА ОСВІТНЬОЇ ПРАКТИКИ

ОЛЕКСАНДР ЄРМОЛЕНКО

БІОГРАФІЧНИЙ ПІДХІД В ДОСЛІДЖЕННІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПЕРСОНАЛІЇ
ВАСИЛЯ ЛОБУРЦЯ (1930–2006) 109

СТАНІСЛАВ ВІНОГРАДОВ

ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ДИСЦИПЛІНИ «ПРОТИПОЖЕЖНА ТА АВАРІЙНО-РЯТУВАЛЬНА ТЕХНІКА» 114

МУКНАПО US

THE ACTIVITIES OF THE HOLY FATHERS IN ESTABLISHING
THE SPIRITUAL TRADITIONS OF ORTHODOX SINGING 122

VOLODYMYR POGREBNOI

ANN AND EDUCATIONAL INTEGRITY: EXAMPLE OF SOLOMON'S POLYFUNCTIONAL 126

ВЕРОНІКА ОДАРЧЕНКО

ЗАКОНОМІРНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНИМ РОЗВИТКОМ
НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ КОМУНАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ 130

ІРИНА ПАВЛЮЧЕНКО

ДИСТАНЦІЙНЕ МАЙБУТНЄ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ В КОНТЕКСТІ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ 137

TABLE OF CONTENTS

THEORY AND PRACTICE OF EDUCATION

NATALIA MANZHELIYOKSANA VASHAK TETIANA FAZAN FORMATION OF FAMILY VALUES IN PRESCHOOLCHILDREN.....	3
OKSANA DANYSKO VALENTYNA BONDARENKOSERHII SYNYSIA TETIANA SYNYSIA INNOVATIVE MODELS OF PHYSICAL EDUCATION, HEALTH IMPROVEMENT, AND SPORTS MASS PROGRAMS IN SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS: THE EXPERIENCE OF THE USA.....	11
VALENTINA TYTARENKO MARYNA KONDRATENKO TRAINING OF THEORETICAL AND PRACTICAL SKILLS FOR THE ORGANIZATION OF THEMATIC EXHIBITIONS IN TEACHERS OF LABOR EDUCATION AND TECHNOLOGY.....	21
IVAN KRAVCHENKO MILENA KHYZHA THE USE OF SMARTPHONES IN THE DIDACTIC PROCESS OF A MODERN SCHOOL.....	25
CURRENT PROBLEMS OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS	
LARYSA SEMENOVSKA INNA VAZHENINA VASYL FAZAN INDIVIDUALIZATION OF LEARNING AS A DEVELOPMENT ACTUALITY INFORMATION TECHNOLOGICAL SOCIETY.....	30
PAVLO KHOMENKO ROSTYSLAV FENICH PROFESSIONAL-APPLIED PHYSICAL TRAINING OF FUTURE OFFICERS IN SIMULATED COMBAT CONDITIONS.....	35
IHOR ATAMANENKO THE INTEGRATION OF KNOWLEDGE RESOURCES AND INFORMATION TECHNOLOGIES INTO THE SYSTEM OF PROFESSIONAL TRAINING FOR CADETS IN MILITARY HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS.....	40
DASHKO YULIIA MIROSHNICHENKO VITALII INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL PROCESS: FEATURES AND ADVANTAGES.....	46
OLENA MOMOT YULIIA ZAITSEVA YEVHENIIA SHOSTAK SPORTS AND PEDAGOGICAL SUPPORT MEANS OF ATHLETICS.....	52
DMYTRO ZADOROZHNYI PROJECT- ANALYTICAL ACTIVITY OF FUTURE OFFICERS AS A PROBLEM OF EDUCATION SCIENCE.....	57
ILCHENKO OLEKSANDER FORMATION OF MILITARY-PROFESSIONAL COMPETENCE AND MILITARY-PROFESSIONAL CULTURE OF FUTURE OF- FICERS AS A PROBLEM OF EDUCATION SCIENCES.....	62
OLENA SOHOKON OLEKSANDR DONETS SERHII NOVIK STRATEGIES OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE PRACTICAL COMPONENT OF EDUCATIONAL PROGRAMS IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF THE PHYSICAL CULTURAL PROFILE.....	67
ELEONORA TSURINA CREATIVE TASK AS A FORM OF FINAL CONTROL FOR FUTURE JOURNALISTS: THE VIEWPOINT OF STUDENTS.....	75
ANASTASIIA KOKARIEVA TERMINOLOGICAL ANALYSIS OF THE MAIN DEFINITIONS OF STEM-EDUCATION.....	82
OLENA SOHOKON OLEXANDER DONETS VASYL FAZAN OLEG SHERSTIUK INNOVATIVE APPROACHES OF NATURAL SCIENTIFIC TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL EDUCATION.....	87

VALERIY TYTARENKO

GENERAL CHARACTERISTICS OF THE APPLICATION OF INNOVATIVE TRAINING TECHNOLOGIES IN THE FORMATION OF THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE QUALIFIED WORKERS OF THE OPERATIONAL AND RESCUE SERVICE OF THE CIVIL DEFENSE OF UKRAINE.....92

YULIA SRIBNA

APPLICATION OF DISTANCE EDUCATION IN THE PROCESS OF TRAINING OF FUTURE QUALIFIED WORKERS OF THE OPERATIONAL AND RESCUE SERVICE OF THE CIVIL DEFENSE OF UKRAINE.....98

DEMUS YANA LIEBIEDIEVA ALONA

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF TEACHING THE DISCIPLINE «SPORTS MASSAGE» IN THE VOCATIONAL TRAINING SYSTEM OF BACHELORS OF SPECIALTY 017 PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS AT THE FACULTY OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS.103

HISTORY OF DEVELOPMENT IN PEDAGOGICAL THEORY AND EDUCATIONAL PRACTICE

ALEXANDER YERMOLENKO

THE BIOGRAPHICAL APPROACH IN THE STUDY OF VASYL LOBURETS' PEDAGOGICAL PERSONALITY (1930–2006)109

STANISLAV VYNOHRADOV

QUALITY ASSESSMENT OF THE DISCIPLINE «FIRE AND RESCUE EQUIPMENT»114

MYKHAILO US

THE ACTIVITIES OF THE HOLY FATHERS IN ESTABLISHING THE SPIRITUAL TRADITIONS OF ORTHODOX SINGING.....122

VOLODYMYR POGREBNOI

ANN AND EDUCATIONAL INTEGRITY: EXAMPLE OF SOLOMON'S POLYFUNCTIONAL.....126

ODARCHENKO VERONIKA

REGULATIONS OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT MANAGEMENT OF SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL EMPLOYEES OF THE COMMUNAL INSTITUTION OF HIGHER EDUCATION.....130

IRYNA PAVLIUCHENKO

DISTANCE FUTURE OF EDUCATIONAL SPACE IN THE CONTEXT OF BLENDED LEARNING.....137

Наукове видання

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

Випуск 82

Відповідальний за випуск ***В. В. Фазан***
Технічний редактор -
Коректор ***Н. І. Зінченко, І. І. Капустян***
Комп'ютерна верстка ***С. Романюк***

Сторінка видання в Інтернеті / <https://sites.google.com/view/pnpurednauki>

Підписано до друку 10.12.2023 р.
Формат 60×84/8. Гарнітура Cambria.
Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум.-друк. арк. 19,3.
Наклад 100 прим. Зам. № 2123

Віддруковано в ПНПУ імені В. Г.
Короленка, вул. Остроградського 2,
м. Полтава, 36 003
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру серія ДК № 3817 від 01.07.2010 р.